

2023

JAARVERSLAG

Pensioenfonds PDN

2023

JAARVERSLAG

Pensioenfonds PDN

Sittard, 4 juni 2024

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	7
Kerncijfers	13
Verslag van het bestuur	17
1. Profiel en governance	19
1.1 Missie, visie en strategie	19
1.2 Pensioenregelingen	19
1.3 Organisatiestructuur en fondsorganen	21
1.4 Uitvoering	25
1.5 Governancebeleid	26
2. Beleggings-, Pensioen-, en Communicatiebeleid	32
2.1 Beleggingsbeleid	32
2.2 Premiebeleid	39
2.3 Toeslagenbeleid	39
2.4 Kortingsbeleid	44
2.5 Communicatiebeleid	44
2.6 Aansluitingenbeleid /Aangesloten ondernemingen	49
2.7 Projecten	49
3. Interne ontwikkelingen	51
3.1 Financiële positie	51
3.2 Uitvoeringskosten	53
3.3 Bestuursbesluiten 2023	58
4. Externe ontwikkelingen	64
4.1 Financiële markten in 2023	64
4.2 Wet- en regelgeving	64
4.3 Extern Toezicht in 2023	66
5. Risicomanagement	68
5.1 Risicobeleid	68
5.2 Risico governance	69
5.3 Risicomanagementproces	69
5.4 Beoordeling kernrisico's	70
5.5 Activiteiten risicomanagement in 2023	72
5.6 Gevoeligheid dekkingsgraad voor marktontwikkelingen	72
6. Vooruitblik	74

INHOUDSOPGAVE

7.	Jaarrekening	77
7.1	Balans per 31 December	77
7.2	Staat van Baten en Lasten	80
7.3	Kasstroomoverzicht	81
7.4	Toelichting op de jaarrekening	82
7.5	Gebeurtenissen na balansdatum	106
7.6	Vaststelling van de jaarrekening door het bestuur	106
7.7	Goedkeuring van het bestuursbesluit tot vaststelling van de jaarrekening door de raad van toezicht	106
8.	Overige gegevens	109
8.1	Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	111
9.	Overige informatie	123
9.1	Verslag van de raad van toezicht	125
9.2	Verslag van het verantwoordingsorgaan	136
9.3	Actuariële verklaring	151
9.4	Rapportage Compliance Officer	153
9.5	Personalia	154
10.	Duurzaamheidsverslag	161
11.	Summary in English	205
12.	Bijlagen	213
A.	Afkortingen en begrippen	215
B.	Aangesloten ondernemingen	219
C.	Checklist code Pensioenfondsen	220
D.	SFDR Wetgeving - Annex 4	234

VOORWOORD

The background of the page is a solid dark blue. In the lower-left corner, there is a light blue geometric shape that looks like a stylized arrow or a folded piece of paper pointing towards the center. To its right, there is a white geometric shape that resembles a stylized mountain peak or a chevron pointing upwards. The word 'VOORWOORD' is written in a bold, orange, sans-serif font, centered within a white rectangular box that is positioned in the upper-right area of the page.

VOORWOORD

Met enige trots richt ik me via dit voorwoord van het jaarverslag van Pensioenfonds PDN tot u. Trots, enerzijds omdat ik het als een eer beschouw me als nieuwe voorzitter voor de eerste keer op deze manier tot u te richten maar ook omdat we een bijzonder bestuurlijk jaar achter de rug hebben.

Ik ben in juni 2023 als onafhankelijk voorzitter benoemd en spreekwoordelijk meteen op een rijdende trein gesprongen. Met de ondersteuning en het vertrouwen van iedereen in de fondsorganen, heb ik een vliegende start kunnen maken. Het afgelopen jaar heeft het fonds voor veel uitdagingen gesteld, waaronder intensieve voorbereidingen voor de Wtp-transitie. Er is veel bereikt in 2023. Door een sterk gestegen dekkingsgraad en een bovengemiddeld rendement ontstond er ruimte om door middel van indexatie het hoofd te bieden aan de hoge inflatie. In de tweede helft van het jaar heeft het fonds de uitvoeringsorganisatie DPS overgenomen.

Ik bedank vanaf deze plaats iedereen die een bijdrage hieraan heeft geleverd. Dat geldt voor het bestuur zelf, het VO en de RvT maar ook de collega's van DPS die zich hebben ingezet voor het fonds.

In 2023 heeft het bestuur ook de verbinding gezocht met belangenorganisaties van pensioengerechtigden. Het valt u misschien op dat dit jaarverslag een iets andere uitstraling heeft. Het logo is na overleg met dsm-firmenich enigszins aangepast. Pensioenfonds PDN blijft uiteraard als 'huisstijl' gehandhaafd. De nieuwe naamgeving is korthedshalve Pensioenfonds PDN zonder dat de afkorting nog wordt uitgeschreven.

Financiële positie en toeslagverlening

Een belangrijk aspect van het afgelopen jaar was de toeslagverlening voor 2023. Door de goede financiële positie van het fonds zijn we in staat geweest om de pensioenuitkeringen en -aanspraken te verhogen over een periode van twee jaar tot in totaal circa 14% door middel van twee toeslagbesluiten. Ondanks de toeslagverlening, is de dekkingsgraad over het hele jaar gezien, stabiel gebleven. Dekkingsgraad ruimte hebben we ook nodig om een goed uitgangspunt voor een succesvolle transitie naar het nieuwe pensioenstelsel te kunnen bewerkstelligen. Het betekent echter niet dat we op onze lauweren kunnen blijven rusten. Het fonds houdt de marktontwikkelingen scherp in de gaten.

Op het gebied van verantwoord beleggen hebben we onze positie in de top 10 in de VBDO Benchmark "Responsible Investment by Pension Funds", weten te consolideren op de 8e plaats. Deze prestatie is een erkenning van onze inspanningen op het gebied van verantwoord investeren en onze toewijding aan duurzaamheid.

Overname DPS en dienstverleningsovereenkomst

De overname van DPS is een belangrijke beslissing in 2023 geweest die ik in dit voorwoord wil benadrukken. Allereerst is het van groot belang om te onderstrepen dat de overname van DPS voortkwam uit een hoge mate van tevredenheid over de integrale dienstverlening die DPS biedt. Het bewezen trackrecord van DPS op het gebied van kwaliteit en betrouwbaarheid heeft ons het vertrouwen gegeven dat de continuïteit van de dienstverlening gewaarborgd blijft, wat uiteraard van groot belang is voor onze pensioendeelnemers- en aanspraakgerechtigden.

Een cruciaal aspect van de overname is dat het ons de mogelijkheid biedt om samen met DPS de dienstverlening verder te ontwikkelen en op een kwalitatief hoogwaardig niveau te houden tegen voorspelbare en beheersbare

kosten. De overname van DPS biedt Pensioenfonds PDN daarnaast de mogelijkheid om op een beheerste en integere wijze de transitie naar een nieuw pensioenstelsel te bewerkstelligen. Pensioenfonds PDN en DPS geloven samen in het in één hand houden van pensioenbeheer en vermogensbeheer in een toekomst na Wtp waarbij operationele kwaliteit, mede als gevolg van individualisering, essentieel is. Verder heeft DPS, als inmiddels zelfstandige uitvoeringsorganisatie, ook de ruimte om zich verder te ontwikkelen. Die ruimte wil Pensioenfonds PDN als aandeelhouder ook geven.

Daarnaast hebben we als klant met DPS per 1 januari 2023 een nieuwe dienstverleningsovereenkomst (DVO) afgesloten met een looptijd van vijf jaar. We zijn ervan overtuigd dat deze langdurige samenwerking ons in staat zal stellen om onze doelstellingen nog effectiever te realiseren en onze deelnemers optimaal van dienst te zijn.

Governance

Naast de wisseling van de voorzitter, zijn maar liefst drie nieuwe bestuursleden toegetreden tot ons team. Deze nieuwe leden brengen vanuit verschillende kanten relevante ervaring en expertise met zich mee. Hun toewijding en professionele inzet hebben bijgedragen aan het versterken van ons bestuur en het nemen van weloverwogen beslissingen in het belang van onze deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden. Ik zou vanaf deze plaats de bestuurders die zijn vertrokken, Edith Schippers, Jos Op Heij en Rein Pikaart enorm willen bedanken voor hun inzet voor Pensioenfonds PDN in de afgelopen jaren, in geval van Jos zelfs twaalf jaar.

Naast de versterking van ons bestuur hebben er ook verkiezingen plaatsgevonden voor het verantwoordingsorgaan (VO). Hoewel we veel animo zagen onder pensioengerechtigden om deel te nemen aan het VO, was er helaas minder belangstelling vanuit de deelnemers. Deze uitkomst is een leerpunt voor ons en zal worden geëvalueerd om in de toekomst een breder draagvlak te creëren voor de vertegenwoordiging van alle belanghebbenden binnen ons fonds.

We zijn verheugd over de mix van de gekozen VO-leden. We zijn ervan overtuigd dat zij een waardevolle bijdrage zullen leveren aan het toezicht op ons fonds en het behartigen van de belangen van onze deelnemers. Hoewel de meeste gekozen VO-leden pas op 1 juli formeel in functie treden, zijn zij al actief betrokken bij de voorbereidingen en zullen zij zich de komende periode verder verdiepen in hun nieuwe rol en verantwoordelijkheden.

Kortom, we kijken met vertrouwen naar de toekomst en hopen de toewijding, betrokkenheid en constructieve samenwerking met de fondsorganen in 2024 te kunnen voortzetten. Samen zullen we blijven streven naar een transparant, verantwoordelijk en deelnemersgericht pensioenfonds.

Kosten

Het bestuur blijft kritisch kijken naar het kostenniveau. Hoewel onze uitvoeringskosten in 2023 onder het gemiddelde van vergelijkbare pensioenfonds liggen, zijn we ons ervan bewust dat kostenbeheersing essentieel is om ons fonds gezond en duurzaam te houden. We zullen dan ook blijven streven naar een evenwichtige verhouding tussen kosten en kwaliteit van de uitvoering, vermogensbeheer en communicatie, waarbij we altijd het belang van onze deelnemers vooropstellen.

Blik vooruit

In 2024 zullen we de herijking van onze missie, visie en strategie na Wtp transitie in nauwe afstemming met DPS voortzetten. We willen hierbij ook actief in gesprek blijven met al onze stakeholders om ervoor te zorgen dat we een gezamenlijke koers varen die ook aansluit bij hun behoeften en verwachtingen.

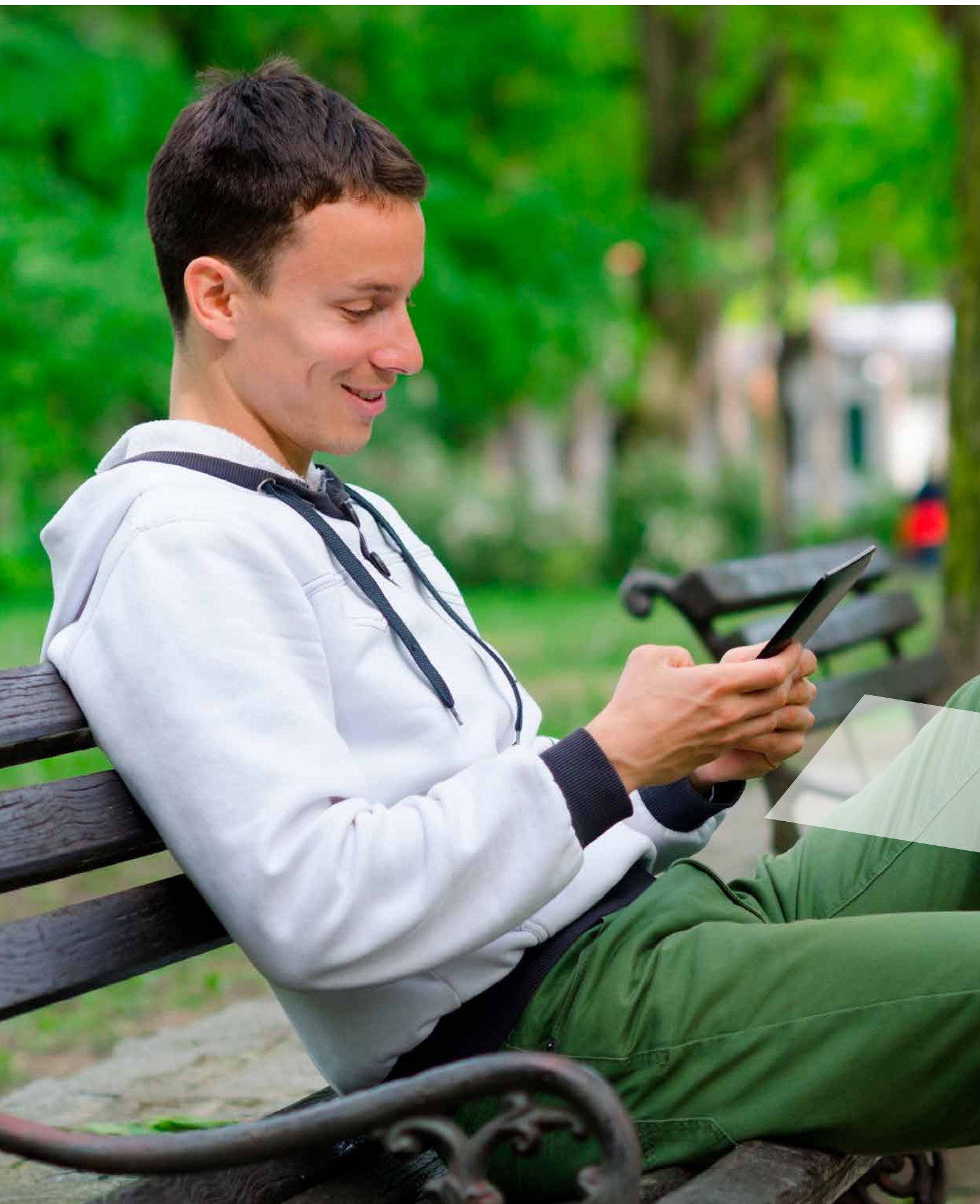
Namens het gehele bestuur van Pensioenfonds PDN, wil ik nogmaals dank uitspreken aan iedereen die een bijdrage heeft geleverd aan Pensioenfonds PDN in 2023. Samen bouwen we aan een sterke en duurzame toekomst voor ons pensioenfonds en al onze pensioen- en aanspraakgerechtigden.

Ik hoop dat u de uitgebreide achtergrondinformatie in dit jaarverslag lezenswaardig vindt. Ook zal er een verkorte samenvattende versie worden gepubliceerd.

Arend de Jong

Voorzitter Pensioenfonds PDN

Mei 2024

KERNCIJFERS

KERNCIJFERS

PENSIOENEN

Totaal aantal deelnemers	26.821	27.168	27.275	27.462	27.792
Actieven (incl. postactieven en arbeidsongeschikten)	5.677	5.597	5.670	6.132	6.284
Pensioengerechtigden	12.734	12.782	12.913	12.982	13.100
Gewezen deelnemers	8.410	8.789	8.692	8.348	8.408
Aantal werkgevers	17	16	17	17	18
Toeslagverlening					
Toeslagverlening Actieven	10,91%	4,11%	-	-	-
Toeslagverlening Pensioengerechtigden / Gewezen deelnemers	4,16%	11,66%	-	-	-
Cumulatieve achterstand toeslagverlening Actieven **	23,70%	23,68%	24,93%	22,48%	17,73%
Cumulatieve achterstand toeslagverlening Pensioengerechtigden / Gewezen deelnemers **	20,69%	29,10%	22,63%	18,74%	17,42%
Premie en uitkeringen					
Feitelijke premie	106	102	105	105	103
Ongedempte kostendekkende premie	94	134	147	154	124
Gedempte kostendekkende premie	98	90	91	98	84
Uitkeringen	261	235	231	228	229
Uitvoeringskosten Pensioenbeheer (in € mln.)	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3
Uitvoeringskosten Pensioenbeheer per deelnemer (in €)	296	297	270	251	216

FINANCIELE POSITIE

Pensioenfondsvermogen	7.350	6.934	8.215	7.718	7.541
Pensioenfondsverplichtingen	6.117	5.604	7.111	7.741	7.253
Pensioenfondreserve	1.234	1331	1104	-23	288
Dekkingsgraad PDN	120,2%	123,7%	115,5%	99,7%	104,0%
Beleidsdekkingsgraad	127,9%	127,1%	108,9%	95,5%	102,3%
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,2%	104,2%	104,2%	104,2%	104,2%
Vereiste dekkingsgraad	121,2%	121,8%	119,1%	118,4%	118,1%
Gehanteerde rekenrente	2,4%	2,7%	0,5%	0,1%	0,7%

BELEGGINGEN

Totaal belegd vermogen (IBM)	7.342	6.933	8.215	7.725	7.560
Matchingportefeuille	3.261	2.928	3.578	4.409	4.131
Rendementsportefeuille	4.074	3.967	4.622	3.360	3.501
Overige beleggingen	0	0	-4	0	0
Liquiditeiten	7	38	19	-44	-72
Beleggingsrendement (netto*) 1 jaars	8,7%	-13,8%	8,3%	4,0%	12,7%
Benchmarkrendement (1 jaars)	9,7%	-15,0%	6,8%	4,5%	11,6%
Kosten Vermogensbeheer (in % / gem bel verm)***	0,45%	0,44%	0,36%	0,41%	0,38%
Transactiekosten (in % / gem bel verm)	0,05%	0,05%	0,06%	0,06%	0,05%

* Het rendement na aftrek van alle beheerkosten die gedurende de periode zijn gemaakt.

** Cumulatief maximale achterstand %: geldt voor pensioengerechtigden/gewezen deelnemers alleen voor zover zij reeds vanaf 2007 die status hadden, en geldt voor actieven alleen voor de opbouwjaren t/m 2011.

*** Exclusief transactiekosten

VERSLAG VAN HET BESTUUR

1 PROFIEL EN GOUVERNANCE

1.1 Missie, visie en strategie

Pensioenfonds PDN is verantwoordelijk voor het uitvoeren van de pensioenregeling van dsm-firmenich en 16 aangesloten ondernemingen. Pensioenfonds PDN wil de pensioenregelingen op een transparante en professionele wijze uitvoeren en heeft daartoe de volgende missie, visie en strategie geformuleerd:

Missie:

Onze missie is om zo goed mogelijk uitvoering te geven aan de pensioenregelingen ondergebracht bij Pensioenfonds PDN. Wij voeren de pensioenregelingen uit voor werkgevers die onderdeel uitmaken of uitmaakten van dsm-firmenich. We doen dit zonder winstoogmerk en op basis van een beheerste en integere bedrijfsvoering. We willen transparant zijn in ons handelen en streven naar kostenefficiëntie. Een duurzame toekomst vinden we belangrijk, waarbij we daarnaast onze deelnemers handelingsperspectief willen bieden. We zijn ervan overtuigd dat solidariteit en collectiviteit ons hierbij helpen.

Visie:

We willen ons onderscheiden door hoogwaardige en persoonlijke service te verlenen aan deelnemers en werkgevers. We bieden overzicht en inzicht in pensioen, ondersteund door innovatie, met een focus op gemak, ontzorgen en keuzebegeleiding. We gebruiken onze schaalgrootte om te investeren in duurzame en toekomstbestendige (pensioen)oplossingen voor onze deelnemers en werkgevers.

Strategie:

Onze strategie voor de komende jaren omvat:

- *Klantgerichtheid: We zullen onze dienstverlening blijven verbeteren door innovatie, waardoor we deelnemers en werkgevers oplossingen kunnen bieden met de nadruk op kwaliteit.*
- *Duurzaamheid en efficiëntie: We investeren in (kosten)efficiënte en duurzame oplossingen*
- *Synergie: We benutten de synergie tussen de werkgevers en schaalgrootte van ons fonds om kwaliteit te maximaliseren.*

1.2 Pensioenregelingen

Pensioenfonds PDN voert drie pensioenregelingen uit. De pensioenregelingen worden hieronder kort toegelicht.

Basispensioenregeling

De deelnemers van Pensioenfonds PDN bouwen pensioen op in een uitkeringsovereenkomst (middellood) met voorwaardelijke toeslagverlening en een 'Collective Defined Contribution' (CDC)-financiering. De pensioenregeling van Pensioenfonds PDN in 2023 houdt op hoofdlijnen het volgende in:

- Opbouw van ouderdomspensioen met 1,4% (niveau 2023) per jaar over de pensioengrondslag, gedefinieerd als het vaste jaarsalaris gemaximeerd op het grensbedrag zoals bedoeld in artikel 18ga Wet op de Loonbelasting 1964 (€128.810 - niveau 2023) verminderd met de franchise. Met ingang van 1 januari 2024 hebben sociale partners het opbouwpercentage verhoogd naar het fiscaal maximale percentage van 1,738%;

- De franchise is vastgesteld op €16.322 (niveau 2023). De aanspraken op ouderdomspensioen kennen een pensioenrichtleeftijd van 67 jaar;
- De pensioenregeling (uitkeringsovereenkomst) voorziet naast ouderdomspensioen in (tijdelijk) partnerpensioen en wezenpensioen op opbouwbasis en arbeidsongeschiktheidspensioen en aanvullend partnerpensioen op risicobasis.

Prepensioenspaarregeling

Een aantal (gewezen) deelnemers heeft bij Pensioenfonds PDN een PPS-saldo (oftewel prepensioenkapitaal) opgebouwd. Met dit PPS-saldo kunnen (gewezen) deelnemers een PPS-uitkering inkopen. De PPS-regeling is een gesloten regeling, waarbij uitsluitend belegd wordt in Europese staatsleningen, bedrijfsobligaties en liquide middelen.

Nettopensioenregeling

Pensioenfonds PDN voert een vrijwillige nettopensioenregeling (NPR) uit voor werknemers met een vast jaarsalaris dat uitgaat boven het grensbedrag zoals bedoeld in artikel 18ga Wet op de Loonbelasting 1964 (€128.810 - niveau 2023). De nettopensioenregeling houdt op hoofdlijnen het volgende in:

- Een vrijwillige premieovereenkomst waarin inleg plaatsvindt op basis van een leeftijdsafhankelijke staffel en het (pensioengevend) jaarsalaris boven het bovengenoemde grensbedrag;
- De deelnemer kan daarbij kiezen om alleen over het vaste (pensioengevend) jaarsalaris boven het bovengenoemde grensbedrag pensioen op te bouwen of ook over het variabele (pensioengevend) jaarsalaris boven het bovengenoemde grensbedrag;
- Het nettopensioenkapitaal, zijnde de ingelegde nettopensioenpremies verrekend met de voor beheer- en transactiekosten gecorrigeerde maandelijkse rendementen, wordt belegd conform een leeftijdsafhankelijke beleggingsmix. De leeftijdsafhankelijke beleggingsmix is gebaseerd op de matching- en rendementsportefeuille van de basisregeling van Pensioenfonds PDN;
- Op pensioendatum dient de (gewezen) deelnemer een keuze te maken tussen een stabiele of een variabele uitkering. Als de (gewezen) deelnemer geen keuze maakt, wordt er standaard een stabiele uitkering ingekocht;
- Gedurende het deelnemerschap biedt de nettopensioenregeling een nettopartnerpensioen, nettowezenpensioen en premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid op risicobasis. Voor deze risicoverzekeringen betaalt de deelnemer risicopremies. De deelnemer kan ervoor kiezen om af te zien van het nettopartnerpensioen op risicobasis. Hierdoor komt er meer premie beschikbaar voor de deelnemer voor pensioenopbouw.

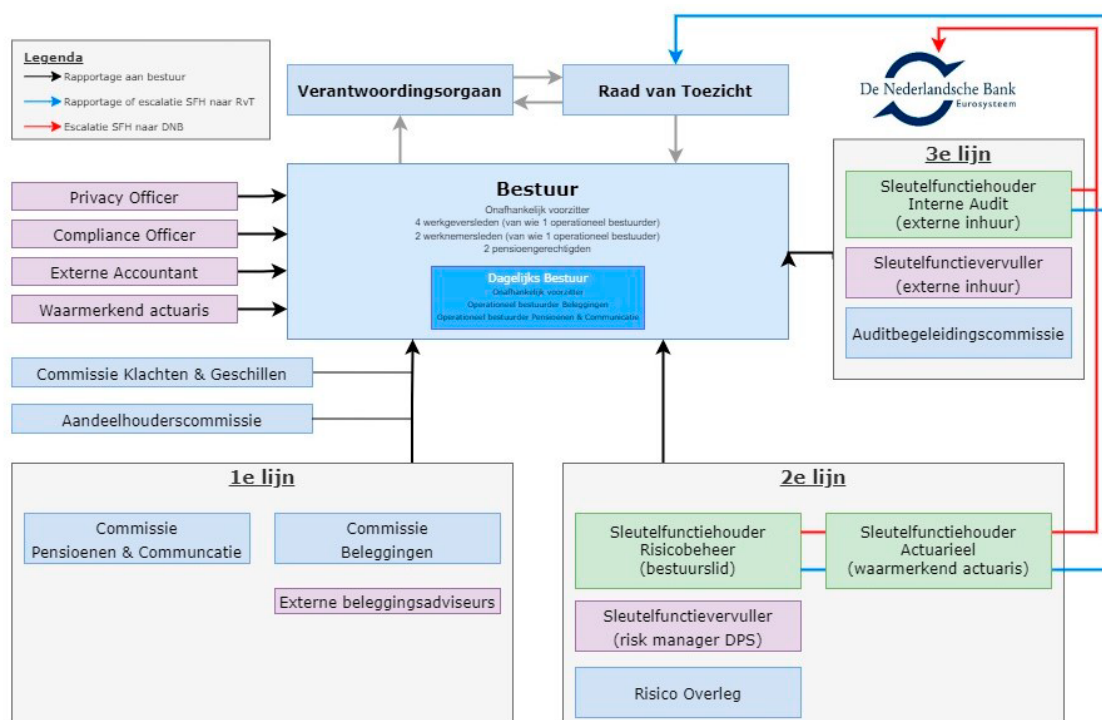
Toeslagverlening

De basispensioenregeling, de prepensioenspaarregeling en de stabiele uitkering in de nettopensioenregeling kennen een voorwaardelijk recht op toeslagverlening. Pensioenfonds PDN streeft ernaar om op de opgebouwde pensioenaanspraken van (gewezen) deelnemers en de ingegane pensioenen van de pensioengerechtigden jaarlijks een toeslag te verlenen. Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening is geen reserve gevormd en wordt geen premie betaald. Een eventuele toeslagverlening wordt uit het beleggingsrendement gefinancierd.

De variabele nettopensioenuitkering wordt jaarlijks aangepast aan de behaalde resultaten op beleggingsrendement, sterfteresultaat en levensverwachting. De resultaten worden over vijf jaar uitgesmeerd in de uitkering.

1.3 Organisatiestructuur en fondsorganen

De onderstaande figuur illustreert de organisatiestructuur van Pensioenfonds PDN en de fondsorganen die onderdeel uitmaken van deze structuur.

Bestuur

Het bestuur is verantwoordelijk voor het strategische beleid van Pensioenfonds PDN en het beheer van het pensioenfonds zoals vastgelegd in de Pensioenwet en uitgewerkt in de statuten, de uitvoeringsovereenkomst, de Actuariële Bedrijfstechnische Nota en het bestuursreglement.

Het bestuur is paritair samengesteld en bestaat uit de onafhankelijk voorzitter en vertegenwoordigers namens werkgevers, werknemers en pensioengerechtigden. Het bestuur bestaat uit negen leden:

- de onafhankelijk voorzitter wordt benoemd door het bestuur
- vier bestuursleden worden benoemd door het bestuur op voordracht van DSM Nederland B.V.;
- twee leden worden benoemd door het bestuur op voordracht van de centrale ondernemingsraad (COR) van DSM Nederland B.V.; en
- twee leden worden benoemd na verkiezing uit en door de pensioengerechtigden.

De leden worden door het bestuur voor een periode van vier jaar benoemd. De zittingsduur van de bestuursleden is gemaximeerd op een al dan niet aaneengesloten periode van twaalf jaar. Maximaal 50% van

de bestuurszetels binnen een geleding kan worden ingevuld door externen. Deze externe bestuursleden hoeven geen deelnemer te zijn (geweest) dan wel pensioengerechtigde te zijn van Pensioenfonds PDN.

In 2023 zijn vier (nieuwe) bestuursleden benoemd als lid van het bestuur:

- Edith Schippers, voorzitter van het fonds heeft besloten zich niet beschikbaar te stellen voor een nieuwe zittingstermijn, waardoor haar zittingstermijn eindigde in juni 2023. Het bestuur heeft besloten de voorzitter niet meer uit de kring van de paritaire bestuurders te kiezen. Het bestuur heeft Arend de Jong in juni 2023 benoemd als onafhankelijk voorzitter. Binnen de pariteit van het bestuur, is zij op voordracht van dsm-firmenich binnen de werkgeversgeleding opgevolgd door Peter Pasmans. Peter Pasmans was tot zijn benoeming lid van het verantwoordingsorgaan van Pensioenfonds PDN. De voordracht is gedaan door dsm-firmenich, maar Peter Pasmans vertegenwoordigt binnen de werkgeversgeleding de overige aangesloten ondernemingen.
- Rein Pikaart, bestuurslid namens pensioengerechtigden en vicevoorzitter, is afgetreden in april 2023. Hij is opgevolgd door Arie Sonneveld als bestuurslid namens pensioengerechtigden. Arie Sonneveld was in de bestuursverkiezingen namens pensioengerechtigden gekozen als lid. Hij is toegetreden tot het bestuur als aspirant bestuurslid in april 2023. Na afronding van de benodigde opleidingen is hij als bestuurslid toegetreden tot het bestuur in augustus 2023.
- Jos Op Heij, bestuurslid namens de werkgever en sleutelfunctiehouder Risicobeheer, is vanwege het bereiken van de maximale zittingsduur in november afgetreden. Hij is, op voordracht van dsm-firmenich binnen de werkgeversgeleding, opgevolgd door Laurine Lemon als bestuurslid en sleutelfunctiehouder Risicobeheer. Laurine Lemon was tot haar benoeming lid van het verantwoordingsorgaan van Pensioenfonds PDN.

Dagelijks bestuur

Het bestuur heeft een dagelijks bestuur (DB). Het DB bestaat uit de onafhankelijk voorzitter en de vicevoorzitter(s). Het bestuur kiest de vicevoorzitters uit zijn midden. Het DB vergadert in beginsel iedere twee weken. Het DB legt verantwoording af aan het Bestuur. De taken van het DB zijn onder meer het initiëren en bewaken van de missie, visie en strategie van Pensioenfonds PDN, het organiseren en leiden van bestuursvergaderingen en bestuursondersteuning, de governance van het fonds en het onderhouden van contacten met interne en externe relaties en stakeholders. Daarnaast beschikt het DB over het DB-noodmandaat. Dit betekent dat het DB daarom besluiten kan nemen over bestuursaangelegenheden die zeer dringend besluit of actie behoeven.

Na het vertrek van de voorzitter en vicevoorzitter, vormen de onafhankelijk voorzitter en de beide operationeel bestuurders (als vicevoorzitters) sinds 2023 het DB.

Operationeel bestuurders

De operationeel bestuurders zijn de voorzitters van de beide respectievelijke bestuurscommissies en zijn de trekkers van de strategische projecten binnen het fonds. Ook zijn zij belast met de tactische-operationele bedrijfsvoering, waaronder het beheer en de kwaliteitsbewaking van de uitbestedingsrelaties en in het bijzonder de aansturing van de pensioenorganisatie DPS. De operationeel bestuurders zijn ieder drie dagen in de week beschikbaar. Door deze werkwijze kan het bestuur zich concentreren op het besturen van het fonds,

het maken van integrale afwegingen en het uitzetten van en besluiten over het beleid en strategie en worden de overige bestuursleden ontlast te midden van de structureel toenemende werkdruk.

Bestuurscommissies

Om op specialistische vraagstukken in te kunnen spelen en voor de voorbereiding van de bestuurlijke besluitvorming, laat het bestuur zich op een aantal deskundigheidsgebieden adviseren. Het bestuur heeft daartoe meerdere bestuurscommissies ingesteld, waaronder de Commissie Beleggingen en de Commissie Pensioenen & Communicatie. Deze commissies bestaan uit een operationeel bestuurder die de voorzitter van de commissie is en bij voorkeur uit paritaire bestuursleden. De Commissie Beleggingen wordt daarnaast ondersteund door twee externe beleggingsdeskundigen.

De Commissie Beleggingen adviseert het bestuur over het strategisch beleggingsbeleid en heeft de rol van monitoring en evaluatie ten aanzien van de uitvoering van het beleggingsbeleid. De Commissie Pensioenen & Communicatie heeft tot taak het monitoren, informeren en adviseren over onderwerpen of ontwikkelingen die gerelateerd zijn aan het pensioen(-juridisch) beleid, actuariael beleid, communicatie- en IT-beleid.

Aandeelhouderscommissie vertegenwoordigt het Fonds in zijn rol als aandeelhouder van DPS en heeft tot taak het monitoren, het informeren en/of het gevraagd en ongevraagd adviseren over onderwerpen of ontwikkelingen die gerelateerd zijn aan de aandeelhoudersrol.

Voor iedere bestuurscommissie is door het bestuur een zogenoemd charter opgesteld. Daarin zijn de taken, bevoegdheden en mandaten van de bestuurscommissie vastgelegd. De bestuurscommissies zijn binnen de grenzen van het charter bevoegd om zelf besluiten te nemen.

Sleutelfunctiehouders

Op basis van de Europese richtlijn IORP II zijn in de Pensioenwet regels opgenomen met betrekking tot de organisatorische inrichting van pensioenfondsen en de wijze van rapporteren en escaleren over belangrijke ontwikkelingen en risico's binnen pensioenfondsen. Het fonds heeft daartoe drie sleutelfunctiehouders aangesteld, voor Risicobeheer, Actuarieel en Interne Audit:

- De sleutelfunctiehouder Risicobeheer is een bestuurslid. Hij adviseert over de inrichting van het risicobeheer en ziet toe op de effectiviteit van het risicobeheermodel van Pensioenfonds PDN, waaronder het beleid en de bestuurlijke processen en procedures. De sleutelfunctiehouder Risicobeheer wordt bij de uitvoering van zijn rol ondersteund door een risico-overleg. Dit risico-overleg vindt enkele keren per jaar plaats en is samengesteld uit representanten van de Commissie Beleggingen en de Commissie Pensioenen & Communicatie, de sleutelfunctiehouder en sleutelfunctie vervuller Risicobeheer;
- De sleutelfunctiehouder Actuarieel is een ingehuurde externe deskundige die onder andere verantwoordelijk is voor het uitvoeren van actuariële analyses om de financiële gezondheid van het fonds te beoordelen. Dit omvat het inschatten van pensioenverplichtingen, het beheren van risico's met betrekking tot beleggingen en het formuleren van aanbevelingen om de financiële haalbaarheid op lange termijn te waarborgen;
- De sleutelfunctiehouder Interne Audit is een ingehuurde externe deskundige die als beleidsbepaler behoort tot de kring van bestuursleden en deelneemt aan de bestuursvergaderingen. Hij heeft geen stemrecht. Hij toetst de werking van het risicobeheer, ziet toe op de werking van de administratieve

organisatie en interne beheersing en toetst of bij de totstandkoming en opvolging van het beleid de interne procedures en processen zijn nagevolgd. Hiertoe worden separate interne audits gehouden met rapportage aan het bestuur. De sleutelfunctiehouder Interne Audit wordt ondersteund door een auditbegeleidingscommissie.

Compliance Officer

De Compliance Officer ziet toe op naleving van de gedragsregels van Pensioenfonds PDN en draagt bij aan de bevordering van bewustwording ten aanzien van integriteitsrisico's en risico's op belangenverstrengeling. De compliance-functie wordt door een onafhankelijke Compliance Officer ingevuld en is ondergebracht bij de afdeling Corporate Operational Audit (COA) van dsm-firmenich. Wanneer de carve-out van DPS uit dsm-firmenich is afgerond zal het bestuur in 2024 de positionering van de Compliance Officer opnieuw bepalen.

De rapportage van de Compliance Officer is opgenomen in paragraaf 9.4.

Raad van Toezicht

Het intern toezicht bij Pensioenfonds PDN is vormgegeven door een Raad van Toezicht (RvT). De RvT bestaat uit minimaal drie en maximaal vier onafhankelijke deskundigen. De RvT houdt toezicht op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken bij Pensioenfonds PDN. De RvT ziet toe op de adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. De RvT fungeert ook als klankbord voor het bestuur. De RvT legt verantwoording af over de uitvoering van de eigen taken en de uitoefening van de toegekende bevoegdheden aan het VO, aan de werkgevers en in het bestuursverslag.

De RvT heeft diverse bevoegdheden om de taken te kunnen uitvoeren. De RvT richt zich in hoofdzaak op de strategisch belangrijke besluiten van het bestuur. Deze strategische besluiten, als meest zwaarwegende en verstrekkende besluitvorming, worden onderworpen aan de goedkeuring van de RvT. Zo vallen onder de reikwijdte van de RvT onder meer de goedkeuring van de besluiten van het bestuur tot vaststelling van het bestuursverslag en de jaarrekening, de profielschets voor bestuurders, het beloningsbeleid (met uitzondering van de RvT zelf), de liquidatie, fusie of splitsing van Pensioenfonds PDN en de omzetting van Pensioenfonds PDN in een andere rechtsvorm. De RvT beoordeelt het functioneren van het bestuur als geheel en toetst bestuursleden bij (her)benoeming aan het desbetreffende functieprofiel. Bij de vergaderingen van het bestuur en commissies zijn RvT-leden afwisselend en op eigen verzoek ad hoc als toehoorder aanwezig.

In 2023 hebben zich geen wijzigingen voorgedaan in de samenstelling van de RvT.

De bevindingen van de RvT zijn opgenomen in paragraaf 9.1.

Verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan (VO) bestaat uit acht leden. De zetelverdeling tussen vertegenwoordigers van pensioengerechtigden en werknemers is gebaseerd op de onderlinge getalsverhoudingen van deze groepen deelnemers binnen Pensioenfonds PDN. Als gevolg daarvan komt het zetelaantal van de pensioengerechtigden uit op vier. Voor de werknemers bedraagt dat aantal twee, terwijl het zetelaantal van de werkgevers is vastgesteld op twee. Bij de benoeming van VO-leden worden de betreffende kandidaten vooraf getoetst aan de hand van een profielschets.

Aan het VO zijn wettelijke adviesrechten toebedeeld. Ook heeft het VO de bevoegdheid om jaarlijks een oordeel te geven over het handelen van het bestuur en het door het bestuur uitgevoerde beleid in het betreffende jaar en de beleidskeuzes voor de toekomst.

Als gevolg van de benoeming van Laurine Lemon als bestuurslid, was er een vacature ontstaan in het VO. Op voordracht van dsm-firmenich is Audrey Ringens als opvolger van Laurine Lemon benoemd als lid van het VO namens de werkgever. Audrey Ringens is in november toegetreden tot het VO.

De zittingstermijn van de zittende leden namens werknemers en pensioengerechtigden eindigt op 30 juni 2024. Om een goede overdracht te bewerkstelligen, zijn in 2023 VO-verkiezingen uitgeschreven voor deze positie namens werknemers en pensioengerechtigden.

Jan Schreuder en zittend VO-lid Marc Silvertand waren de enige kandidaten voor de VO-verkiezingen voor de zetels namens werknemers. Bij gebrek aan meerdere kandidaten waren geen verkiezingen nodig. Jan Schreuder is in november door het bestuur benoemd als VO-lid vanwege het tussentijds vertrek van Peter Pasmans uit het VO. Marc Silvertand is door het bestuur herbenoemd per 1 juli 2024 als VO-lid.

Voor de vier posities in het VO namens pensioengerechtigden hadden zich uiteindelijk 13 kandidaten aangemeld, van wie 11 kandidaten zijn toegelaten tot de verkiezingen. De eerste vier verkozenen, Ton de Boer, Feike Hylarides, Arno Smeets en Marjon Doggen-Muijres zijn in november door het bestuur benoemd als aspirant-lid van het VO. Arno Smeets heeft zich inmiddels teruggetrokken en wordt opgevolgd door zittend VO lid, de heer Albert Noteborn (als eerstvolgende gekozen). De nieuwe leden treden per 1 juli 2024 toe tot het VO.

Het oordeel van het VO is opgenomen in paragraaf 9.2.

1.4 Uitvoering

Pensioenuitvoeringsorganisatie

De uitvoering van het pensioen- en fiduciair beheer is door het bestuur uitbesteed aan DSM Pension Services (DPS). Naast de uitvoering adviseert DPS Pensioenfonds PDN bij de voorbereiding van het beleid en ondersteunt de verschillende fondsorganen, -commissies en -functionarissen. Pensioenfonds PDN heeft per 1 december 2023 alle aandelen verworven van DPS en is daarmee volledig eigenaar van DPS.

De uitbesteding vindt plaats op basis van een Dienstverleningsovereenkomst (DVO). In 2023 is een nieuwe DVO, met een looptijd van (minimaal) 5 jaar, afgesloten tussen DPS en Pensioenfonds PDN. In de DVO zijn de diensten en de kwaliteit hiervan vastgelegd en nader uitgewerkt in een gedetailleerde Service Level Agreement (SLA) en met Key Performance Indicators (KPI's). Begin 2023 heeft de jaarlijkse evaluatie van de DPS-dienstverlening over het jaar 2022 plaatsgevonden, aan de hand van de SLA en KPI-afspraken uit de DVO en in lijn met het uitbestedingsbeleid.

DPS rapporteert aan Pensioenfonds PDN over alle door DPS uitgevoerde risicoanalyses gericht op de administratieve organisatie. Deze risicoanalyses worden op basis van een jaarplan periodiek uitgevoerd. Naast deze interne door DPS uitgevoerde risicoanalyses, vinden jaarlijks audits plaats door de externe accountant en door de SFH Interne Audit.

De uitvoeringsorganisatie stelt jaarlijks een ISAE 3402-rapportage op met de procedures en controles die zijn geïmplementeerd. De opzet en het bestaan van de procedures en de werking van de controles van de uitvoeringsorganisatie worden jaarlijks gecontroleerd door een externe accountant. De resultaten van de ISAE Type II controlewerkzaamheden worden gedeeld met het bestuur. Jaarlijks beoordeelt het bestuur de inhoud van de rapportage en of de scope van de ISAE 3402 Type II-verklaring van DPS toereikend is.

Vermogensbeheerders

De uitvoering van het vermogensbeheer is uitbesteed aan DPS en andere vermogensbeheerders. De afdeling fiduciair management binnen DPS adviseert het bestuur over de manager-selectie en monitort alle vermogensbeheerders. Ook worden periodiek alle investment cases geëvalueerd.

Custodian

Pensioenfonds PDN heeft CACEIS aangesteld als custodian voor het bewaren van effecten. Daarnaast zijn diverse andere activiteiten uitbesteed aan CACEIS, waaronder derivaten clearing, security lending en tax reclaim. Aan deze uitbesteding ligt een dienstverleningsovereenkomst (DVO) en een service level agreement (SLA) ten grondslag, waarin de diensten en de kwaliteitsvereisten verder zijn uitgewerkt. Jaarlijks wordt de ISAE 3402 Type II verklaring van CACEIS namens PDN beoordeeld door DPS.

IT-infrastructuur

DPS maakt gebruik van de systemen van twee externe dienstverleners voor de beleggings- en pensioenadministratie, te weten SimCorp voor de beleggingen en VISMA voor de pensioenuitvoering. De ICT-infrastructuur is aan deze partijen uitbesteed.

1.5 Governancebeleid

Geschiktheid

Het bestuur is verantwoordelijk voor de competenties en deskundigheid van de leden van de fondsorganen. Het bestuur besteedde, evenals in voorgaande jaren, ook in 2023 aandacht aan geschiktheid- en deskundigheidsbevordering door middel van het volgen van collectieve en individuele opleidingen en het bijwonen van themadagen en workshops. Ook vinden interne, inhoudelijke verdiepingssessies plaats voor het bestuur, met name over het duurzaam beleggen en de Wet Toekomst Pensioenen. Jaarlijks voert het DB de persoonlijke opleidings- en ontwikkelingsgesprekken met de individuele bestuursleden. In de gesprekken wordt aan de hand van een self-assessment het functioneren van de bestuurder besproken en zijn afspraken gemaakt over opleiding voor kennis, competenties en vaardigheden.

Pensioenfonds PDN hanteert een Beleidsplan Geschiktheid. Hierin zijn onder andere de door Pensioenfonds PDN gestelde geschiktheidseisen (ambitiematrix) opgenomen. Deze liggen individueel voor alle gebieden minimaal op niveau A en voor de afzonderlijke aandachtsgebieden op niveau B, zoals omschreven in de Handreiking geschikt pensioenfondsbestuur van de Pensioenfederatie. Voor bestuursleden die zitting hebben in de Commissie Beleggingen gelden bovendien de vereisten die DNB hanteert in zijn Guidance normenkader verwachte beleggingskennis. In 2023 is het beleidsplan geschiktheid periodiek geactualiseerd vanwege de benoeming van de onafhankelijk voorzitter.

Succession planning

Het bestuur draagt ook zorg voor de continuïteit van competenties en deskundigheid binnen het bestuur als collectief door middel van een ordelijke opvolging. De regie voor het opleiden van kandidaten is in handen van het DB. Het fonds werkt met aspirant-VO- en bestuursleden, zodat zij zich als toehoorder inhoudelijk kunnen verdiepen en voorbereiden met oog op (toekomstige) wisselingen in de samenstelling van beide fondsorganen. Het aspirant lidmaatschap wordt ook ingezet als instrument ter overbrugging in de periode van de interne benoeming door het bestuur en de RvT tot de externe goedkeuring van DNB. In 2023 is het aspirant-bestuurslidmaatschap toegepast in het bestuur; Arie Sonneveld is benoemd als aspirant bestuurslid tot zijn benoeming als bestuurslid in augustus 2023.

Zelfevaluatie

In 2023 heeft een gestructureerde (zelf)evaluatie in het VO en in de commissies plaatsgevonden. De zelfevaluatie 2023 van het bestuur heeft plaatsgevonden in maart 2023 onder begeleiding van een extern expertbureau. In het najaar van 2023 heeft het bestuur gesproken over de nieuwe werkwijze met operationeel bestuurders wat in 2024 dieper zal worden geëvalueerd. De zelfevaluatie van de RvT in zijn nieuwe samenstelling heeft in het tweede kwartaal van 2023 plaatsgevonden. De zelfevaluatie van de RvT is begeleid door een extern bureau.

Code Pensioenfondsen

Het bestuur vindt de Code Pensioenfondsen van groot belang en heeft de aanbevelingen en best practices vanuit de Code ingebed in de bedrijfsvoering en in dit bestuursverslag. Om de naleving van de Code Pensioenfondsen op een volledige en gestructureerde wijze te toetsen, zijn de normen vertaald naar een checklist voor het bestuursverslag. Deze is als bijlage C integraal aan het jaarverslag toegevoegd.

Pensioenfonds PDN voldoet aan alle normen.

Diversiteitsbeleid

Het bestuur vindt diversiteit in het bestuur en de andere fondsorganen van Pensioenfonds PDN, in termen van kennis en competenties enerzijds en leeftijd en geslacht anderzijds, van belang. Bij de samenstelling wordt ernaar gestreefd dat het bestuur zoveel mogelijk een afspiegeling vormt van het deelnemersbestand, waarbij de bestuursleden ook complementair zijn en kennis, competenties en invalshoeken inbrengen die elkaar aanvullen. Hierbij wordt ernaar gestreefd dat in het bestuur ten minste één vrouw en ten minste één lid jonger dan 40 jaar en één lid ouder dan 40 jaar plaatsnemen. Bij de vervulling van een vacature zal aan deze aspecten verhoogde aandacht worden besteed. In geval van gelijke geschiktheid genieten kandidaten die zorgen voor (meer) diversiteit in het bestuur de voorkeur.

In 2023 waren twee vrouwelijke bestuursleden in bestuur dat uit in eerste instantie acht en later negen bestuursleden bestaat. In 2023 is één bestuurslid benoemd dat jonger is dan 40 jaar. In 2023 is de samenstelling van de RvT niet gewijzigd en bestaat uit 3 leden, van wie één vrouwelijk RvT-lid en één RvT-lid jonger dan 40 jaar. Het VO kent twee vrouwelijke leden en geen leden onder de 40 jaar.

Gedraglijn Verwerking Persoonsgegevens Pensioenfondsen

In 2023 heeft de Pensioenfederatie samen met haar leden de Gedraglijn Verwerking Persoonsgegevens Pensioenfondsen gepubliceerd. In de geactualiseerde Gedraglijn zijn tekstuele wijzigingen doorgevoerd en een aantal inhoudelijke wijzigingen. Deze hebben met name betrekking op het concreter maken van voorbeelden en het verwerken van uitspraken/beleidsregels van de Autoriteit Persoonsgegevens en de Europese toezichthouder. Met de Gedraglijn wil de Pensioenfederatie de volgende doelen bewerkstelligen:

- Uniforme en specifieke gedragslijnen voor Pensioenfondsen voor het verwerken van persoonsgegevens;
- Inzicht geven aan personen van wie persoonsgegevens door Pensioenfondsen verwerkt (zullen) worden;
- Bijdragen aan de transparantie over de uitgangspunten die door de Pensioenfondsen worden gehanteerd met betrekking tot het verwerken van persoonsgegevens;
- Passende interpretatie geven aan het wettelijk kader dat aansluit bij strekking van de wetgeving en op de specifieke kenmerken van de pensioensector.

Integriteitsbeleid

Pensioenfonds PDN staat voor een integere bedrijfsvoering en heeft hiervoor een integriteitsbeleid opgesteld. Het integriteitsbeleid heeft als doel te voorkomen dat de integriteit van het fonds negatief wordt beïnvloed door het niet integer handelen van aan Pensioenfonds PDN verbonden personen. Om die reden omvat het integriteitsbeleid naast de specifieke activiteiten ook de activiteiten van aan Pensioenfonds PDN gelieerde derden aan wie diensten zijn uitbesteed.

De gedragscode van Pensioenfonds PDN is verplicht van toepassing op alle verbonden personen, te weten de (aspirant-)leden van het bestuur, de sleutelfunctiehouder Interne Audit, de externe beleggingsadviseurs en de (aspirant-)leden van het VO en de RvT. Binnen de gedragscode is een insiderregeling ingericht. Aan Pensioenfonds PDN gelieerde derde partijen, waaronder de uitvoeringsorganisatie DPS, de sleutelfunctiehouder Actuariel, externe sleutelfunctie vervullers en externe vermogensbeheerders, vallen niet onder de gedragscode. Voorwaarde bij de selectie van gelieerde derde partijen is dat deze partijen beschikken over een eigen gedragscode die minimaal gelijkwaardig is aan de gedragscode van Pensioenfonds PDN.

Klokkenluidersregeling

Pensioenfonds PDN is als ondernemingspensioenfonds gelieerd aan dsm-firmenich. Pensioenfonds PDN heeft zich aangesloten bij de klokkenluidersregeling van dsm-firmenich. Een beknopte weergave van deze regeling is terug te vinden in de incidentenregeling. Verdergaande informatie over deze regeling is terug te vinden op de website van dsm-firmenich ('whistleblower Policy') en daarmee voor alle aan Pensioenfonds PDN verbonden personen en gelieerde derde partijen toegankelijk.

Klachten en geschillen

Op 14 juni 2022 heeft de ALV van de Pensioenfederatie de Gedraglijn 'Goed omgaan met klachten' vastgesteld. Alle pensioenfondsen aangesloten bij de Pensioenfederatie dienen per 1 januari 2024 aan de Gedraglijn te voldoen. Daarnaast geldt dat met de Wet Toekomst Pensioenen in de Pensioenwet regels, die aansluiten op de Gedraglijn van de Pensioenfederatie, zijn opgenomen met betrekking tot de klachtenregeling van pensioenuitvoerders en het omgaan met geschillen, waaronder het met ingang van 1 januari 2024 instellen van een geschilleninstantie voor geschillen met pensioenuitvoerders. Naar aanleiding van het voorgaande is de

reeds langer bestaande Regeling Klachten & Geschillen van het fonds in 2023 tweemaal gewijzigd. De eerste wijziging was om te voldoen aan de Gedraglijn en de regels vanuit de Wet Toekomst Pensioenen. De tweede wijziging betrof de aanpassing van de Regeling Klachten in verband met de aanwijzing van de Geschillen Instantie Pensioenen (GIP) per 1 januari 2024 als de geschilleninstantie voor geschillen met pensioenuitvoerders.

De behandeling van klachten vindt, kort weergegeven als volgt plaats. Als een (gewezen) deelnemer of pensioengerechtigde het niet eens is met de uitvoering van het reglement of de wijze waarop hij of zij is behandeld dan kan de betrokkene een klacht indienen bij het fonds.

De behandeling kan bestaan uit drie stappen:

1. In eerste aanleg kan de betrokkene zijn klacht voorleggen aan DPS. DPS beoordeelt vervolgens de klacht en informeert de betrokkene over het oordeel van DPS. Ieder kwartaal informeert DPS de Commissie Klachten & Geschillen over hoeveel klachten, geschillen en uitingen van ongenoegen DPS heeft behandeld;
2. Als de betrokkene het niet eens is met het oordeel van DPS dan kan de betrokkene bij wijze van beroep de klacht voorleggen aan de Commissie Klachten & Geschillen van het fonds. De Commissie bestaat uit twee bestuursleden. Ieder half jaar rapporteert de Commissie Klachten & Geschillen over de klachten en geschillen die de commissie heeft behandeld aan het bestuur;
3. Als de betrokkene de interne klachten- en geschillenprocedure heeft doorlopen dan kan de betrokkene zijn of haar klacht (het geschil) voorleggen aan de Ombudsman Pensioenen. De Ombudsman Pensioenen is per 1 januari 2024 opgegaan in de Geschillen Instantie Pensioenen (GIP). Dit betekent dat de deelnemer bij GIP kan kiezen voor bemiddeling door de Ombudsman Pensioenen of voor geschillenbeslechting door de geschillencommissie. Pensioenfondsen, zijn verplicht bij GIP aangesloten.

Een betrokkene kan, ongeacht of de klachten- en geschillenprocedure van het fonds is doorlopen, in alle gevallen zijn klacht of geschil (ook) voorleggen aan de Nederlandse rechter.

Klachten en Geschillen 2023				
Soort	Klacht	Geëscaleerde klacht	Geschil	Geschil
Behandelaar	DPS	Cie K&G	Ombudsman Pensioenen	Civiele rechter
Categorie:				
Behandelingsduur	2			
Pensioenberekening en -betaling	9	1		
Service en klantgerichtheid	4			
Informatieverstrekking	7			
Toepassing wet- en regelgeving: algemeen	2			
Toepassing wet- en regelgeving: invaren, transitie	38			
Deelnemersportaal	2			
Financiële situatie	68	15	1	
Registratie werknemersgegevens / datakwaliteit				
Keuzebegeleiding				
Duurzaamheid	1			
Overig				
Totaal	133	16	1	0

Om (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden het indienen van een mogelijke klacht te vergemakkelijken, is op de beginpagina van de website een knop geplaatst waar een klacht of een pluim kan worden ingediend.

Begin 2023 was er een behoorlijk groot aantal klachten (68) met betrekking tot de financiële situatie van het pensioenfonds. Deze waren het gevolg van berichten in het NRC Handelsblad en dagblad De Limburger over beslissingen die in het verleden zijn genomen bij het pensioenfonds. Daarop is vanuit het pensioenfonds ook in de pers gereageerd maar het heeft ook geleid tot een behoorlijk groot aantal individuele klachten en geëscaleerde klachten. Eén van die klachten is thans in behandeling bij de Ombudsman Pensioenen. In september 2023 heeft een bemiddelingsgesprek plaatsgevonden. Onlangs zijn nadere vragen gesteld door de Ombudsman. Naar verwachting zal na beantwoording daarvan deze klacht kunnen worden afgesloten.

Het behoorlijke aantal klachten met betrekking tot Toepassing wet- en regelgeving: invaren, transitie (38) was het gevolg van een oproep van een vakorganisatie om, nog voordat de Wet toekomst pensioenen was ingevoerd en een (eventueel) besluit over invaren aan de orde kan zijn, bezwaar te maken tegen een (eventueel) toekomstig besluit tot invaren. In de klachtenprocedure is aangegeven dat de wet nog niet van toepassing was en dat de wet (toen nog wetsvoorstel) ook geen mogelijkheid biedt om bezwaar te maken tegen een eventueel besluit tot invaren.

Beloningsbeleid

Het bestuur voert een beheerst en duurzaam beloningsbeleid. Aan (voormalige) bestuurders zijn geen leningen verstrekt door Pensioenfonds PDN. Tevens is geen sprake van vorderingen op (voormalige) bestuurders. Pensioenfonds PDN heeft geen medewerkers in dienst. Voor de inzet van de (aspirant)bestuursleden, (aspirant)RvT-leden en externe adviseurs is een beloning en onkostenvergoeding van toepassing. In het beloningsbeleid is ook de vergoeding voor (aspirant)VO-leden geregeld. De Europese wet- en regelgeving voor het duurzaamheidsbeleid is verwerkt in het beloningsbeleid.

In het beloningsbeleid is zeker gesteld dat de beloningen beheerst zijn en in redelijke verhouding staan tot de gedragen verantwoordelijkheden, de aan de functie gestelde eisen en het daadwerkelijke tijdsbeslag. Prestatie-gerelateerde beloningen en ontslagvergoedingen vinden niet plaats. In 2023 is het beloningsbeleid aangepast als gevolg van het bestuursbesluit om een onafhankelijk voorzitter te benoemen. De richtlijnen voor de beloning van de onafhankelijk voorzitter zijn toegevoegd aan het beloningsbeleid.

Het bestuur besloot in het voorjaar van 2024 aan de operationeel bestuurders, in aanvulling op de vergoeding die gebaseerd is op een FTE van 0,6, een eenmalige extra vergoeding toe te kennen van eenieder € 15.000 vanwege extra tijdsbeslag voor bijzondere projecten in 2023. Ook zijn in het voorjaar van 2024 de onkostenvergoedingen en beloningen voor alle (aspirant)bestuursleden, (aspirant)RvT-leden, (aspirant)VO-leden en externe adviseurs herijkt. Dit heeft geleid tot aanpassingen van de beloningen en vergoedingen. De beloningen en vergoedingen zijn geïndexeerd met de helft van de stijging van de WNT norm (2,25%) en er is een vereenvoudiging doorgevoerd door geen aparte bezoldigingen voor commissies meer toe te passen.

Meer informatie over de vergoedingen in 2023 voor de leden van de fondsorganen en de functionarissen in het fonds, is vermeld in de toelichting op de jaarrekening in paragraaf 7.4.5.

2 BELEGGINGS-, PENSIOEN-, EN COMMUNICATIEBELEID

2.1 Beleggingsbeleid

Pensioenfonds PDN hanteert een integrale aanpak als het gaat om het vaststellen van het strategisch beleggings-, pensioen- en communicatiebeleid. De strategische beleggingscyclus beschrijft de verschillende stappen van dit proces. Vanuit de ambitie en risicohouding van het fonds, die in samenspraak met sociale partners, VO en RvT is vastgesteld, bepaalt het bestuur welk beleid het meest passend is. Hierbij is een helder risicokader vastgesteld waarin is verwoord in welke mate risico's acceptabel zijn voor de realisatie van de doelstellingen. Bij de realisatie van de financiële doelstellingen wordt ook gestreefd om de verschillende aspecten van het ESG-beleid hierin te integreren, waaronder de aandacht voor focus-SDG's, UN Global Compact principes, reductie carbon intensiteit en doelinvesteren (zie verder in hoofdstuk 10). Het bestuur heeft de risicohouding en de nagestreefde strategische doelstellingen vastgelegd en voor de periode van de lopende pensioenovereenkomst afgestemd met sociale partners. Voorafgaand hieraan is de risicohouding getoetst bij de deelnemers en pensioengerechtigden via een deelnemersonderzoek.

Een belangrijk uitgangspunt voor het beleggingsbeleid is het economisch wereldbeeld. Dit bevat verwachtingen en risico's rondom de economische en financiële ontwikkelingen. Pensioenfonds PDN houdt in haar economisch wereldbeeld al langer rekening met een behoorlijke mate van instabiliteit als gevolg van hoge schulden, noodmaatregelen van centrale banken en politieke onzekerheden. Schuldenniveaus zijn al langer hoog en zijn de afgelopen paar jaren alleen maar toegenomen. Deze stijging is met name te wijten aan grote begrotingstekorten van overheden.

Nadat centrale banken sinds 2009 de beleidsrente extreem laag hebben gehouden en in 2020/2021 aanzienlijke hoeveelheden extra geld in omloop hebben gebracht via actief opkoopbeleid, ook wel bekend als "quantitative easing", is de inflatie in 2022 fors toegenomen. Centrale banken proberen vanaf medio 2022 de inflatie af te remmen. Beleidsrentes zijn daarom aanzienlijk verhoogd. Renteverhogingen hebben een remmend effect op de economie. Dat komt doordat geld lenen minder aantrekkelijk wordt, terwijl sparen juist meer loont. De 'deposit rate' van de ECB bedraagt sinds september 2023 4,0%. Het lijkt erop dat deze aanpassingen in het beleid van de centrale banken gewerkt hebben. Gezien de afnemende inflatie verwacht de markt dat de korte rente in 2024 weer wat verlaagd kan worden. Met name dalende energieprijzen hebben bijgedragen aan een afname van de inflatie.

Voor de verschillende toekomstscenario's vanuit het economisch wereldbeeld zijn de uitkomsten van verschillende beleidsvarianten vergeleken op basis van gekozen sturings- en monitoringsvariabelen. Dit gebeurt in een zogenaamde Asset Liability Management (ALM) studie. Het beleggingsbeleid in 2023 is gebaseerd op de ALM-studie die in 2020 is uitgevoerd. In 2022 zijn nieuwe berekeningen gemaakt, hetgeen niet tot aanpassingen heeft geleid. Bij de ALM studie zijn een aantal monitorings- en stuurvariabelen van het fonds vastgesteld. Ook zijn grenswaarden vastgesteld, waarbij bij overschrijding het strategisch beleggingsbeleid zal worden herbeoordeeld. Daarbij zijn ook de korte termijn dekkingsgraadrisico's rondom het mogelijke invaren in een nieuw pensioensysteem meegewogen. Het fonds heeft hierbij beleidsvarianten beoordeeld rekening houdend met een verlaging van het zakelijke waarden risico en een verlaging van het renterisico of een combinatie van beiden. Hierbij zijn de gevolgen voor de verschillende deelnemersgroepen nadrukkelijk meegewogen. Als gevolg van

de onzekerheden rond invaren, de gevolgen voor rendement of de kosten en de minimaal benodigde of gewenste dekkingsgraden, heeft het fonds het vigerende beleggingsbeleid vooralsnog als passend beoordeeld. Over de laatste 5 jaar heeft het fonds gemiddeld op jaarbasis een beleggingsrendement behaald van 3,5%. Dit is 6,4% (op jaarbasis) meer dan het rendement van de (marktwaarde-)verplichtingen. Dit rendement van de verplichtingen is gebaseerd op de procentuele waardeverandering van de verplichtingen uit hoofde van veranderingen van de rente.

Voor alle beleggingscategorieën waar het fonds in belegd zijn investment cases opgesteld. In deze investment cases wordt onderbouwd of de betreffende beleggingscategorie passend is om onderdeel uit te maken van het strategische beleggingsbeleid en met welke risicokaders. Daarnaast worden de belangrijkste aspecten die samenhangen met beleggen in de betreffende beleggingscategorie behandeld zoals benchmarks en duurzaamheid. De gemaakte keuzes met onderbouwing hiervoor, worden in deze investment cases vastgelegd en vormen daarmee een solide basis voor evaluatie achteraf. Iedere investment case wordt periodiek geëvalueerd. In het Beleggingsplan wordt de strategische normportefeuille verder gespecificeerd naar normwegingen per beleggingscategorie en worden benchmarks en nadere uitvoeringskaders vastgelegd. Op basis van het beleggingsplan vindt de uitvoering plaats.

2.1.1 Positionering en behaalde beleggingsrendement

De onderstaande tabel geeft de verdeling van de beleggingsportefeuille weer met de strategische weging die hieraan gekoppeld is.

Beleggingen 2023

	ultimo 2023		Strategische
	€ mln	weging	weging
Matchingportefeuille	3.241	44,1%	45,0%
Rente overlay	-41	-1,3%	
Nominale staatsleningen	902	27,8%	27,0%
Inflation-linked bonds	755	23,3%	23,6%
Investment grade credits	569	17,6%	16,9%
Hypotheke*	973	30,0%	30,0%
Erfpacht*	83	2,6%	2,6%
Rendementsportefeuille	4.074	55,5%	55,0%
Valuta overlay	15	0,4%	
Aandelen	1.973	48,4%	47,4%
Hoogrentende Obligaties	781	19,2%	19,0%
Beursgenoteerd Vastgoed	388	9,5%	9,5%
Alternatieve Beleggingen*	917	22,5%	24,1%
Liquiditeiten	8	0,1%	0,0%
PPS	20	0,3%	
Totaal	7.343	100,0%	100,0%

* De illiquide beleggingen kennen een normweging gelijk aan de feitelijke weging.

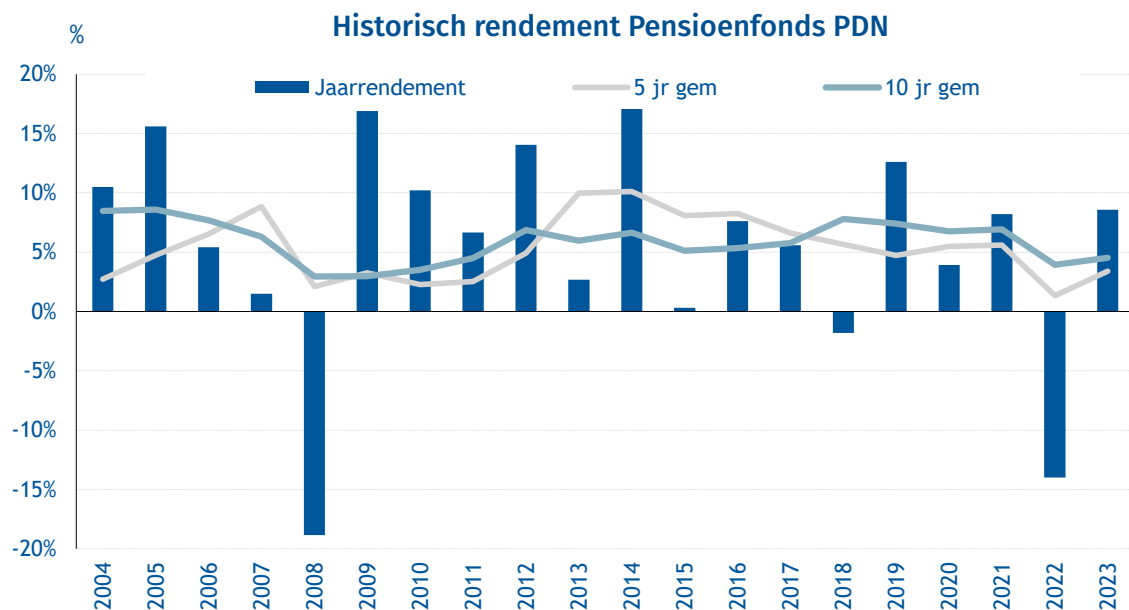
In de volgende tabel is het rendement over 2023 weergegeven. De kolom “verschil” in deze tabel geeft het verschil aan tussen het portefeuillerendement en het benchmarkrendement en toont daarmee de relatieve performance. Alle transactiekosten zijn verwerkt in de rendementen van de mandaten. Kosten vanwege management fees zijn verwerkt in de rendementen voor zover de desbetreffende mandaten niet door DPS worden beheerd. Kosten van DPS worden door middel van een separate factuur betaald en maken geen deel uit van het gerapporteerde nettorendement.

<u>Rendement 2023</u>	<u>Portefeuille</u>	<u>Benchmark</u>	<u>Vershil</u>
Matchingportefeuille	4,9	6,1	-1,2
Rente overlay	0,0	0,0	0,0
Matchingportefeuille ex Swaps	4,9	6,1	-1,2
Nominale staatsleningen	6,9	6,5	0,4
Inflation-linked bonds	4,2	4,2	0,0
Investment grade credits	8,0	8,1	-0,1
Hypotheke	3,3	7,1	-3,8
Erfpacht	-10,8	-4,2	-6,6
Rendementsportefeuille	11,8	12,4	-0,6
Bijdrage valuta overlay	0,5	0,5	0,0
Aandelen	15,5	15,9	-0,4
Hoogrentende Obligaties	9,7	9,9	-0,2
Beursgenoteerd Vastgoed	12,9	10,2	2,7
Alternatieve Beleggingen	3,8	6,4	-2,6
Liquiditeiten	-	-	-
Totaal	8,7	9,7	-1,0

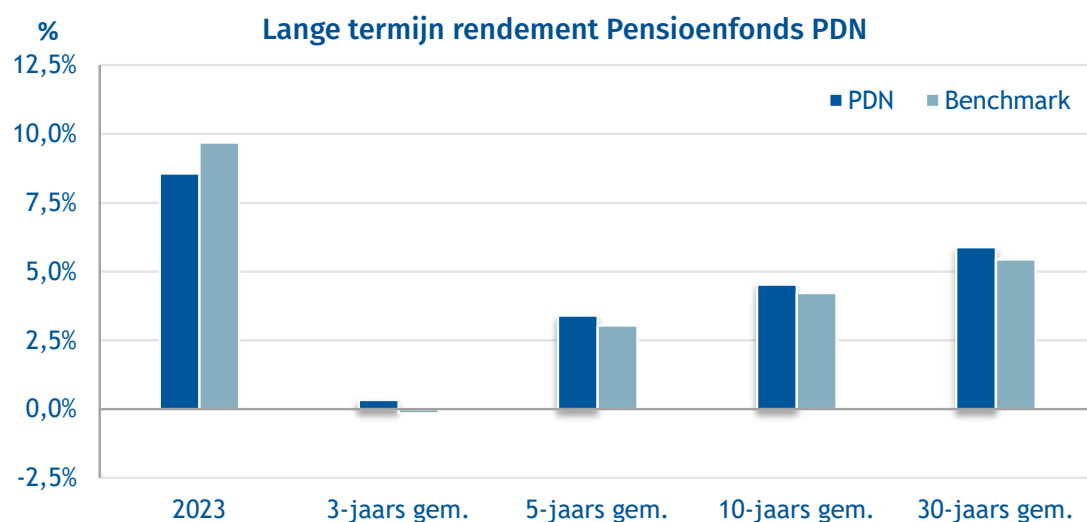
In 2023 is het behaalde totaalrendement positief. Dit is vooral een gevolg van de positieve rendementen binnen de rendementsportefeuille (aandelen, beursgenoteerd vastgoed en hoogrentende obligaties). Ook de daling van de rentes heeft geleid tot positieve rendementen in absolute zin binnen de matchingportefeuille. De benchmark liet op totaalniveau een rendement zien van 9,7%. Het behaalde totaalrendement was over 2023 dus 1,0% slechter dan de benchmark. De voornaamste oorzaak hiervan kan gevonden worden in de illiquide beleggingen binnen de matchingportefeuille en alternatieve beleggingen, waarbij de passendheid van benchmarks beperkt is.

Langetermijn beleggingsresultaat

In onderstaande grafiek zijn de behaalde jaarlijkse rendementen sinds 2004 weergegeven. In slechts drie van de twintig jaar is een negatief absoluut rendement behaald en in zeventien jaar een positief rendement. Het gemiddelde 5-jaars rendement per eind 2023 komt uit op 3,5% op jaarbasis. Het gemiddelde 10-jaars rendement bedraagt per eind 2023 4,6% op jaarbasis.

Pensioenfonds PDN streeft ernaar om ook op uitvoerend niveau waarde toe te voegen door middel van actief beheer in een geselecteerd aantal mandaten. De mate van actief beheer varieert per beleggingscategorie op basis van de relevante kaders uit de investment cases. In onderstaande grafiek is het gemiddelde lange termijn nettorendement te zien ten opzichte van de benchmark. Hieruit blijkt dat Pensioenfonds PDN op middellange en lange termijn meerwaarde heeft behaald als gevolg van het gevoerde actieve beleid.

2.1.3 Renteafdekking

De doelstelling van de renteafdekking is om de nominale rentegevoeligheid van de verplichtingen deels af te dekken. De strategisch beoogde afdekking bedroeg eind 2023 42%. Er zijn beleggingsrestricties vastgesteld hoeveel de renteafdekking op totaalniveau en per looptijdsegment (curverisico) mag afwijken van de strategisch beoogde renteafdekking. De omvang van de renteafdekking is in beginsel gebaseerd op een

dynamische rentestafel en afhankelijk van het niveau van de nominale 10-jaars swaprente. De strategische renteafdekking van Pensioenfonds PDN wordt vormgegeven door de onderdelen van de matchingportefeuille. Onderdeel daarvan is tevens een passief beheerde rente-overlay die wordt ingezet om het beoogde afdekkingspercentage te bereiken en om de curverisico's te beheren binnen de geldende kaders.

2.1.4 Matchingportefeuille

De matchingportefeuille heeft als voornaamste doelstelling de nominale renteafdekking van Pensioenfonds PDN vorm te geven. De matchingportefeuille bevat de volgende beleggingscategorieën: nominale staatsleningen, inflation-linked bonds, investment grade credits, Nederlandse hypotheekleningen en erfpacht. Voor inflation-linked bonds en erfpacht geldt dat de rendementen hiervan direct gekoppeld zijn aan de gerealiseerde inflatie.

De matchingportefeuille behaalde in 2023 een positief rendement van 4,9% terwijl de benchmark een rendement van 6,1% behaalde. Dit betekent dat een negatief relatief rendement is behaald van -1,2%. Het behaalde rendement was positief door de gedaalde rente. De liquide beleggingscategorieën binnen de matchingportefeuille (nominale staatsleningen, inflation-linked bonds en investment-grade credits) noteerden geaggregeerd een rendement in lijn met de benchmark. De underperformance op totaalniveau kwam vooral door de achterblijvende performance van hypotheekleningen en erfpacht.

Nominale staatsleningen

Begin 2023 noteerde de Duitse 10-jaars rente een niveau van 2,6%. Gedurende het jaar zijn renteniveaus wat gedaald. Per einde 2023 bedroeg de 10-jaars Duitse rente 2,0%. Als gevolg van de gedaalde rente zijn de nominale staatsleningen in waarde gestegen. Per saldo is een rendement van 6,9% behaald voor de nominale staatsleningenportefeuille, ten opzichte van een benchmarkrendement van 6,5%.

Inflation-linked bonds

De rendementen op inflation-linked bonds zijn afhankelijk van de ontwikkeling van de reële rente en de inflatieverwachtingen voor de langere termijn. In 2023 is de inflatieverwachting teruggelopen ten opzichte van de piek in 2022 waardoor de reële rentes minder hard gedaald zijn dan de nominale markrente. De inflatieportefeuille behaalde over 2023 een positief rendement van 4,2% in lijn met het benchmarkrendement (ook 4,2%).

Investment grade credits

De investment grade credits (bedrijfsobligaties) in de matchingportefeuille noteerden een positief rendement van 8,0%, met name als gevolg van de gedaalde (nominale) rente. De krediet-opslag ten opzichte van staatsleningen is in 2023 gedaald, en droeg daarmee positief bij aan het behaalde rendement. De benchmark noteerde een vergelijkbaar rendement van 8,1%.

Hypotheekleningen en erfpacht

Binnen de matchingportefeuille zitten ook een tweetal minder liquide beleggingscategorieën: hypotheekleningen en erfpacht. Door de allocatie naar Nederlandse hypotheekleningen wordt een verbeterde diversificatie binnen de matchingportefeuille bereikt in combinatie met een aantrekkelijke risicopremie. In 2023 hebben hypotheekleningen een positief rendement behaald van 3,3% als gevolg van de gedaalde (hypotheek-)rentes. De benchmark behaalde echter een positief rendement van 7,1%. Dit was het gevolg van de gedaalde rentes op Nederlandse staatsleningen. Doordat hypotheekrentes vaak met enige vertraging reageren op de (markt)rente op

staatsobligaties, kan er in de tijd enige mismatch optreden. Dit was ook eind 2023 te zien en de belangrijkste oorzaak van het verschil in rendement tussen de hypotheekportefeuille en de benchmark van hypotheek.

De erfpachtportefeuille bestaat uit een beperkt aantal projecten in grote Nederlandse binnensteden, waarbij het fonds erfpachtcanons ontvangt, welke jaarlijks geïndexeerd worden met de Nederlandse inflatie. Deze erfpachtbeleggingen lieten een negatief rendement zien van -10,8%. Dit komt door een stijging van de reële rentecurve waartegen de erfpachtbelegging wordt gewaardeerd in combinatie met de zeer lange looptijd (met een reële duration circa 35 jaar). De bijbehorende inflation-linked obligatiebenchmark liet een negatief rendement zien van 4,2%. In 2023 heeft het bestuur besloten om het benchmarkrendement voortaan gelijk te stellen aan het portefeuillerendement (van erfpacht), omdat het verschil in gemiddelde looptijd (duration) tussen de erfpachtportefeuille en de beschikbare benchmarks niet te ondervangen is. In de praktijk is dit vanaf april 2023 geëffectueerd.

2.1.5 Rendementsportefeuille

De doelstelling van de rendementsportefeuille is om voldoende en gediversifieerd rendement te behalen om de toeslagambitie waar te maken. De rendementsportefeuille wordt deels actief en deels passief ingevuld, waarbij de keuze voor actief/passief beheer wordt vastgelegd in de investment case van iedere beleggingscategorie. De rendementsportefeuille is onderverdeeld in de beleggingscategorieën aandelen, hoogrentende obligaties, beursgenoteerd vastgoed en alternatieve beleggingen. In 2023 was het totaalrendement 11,8% positief. Dit was lager dan de benchmark, die een positief rendement van 12,4% noteerde. Dit relatieve rendement werd hoofdzakelijk veroorzaakt door afwaarderingen in de categorie niet-beursgenoteerd onroerend goed.

Aandelen

Aandelen deden het in 2023 goed. Met name de stabiliserende inflatie en een verwacht einde aan renteverhogingen stemden beurzen optimistisch. De totale aandelenportefeuille sloot het jaar af met een rendement van 15,5%. Het benchmarkrendement lag daar ongeveer mee in lijn met 15,9%. De aandelenportefeuilles in de regio's Europa, VS, Pacific Rim en Emerging Markets behaalden een benchmark resultaat van respectievelijk 15,8%, 21,8%, 11,4% en 6,1%, waarbij Europa en de VS in lijn met de benchmark presteerden en Pacific Rim en Emerging Markets een lichte underperformance noteerden. De rendementen in de VS lagen hoger dan de andere regio's met name als gevolg van hoge rendementen van de "Magnificent Seven" bedrijven binnen de technologie-sector. De rendementen binnen Pacific Rim en Emerging Markets waren lager. Voor deze laatste was het onder andere China waar rendementen gemiddeld negatief waren. Alle voornoemde rendementen zijn in euro zonder rekening te houden met de valuta-afdekking. De resultaten uit valuta-afdekking worden separaat gepresenteerd.

Hoogrentende obligaties

De obligaties in de rendementsportefeuille omvatten beleggingen in Europese en Amerikaanse high yield obligaties en obligaties in Emerging Markets. Het absoluut rendement van de totale hoogrentende obligatieportefeuille binnen de rendementsportefeuille kwam uit op positief 9,7% versus een benchmarkresultaat van positief 9,9%. Het licht negatieve relatieve resultaat in deze beleggingen kwam in 2023 hoofdzakelijk door de underperformance in Amerikaanse high yield (relatief resultaat van -1,7% a.g.v. selectie-effecten). De voornoemde rendementscijfers zijn in euro zonder rekening te houden met de valuta-afdekking. De resultaten uit de valuta-afdekking worden separaat gepresenteerd.

Beursgenoteerd vastgoed

De beursgenoteerde vastgoedportefeuille behaalde in 2023 een positief rendement in tegenstelling tot het negatieve rendement in 2022. Over het hele jaar behaalde de beursgenoteerde vastgoedportefeuille een positief rendement van 12,9%. Het benchmarkrendement bedroeg 10,2%. Deze outperformance werd gerealiseerd door goede selectie-effecten met een overwogen positie in small-cap vastgoedaandelen en positieve allocatie-effecten op landen binnen Europa.

Alternatieve beleggingen

Pensioenfonds PDN investeert binnen de rendementsportefeuille in alternatieve beleggingen, zoals niet-beursgenoteerd vastgoed, infrastructuur en goud. Alternatieve beleggingen zorgen voor een betere diversificatie binnen de rendementsportefeuille, omdat de rendementen op deze beleggingen in verschillende scenario's minder sterk samenhangen met de rendementen op traditionele beleggingen, zoals aandelen.

Binnen niet-beursgenoteerd vastgoed en infrastructuur wordt belegd in fondsen met een gematigd risicoprofiel. Dit zijn illiquide beleggingen die interessant zijn vanwege de illiquiditeitspremie die kan worden verdiend als lange termijn belegging. De niet-beursgenoteerd vastgoedportefeuille bestaat uit een combinatie van investeringen in huurwoningen, zorgwoningen en studentenwoningen. Bij infrastructuur betreft het investeringen gerelateerd aan duurzame energie, transport en communicatie.

Sinds 2020 belegt Pensioenfonds PDN in fysiek goud als onderdeel van de alternatieve beleggingen. Vanuit de in 2020 uitgevoerde ALM-studie wordt verwacht dat een allocatie in goud vanuit een totale portefeuillecontext de risico's beperkt, doordat goud in verschillende scenario's anders reageert dan de andere beleggingen in de portefeuille. Dit leidt tot een verbetering van het rendements-/risicoprofiel als gevolg van diversificatie-effecten.

Het totaalrendement voor alternatieve beleggingen is in 2023 uitgekomen op 3,8% versus 6,4% voor de benchmark. Omdat voor goud de benchmark gelijk is aan de goudkoers, zijn de relatieve resultaten het gevolg van de rendementen op infrastructuur en niet-beursgenoteerd vastgoed, waarbij voor de benchmark een vast targetreturn van 4% geldt. Op infrastructuur is in 2023 een positief rendement van 11,6% behaald en op niet-beursgenoteerd vastgoed een negatief rendement van 23,0%, hetgeen vooral het gevolg was van afwaarderingen binnen de fondsen met studentenwoningen. Deze afwaardering was in belangrijke mate het gevolg van de sterk gestegen rente. Deze dient als basis voor de waardering in combinatie met een reflectie van de (tijdelijk) teruglopende vraag naar institutioneel onroerend goed in de residentiële sectoren, waar de beheerder actief is. Omdat de fondsen voor een substantieel deel bestaan uit studentenwoningen die nog in aanbouw zijn, speelt ook mee dat de sterk opgelopen inflatie zorgt voor hoger dan begrote bouwkosten en een beperkt vermogen om de gestegen inflatie (en rente) te vertalen naar hogere huuropbrengsten. Het rendement op goud bedroeg 9,7% in 2023.

In 2023 zijn er geen nieuwe commitments afgegeven aan infrastructuur- en vastgoedfondsen.

2.2 Premiebeleid

De premie is overeengekomen voor een periode van twee jaar (2021-2022) met de mogelijkheid tot verlengen met 1 jaar (2023). In 2022 is overeengekomen om gebruik te maken van deze mogelijkheid en is besloten de uitvoeringsovereenkomst met een jaar te verlengen. In 2023 zijn nieuwe premie-afspraken gemaakt voor 2024 en 2025. Pensioenfonds PDN ontvangt jaarlijks een vaste premie ter grootte van 24,17% van het vaste jaarsalaris gemaximeerd op het grensbedrag zoals bedoeld in artikel 18ga Wet op de Loonbelasting 1964 (€ 128.810 - niveau 2023). Dit komt overeen met ongeveer 30% van de pensioengrondslag en is bedoeld voor de dekking van de pensioenopbouw, de risicopremies en de uitvoeringskosten. Pensioenfonds PDN kent daarmee een collective defined contribution (CDC) financiering.

Op grond van de Pensioenwet maakt het fonds gebruik van de mogelijkheid tot het dempen van de kostendeekkende premie. Het fonds gaat bij de berekening van de gedempte kostendeekkende premie uit van het verwacht reëel rendement berekend volgens de parameters zoals opgenomen in het Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen.

Naast de (wettelijke) toets op de kostendeekkendheid van de premie, toetst het fonds ook of de impact van de pensioenopbouw en de bijbehorende premie binnen de afgesproken marge van cumulatief +/-1% dekkingsgraadpunt blijft voor de periode 2021 t/m 2025.

Voor de nettopensioenregeling geldt een leeftijdsafhankelijk premiestaffel gebaseerd op de fiscale 3%-staffel, met een opslag voor risicodekkingen en uitvoeringskosten. Deze leeftijdsafhankelijke premie wordt, voor de werknemers die deelnemen aan deze regeling, ingehouden op het (pensioengevend) jaarsalaris boven het grensbedrag (€ 128.810 - niveau 2023) en door de werkgevers afgedragen aan Pensioenfonds PDN.

2.3 Toeslagenbeleid

Afhankelijk van de financiële situatie per 1 januari van enig jaar beoordeelt het bestuur of toeslagen al dan niet toegekend kunnen worden aan de deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden. De voorwaardelijke toeslagverlening voor deelnemers wordt gebaseerd op de algemene loonstijging bij DSM NL Services BV. De voorwaardelijke toeslagverlening voor gewezen deelnemers en pensioengerechtigden wordt gebaseerd op de stijging van de consumentenprijsindex (CPI-Alle Huishoudens afgeleid), zoals vastgesteld door het CBS van oktober tot oktober.

Toeslagenstaffel

Als leidraad bij het besluit over de toeslagverlening gebruikt het bestuur de volgende uitgangspunten:

- Als de beleidsdekkingsgraad (het gemiddelde van de laatste twaalf maandelijkse dekkingsgraden) lager is dan 110% vindt geen toeslagverlening plaats;
- Als de beleidsdekkingsgraad hoger is dan 110% kan een toeslag worden verleend in de mate dat dit is toegestaan conform het Financieel Toetsingskader (FTK). Dit betekent dat alleen een toeslag kan worden verleend als deze naar verwachting consistent naar de toekomst toe blijvend kan worden verleend. Concreet betekent dit dat de mate van toeslag toeneemt naarmate de beleidsdekkingsgraad van Pensioenfonds PDN hoger is. Bij een beleidsdekkingsgraad net boven 110% zal de toeslagverlening zeer beperkt zijn. Bij een beleidsdekkingsgraad boven ongeveer 140% kan volledige toeslagverlening plaatsvinden.

Inhaaltoeslagbeleid

Als in enig jaar een besluit is genomen tot het niet verlenen van toeslagen of een gedeeltelijk verlenen van toeslagen, dan wel het korten van de pensioenaanspraken en -rechten, kan het bestuur op een later tijdstip besluiten tot het verlenen van een inhaaltoeslag. Het bestuur kan inhaaltoeslagen verlenen als dit geen gevolgen heeft voor de verwachte toeslagverlening in de toekomst én indien de beleidsdekkingsgraad hoger is dan de vereiste dekkingsgraad. Concreet betekent dit in 2023 dat inhaaltoeslag pas aan de orde kan zijn bij een beleidsdekkingsgraad boven ongeveer 140%.

Toeslag per 31 december 2023

Op basis van het toeslagenbeleid en de indexatie-AMvB die gold in 2023 beoordeelde het bestuur of per 31 december 2023 toeslagen konden worden verleend aan deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden op basis van de financiële situatie van Pensioenfonds PDN per einde 2023. Bij de berekening keek Pensioenfonds PDN naar de inflatie(maatstaven) over 2022 en 2023. Met de grote afwijkingen van de afgelopen twee jaren alsmede de aangepaste methodiek van het CBS, was dat logischer. Het bestuur beoordeelde dat de financiële positie van het fonds ultimo 2023 voldoende was om meer toeslagen te verlenen per 31 december 2023 dan op basis van het reguliere toeslagbeleid van het fonds mogelijk is. De toeslag voor (actieve) deelnemers bedroeg 10,91% en voor gewezen deelnemers en pensioengerechtigden 4,16%. Deze toeslagen zijn, samen met de primo 2023 toegekende toeslagen over 2022, (eenmalig) gebaseerd op volledige compensatie van de prijs- of loonstijging voor alle deelnemers over de genoemde twee jaar. Hierdoor zijn er in 2022 en 2023 voor zowel de (actieve) deelnemers als de gewezen deelnemers en pensioengerechtigden in principe geen gemiste toeslagen ten opzichte van de indexatiemaatstaf. Een uitzondering daarop is een groep deelnemers die in 2023 uit dienst zijn getreden of met pensioen zijn gegaan, die op basis van de regelgeving slechts beperkt konden worden gecompenseerd voor de hoge inflatie. De maatstaven en de toegekende toeslagverlening voor 2022 en 2023 zijn terug te vinden in het overzicht “Toeslag Actieve Deelnemers” en “Toeslag Pensioengerechtigde en gewezen deelnemers” in deze paragraaf.

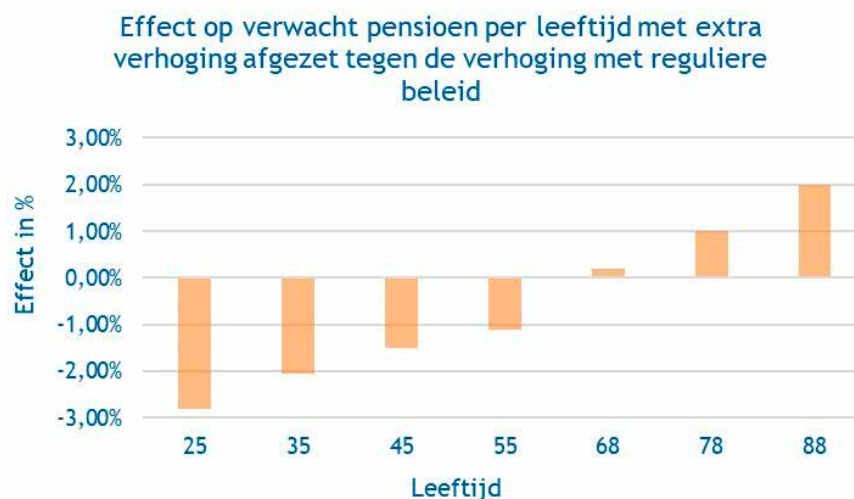
Sociale partners hebben het pensioenfonds geïnformeerd, dat zij voornemens zijn (intentie hebben) om een verzoek te doen bij Pensioenfonds PDN om de pensioenaanspraken en -rechten door middel van een interne collectieve waardeoverdracht (invaren) om te zetten naar een nieuwe pensioenovereenkomst. Op basis van deze brief van sociale partners is Pensioenfonds PDN van mening dat de werkgevers te zijner tijd een zogenoemd “invaarverzoek” zullen doen. Op basis van deze brief mocht Pensioenfonds PDN gebruik maken van de eerdergenoemde indexatie-AMvB die gold in 2023. Het bestuur benadrukt dat noch Pensioenfonds PDN noch sociale partners op dit moment al hebben besloten tot het omzetten van de pensioenaanspraken en -rechten naar een nieuwe pensioenovereenkomst. Het fonds zal te zijner tijd pas - als de werkgevers daartoe verzoeken - alle belangen evenwichtig afwegende een besluit nemen over het omzetten van de pensioenaanspraken en -rechten naar een nieuwe pensioenovereenkomst.

Het bestuur heeft in de besluitvorming nadrukkelijk gekeken naar de evenwichtige belangenafweging en de impact op de verschillende deelnemersgroepen.

De indexatie-AMvB vereist onder meer daarbij dat er wordt gekeken naar de generatie-effecten als gevolg van een eventuele extra toeslag. Het besluit tot verhoging zorgt voor een beperkte verschuiving van jong naar oud.

Onderstaand overzicht laat zien wat het verwachte effect is van de extra verhoging op de pensioenen op 31 december 2023 ten opzichte van het toepassen van het huidige zogenoemde Financieel Toetsingskader (FTK). Dit is afhankelijk van iemands leeftijd en de hoogte van het (opgebouwde) pensioen. Hoe ouder de deelnemer, hoe positiever het effect. Dit komt met name door de (voorlopige) aanname dat bij de Wtp-transitie wordt gewerkt met een wettelijke standaardmethode met een spreidingstermijn van 10 jaar. Voor pensioengerechtigden geldt dan dat ze nu beter direct een verhoging kunnen krijgen in plaats van op het moment van de transitie met de veronderstelde spreiding. Voor actieve en vooral jongere actieve deelnemers geldt het omgekeerde. De impact op de financiële situatie van het fonds en de (beperkte) overdracht van jong naar oud is volgens het fonds acceptabel.

Het overzicht toont een verwachting op basis van wat we nu weten, een momentopname dus. Gelet op het beperkte effect van de verschuiving en de verklaring van de getoonde effecten is het bestuur van Pensioenfonds PDN van mening dat dit besluit evenwichtig is.

In de navolgende tabel is de verleende toeslag sinds 2008, alsook de achterstand in de toeslagverlening voor deelnemers enerzijds en gewezen deelnemers en pensioengerechtigden anderzijds, opgenomen.

Toeslag Actieve Deelnemers				
	<u>Algemene loonsverhoging</u>	<u>Verleende toeslag</u>	<u>Achterstand toeslagverlening</u>	<u>Cumulatieve achterstand*</u>
2008	3,50%		3,50%	3,50%
2009	0,00%	3,50%	-3,50%	
2010	2,00%	2,00%	0,00%	
2011	2,50%	1,50%	1,00%	1,00%
2012	2,00%		2,00%	3,02%
2013	1,00%		1,00%	4,05%
2014	1,50%		1,50%	5,61%
2015	3,02%		3,02%	8,80%
2016	0,00%		0,00%	8,80%
2017	2,00%		2,00%	10,98%
2018	3,00%		3,00%	14,31%
2019	3,00%		3,00%	17,73%
2020	4,03%		4,03%	22,48%
2021	2,00%	1,00%	1,00%	23,70%
2022	3,11%	3,11%	0,00%	23,70%
2023	10,91%	10,91%	0,00%	23,70%
Totaal	43,57%	22,02%	21,55%	23,70%

* incl. indexatie over indexatie

Toeslag Pensioengerechtigde en gewezen deelnemers				
	<u>Prijsindexcijfer</u>	<u>Verleende toeslag</u>	<u>Achterstand toeslagverlening</u>	<u>Cumulatieve achterstand*</u>
2007	1,91%	1,00%	0,91%	0,91%
2008	1,44%		1,44%	2,36%
2009	0,69%		0,69%	3,07%
2010	1,90%	0,69%	1,21%	4,32%
2011	2,74%		2,74%	7,17%
2012	2,03%		2,03%	9,35%
2013	0,90%		0,90%	10,33%
2014	0,75%		0,75%	11,16%
2015	0,41%		0,41%	11,62%
2016	0,36%		0,36%	12,02%
2017	1,34%		1,34%	13,52%
2018	1,68%		1,68%	15,43%
2019	1,73%		1,73%	17,42%
2020	1,12%		1,12%	18,74%
2021	3,28%	1,64%	1,64%	20,69%
2022	16,93%	10,02%	6,91%	29,03%
2023	-1,98%	4,16%	-6,46%	20,69%
Totaal	37,23%	17,51%	19,40%	20,69%

* incl. indexatie over indexatie

2.3.1. Aanpassing variabele nettopensioenuitkering

De variabele nettopensioenuitkering wordt jaarlijks aangepast aan de behaalde resultaten op onder andere beleggingsrendement, sterfteresultaat, renteontwikkelingen en levensverwachting. De resultaten worden over vijf jaar uitgesmeerd in de uitkering.

Aanpassing per 1 januari 2023

Het behaalde resultaat over 2023 is $-/-0,75\%$. Dit komt overeen met een jaarlijkse verlaging van $-/-0,18\%$ per jaar voor de komende 5 jaar, voor het eerst op 1 januari 2024 en voor het laatst op 1 januari 2028. In onderstaande tabel zijn de behaalde resultaten en de bijbehorende aanpassingen per jaar vanaf 2019 (eerste ingangsjaar variabele nettopensioenuitkering) terug te vinden.

Jaar	Resultaat	2023	2024	2025	2026	2027	2028
2019	-10,47%	-2,28%	-2,28%	-	-	-	-
2020	-3,11%	-0,65%	-0,65%	-0,65%	-	-	-
2021	13,36%	2,84%	2,84%	2,84%	2,84%	-	-
2022	9,53%	2,20%	2,20%	2,20%	2,20%	2,20%	-
2023	-0,75%	-	-0,18%	-0,18%	-0,18%	-0,18%	-0,18%
Totaal	8,56%	2,11%	1,93%	4,21%	4,86%	2,02%	-0,18%

We merken op dat de totalen een beeld geven bij de totale aanpassing inclusief voorgaande jaren. De daadwerkelijke aanpassingen zijn afhankelijk van de uitkering per 1 januari van een gegeven jaar. Dus de aanpassing van de uitkering door het resultaat uit 2019 is afhankelijk van de hoogte van uitkering op 1 januari 2020 en de aanpassing van de uitkering door het resultaat uit 2020 is afhankelijk van de hoogte van uitkering op 1 januari 2021, etc. Hierdoor ontstaat er een ‘rente op rente’ effect.

Voor pensioengerechtigden met een variabele uitkering worden de uitkeringen als volgt aangepast:

Met pensioen in	Aanpassing in				
	2024	2025	2026	2027	2028
2019	1,93%	4,21%	4,86%	2,02%	-0,18%
2020	4,21%	4,21%	4,86%	2,02%	-0,18%
2021	4,86%	4,86%	4,86%	2,02%	-0,18%
2022	2,02%	2,02%	2,02%	2,02%	-0,18%
2023	-0,18%	-0,18%	-0,18%	-0,18%	-0,18%

Deze tabel dient als volgt gelezen te worden:

- Voor nettopensioenuitkeringen die ingegaan zijn in 2019 zal als gevolg van behaalde resultaten van afgelopen jaren een aanpassing van ongeveer 1,93% van de uitkering worden doorgevoerd.
- Voor nettopensioenuitkeringen die ingegaan zijn in 2020 zal als gevolg van eerder behaalde resultaten een aanpassing van ongeveer 4,21% van de uitkering worden doorgevoerd.
- Voor nettopensioenuitkeringen die ingegaan zijn in 2021 zal als gevolg van eerder behaalde resultaten een aanpassing van ongeveer 4,86% van de uitkering worden doorgevoerd.

- Voor nettopensioenuitkeringen die ingegaan zijn in 2022 zal als gevolg van eerder behaalde resultaten een aanpassing van ongeveer 2,02% van de uitkering worden doorgevoerd.
- Voor nettopensioenuitkeringen die ingegaan zijn in 2023 zal een aanpassing van -/-0,18% van de uitkering worden doorgevoerd.

2.4 Kortingsbeleid

Dekkingstekort en reservetekort

Pensioenfonds PDN moet de pensioenaanspraken en -rechten verlagen als op basis van de beleidsdekkingsgraad het eigen vermogen lager is dan het minimaal vereist eigen vermogen (dekkingstekort) voor vijf achtereenvolgende jaren. Eind 2023 is de beleidsdekkingsgraad hoger dan de minimaal vereiste dekkingsgraad. Dit betekent dat, op basis van eerdergenoemde eis, voor de komende vijf jaar de dreiging voor een verlaging van de pensioenaanspraken en -rechten geweken is.

Daarnaast zal het bestuur besluiten over te gaan tot het verlagen van de pensioenaanspraken en -uitkeringen als Pensioenfonds PDN niet in staat is om binnen de door het bestuur gekozen hersteltermijn te herstellen naar de vereiste dekkingsgraad (reservetekort) en alle overige beschikbare sturingsmiddelen, met uitzondering van het beleggingsbeleid, zijn ingezet. Eind 2022 en 2023 was de beleidsdekkingsgraad hoger dan de vereiste dekkingsgraad, waardoor Pensioenfonds PDN in 2023 geen herstelplan hoeft in te dienen. Hierdoor is op korte termijn de dreiging voor een verlaging van de pensioenaanspraken en -rechten geweken. Indien de beleidsdekkingsgraad onder de vereiste dekkingsgraad komt te liggen, moet Pensioenfonds PDN (opnieuw) aantonen dat het binnen de gekozen hersteltermijn kan herstellen naar de vereiste dekkingsgraad.

Premietekort

Volgens de wetgeving is er sprake van een premietekort als de ontvangen premie in een kalenderjaar lager is dan de (gedempte) kostendekkende premie. Zoals in paragraaf 2.2 beschreven, ontvangt Pensioenfonds PDN jaarlijks een premie ter grootte van 24,17% van het vaste jaarsalaris gemaximeerd op het grensbedrag zoals bedoeld in artikel 18ga Wet op de Loonbelasting 1964 (€1 28.810 - niveau 2023). Aangezien de ontvangen premie in 2023 hoger was dan de gedempte kostendekkende premie was er in 2023 geen sprake van een premietekort.

In overeenstemming met de Uitvoeringsovereenkomst 2021-2022 beoordelen Pensioenfonds PDN, de werkgevers en vakorganisaties jaarlijks of over de periode 2021-2025 naar verwachting een onevenwichtig beroep wordt gedaan op de solidariteit tussen enerzijds de al opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten en anderzijds de pensioenaanspraken die vanaf 1 januari 2021 opgebouwd worden ten gunste van de actieve deelnemers. De cumulatieve bijdrage van de pensioenopbouw aan de dekkingsgraad in de periode 2021-2023 bedraagt -/-0,46% en blijft daarmee binnen de afgesproken solidariteitsgrens van -/-1,0%.

2.5 Communicatiebeleid

Pensioenfonds PDN wil bevorderen dat deelnemers inzage hebben in de huidige en toekomstige persoonlijke pensioensituatie. Pensioenfonds PDN vindt het van belang dat deelnemers overzicht hebben over de eigen pensioenregeling, inzicht hebben in de risico's van hun aanspraken en een realistische pensioenverwachting hebben die aansluit bij de financiële positie van Pensioenfonds PDN. Daarnaast streeft Pensioenfonds PDN

ernaar om het handelingsperspectief van de deelnemers te vergroten, zodat deelnemers weten wanneer zij in de eigen pensioensituatie actie moeten ondernemen.

Het communicatiebeleid van Pensioenfonds PDN is vastgelegd in het driejaarlijks Communicatiebeleidsplan. Het Communicatiebeleidsplan bevat onder meer een beschrijving van de beleidsdoelstellingen, communicatiedoelgroep(en), de communicatiebehoefte en de in te zetten communicatiemiddelen. In het plan is beschreven op welke wijze resultaten van communicatie worden gemeten. Het Communicatiebeleidsplan is vastgesteld voor de periode 2021-2023.

Een jaarlijks Communicatie-actieplan beschrijft de communicatie-activiteiten op korte termijn. Hierbij worden zowel de landelijke trends en ontwikkelingen op het gebied van (pensioen)communicatie gevolgd, als ook eigen invulling gegeven op basis van het Communicatiebeleidsplan.

Bij de communicatie wordt onderscheid gemaakt in de relevantie van de boodschap, de doelgroep, het (communicatie)moment en het middel. Er worden doelgroepen onderscheiden op basis van (gewezen) deelnemer of pensioengerechtigde, leeftijdsgroep, digitale communicatie, inkomensgroep en deelname aan een specifieke regeling. Ook wordt gecommuniceerd bij situaties zoals bijvoorbeeld in- of uitdiensttreding, echtscheiding, of verhuizing naar het buitenland. Er zijn communicatiemiddelen en -uitingen in diverse vormen en in Nederlandse en Engelse taal beschikbaar. In de communicatie-uitingen wordt zoveel mogelijk gelaagd gecommuniceerd in begrijpelijke taal. De deelnemer krijgt in de eerste laag globale informatie. In de tweede en mogelijk derde laag wordt de deelnemer dieper en uitgebreider geïnformeerd.

De pensioencommunicatie met deelnemers wordt periodiek getoetst en aangepast aan informatiebehoefte en andere criteria.

Voor de interne en externe positionering, het imago en de reputatie van Pensioenfonds PDN, en de continue verbinding met de werkgevers en de deelnemers is het communicatiebeleid uitgebreid met een communicatiestrategie. De bouwstenen in deze communicatiestrategie betreffen alle communicatie vanuit Pensioenfonds PDN, die als doel heeft te werken aan de beeldvorming en positie van het fonds als vertrouwde en verbonden organisatie en de zaken waar Pensioenfonds PDN voor staat.

2.5.1 Communicatiemiddelen

Pensioenfonds PDN zet een groot aantal communicatiemiddelen in dat periodiek wordt geëvalueerd. Een aantal middelen wordt toegelicht in dit verslag.

Informatiesessies en individuele pensioengesprekken

In totaal bezochten 103 medewerkers een sessie op 8 verschillende locaties. Dit waren onder andere sessies in het kader van het TopF!t programma van dsm-firmenich en de training Voorbereiding op Pensioneren van diverse aangesloten werkgevers. De werkgever Synres organiseerde twee sessies waar 39 medewerkers aan deelnamen. In deze sessies legt Pensioenfonds PDN de deelnemers uit hoe zij de belangrijkste vragen (Hoeveel? Genoeg? Wat kan ik nog doen?) rondom de eigen pensioensituatie kunnen beantwoorden. In 2023 hadden 185 deelnemers een individueel pensioengesprek. In de individuele gesprekken worden vragen over het eigen pensioen beantwoord en de persoonlijke pensioensituatie toegelicht. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de pensioenplanner en gekeken naar de toekomstige inkomsten. Op basis van het Persoonlijk Budgetadvies van

het NIBUD wordt een toelichting gegeven op de uitgaven. De deelnemer krijgt overzicht, inzicht en heeft zicht op zijn handelingsperspectief.

Pensioenfonds PDN heeft periodiek overleg met alle werkgevers die aangesloten zijn bij Pensioenfonds PDN. Specifieke communicatie-uitingen worden afgestemd met de betreffende werkgevers om de boodschap te versterken en deelnemers beter te bereiken.

Pensioengesprekken Bedrijfs-AOW

Diverse aangesloten werkgevers namen in hun nieuwe CAO's de tijdelijke RVU-regeling, ook wel de Bedrijfs-AOW genaamd (B-AOW), op. Op verzoek van diverse werkgevers werden gesprekken gevoerd met de medewerkers die interesse hadden in deelname aan de B-AOW. Tijdens het gesprek werd, met gebruik van de pensioenplanner, de financiële situatie in kaart gebracht. De werknemer kreeg zo een overzicht van zijn bruto-netto inkomen als hij deelneemt aan de B-AOW en zijn pensioen laat ingaan. In 2023 voerde het fonds 35 gesprekken bij Envalior in Emmen. De deelnemers waarden het persoonlijk contact en de inhoudelijke toelichting.

PDN Magazine

In 2023 werd het PDN Magazine in juli en december verspreid onder alle deelnemers en pensioengerechtigden van Pensioenfonds PDN. Met de toevoeging van QR-codes kan nu meer informatie worden gedeeld zonder het magazine in pagina's uit te breiden. In beide nummers was er ruimte voor een bezoek aan werknemers bij verschillende werkgevers. Daarnaast was er extra aandacht voor het pensioenbestuur, de Raad van Toezicht en het verantwoordingsorgaan. In het juli-nummer werden de resultaten van het deelnemersonderzoek over het nemen van beleggingsrisico belicht. In de uitgave van december kwam de overname van uitvoeringsorganisatie DPS door Pensioenfonds PDN aan bod.

Pensioenreizen

Doelgroep-specifiek stuurt Pensioenfonds PDN verschillende pensioenreizen naar deelnemers en/of stelt deze beschikbaar op de website. In deze digitale klantreizen geeft de deelnemer persoonlijke keuzes aan en begeleidt Pensioenfonds PDN hem hierin. In alle pensioenreizen legt Pensioenfonds PDN hem uit hoe hij de vragen (Hoeveel pensioen? Genoeg? Wat kan ik nog doen?) rondom de eigen pensioensituatie kan beantwoorden. In 2023 is de pensioenreis voor de leeftijdsgroep ouder dan 60 jaar naar 459 deelnemers gestuurd. 325 deelnemers maakten de reis. De pensioenreis 'in dienst' werd naar 43 nieuwe medewerkers gestuurd waarbij 20 deelnemers op de link klikten om de reis te maken.

Animatie voor nieuwe medewerkers

Om misvattingen over pensioen al in een vroeg stadium te voorkomen is voor nieuwe medewerkers de animatie 'Welkom bij PDN' beschikbaar. Daaraan gekoppeld is een quiz om de kennis te toetsen. De animatie en quiz zijn een verplichte training in het trainingsprogramma van werkgever dsm-firmenich. De animatie is ook naar alle andere aangesloten werkgevers verstuurd om op te nemen in de communicatie naar nieuwe medewerkers.

Digitaal jaarbericht

In het digitaal jaarbericht worden de belangrijkste ontwikkelingen en resultaten in beeld gebracht over het jaar 2023. Het jaarbericht is een verkorte versie van het jaarverslag en is ook via de website te lezen en te downloaden. De 2023 editie is uitgebreid met een overzicht van de behaalde duurzaamheidsdoelen en ambities.

Tegel op de website Pluim of Klacht

Op de homepagina van de website staat een aparte tegel Pluim of Klacht. Het indienen bij het pensioenfonds van een klacht, geschil of uiting van ongenoegen of een compliment is hiermee gemakkelijk en transparant. Achter deze tegel staan toelichtingen rondom klachtenprocedures en bestaat de mogelijkheid tot het direct indienen van een klacht of geven van een compliment. Voor een rapportage over klachten en de afhandeling daarvan verwijzen we naar de tabel bij paragraaf 1.5 Klachten en geschillen.

2.5.2 Specifieke communicatieactiviteiten 2023

Mijn PDN Pensioen en de pensioenplanner

Communicatie met deelnemers is belangrijk voor de dienstverlening en de deelnemersportalen spelen daarin een grote rol. Mijn PDN Pensioen wordt voortdurend verder ontwikkeld met de focus op gebruikersvriendelijkheid en deelnemersgemak. Het zelf uploaden van documenten en ondertekenen van formulieren met DigiD staan op de planning om ingevoerd te worden in 2024.

Nieuw pensioenstelsel

Een terugkerend onderwerp in de communicatie is de Wet toekomst pensioenen (Wtp) en de weg naar een nieuwe pensioenregeling (het nieuwe pensioencontract). Na de Tweede Kamer heeft ook de Eerste Kamer ingestemd met de Wtp. De nieuwe regels voor pensioen gingen in op 1 juli 2023. Uiterlijk per 1 januari 2028 moet Pensioenfonds PDN over zijn naar de nieuwe pensioenregeling. De ontwikkelingen zijn meerdere keren via verschillende kanalen onder de aandacht gebracht. Alle communicatie is bijeengebracht onder de tegel 'Nieuw pensioenstelsel' op de website van Pensioenfonds PDN. In juli 2023 ontvingen alle actieve deelnemers en gepensioneerden de eerste editie van het speciale bulletin 'Pensioen Wijs' over dit onderwerp. In november volgde de tweede editie.

Deelnemersonderzoek risicobereidheid

In maart heeft Pensioenfonds PDN onder alle deelnemers van het fonds een onderzoek uitgevoerd. Het onderzoek vroeg naar de risicovoorkeur en de risicodraagkracht bij deelnemers. Met deze informatie heeft het Pensioenfonds PDN-bestuur een beeld van hoe deelnemers aankijken tegen het nemen van beleggingsrisico. Dat helpt Pensioenfonds PDN uiteindelijk bij het opstellen van de financiële opzet van de nieuwe pensioenregeling onder de Wet Toekomst Pensioenen.

Ruim 3.800 actieve deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden vulden de vragenlijst in. Dit betekent dat ongeveer 18% van alle deelnemers heeft deelgenomen aan het onderzoek. Dit is een goed resultaat en een representatief deel van alle deelnemers.

Nettopensioenregeling

In november hebben de deelnemers in de nettopensioenregeling informatie ontvangen over de keuzes in de NPR om aan te zetten tot actie indien nodig.

Crisiscommunicatieplan

In het Crisiscommunicatieplan is gedetailleerd weergegeven welke acties Pensioenfonds PDN zal nemen als zich een (dreigende) crisis/incident bij Pensioenfonds PDN voordoet en er mogelijk gecommuniceerd moet worden met deelnemers en of andere stakeholders. Het plan geeft de stappen om tot beoordeling van de impact en uiteindelijk tot communicatie met stakeholders van een incident te komen. In 2023 is een keer het crisiscommunicatieplan opgestart. In verband met mogelijke reputatieschade is bij deze melding overgegaan tot opschaling. Verdere stappen uit het plan worden doorlopen en de impact wordt gemonitord. De communicatie bij een financiële crisis is opgenomen in het Financieel Crisisplan.

2.5.3 Meten van communicatie

Communicatiepanel

Of bepaalde informatie correct, duidelijk en begrijpelijk is en voldoet aan de informatiebehoefte van de deelnemer, kan Pensioenfonds PDN niet alleen beoordelen. Om die reden gebruikt Pensioenfonds PDN waar nodig of wenselijk, onder meer externe deskundigen en wordt nieuw communicatiemateriaal vooraf en/of achteraf getoetst met een Communicatiepanel. Dit panel bestaat uit een brede en diverse groep deelnemers die zijn mening geeft over communicatie-uitingen. Het panel boog zich begin 2023 tijdens een bespreking met o.a. een Pensioenfonds PDN bestuurslid over de communicatie in het algemeen en specifiek over de toeslagverlening. Later zijn twee edities van het nieuwe bulletin 'Pensioen Wijs' via een enquête aan het panel voorgelegd. Gedurende het jaar wordt de mening van deelnemers getoetst door middel van enquêtes. De resultaten van de communicatie- en voorlichtingsinspanningen worden tweejaarlijks achteraf getoetst aan de doelstellingen door middel van het deelnemersonderzoek. Een vergelijkbaar onderzoek staat voor 2024 weer op de agenda. De uitkomsten van alle toetsen leiden zo nodig tot bijstelling van de communicatie.

Cijfers 2023

Wat	Waardering
1.843 vragen gesteld aan de Pension Desk	
waarvan 1.168 vragen om informatie tijdig binnen 3 dagen beantwoord = 96%	7,9
waarvan 675 vragen voor berekening tijdig binnen 10 dagen beantwoord = 93%	7,7
Toekennen van ouderdomspensioen	8,2
Toekennen van partnerpensioen	8,1
Waardeoverdrachten	8,4
185 persoonlijke pensioengesprekken	9,6
82.915 bezoeken website	
67.763 bezoeken Mijn PDN Pensioen	
87,9% unieke gebruikers Mijn PDN Pensioen	
Waardering portaal Mijn PDN Pensioen	7,6
Waardering PDN Pensioenplanner	7,9
67,2% van alle deelnemers communiceert digitaal	
4.278 abonnees op de digitale nieuwsbrief	

2.6 Aansluitingenbeleid /Aangesloten ondernemingen

Voormalige dsm-firmenich-ondernemingen kunnen aangesloten blijven bij Pensioenfonds PDN. De voorwaarden waaronder het continueren van de aansluiting mogelijk is, heeft Pensioenfonds PDN vastgelegd in het aansluitingenbeleid en in de uitvoeringsovereenkomsten met de aangesloten ondernemingen.

Eind 2023 hebben, naast dsm-firmenich, 16 ondernemingen hun pensioenovereenkomst ondergebracht bij Pensioenfonds PDN en deze onderbrenging ook verlengd voor 2024 en 2025. In 2023 heeft Pensioenfonds PDN 3 nieuwe ondernemingen aangesloten nl. Sitech Services B.V., Envalior B.V. en DSM Pension Services B.V. Begin 2023 is de aansluiting van 2 ondernemingen geëindigd nl. Stichting Chemelot InSciTe en Bioprocess Pilot Facility B.V.

2.7 Projecten

Wet Toekomst Pensioenen

Per 1 juli 2023 is de Wet toekomst pensioenen in werking getreden. De voorbereidingen voor de transitie, die is beoogd voor 1 januari 2026, waren voordien reeds aangevangen. Door de inwerkingtreding van de wet en het beschikbaar komen van lagere wet- en regelgeving, handleidingen en Q&A's van toezichthouders is de dynamiek van die voorbereiding duidelijk toegenomen in 2023.

Zo is er in 2023 een risicopreferentieonderzoek uitgevoerd. Ook is het plan van aanpak, gericht op de hiervoor genoemde transitiedatum, geactualiseerd. In de loop van 2023 is er een uitgebreide detailplanning opgesteld waarin de hoofdlijnenplanning verder is uitgewerkt.

In het kader van de inwerkingtreding van de Wtp is voorts beoordeeld of er aanleiding bestond om fondsdocumenten aan te passen en waar dat noodzakelijk was is dat ook gebeurd.

Op verzoek van sociale partners is opdracht gegeven om ondersteunende berekeningen uit te laten voeren om inzicht te verschaffen in de impact van de (voorlopig) gemaakte keuzes. Ook is in 2023 veel werk verricht aan de Datakwaliteit en de aansluiting van de in dat kader verrichte werkzaamheden bij het Normenkader Datakwaliteit van de Pensioenfederatie. Ook is de basis gelegd voor een mogelijke vaststelling door het bestuur van een Evenwichtigheidskader ten behoeve van de verdere besluitvorming met betrekking tot de Wtp.

Project Future

DPS startte in 2021 met het onderzoeken van de Wtp en de impact hiervan op de bedrijfsvoering. De invoering van de Wtp in systemen, processen en organisatie van DPS waarbij de geautomatiseerde omgeving volledig zal worden herzien, wordt projectmatig opgepakt onder de naam 'Future'. In het project wordt een functionele en technische conversie van de pensioen- en communicatiesystemen uitgevoerd. DPS legde een projectvoorstel Future voor aan Pensioenfonds PDN waarin scope, planning en resources zijn beschreven. Het bestuur keurde dit voorstel in het vierde kwartaal goed, waarmee ook de implementatie van de Wtp in systemen en processen wordt aangezet.

Project SimCorp

Het SimCorp SKY project heeft ten doel om alle laatste vernieuwingen en uitbreidingen in de SimCorp Dimension oplossing door te voeren. Dit wordt gedaan door het systeem te upgraden, de ESG en Alternatives module te implementeren en daarnaast het systeem naar de cloud te verplaatsen om een volledige SCDaaS-oplossing mogelijk te maken. Dit zal de SCD oplossing naar een state-of-the-art en up-to-date

investeringsbeheerplatform brengen, waardoor de bruikbaarheid wordt verbeterd en de operationele risico's worden verlaagd.

De ESG- en Alternatives-modules zullen de vermogensbeheerders in staat stellen om veel geavanceerdere en geautomatiseerde analyses ten aanzien van de beleggingen uit te voeren op het vlak van duurzaamheid en alternatieve beleggingen. Met deze modules kunnen de benodigde datafeeds worden geautomatiseerd en kunnen er rapportages worden gemaakt in SimCorp, wat resulteert in minder handmatig werk voor de Mid-Office. DPS zal hiermee een complete toekomstbestendige SaaS SCD-oplossing hebben. Met deze implementatie wordt DPS ook voor de benodigde infrastructuur niet meer afhankelijk van DSM IT, zodat het meer flexibiliteit brengt en de continuïteit voor de nabije toekomst waarborgt.

Strategie

Het bestuur is in 2023 een strategietraject gestart. Daarbij worden twee fasen onderscheiden: de periode tot aan het transitiemoment in het kader van Wtp en de periode vanaf het transitiemoment. In 2023 heeft Pensioenfonds PDN als eerste stap zijn missie, visie en strategie herijkt tot aan het transitiemoment. In 2024 onderzoekt Pensioenfonds PDN zijn strategische opties vanaf het transitiemoment.

3 INTERNE ONTWIKKELINGEN

3.1 Financiële positie

3.1.1 Ontwikkeling vermogenspositie

De vermogenspositie van Pensioenfonds PDN wordt weergegeven in het pensioenfondsvermogen. Dit wordt als volgt berekend:

$$\text{Pensioenfondsvermogen} = \text{Beleggingen} + \text{Vorderingen} + \text{Overige Activa} - \text{Andere Voorzieningen} - \text{Schulden}$$

In het volgende overzicht is een vereenvoudigde balans te zien met de activa en passiva.

BALANS PDN (in € mln.)

<u>Activa</u>	<u>2023</u>	<u>2022</u>	<u>Passiva</u>	<u>2023</u>	<u>2022</u>
Beleggingen	7.385	6.934	Eigen vermogen	1.234	1.331
Deelnemingen	5	0	TV risico fonds	6.072	5.559
Vorderingen	17	11	TV risico deelnemer	45	45
Overige activa	70	108	TV risico werkgever	0	0
			Schulden	126	118
Totaal activa	7.477	7.053	Totaal passiva	7.477	7.053

Het pensioenfondsvermogen ultimo 2023 (€ 7.350 mln.) bestaat uit het saldo van de beleggingen, de deelnemingen, de vorderingen en overige activa minus de schulden. In de volgende tabel is de ontwikkeling van het pensioenfondsvermogen te zien over het jaar 2023.

<u>Pensioenfondsvermogen</u>	<u>2023</u>		<u>2022</u>	
	€ mln.	% Mutatie	€ mln.	% Mutatie
Pensioenfondsvermogen primo	6.934	100,0%	8.215	100,0%
Premies	103	1,5%	98	1,2%
Uitkeringen	-261	-3,8%	-235	-3,0%
Beleggingsresultaat	583	8,7%	-1.144	-13,8%
Overige mutaties	-9	-0,4%	0	0,0%
Pensioenfondsvermogen ultimo	7.350	106,0%	6.934	84,4%

3.1.2 Technische Voorziening (pensioenverplichtingen)

Rente & UFR

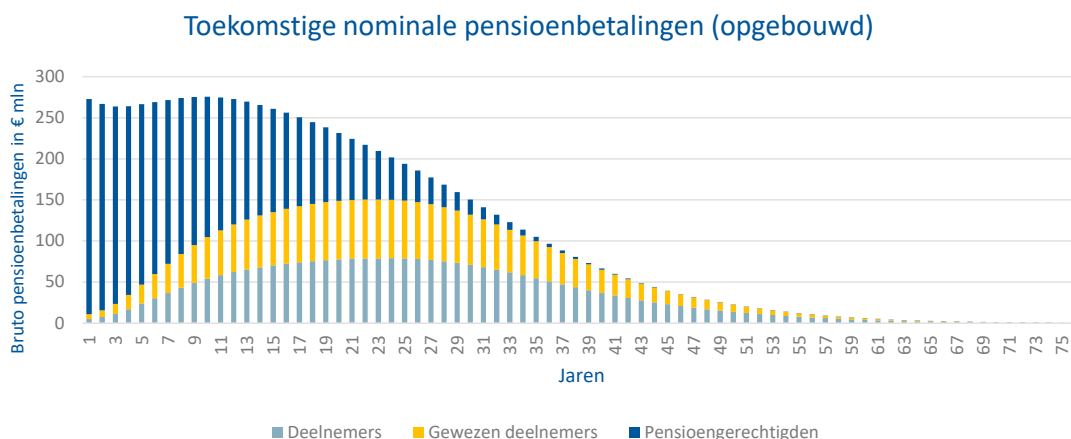
De technische voorzieningen zijn vastgesteld op basis van de rentetermijnstructuur van DNB per 31 december 2023 en de factoren zoals genoemd in de grondslagen bij de jaarrekening. Ten opzichte van de marktrente past DNB bij de bepaling van de rentetermijnstructuur een correctie toe op basis van UFR-parameters van de commissie Parameters. Per einde 2023 verschilt de rentetermijnstructuur maar beperkt van de marktrente.

Levensverwachting

Voor de vaststelling van de voorziening is rekening gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen door gebruik te maken van de meest recente, door het Actuariële Genootschap gepubliceerde, AG Prognosetafel 2022 (met startjaar 2023). Daarnaast wordt rekening gehouden met het verschil in

overlevingskansen tussen de werkende en totale bevolking door toepassing van specifiek door Pensioenfonds PDN afgeleide correctiefactoren voor ervaringssterfte.

Onderstaand zijn de verwachte uitkeringen van de pensioenverplichtingen weergegeven. Deze zijn uitgesplitst naar de verwachte uitkeringen van de deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden. De contante waarde (op basis van de DNB-rentetermijnstructuur per einde 2023) van deze pensioenverplichtingen vormt de technische voorziening per einde 2023.

	Deelnemers	Gewezen deelnemers	Pensioengerechtigden	Totaal
TV risico fonds	1.567.055	1.377.946	3.127.141	6.072.142
Modified duration	21,9	20,7	8,8	14,9

In het navolgende overzicht is de verandering van de technische voorziening uitgesplitst naar factoren. De technische voorziening is toegenomen met € 513 mln., grotendeels veroorzaakt door de gedaalde rente als ook de verhoging van de pensioenen eind 2023.

Mutatie Technische Voorziening

	<u>2023</u>		<u>2022</u>	
	€ mln.	% Mutatie	€ mln.	% Mutatie
TV primo	5.604	100,0%	7.111	100,0%
Pensioenopbouw	76	1,4%	110	1,5%
Uitkeringen	-262	-4,7%	-235	-3,3%
Toeslagen	329	5,9%	523	7,4%
Interesttoevoeging	180	3,2%	-40	-0,6%
Aanpassing grondslagen	0	0,0%	74	1,0%
Overige mutaties	-7	-0,2%	-1	0,1%
TV ultimo (rekenrente primo)	5.920	105,6%	7.542	106,1%
Mutatie rekenrente	197	3,5%	-1938	-27,3%
TV ultimo	6.117	109,2%	5.604	78,8%

De rente die wordt gehanteerd voor de waardering van de verplichtingen is gebaseerd op de door DNB voorgeschreven rentecurve. De gemiddelde (gewogen) rentecurve is gedaald van 2,7% per einde 2022 naar 2,4%

per einde 2023. In hoofdstuk 7 bij de toelichting op de staat van baten en lasten en actuariële analyse is deze mutatie verder uitgewerkt.

3.1.3 Dekkingsgraad

De dekkingsgraad van Pensioenfonds PDN wordt als volgt berekend:

$$\frac{\text{Pensioenfondsvermogen voor risico fonds en risico deelnemer}}{\text{Technische Voorziening voor risico fonds en risico deelnemer}} \times 100\%$$

De dekkingsgraad van Pensioenfonds PDN daalde van 123,7% per eind 2022 naar 120,2% per eind 2023. De belangrijkste oorzaak van de gedaalde dekkingsgraad is gelegen in de verplichtingen die zijn gestegen door de gedaalde rente, in combinatie met renteafdekking conform het beleid. Daarnaast zijn de pensioenen ultimo 2023 verhoogd waardoor de dekkingsgraad verder daalde. In de volgende tabel worden de veranderingen van de verschillende dekkingsgraden weergegeven op basis van het door DNB voorgeschreven dekkingsgraadsjabloon. Doordat er verschillende relatief grote effecten zijn die (conform de DNB-voorschriften) op zichzelf zijn doorgerekend en gerelateerd worden aan de dekkingsgraad primo 2023, ontstaat over 2023 een kruiseffect.

<u>Ontwikkeling Dekkingsgraad</u>	<u>2023</u>	<u>2022</u>	<u>2021</u>	<u>2020</u>	<u>2019</u>
Dekkingsgraad primo	123,7%	115,5%	99,7%	104,0%	105,0%
Premies	0,2%	-0,4%	-0,3%	-0,4%	-0,2%
Uitkeringen	1,2%	0,5%	0,0%	0,1%	0,2%
Toeslagen	-6,9%	-10,4%	-	-	-
Rentetermijnstructuur	-4,2%	43,3%	6,6%	-10,9%	-12,8%
Overrendement	6,5%	-15,5%	8,9%	4,4%	13,6%
Overige mutaties / kruiseffecten	-0,3%	-9,3%	0,6%	2,5%	-1,8%
Dekkingsgraad ultimo	120,2%	123,7%	115,5%	99,7%	104,0%
 Beleidsdekkingsgraad	 127,9%	 127,1%	 108,9%	 95,5%	 102,3%

De reële dekkingsgraad is volgens artikel 133b van de Pensioenwet berekend op 96,7%. Vorig jaar was de reële dekkingsgraad 98,3%

3.1.4 Herstelplan

Omdat Pensioenfonds PDN zich per 1 januari 2023 niet in de situatie van een reservetekort bevond, heeft Pensioenfonds PDN geen herstelplan in te dienen bij DNB.

3.2 Uitvoeringskosten

Pensioenfonds PDN vindt kostenbeheersing belangrijk. De uitvoeringskosten beïnvloeden het pensioenresultaat van de deelnemers. Om deze reden streeft Pensioenfonds PDN naar een acceptabel kostenniveau en besteedt het bestuur aandacht aan de beheersing van de uitvoeringskosten.

Het bestuur stelt jaarlijks een budget op en het bestuur volgt de kostenrealisatie via maandrapportages. Daarnaast wordt bij inhuur van diensten een strikt uitbestedings- en contractbeleid nagevolgd om kosten, kwaliteit en toegevoegde waarde op een bewuste wijze af te wegen. In deze afweging streeft Pensioenfonds

PDN naar beleggingsrendementen die uitstijgen boven de resultaten van de benchmark om minimaal de kosten die Pensioenfonds PDN voor vermogensbeheer maakt terug te verdienen. Voor wat betreft de kosten die Pensioenfonds PDN maakt voor de pensioenuitvoering, staat in de afweging voorop dat de kwaliteit van de uitvoering de kosten moet rechtvaardigen. Het bestuur toetst de kwaliteit van de uitvoering via maandrapportages, de resultaten van deelnemerstevredenheidsonderzoeken en de evaluatie van de dienstverleningsovereenkomst.

Aanvullend laat het bestuur jaarlijks een Bell (voorheen LCP) kostenbenchmark studie uitvoeren waarbij de kosten van Pensioenfonds PDN worden vergeleken met een vergelijkingsgroep van Nederlandse pensioenfonds.

Pensioenfonds PDN heeft de uitvoering grotendeels uitbesteed aan DPS. De kosten zijn vastgelegd in een dienstverleningsovereenkomst (DVO). In de DVO is een tarievenblad opgenomen waarin de vergoeding tussen DPS en Pensioenfonds PDN is overeengekomen voor de uitvoering van de diensten zoals deze in de DVO zijn verwoord. De nieuwe DVO is ingegaan op 1 januari 2023 waarmee, per deze datum, de eindfinanciering van DPS door Pensioenfonds PDN zoals deze voorheen bestond, eindigde.

Gelet op het belang van de uitvoeringskosten legt het bestuur hier open en transparant verantwoording over af. Pensioenfonds PDN streeft naar het volledig naleven van de Aanbevelingen Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie. Niet alleen wordt op deze manier op een begrijpelijke wijze inzicht gegeven in alle uitvoeringskosten, maar kunnen de uitvoeringskosten van Pensioenfonds PDN worden vergeleken met andere pensioenfonds. Pensioenfonds PDN deelt de uitvoeringskosten op naar de kosten van het pensioenbeheer, kosten van het vermogensbeheer en transactiekosten, in lijn met de Code Pensioenfonds.

Onderstaand worden de uitvoeringskosten van pensioenbeheer, vermogensbeheer en transactiekosten in relatie tot de karakteristieken van de dienstverlening in overeenstemming met de Code Pensioenfonds beschreven. Vooraleer deze inzichten worden gedeeld wordt eerst inzicht gegeven in de uitkomsten van de Bell kostenbenchmark die Pensioenfonds PDN bij de beoordeling van de langere termijn kostenontwikkeling als een van de maatstaven in de oordeelsvorming heeft meegenomen.

Vergelijking kosten

Zoals eerder genoemd voert Pensioenfonds PDN jaarlijks een kostenbenchmark studie uit om de uitvoeringskosten op zowel pensioenbeheer als vermogensbeheer vlak te kunnen vergelijken. Daarbij geldt dat de kostenbenchmark studie een vertraging kent van een jaar. De kostenbenchmark studie wordt door een onafhankelijke adviseur uitgevoerd. Het bestuur heeft een kostenbenchmark opgevraagd bij Bell.

Voor pensioenbeheer zijn de gemiddelde uitvoeringskosten van Pensioenfonds PDN over de periode van 2020 tot 2022 met € 272 hoger dan de mediaan van de vergelijkingsgroep van pensioenfonds (€ 260). De vermogensbeheerkosten uitgedrukt in percentage van het gemiddeld belegd vermogen komen over de periode van 2020 tot 2022 met 0,40% hoger uit dan de vergelijkingsgroep die uitkomt op een niveau van 0,36%. De transactiekosten van Pensioenfonds PDN waren met 0,06% lager dan de mediaan van de vergelijkingsgroep van 0,10%.

Kosten van pensioenbeheer

De kosten van pensioenbeheer bestaan uit kosten die het fonds maakt voor alle werkzaamheden die verricht moeten worden om de aanspraken te administreren, uitkeringen te verrichten en de actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden volledig te informeren.

PENSIOENBEHEER	2023	2022
Pensioenadministratie	2.386.950	1.808.087
Communicatie	758.186	1.715.877
Bestuur en Financieel beheer	2.307.358	1.943.016
Kosten pensioenbeheer (€)	5.452.494	5.466.980
Actieven	5.677	5.597
Pensioengerechtigden	12.734	12.782
Deelnemers (aantal ultimo jaar)	18.411	18.379
Kosten per deelnemer (€)	296	297
Kosten (in % vh gem. belegd vermogen)	0,08%	0,07%
Projectkosten (€)	236.381	26.675
Kosten per deelnemer exclusief projectkosten (€)	283	296
Kosten (in % vh gem. belegd vermogen)	0,07%	0,07%

De kosten voor pensioenbeheer worden op aanbeveling van de Pensioenfederatie uitgedrukt in een bedrag per deelnemer, waarbij het aantal deelnemers bestaat uit het totaal van actieve deelnemers en pensioengerechtigden. Over 2023 komen de totale kosten per deelnemer voor Pensioenfonds PDN uit op € 296, iets lager ten opzichte van 2022 waar de uitvoeringskosten uitkwamen op € 297 per deelnemer. Met uitzondering van de projecten zijn de kosten voor pensioenbeheer ten opzichte van 2022 zelfs gedaald van € 296 naar € 283.

De kosten per deelnemer worden berekend door de teller (de kosten pensioenbeheer) te delen door de noemer (aantallen deelnemers exclusief gewezen deelnemers). De kosten pensioenbeheer zijn bovenstaand omschreven. Voor de aantallen deelnemers geldt dat deze over 2023 zijn toegenomen met 32 deelnemers.

Het bestuur heeft op basis van de voornoemde Bell benchmarkstudie de eigen kosten positie beoordeeld. Daarbij is vastgesteld dat de gemiddelde kosten van Pensioenfonds PDN op vlak van pensioenbeheer over de jaren 2020 - 2022 licht boven de mediaan uitkwamen van de vergelijkingsgroep. Het bestuur heeft de kostenontwikkeling over de betreffende periode beoordeeld en geaccepteerd op basis van de geleverde kwaliteit en continuïteit van de pensioenuitvoering.

Voor de doorberekening van de uitvoeringskosten is, zoals eerder vermeld, per 1 januari een nieuwe DVO ingegaan. Als gevolg hiervan heeft er een herallocatie plaatsgevonden binnen de drie hoofdcategorieën van de kosten voor pensioenbeheer. De totale kosten voor pensioenbeheer zijn licht gedaald ten opzichte van 2022. De pensioenbeheerkosten voor 2023 zijn eveneens door het bestuur beoordeeld als onderdeel van de reguliere budgetcyclus. Het bestuur heeft de kosten pensioenbeheer als acceptabel beoordeeld.

Kosten voor vermogensbeheer

De vermogensbeheeractiviteiten zijn deels uitbesteed aan DPS en deels aan andere, commerciële vermogensbeheerders. De vergoeding voor het vermogensbeheer van DPS is vastgelegd in de DVO in de eerder benoemde tariefstructuur ingaande per 1 januari 2023. De tarieven voor de externe commerciële vermogensbeheerders zijn vastgelegd in beheerovereenkomsten. Daarmee is de toewijzing van de uitvoeringskosten aan pensioen- en vermogensbeheer direct herleidbaar naar de onderliggende DVO met DPS, respectievelijk met de beheerovereenkomsten van de verschillende externe commerciële vermogensbeheerders. Verrekening van kosten of toewijzing van kosten tussen pensioenuitvoering en vermogensbeheer is uitdrukkelijk niet aan de orde.

De vermogensbeheerkosten bestaan uit:

1. kosten voor fiduciair beheer;
2. financieel risicomanagement;
3. beleidsadvies;
4. de uitvoering van het vermogensbeheer door DPS;
5. kosten van externe commerciële vermogensbeheerders.

VERMOGENSBEHEER	2023	2022
DPS beheerkosten	12.807.015	11.046.968
Beheerkosten overige externe managers	19.398.088	21.943.205
Totale beheerkosten	32.205.103	32.990.173
Gemiddeld belegd vermogen DPS	3.802.000.000	3.968.250.000
Gemiddeld belegd vermogen extern	3.277.000.000	3.451.125.000
Gemiddeld belegd vermogen totaal	7.079.000.000	7.419.375.000
Vermogensbeheerkosten (in % vh gem. belegd vermogen)	0,45%	0,44%
Transactiekosten (DPS beheer)	1.361.083	828.152
Transactiekosten (beheer externe managers)	2.160.061	2.719.512
Totaal transactiekosten	3.521.144	3.547.664
Transactiekosten (in % vh gem. belegd vermogen)	0,05%	0,05%

Voor de vergelijking van de kosten van vermogensbeheer worden de kosten gedeeld door het gemiddeld belegd vermogen van Pensioenfonds PDN. De bepaling van de vermogensbeheerkosten op basis van het gemiddeld belegd vermogen is in lijn met de aanbevelingen van de Pensioenfederatie. De vermogensbeheerkosten, uitgedrukt in een percentage van het gemiddeld belegd vermogen, zijn in 2023 ten opzichte van 2022 licht gestegen van 0,44% naar 0,45%. Deze lichte stijging op totaalniveau wordt met name veroorzaakt door de daling van het gemiddeld belegd vermogen. De vermogensbeheerkosten bij externe managers daalden ten opzichte van 2022, mede als gevolg van een manager wisseling binnen aandelen opkomende markten. De DPS beheerkosten stegen daarentegen onder andere als gevolg van de nieuwe DVO, die zoals eerder vermeld per 1 januari 2023 is ingegaan.

Vermogensbeheer per beleggingscategorie

	2023				2022			
	Beheerkosten		Transactiekost.		Beheerkosten		Transactiekost.	
	x €1.000	in %	x €1.000	in %	x €1.000	in %	x €1.000	in %
Aandelen	2.766	0,15%	681	0,04%	4.389	0,22%	362	0,02%
Vastgoed	165	0,03%	66	0,01%	1.956	0,33%	62	0,01%
Alternatieve beleggingen	10.415	2,74%	263	0,07%	9.346	2,76%	216	0,06%
Vastrentende waarden	6.764	0,17%	1.702	0,04%	7.166	0,18%	1.386	0,03%
Commodities	277	0,07%	-	0,00%	361	0,08%	-	0,00%
Overige beleggingen	-	0,00%	-	0,00%	-	0,00%	-	0,00%
Kosten overlay beleggingen	1.254	0,14%	809	0,09%	1.404	0,19%	1.522	0,21%
Kosten Fiduciair Beheer	1.981	0,03%	-	0,00%	1.368	0,02%	-	0,00%
Bewaarloon	400	0,01%	-	0,00%	341	0,00%	-	0,00%
Overige kosten	8.184	0,12%	-	0,00%	6.659	0,09%	-	0,00%
	32.205	0,45%	3.521	0,05%	32.990	0,44%	3.548	0,05%

Het bestuur heeft op basis van de Bell benchmarkstudie de eigen kosten positie op het vlak van vermogensbeheer vergeleken met vergelijkbare pensioenfondsen in termen van belegd vermogen. Daarbij is vastgesteld dat de gemiddelde kosten van Pensioenfonds PDN op vlak van vermogensbeheer over de jaren 2020 - 2022 licht boven de mediaan uitkwamen. Reden hiervoor lag in het relatief grotere vermogensdeel dat Pensioenfonds PDN in specialistische minder liquide mandaten belegt. Daarnaast wordt nog een deel van het vermogen actief beheerd, met bijbehorende hogere kosten. Het bestuur heeft de kostenontwikkeling over de betreffende periode beoordeeld en geaccepteerd. Reden hiervoor was gelegen in de kwaliteit van de fiduciaire advisering en kwaliteit van de uitvoering van het vermogensbeheer aangevuld met de tevredenstellende rendementen die zijn behaald op het belegd vermogen en de verklaarbaarheid van de hogere kosten (specifieke strategische mandaatkeuzes). Over de jaren 2020 - 2022 was sprake van een beter rendement van Pensioenfonds PDN versus de vergelijkingsgroep in de Bell kostenbenchmark. Ook afgezet tegen de beleggingsbenchmark, werd een positief resultaat afgetekend waarbij sprake was van een acceptabel risicoprofiel.

Transactiekosten

Transactiekosten zijn kosten die gemaakt moeten worden om aan- en verkopen tot stand te brengen en deze aan- en verkopen administratief af te handelen. De transactiekosten bestaan uit brokerage fees voor het verwerken van de transactie en de zogeheten spread (verschil tussen bied- en laatkoers). Bij aan- en verkoop van vastrentende waarden maken de transactiekosten deel uit van de transactieprijs. De kosten zijn verwerkt in de spread. In de spread zijn behalve de transactiekosten ook opslagen voor liquiditeit en andersoortige risico's verwerkt.

De transactiekosten worden in overeenstemming met de aanbeveling van de Pensioenfederatie uitgedrukt in percentage van het gemiddeld belegd vermogen. Dit resulteerde in een kostenniveau van 0,05% over 2023, een vergelijkbaar niveau ten opzichte van 2022.

De transactiekosten van Pensioenfonds PDN gemeten in de Bell kostenbenchmark over de periode 2020 - 2022 waren materieel lager dan de vergelijkingsgroep. Dit werd met name gedreven door het interne beheer van DPS en de lagere omzetsnelheid van de beleggingsportefeuille. Eenzelfde beeld was zichtbaar over 2023. De transactiekosten zijn door het bestuur als acceptabel beoordeeld en geaccepteerd.

Totale kostenratio

Totale kostenratio	2023		2022	
	Bedrag	In % gemiddeld belegd vermogen	Bedrag	In % gemiddeld belegd vermogen
Pensioenbeheerkosten	5.452.494	0,08%	5.466.979	0,07%
Vermogensbeheerkosten (excl. transactiekosten)	32.205.103	0,45%	32.990.173	0,44%
Totale kosten	37.657.597	0,53%	38.457.153	0,51%
Transactiekosten	3.521.144	0,05%	3.547.664	0,05%

Op aanbeveling van de pensioenfederatie is de totale kostenratio toegevoegd aan het jaarverslag. Deze totale kostenratio geeft inzicht in alle kosten van het beheer van een pensioenfonds (exclusief transactiekosten) als percentage van het belegd vermogen. De totale kostenratio is door het bestuur beoordeeld en als acceptabel beoordeeld. In de beoordeling zijn de meerwaarde in termen van kwaliteit van dienstverlening en advies maar ook de behaalde resultaten meegewogen.

Ten behoeve van de Wtp-transitie is het project “Future” opgericht (zie ook paragraaf 2.7). Het project dat in 2021 is gestart, zal naar verwachting in 2026 worden afgerond. De (maximaal) te verwachten kosten voor dit project bedragen €2,87 mln., waarvan € 0,7 mln. is gerealiseerd in 2023.

De totale kostenratio van Pensioenfonds PDN gemeten in de Bell kostenbenchmark over de periode 2020-2022 was met 0,47% lager dan de vergelijkingsgroep (0,48%).

3.3 Bestuursbesluiten 2023

Benoemingen

In 2023 zijn Edith Schippers, Jos Op Heij en Rein Pikaart als bestuurslid afgetreden. Als hun opvolgers zijn Peter Pasmans, Laurine Lemon en Arie Sonneveld benoemd. Een nadere toelichting is opgenomen in paragraaf 1.3 onder ‘Bestuur’. Arend de Jong is benoemd als onafhankelijk voorzitter van Pensioenfonds PDN.

In 2023 hebben verkiezingen plaatsgevonden voor de vertegenwoordigers namens pensioengerechtigden in het Verantwoordingsorgaan. Het bestuur heeft daartoe op voorstel van het verantwoordingsorgaan, het verkiezingsreglement voor het Verantwoordingsorgaan geactualiseerd. Ton de Boer, die inmiddels is toegetreden als lid van het verantwoordingsorgaan als opvolger van Meindert Dijkstra, Feike Hylarides, Arno Smeets en Marjon Doggen zijn verkozen en benoemd als aspirant-lid van het Verantwoordingsorgaan. De laatstgenoemden volgen Wil Beckers, Albert Noteborn en Etha van de Wiel per 1 juli 2024 op als lid van het verantwoordingsorgaan. Arno Smeets heeft zich inmiddels teruggetrokken en zal worden opgevolgd door zittend lid Albert Noteborn (als eerstvolgende gekozen). In het Verantwoordingsorgaan zijn Laurine Lemon, Peter Pasmans en Meindert Dijkstra afgetreden. Als hun opvolgers zijn Audrey Ringens, Jan Schreuder en Ton de Boer benoemd. Het bestuur heeft Marc Silvertand per 1 juli 2024 herbenoemd als lid van het verantwoordingsorgaan. Een nadere toelichting is opgenomen in paragraaf 1.3 onder ‘Verantwoordingsorgaan’.

Governance

Tot en met medio 2023 was het gebruikelijk dat het bestuur uit zijn midden een voorzitter koos. In 2023 heeft Pensioenfonds PDN besloten de voorzitter niet meer uit zijn midden te benoemen, maar een onafhankelijk voorzitter aan te stellen. De onafhankelijk voorzitter is een bestuurslid, maar heeft geen stemrecht. Het bestuur heeft daartoe een functieprofiel opgesteld dat voor advies is voorgelegd aan het verantwoordingsorgaan en goedgekeurd is door de Raad van Toezicht. Arend de Jong is vervolgens als eerste onafhankelijk voorzitter in 2023 benoemd. In navolging van het aftreden van Rein Pikaart als bestuurslid en vicevoorzitter heeft het bestuur de operationeel bestuurders benoemd als vicevoorzitter. De onafhankelijk voorzitter en de operationeel bestuurders vormen samen het dagelijks bestuur en zijn verantwoordelijk voor het dagelijks beleid en de bedrijfsvoering van het fonds. In lijn met de voornoemde besluiten heeft het bestuur het Reglement Bestuur en Charter Dagelijks Bestuur geactualiseerd.

Verwerving aandelen DPS

DSM Pension Services B.V. (DPS) was een 100%-dochteronderneming van dsm-firmenich, welke als gevolg van een strategische heroverweging besloten heeft zijn aandelen in DPS over te dragen. Binnen het verkoopproces heeft dsm-firmenich Pensioenfonds PDN de gelegenheid geboden om de aandelen van DPS te verwerven. Na zorgvuldig beraad en onderzoek heeft Pensioenfonds PDN besloten tot het verwerven van de aandelen. Na het verkrijgen van de noodzakelijke goedkeuringen van de toezichthouders, zijn de aandelen van DPS per 1 december 2023 overgedragen aan Pensioenfonds PDN. Daarmee is Pensioenfonds PDN volledig eigenaar geworden van DPS. Tegelijkertijd met het verwerven van de aandelen, heeft Pensioenfonds PDN besloten tot het inrichten van een aandeelhouderscommissie die de belangen van Pensioenfonds PDN als aandeelhouder van DPS vertegenwoordigt. Door scheiding van de functies zal Pensioenfonds PDN zorgen dat de aandeelhouders- en klantrelatie die Pensioenfonds PDN ten opzichte van DPS heeft, gescheiden blijven.

Dienstverleningsovereenkomst

Het bestuur heeft in voorbereiding op de Wtp-transitie de dienstverleningsovereenkomst (DVO) met DPS vernieuwd. Deze DVO is vertaald naar een service level agreement (SLA) en daarbij behorende kwaliteitsnormen die zijn uitgedrukt in kritieke performance indicatoren (KPI's). Tevens is in de DVO de vergoeding die DPS voor haar diensten ontvangt vastgelegd waardoor de uitvoeringskosten voor Pensioenfonds PDN beheerst blijven. De DVO heeft in beginsel een looptijd van 5 jaar.

Commissie Klachten & Geschillen

Edith Schippers en Rein Pikaart vormden de Klachten- & geschillencommissie. Deze commissie is belast met behandelen van klachten & geschillen van belanghebbenden in de tweede fase. Met het aftreden van Edith Schippers en Rein Pikaart, heeft het bestuur Piet Molenaar en Wim Reinartz benoemd als lid van de Klachten- en geschillencommissie.

Remuneratiewerkgroep

Het bestuur heeft uit haar midden Wim Reinartz en Arie Sonneveld benoemd als remuneratiewerkgroep. De remuneratiewerkgroep adviseert het bestuur onder meer over het actualiseren van het beloningsbeleid en het aanpassen van de vergoedingen van de leden van de fondsorganen.

Wet toekomst pensioenen (Wtp)

Begin 2023 is besloten te streven naar een transitie op 1 januari 2026. In het kader van dat streven is in 2023 een risicopreferentieonderzoek uitgevoerd. Ook is het plan van aanpak, gericht op de hiervoor genoemde transitiedatum, geactualiseerd. In de loop van 2023 is er een uitgebreide detailplanning opgesteld waarin de hoofdlijnenplanning verder is uitgewerkt.

In het kader van de inwerkingtreding van de Wtp is daarnaast beoordeeld of er aanleiding bestond om fondsdocumenten aan te passen. Waar dat noodzakelijk was, is dat ook gebeurd.

Op verzoek van sociale partners is opdracht gegeven om ondersteunende berekeningen uit te laten voeren om inzicht te verschaffen in de impact van de (voorlopig) gemaakte keuzes. Ook is in 2023 veel werk verricht aan de Datakwaliteit en de aansluiting van de in dat kader verrichtte werkzaamheden bij het Normenkader Datakwaliteit van de Pensioenfederatie. Ook is de basis gelegd voor een mogelijke vaststelling door het bestuur van een Evenwichtigheidskader ten behoeve van de verdere besluitvorming met betrekking tot de Wtp.

Duurzaamheidsbeleid

Pensioenfonds PDN koos in 2023 voor de opt-in inzake de Verklaring Ongunstige Effecten Duurzaamheidsfactoren conform SFDR artikel 4. Dit is een verklaring die financiële ondernemingen moeten opstellen op grond van Europese wetgeving als zij de belangrijkste ongunstige effecten, in de zin van de SFDR, op duurzaamheidsfactoren meenemen bij het nemen van beleggingsbeslissingen. De bijbehorende Principle Adverse Impact (PAI)-verklaringen worden gepubliceerd op de website van Pensioenfonds PDN, de eerste zal zijn medio 2024.

Daarnaast heeft het fonds zijn uitsluitingenbeleid aangescherpt. De uitsluitingsgrens voor het uitsluiten van bedrijven die betrokken zijn bij de winning van kolen en de winning van olie uit teerzanden is van 25% verlaagd naar 5%.

In alle actieve beleggingsmandaten is ESG onderdeel van het beleggingsproces. Het meenemen van duurzaamheidsrisico's leidt tot beter geïnformeerde beleggingsbeslissingen. Pensioenfonds PDN is ervan overtuigd dat de voornoemde beleggingsbeslissingen op langere termijn tot een verbetering van het risico/rendement profiel van het fonds leiden.

Aangesloten ondernemingen

Het bestuur heeft in 2023 wederom een aantal verzoeken ontvangen in het kader van aangesloten ondernemingen en het aansluitingenbeleid. Het verzoek van Sitech Services B.V., waarover in 2022 een principebesluit was genomen is gehonoreerd. Ook de verzoeken van Envalior B.V. en DSM Pension Services B.V. (DPS) zijn gehonoreerd.

Korting, toeslagverlening, pensioenopbouw en premie

Mede op basis van de verruimde mogelijkheden in regelgeving zijn in 2023 de volgende besluiten genomen voor toeslag, opbouw en premie en is hierover VO-advies ingewonnen waar van toepassing:

- In december 2022 is besloten op basis van de verruimde toeslagmogelijkheden (indexatie-AMvB) om gedeeltelijke toeslag toe te kennen: 3,11% voor de actieven en 10,02% voor de niet-actieven.
- In januari 2023 constateerde het bestuur, dat op basis van de beleidsdekkingsgraad ultimo 2022 en het daaraan gekoppelde herstelplan geen korting noodzakelijk is in 2023.

- In oktober 2023 is besloten om de pensioenopbouw voor ouderdomspensioenen te verhogen van 1,4% naar 1,738% van de pensioengrondslag. De te ontvangen premie is hierbij ongewijzigd op 24,17% van het pensioengevend salaris gebleven.
- In november 2023 heeft het fonds de opdracht tot uitvoering van de pensioenovereenkomst 2024 en 2025 aanvaard.
- In december 2023 besloot het bestuur om toeslag te verlenen op basis van de indexatie-AMvB zodanig dat in principe alle deelnemers over twee jaar gezien volledige toeslagverlening ontvangen. Dit betekent concreet dat actieven 10,91% ontvangen en niet-actieven 4,16%.

Pensioenregelingen

In augustus 2023 zijn de pensioenreglementen met terugwerkende kracht naar 1 juli 2023 in lijn gebracht met de wijziging die de Wet toekomst pensioenen aanbracht in de Wet op de Loonbelasting 1964. Met deze wijziging is het uiterste moment waarop een ouderdomspensioen vervroegd mag ingaan verlegd naar de eerste dag van de kalendermaand waarin de (gewezen) deelnemer de leeftijd bereikt die 10 jaar lager is dan de voor die deelnemer op grond van de AOW geldende pensioengerechtigde leeftijd. Op basis van het gewijzigde reglement is nu pas een schriftelijke verklaring van de deelnemers nodig wanneer deze meer dan 10 jaar voor de voor deze deelnemer geldende AOW-leeftijd met pensioen gaat. Voorheen was dit verplicht wanneer men 5 jaar voor de AOW-leeftijd het ouderdomspensioen liet ingaan.

In november 2023 zijn de pensioenreglementen per 1 januari 2024 aangepast. De belangrijkste wijziging daarbij was dat de opbouwpercentages op de fiscaal maximaal toegestane niveaus zijn vastgesteld. Daarnaast heeft de jaarlijkse update van grensbedragen plaatsgevonden.

Economisch wereldbeeld en beleggingsplan 2024

In september 2023 heeft het bestuur het economisch wereldbeeld nogmaals beoordeeld, mede in het licht van de benodigde berekeningen ten behoeve van de Wtp. De werkelijke rentes en inflatie zijn dichterbij gekomen van de in het wereldbeeld opgenomen lange termijn verwachtingen. De realiteit is daarmee meer in lijn met de verwachtingen. Als gevolg daarvan is het wereldbeeld niet veranderd. Wel zijn hierbij de volgende thema's geduid.

Overheidsschulden bevinden zich op hoge niveaus in termen van 'debt / GDP'. De hoge schuldenlast heeft tot gevolg dat het monetair beleid niet te restrictief kan worden of blijven. De politiek minst pijnlijke manier om de schuldenlast enigszins te stabiliseren is het toestaan van een gemiddeld wat hogere inflatie. De toename van schulden in verschillende landen is zorgelijk. Daarom lijkt het verstandig om met voldoende uiteenlopende (stress-)scenario's rekening te blijven houden.

De actuele Nederlandse year-on-year inflatie is significant gedaald ten opzichte van een hoogtepunt van 14,5% in september 2022. De daling is vooral een gevolg van gedaalde energieprijzen. Op andere onderdelen wordt nog steeds een duidelijke prijsdruk gezien. De door centrale banken doorgevoerde renteverhogingen helpen om de inflatie te stabiliseren, maar ook economische en fiscale ontwikkelingen spelen een rol. Als Europese overheden zich de komende jaren aan de begrotingsregels houden, zal dit bijdragen aan het stabiliseren van de inflatie.

In het bestaande wereldbeeld is geschetst dat er een aantal trends waren die in het verleden een lage inflatie tot gevolg hebben gehad (o.a. globalisering). Naar de toekomst toe lijken deze trends gedraaid en zijn er nieuwe trends die een gemiddeld wat hogere inflatie waarschijnlijker maken. De lange termijn inflatie op basis van marktprijzen (Europese inflatieswaps) is gemiddeld genomen afgelopen jaar iets verder opgelopen. De ontwikkelingen van afgelopen jaar zijn voor ons geen aanleiding om een wijziging op inflatie voor te stellen.

Het bestuur heeft besloten om het economisch wereldbeeld niet aan te passen op basis van de laatste inzichten (waaronder rente en inflatie). Op basis van de gedane analyses heeft het bestuur besloten het beleggingsbeleid niet significant te wijzigen. Vanwege de invloed van toeslagverlening op de dekkingsgraad en de waarschijnlijkheid dat er zal worden ingevaren in een nieuw pensioenstelsel, is er verhoogde aandacht voor de korte termijn dekkingsgraadrisico's.

Herzieningen- en correctiebeleid

In september 2023 is het Herzieningen- en Correctiebeleid aangepast. Daarbij is met name gewijzigd dat DPS bij een herziening die leidt tot een mogelijke terugvordering meer expliciet een afweging maakt of er voldoende gronden zijn voor terugvordering. Indien DPS twijfelt of er voldoende gronden zijn voor terugvordering wordt de betreffende herziening voorgelegd aan de Commissie Klachten & Geschillen om eventueel (in afwijking van het beleid) te besluiten (geheel of gedeeltelijk) af te zien van terugvordering.

Evaluatie Investment cases en beleggingen

De periodieke evaluatie van de uiteenlopende investment cases is in 2023 volgens planning uitgevoerd. De investment cases erfpacht, inflation-linked bonds en high yield bonds zijn geëvalueerd alsmede het beleid rond tactische asset allocatie en valuta-afdekking. Er is besloten tot een aantal aanscherpingen in de uitvoering.

Project Future

Het bestuur heeft het Projectvoorstel Future voor de implementatie van de Wtp in systemen, processen en organisatie goedgekeurd waarmee scope, planning en resources zijn vastgesteld.

Risicobeheer

In 2023 heeft een tweetal onderwerpen vanuit risicoperspectief veel aandacht gehad van het bestuur. Allereerst het periodiek actualiseren en bespreken van de risico-analyse bij de Wtp-transitie. Ook is een risico-analyse uitgewerkt bij het divestment traject van de uitvoeringsorganisatie en de gevolgen die dat voor Pensioenfonds PDN zou kunnen hebben. Deze analyse is in het tweede halfjaar enerzijds toegespitst op de voorgenomen en in december ook uitgevoerde overname van de aandelen en anderzijds uitgebreid met de risico's rond de daadwerkelijke verzelfstandiging van de uitvoeringsorganisatie. De voornoemde analyses hebben bijgedragen aan een beheerste uitvoering van beide beleidsonderwerpen. Concreet zijn aanvullende beheersmaatregelen afgeleid waaronder een integrale planning voor de overname, een uitwerking van de temporary service agreement (TSA) met dsm-firmenich en het meer strikt bewaken van de interactie van de verschillende projecten en de impact daarvan op de aanwezige Pensioenfonds PDN governance capaciteit. De Wtp-risicoanalyse ondersteunt het bestuur de Wtp-transitie op een beheerste wijze te kunnen doorlopen.

Jaarverslag, Budget en fonds(beleids)documenten

Het bestuur heeft het bestuursverslag en het jaarverslag 2022 opgesteld en vastgesteld. Ook heeft het bestuur de periodiek geactualiseerde fondsdocumenten vastgesteld, zoals de ABTN 2023, pensioenreglementen,

strategisch beleidsplan, beleggingsplan, overzicht Code Pensioenfondsen en beleidsplan geschiktheid. Een deel van de vaststelling is in 2023 door het bestuur gemandateerd aan commissies, het dagelijks bestuur en/of de operationeel bestuurders.

Interne Audits en Compliance

De sleutelfunctiehouder Interne Audit heeft in 2023 een audit uitgevoerd naar de rolinvulling en informatiestroom van het bestuur naar de Raad van Toezicht. Een tweede audit Strategie & Governance in het licht van het nieuwe pensioenakkoord is gestart in december 2023. In december 2023 is het auditjaarplan 2024 door het bestuur vastgesteld.

4 EXTERNE ONTWIKKELINGEN

4.1 Financiële markten in 2023

Na de klap begin 2020 hebben overheden en centrale banken de economie in enorme omvang gestimuleerd. Begrotingstekorten bevonden zich op hoge niveaus en centrale banken hebben de rente lang laag gehouden. Ook hebben centrale banken zoveel obligaties opgekocht dat sinds eind 2019 de balansomvang van de Europese en Amerikaanse centrale bank gezamenlijk ongeveer verdubbeld is.

Onder andere de enorme verruiming van de geldhoeveelheid en sterk gestegen energieprijzen hebben geleid tot een serieuze stijging van de inflatie in 2022. De renteverhogingen die centrale banken vervolgens zijn gestart om de inflatie te beteugelen, hebben ze in 2023 voortgezet. Per eind 2023 bedraagt de ‘deposit rate’ van de ECB 4,0%. Waar beurzen in 2022 last hadden van de snelle stijging van de rente, lijken markten nu het licht aan het einde van de tunnel te zien. Lange rentes zijn met name in het 4e kwartaal van 2023 wat gedaald, op basis waarvan markten verwachten dat centrale banken in de loop van 2024 de beleidsrentes weer wat zullen verlagen. Inflatiecijfers zijn teruggezaakt richting meer redelijke niveaus, mede dankzij dalende energieprijzen. Per saldo behaalde Pensioenfonds PDN een goed rendement over 2023, ondanks de oplopende geopolitieke risico’s waar markten zich niet heel druk over lijken te maken. De meeste beleggingscategorieën behaalden een positief rendement. De best presterende beleggingscategorie was de aandelenmarkt. Het rendement was daar positief in alle regio’s, waarbij het rendement op Amerikaanse aandelen uitzonderlijk hoog was. Opmerkelijk was dat deze rendementen voornamelijk werden gedreven door een beperkt aantal aandelen in de Amerikaanse technologiesector.

4.2 Wet- en regelgeving

In deze paragraaf is een overzicht opgenomen van de belangrijkste wet- en regelgeving die in 2023 in werking trad en de ontwikkelingen op het gebied van wet- en regelgeving waar Pensioenfonds PDN in 2023 op heeft geacteerd en in 2023 en de jaren daarna mee te maken gaat krijgen.

Wet bedrag ineens, RVU en verlofsparen

De wet bedrag ineens, RVU en verlofsparen is onderdeel van het pakket aan maatregelen dat voortvloeit uit het pensioenakkoord. Deze wet regelt onder meer dat het mogelijk is voor (gewezen) deelnemer om een deel van het ouderdomspensioen in één keer uitgekeerd te krijgen. Tijdens de wetsbehandeling in de Eerste Kamer is de regering verzocht om de uitvoerbaarheid van het bedrag ineens opnieuw te beoordelen en de inwerkingtreding uit te stellen. De inwerkingtreding van dit onderdeel van de wet is vervolgens uitgesteld naar 1 januari 2023 en later verder uitgesteld naar 1 juli 2023. Na overleg met de pensioensector is een wijziging van de wet aangekondigd waarin onder meer wordt geregeld dat de (gewezen) deelnemers die hun pensioen laten ingaan bij het bereiken van de AOW-gerechtigde leeftijd, het bedrag ineens mogen laten uitkeren in de maand januari volgend op de AOW-leeftijd. Op 29 juni 2022 is het wetsvoorstel Wet herziening bedrag ineens ingediend bij de Tweede Kamer. De behandeling van het wetsvoorstel loopt nog in de Tweede Kamer. Er zijn veel vragen gesteld en ook behandeling in de Eerste Kamer moet nog plaatsvinden na afronding van de behandeling in de Tweede Kamer. Omdat de pensioenuitvoerders een termijn van 6 tot 9 maanden voor inwerkingtreding nodig hebben om te kunnen communiceren over “bedrag ineens” aan de deelnemers die voor hun pensionering staan, is de inwerkingtreding steeds verder uitgesteld. Ondertussen is de inwerkingtreding uitgesteld tot 1 januari 2026. Het is onzeker of deze datum nu gehaald zal worden.

Het fonds heeft in 2022 al de nodige voorbereidingen getroffen om (gewezen) deelnemers vanaf de ingangsdatum van de wet, gebruik te kunnen laten maken van deze nieuwe mogelijkheid. Het fonds acht het daarbij wel van belang dat er voldoende tijd is om te communiceren met de (gewezen) deelnemers over deze nieuwe mogelijkheid.

Wet toekomst pensioenen

Op 22 december 2022 is het wetsvoorstel voor de Wet toekomst pensioenen (Wtp) goedgekeurd door de Tweede Kamer en op 30 mei 2023 door de Eerste kamer. De wet is in werking getreden per 1 juli 2023 waarbij voor veel wijzigingen geldt dat deze eerst van kracht worden wanneer de uitvoering van een nieuwe pensioeregeling conform de wet aanvangt.

De hervorming van het pensioenstelsel moet leiden tot een toekomstbestendig pensioenstelsel. Belangrijke pijlers hiervan zijn:

- Betere aansluiting op de ontwikkelingen in de maatschappij en de arbeidsmarkt;
- Pensioen wordt meer inzichtelijk en persoonlijk;
- Het perspectief op een hoogwaardig pensioen voor alle generaties.

De kern van de Wtp is een overstap op een nieuwe pensioenregeling; een zogenaamde premieregeling. Het nieuwe contract is niet langer primair gericht op een “vaste” pensioenuitkering die meestijgt met de inflatie; een ambitie die in de praktijk al vele jaren niet volledig haalbaar is gebleken en het vertrouwen van veel deelnemers in de pensioenvoorziening heeft ondermijnd. De aanpassingen bieden enerzijds minder (schijn-)zekerheid voor deelnemers en pensioengerechtigden, maar anderzijds ook naar het zich laat aanzien een grotere kans op een hogere pensioenuitkering. Anderzijds is in het nieuwe stelsel ook het risico aanwezig dat een verlaging van de pensioenuitkering plaats moet vinden als gevolg van negatieve rendementen. Daarnaast vindt het opbouwen van pensioen voortaan plaats via persoonlijke pensioenvermogens.

Wat de Wtp voor Pensioenfonds PDN en zijn (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden inhoudt zal de komende tijd duidelijker worden als sociale partners concrete keuzes hierover gaan maken. Het bestuur blijft de wetgevings-ontwikkelingen ten aanzien van het nieuwe pensioencontract volgen. Het bestuur bespreekt proactief de ontwikkelingen met de sociale partners (werkgevers en vakverenigingen). Om tijdig de voorbereidingen te kunnen starten voor de transitie en implementatie is in 2021 een regiegroep opgericht bestaande uit een afvaardiging van het Pensioenfonds PDN-bestuur en sociale partners. Een van de eerste taken van deze regiegroep was het opzetten van een concrete projectplanning gericht op een concrete transitiedatum. Naast de regiegroep met sociale partners is er ook een overlegstructuur met andere belanghebbenden in het transitietraject. Daarnaast verzorgt het bestuur, ondersteunt door DPS, inhoudelijke verdiepingssessies voor betrokkenen.

Ter voorbereiding op de transitie zijn in 2021 ook de uitvoerings-aspecten proactief geadresseerd. Begin 2022 is het datakwaliteitsbeleid vastgesteld en heeft er ook een datakwaliteitsonderzoek plaatsgevonden op basis van dit beleid. In 2023 is hier volop verdere invulling aan gegeven door de aansluiting te maken naar het Kader datakwaliteit van de Pensioenfederatie. Ook is geïnvesteerd in een versterking van de ICT-infrastructuur voor het vermogensbeheer, zodat een platform ontstaat waar het vermogensbeheer voor premieregelingen goed op kan worden aangesloten.

Wet pensioenverdeling bij scheiding 2022

Dit wetsvoorstel regelt hoe pensioen bij een echtscheiding vanaf 2022 verdeeld moet worden. In dit wetsvoorstel wordt onder meer geregeld dat bij scheiding het te verdelen ouderdomspensioen en partnerpensioen wordt omgezet in een eigen recht op ouderdomspensioen voor de gewezen partner. Dit wetsvoorstel had op grond van de eerste planning in werking moeten treden in 2021, maar is ondertussen, in overleg met de pensioensector uitgesteld naar 2027. Daarmee wordt voorkomen dat de pensioensector zowel onder het oude pensioenstelsel als onder het nieuwe deze wet zou moeten implementeren. Naar verwachting zal in de loop van 2024 een wetsvoorstel tot wijziging van de wet verevening pensioenrechten bij scheiding worden gedaan om voor de periode tot 2027 een aantal wijzigingen door te voeren waarmee, zonder dat dit problemen oplevert in de uitvoering bij de pensioenfondsen, een eerste stap kan worden gezet naar het nieuwe systeem uit het wetsvoorstel.

Wet aanpassing van de regeling voor waardeoverdracht en afkoop klein pensioen invoering van afkoop klein nettopensioen en nettolijfrente

Deze wet is in werking getreden per 1 januari 2023. Met deze wet zijn twee knelpunten die zich sinds de invoering van de Wet waardeoverdracht klein pensioen in 2018 in de praktijk voordoen, opgelost:

- De reikwijdte van de automatische waardeoverdracht was te beperkt, waardoor bijvoorbeeld kleine pensioenen die zijn ontstaan na een collectieve beëindiging van een uitvoeringsovereenkomst niet konden worden samengevoegd.
- Een afkoopmogelijkheid voor kleine nettopensioenen ontbrak, terwijl deze ook niet voor automatische waardeoverdracht in aanmerking kwamen.

De uitbreiding waarin de wet voorziet is opgenomen in de reglementen 2023 van het fonds.

Clearingverplichting pensioenfondsen

Per 18 juni 2023 is het uitstel afgelopen dat pensioenfondsen hadden voor de verplichting om Over the counter (OTC)-derivaten aan te houden bij een central counterparty, een CCP. Dat betekent dat Pensioenfonds PDN haar OTC derivaten verplicht zal dienen te clearen vanaf het moment dat de openstaande positie in OTC derivaten een bepaalde grens overschrijdt. De grenzen gelden per soort OTC derivaat. De voor Pensioenfonds PDN relevante grens lijkt die voor FX-transacties. De betreffende grens bedraagt EUR 3 miljard. Bij het huidige beleggingsbeleid zit Pensioenfonds PDN nog ruim onder deze grens en is verplichte clearing niet aan de orde.

Verdere implementatie SFDR

Pensioenfonds PDN heeft in 2023 bewust zelf gekozen voor de opt-in inzake de Verklaring Ongunstige Effecten Duurzaamheids-factoren conform SFDR artikel 4. De bijbehorende Principle Adverse Impact (PAI)-verklaringen worden gepubliceerd op de website van Pensioenfonds PDN, de eerste zal zijn medio 2024.

4.3 Extern Toezicht in 2023

De Nederlandsche Bank

Sinds 2021 heeft DNB een aangepaste toezicht-methodologie (ATM), die gebaseerd is op risico-gebaseerd toezicht. De fondsen zijn daartoe ingedeeld naar nieuwe risico-classes. Het toezicht is ook meer data-gedreven met focus op geautomatiseerde scores. Alleen als gesignaleerde risico's groot zijn, wordt nader onderzoek verricht bij een pensioenfonds. Het toezicht van DNB wordt daarmee dynamischer, minder toezicht op basis

van een ‘ritme’ van gesprekken en meer op basis van actuele ontwikkelingen en risico’s. DNB kondigt jaarlijks voorafgaand aan het kalenderjaar aan, welke (sectorbrede) uitvragen worden gedaan bij elk pensioenfonds en of er specifieke thema-onderzoeken gaan plaatsvinden; de zogenoemde toezichtagenda. Tevens is DNB gaan werken met “puo-gericht”-toezicht.

Voor Pensioenfonds PDN zijn in 2023 geen themaonderzoeken opgenomen in de DNB-toezichtagenda. Gedurende het jaar heeft het fonds zoals gebruikelijk de uiteenlopende sectorbrede DNB uitvragen aangeleverd, zoals de uitvraag niet-financiële risico’s en de periodieke uitvragen met betrekking tot de implementatie van de Wet toekomst pensioenen (3^e en 4^e uitvraag). Daarnaast heeft het fonds meegewerkt aan de enquête premie en indexatie 2024. Eind 2023 en heeft Pensioenfonds PDN de toezichthouder geïnformeerd over het besluit om gebruik te maken van de zogenoemde “toeslag-AMvB” om het pensioen per 31 december 2023 (opnieuw) te verhogen.

Autoriteit Financiële Markten

In 2023 was contact met de AFM over de aanlevering van de reguliere (sectorbrede) uitvragen over o.a. Toezichtrapportage tweede pijler pensioen, de informatieverstrekking rondom de herrekeningsbrief, de correctheid van de scenariobedragen en de self assessment duurzaamheidsbeleid.

Autoriteit Persoonsgegevens

Datalekken moeten verplicht en direct gemeld worden bij de AP. Daarnaast gelden er regels ten aanzien van het melden van een datalek aan betrokkenen. In het gegevensbeschermingsbeleid van Pensioenfonds PDN zijn de eisen beschreven die Pensioenfonds PDN stelt aan opslag en gebruik van persoonsgegevens voor iedereen die werkzaamheden uitvoert. In 2023 waren er geen datalekken en zijn er dus geen meldingen gedaan aan de AP.

Accountant

Het bestuur wijst een externe accountant aan, die jaarlijks de jaarrekening, het bestuursverslag, het duurzaamheidsverslag en de staten voor DNB controleert. Ook levert de accountant een controleverklaring bij de jaarstukken. De externe accountant doet jaarlijks schriftelijk verslag van zijn werkzaamheden en bevindingen in de vorm van een assurance rapport en een accountantsverslag, waarin begrepen zijn de controleaanpak, controlebevindingen en informatie uit hoofde van de functie als externe accountant. De externe accountant wordt jaarlijks uitgenodigd in een bestuursvergadering om de bevindingen toe te lichten.

Actuaris

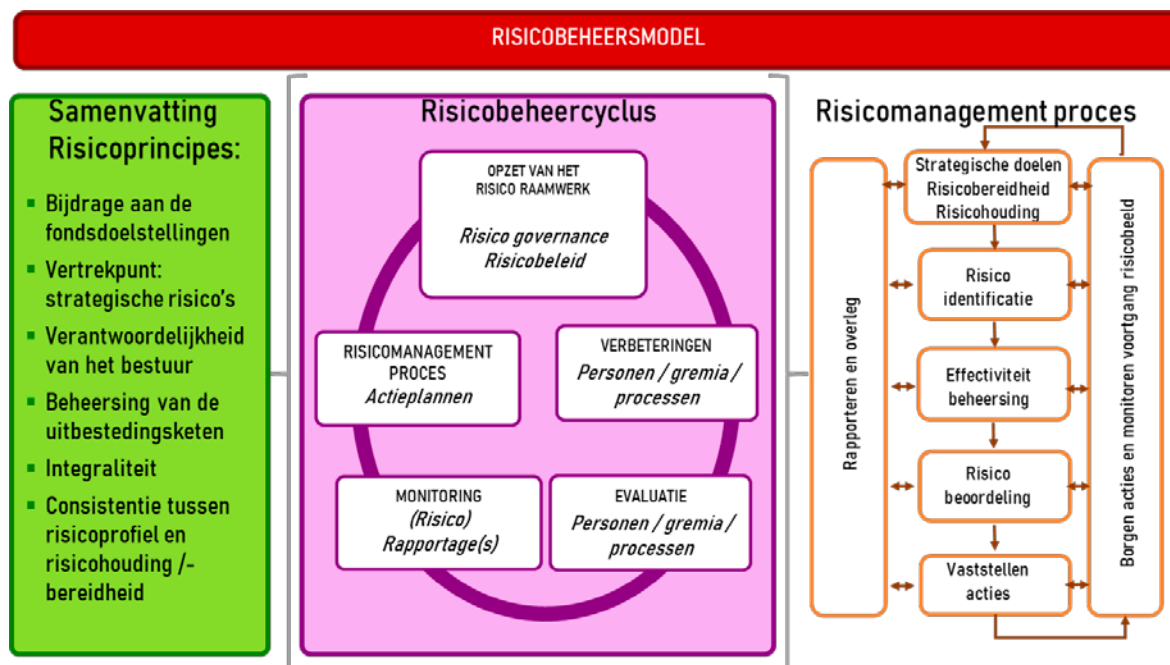
Het bestuur wijst een externe waarmerkende actuaris aan. Deze doet jaarlijks schriftelijk verslag aan het bestuur van zijn werkzaamheden en bevindingen in de vorm van een verklaring met betrekking tot de jaarrekening en de jaarstaten voor DNB en een actuariel rapport. De externe waarmerkende actuaris licht jaarlijks de bevindingen toe in een bestuursvergadering.

5 RISICOMANAGEMENT

5.1 Risicobeleid

Pensioenbeheer en vermogensbeheer, de twee pijlers van de bedrijfsvoering van het pensioenfonds, leiden onvermijdelijk tot risico's. Deze risico's kunnen een bedreiging vormen voor het realiseren van de doelstellingen en ambities, maar ze kunnen ook leiden tot kansen. Risico's kunnen door de tijd heen veranderen en ze kunnen elkaar in onderlinge samenhang versterken. Systematisch en integraal risicobeheer benoemt de risico's en de onderlinge samenhang tussen deze risico's. Het ondersteunt ook de beleids- en besluitvorming en maakt onderdeel uit van de integere en beheerste bedrijfsvoering van Pensioenfonds PDN.

Hieronder beschrijven we de structuur van het risicobeheersmodel bij Pensioenfonds PDN. Het model rust op drie pijlers: de risicoprincipes, de risicobeheercyclus en het risicomanagementproces.

Bovenstaande risicoprincipes hanteert Pensioenfonds PDN als leidraad bij de invulling van het risicobeheersmodel. Belangrijke elementen zijn de eindverantwoordelijkheid van het bestuur, integraliteit in de identificatie en beoordeling van risico's en het vaststellen of risicobeoordeling en risicohouding/-bereidheid in lijn zijn met elkaar (consistentie). Daarbij geldt dat risicomanagement geen doel is op zichzelf. Het draagt bij aan het kunnen bereiken van de Pensioenfonds PDN-doelstellingen.

De risicobeheercyclus maakt inzichtelijk hoe risicomanagement onderdeel is van de bedrijfsvoering van Pensioenfonds PDN. In deze cyclus zijn de risico governance en het risicobeleid de ankerpunten van het risicomanagementproces. Dit proces lichten we apart toe. De periodieke monitoring van de risico's en de jaarlijkse evaluatie van de risicobeheercyclus kunnen aanleiding zijn voor verbeteracties.

5.2 Risico governance

Om voldoende waarborg in te bouwen voor onafhankelijke toetsing van het risicobeheer maakt Pensioenfonds PDN gebruik van een veel gehanteerde aanpak voor de aansturing van het risicomanagement. Deze aanpak onderkent drie lijnen of lagen. De eerste lijn zorgt voor voorbereiding en uitvoering van beleid. De tweede lijn monitort en bewaakt of de eerste lijn de verantwoordelijkheden ook neemt en daarbij voldoende de risico's in acht neemt. De derde lijn beoordeelt het samenspel tussen de eerste en tweede lijn.

Eerste lijn: uitvoering en beleidsvoorbereiding

De Commissie Beleggingen en de Commissie Pensioenen & Communicatie vormen samen met het bestuur de eerste lijn. Deze lijn schat de risico's in van inhoudelijke voorstellen en kijkt of die risico's passen binnen de afgesproken risicohouding.

Tweede lijn: risicobeheer en compliance

Taken van de tweede lijn zijn tegenwicht bieden aan de uitvoering, opiniëren van beleidsvoorstellen, organiseren van risk assessments en toezicht houden op naleving van gedragsrichtlijnen en wet- en regelgeving. De tweede lijn bestaat uit de sleutelfunctie Risicobeheer, de sleutelfunctie Actuarieel en de compliance officer. De sleutelfunctie Risicobeheer bewaakt dat voorgenomen besluitvorming door het bestuur in lijn ligt met het beleid en de risicohouding. De sleutelfunctiehouder borgt dat het bestuur een totaalbeeld heeft van de verschillende risico's waaraan Pensioenfonds PDN blootstaat. Het Risico-overleg ondersteunt de SFH Risicobeheer bij de uitvoering van zijn taken.

Derde lijn: interne audit

De sleutelfunctie Interne Audit vult de derde lijn in. Deze beoordeelt onder meer de opzet, het bestaan en de werking van de risicobeheersingsmaatregelen, effectiviteit van besluitvormingsprocessen en voert audits uit op onderdelen van het primaire proces (vermogensbeheer, pensioenbeheer) en stelt vast of eerste en tweede lijn adequaat functioneren.

5.3 Risicomanagementproces

In het proces zijn de strategische doelstellingen van Pensioenfonds PDN het vertrekpunt, gekoppeld aan de risicohouding en risicobereidheid per risicogebied.

Pensioenfonds PDN hanteert hierbij op hoofdlijnen vier risicogebieden:

- Strategische risico's;
- Financiële risico's;
- Operationele risico's;
- Compliance risico's.

Per risicogebied stelt Pensioenfonds PDN een risicohouding/-bereidheid vast. Door het structureel identificeren en analyseren van de risico's bepaalt het fonds (minimaal) elk kwartaal of de risicobeoordeling per risicogebied voldoet aan de risicohouding/-bereidheid. De rapportage- en vergadercyclus van Pensioenfonds PDN gelden hierbij als belangrijke informatiebronnen.

Vervolgens bespreekt het bestuur of aanvullende acties nodig zijn om de risicobeheersing te verbeteren of aan te passen. Pensioenfonds PDN wijst eventuele acties toe aan actiehouders. Het fonds monitort een tijdige afronding van de beoogde acties en of het risicobeeld nog steeds voldoet aan de geldende kaders.

Om de risicobeheercyclus te voltooien, is het belangrijk om minimaal driejaarlijks te evalueren of de risico governance en de risicobeheercyclus naar behoren functioneren en of de risico-inschattingen nog actueel zijn. Pensioenfonds PDN verwerkt verbeterpunten vervolgens in het risicoraamwerk.

5.4 Beoordeling kernrisico's

We bespreken nu eerst de beoordeling van de kernrisico's, zoals Pensioenfonds PDN deze heeft geïdentificeerd. Deze kernrisico's zijn afgeleid van de strategische doelstellingen van Pensioenfonds PDN en maken onderdeel uit van het strategisch risicoprofiel. Het strategische risicoprofiel is onderverdeeld naar omgevings- en governance risico.

Strategische risico's	Waarschijnlijkheid	Impact	Totaal risicoscore	Risicobereidheid
Omgevingsrisico	Medium	High	High	High
Governance risico	Medium	Medium	Medium	Low

Binnen het omgevingsrisico is het continuïteitsrisico een van de belangrijke aandachtspunten. De belangrijkste ontwikkeling is de invoering van de nieuwe pensioenwet (de Wtp). Het proces dat moet leiden tot een juiste en tijdige invoering is een goed voorbeeld van de integrale wijze waarop Pensioenfonds PDN naar risico's kijkt. Begin 2023 is een risico assessment uitgevoerd. Hierin is onderscheid gemaakt naar de drie fases van dit traject: besluitvorming over de regeling door de sociale partners, besluitvorming door het bestuur van Pensioenfonds PDN over de uitvoering van de nieuwe regeling en beoordeling van de evenwichtigheid en tot slot het implementatieproces zelf om de regeling daadwerkelijk uit te voeren. Naast de meer strategische risico's (bijvoorbeeld impact op de pensioendriehoek) spelen ook organisatorische (governance), juridische en operationele risico's een rol en hangen soms ook samen. In totaal zijn 24 deelrisico's geïdentificeerd en deze worden gemonitord binnen de projectorganisatie en gedeeld met commissies en bestuur ter beoordeling.

De belangrijkste risico's liggen nu voornamelijk in het keuzetraject van de sociale partners. De nieuwe regeling moet zowel passend zijn voor de aangesloten ondernemingen als voldoende evenwichtig en uitvoerbaar voor het fonds. Dit complexe proces moet ook tijdig afgerond worden om de daadwerkelijke implementatie per 1 januari 2026 mogelijk te maken.

In 2023 heeft een aantal bestuurswisselingen plaatsgevonden waaronder die van de voorzitter en de sleutelfunctiehouder Risicobeheer. Ter beheersing van de governance risico's is nadere invulling gegeven aan de rol van de twee operationeel bestuursleden als belangrijke schakel tussen fonds en uitvoeringsorganisatie en tussen fonds en de aangesloten ondernemingen. Een van de nieuwe bestuursleden is werkzaam bij een aangesloten onderneming. Het governancerisico kwam begin 2023 om een andere reden volop onder de aandacht, toen bekend werd dat als gevolg van een strategische heroriëntatie bij dsm-firmenich de eigendomsstructuur van de pensioenuitvoeringsorganisatie DPS zou wijzigen. Er is een zogeheten divestment project gestart waarin dsm-firmenich op zoek ging naar een andere eigenaar voor DPS. Pensioenfonds PDN heeft een risico assessment uitgevoerd om de risico's die hiermee gepaard konden gaan te inventariseren. Op het gebied van governance speelde in eerste instantie de gevolgen voor de relatie tussen Pensioenfonds PDN

en een eventuele nieuwe eigenaar en de meer autonome rol die daarbij voor DPS ingevuld zou worden. Later in dit traject heeft Pensioenfonds PDN zich als kandidaat-koper gemeld en uiteindelijk heeft Pensioenfonds PDN zelf de aandelen in DPS van dsm-firminich overgenomen. Ook deze stap heeft impact op het governancerisico, aangezien de relatie met een zelfstandig DPS vormgegeven moet worden. Naast de klant-leveranciers-verhouding ontstaat nu ook een aandeelhoudersrelatie en wordt er bij DPS een Raad van Commissarissen ingericht. Het governancerisico blijft zolang deze invulling nog niet geformaliseerd is naar het oordeel van het bestuur hoger dan de risicobereidheid.

Financiële risico's	Waarschijnlijkheid	Impact	Totaal risicoscore	Risicohouding
ESG risico	Medium	Medium	Medium	Medium
Pensioendriehoek	High	Medium	High	Medium

De voor 2023 voorgenomen ESG-risicoanalyse is nog niet uitgevoerd. In aanloop naar de in 2024 op te stellen Eigen Risico Beoordeling (ERB) zal hieraan invulling gegeven worden, rekening houdend met de guidance van DNB op dit gebied.

Bij de financiële risico's is de pensioendriehoek (ambitie - premie - risicoprofiel) het kernrisico. Gezien de mogelijke impact op de financiële positie van Pensioenfonds PDN zijn het marktrisico en het renterisico hierin de bepalende factoren. Het risicobeeld is in 2023 enigszins verbeterd. Door de gestegen rente heeft Pensioenfonds PDN het opbouwpercentage kunnen verhogen, waarbij de premiedekkingsgraad weer boven de 100% ligt. Door de verdere rentestijging is in 2023 net zoals in 2022 toeslagverlening mogelijk gebleken. De ontwikkelingen op financiële markten waren hier mede debet aan. Ondanks diverse verstoringen reageren de aandelenmarkten relatief rustig en is het financiële risicobeeld stabiel geweest in 2023. Communicatie met de achterban over de ontwikkelingen, de gevoerde strategie en de behaalde resultaten blijft echter zeer belangrijk, ook met het oog op de transitie naar het nieuwe stelsel.

Bij de operationele risico's zijn IT-risico en datakwaliteit als kernrisico's onderkend.

Operationele risico's	Waarschijnlijkheid	Impact	Totaal risicoscore	Risicobereidheid
IT cyberrisico	Low	Low	Low	Low
IT aanpasbaarheid	Low	Medium	Medium	Low
Datakwaliteit	Low	Low	Low	Low

Op het gebied van datakwaliteit zijn verdere stappen gezet op basis van het datakwaliteitsonderzoek dat in 2022 is uitgevoerd. Dit moet ertoe leiden dat begin 2024 het datakwaliteitsdossier ten behoeve van het invaren aangeboden kan worden voor review aan de accountant. Ook de rapportages om aan te tonen dat het kwaliteitsniveau op het gewenste peil is en blijft worden in 2024 uitgebreid.

Bij de beoordeling van IT-risico's speelt de voorbereiding op het nieuwe pensioenstelsel de dominante rol. In 2023 is intensief gewerkt aan de voorbereiding van zowel het vermogensbeheersysteem als het pensioensysteem op de transitie. De eerste fase voor vermogensbeheer is gezet door de applicatie om te zetten naar een nieuwe omgeving. Voor het pensioenbeheersysteem zal dit in 2024 plaatsvinden, waarna de inregeling van een nieuwe pensioenregeling in gang gezet kan worden. Het risicobeeld blijft overigens daardoor nog wel

boven de risicobereidheid gezien de claim die deze projecten op de uitvoeringsorganisatie leggen en de afhankelijkheid van de betrokken partijen. Het bestuur volgt nauwgezet de projectrapportages waarin ook de ontwikkeling van de risico's gemonitord worden. Met de leverancier van het pensioen-administratiesysteem zijn gedetailleerde afspraken gemaakt.

Ten aanzien van de categorie compliancerisico's wordt verwezen naar de compliancerapportage in paragraaf 9.4 van dit jaarverslag. Van integriteitsissues is in 2023 geen sprake geweest.

Ter identificatie en beoordeling van integriteitsrisico's wordt periodiek door het bestuur, ondersteund door de Compliance Officer, een SIRA (Strategische Integriteit Risico Analyse) uitgevoerd. Binnen de SIRA worden onder meer de frauderisico's beoordeeld. Zowel het interne als het externe frauderisico is als laag risico gekwalificeerd na beheersmaatregelen. Ten aanzien van interne en externe fraude zijn de volgende beheersmaatregelen ingeregeld:

- Het fonds beschikt over een integriteitsbeleid en hieraan gekoppeld een gedragscode waarop door de onafhankelijke Compliance Officer wordt toegezien;
- Bestuurders worden ter toetsing voorgedragen aan de toezichthouder waar een antecedenten-onderzoek plaats heeft;
- Bestuursleden hebben geen directe toegang tot de geldstromen van het fonds.

5.5 Activiteiten risicomanagement in 2023

De meeste aandacht is uitgegaan naar de in de vorige paragrafen reeds beschreven projecten: invoering van de Wtp en het divestment traject van de uitvoeringsorganisatie DPS.

In het tweede halfjaar heeft het bestuur een risico assessment uitgevoerd op de samenhang tussen de diverse grote projecten die lopen en welke onderlinge afhankelijkheden van invloed kunnen zijn. Belangrijke factor voor succesvolle uitvoering van de projecten is de beschikbaarheid van personeel en door het divestment-traject kwam er extra druk op de beschikbare capaciteit, mogelijk versterkt door hoger verloop. Door het relatief snel doorlopen en afronden van dit traject is gebleken dat lopende projecten en de reguliere dienstverlening door DPS nauwelijks hinder heeft ondervonden. Wel blijft de werkdruk door de diverse projecten hoog en houdt Pensioenfonds PDN samen met het management van DPS het welzijn en de inzetbaarheid goed in de gaten.

Pensioenfonds PDN heeft aan de hand van de kwartaalrapportages in 2023 geconcludeerd dat de risico's ten aanzien van de strategische doelstellingen beheersbaar zijn gebleven. Grootste aandacht blijft uitgaan naar de voorbereiding van de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel en het borgen van tijdige en heldere uitleg aan en afstemming met werkgevers en deelnemers over de effecten daarvan.

5.6 Gevoeligheid dekkingsgraad voor marktontwikkelingen

De dekkingsgraad van Pensioenfonds PDN is gevoelig voor veranderingen van renteniveaus en schommelingen in de rendementsportefeuille. In onderstaande tabel is dit effect indicatief weergegeven.

- Bij een dekkingsgraad van 120,2%, kan Pensioenfonds PDN een gecombineerde daling van de rendementsportefeuille en de rente opvangen van circa 20% resp. 0,5% voordat bijvoorbeeld een dekkingsgraad van 103,4% wordt bereikt.

- Dekkingsgraden hoger dan 140% worden bereikt door bijvoorbeeld een combinatie van een stijging van zakelijke waarden met 10%, gecombineerd met een rentestijging van 100bp.

Verandering rente	Waardeverandering zakelijke waarden							
		-30%	-20%	-10%	0%	10%	20%	30%
	1,50%	118,4%	126,1%	133,8%	141,5%	149,2%	156,9%	164,6%
	1,00%	111,9%	119,0%	126,1%	133,1%	140,2%	147,3%	154,4%
	0,50%	106,5%	113,0%	119,6%	126,1%	132,6%	139,1%	145,7%
	0,00%	101,8%	107,9%	114,0%	120,2%	126,1%	132,2%	138,2%
	-0,50%	97,8%	103,4%	109,1%	114,8%	120,4%	126,1%	131,8%
	-1,00%	94,2%	99,5%	104,8%	110,2%	115,5%	120,8%	126,1%
	-1,50%	91,1%	96,1%	101,1%	106,1%	111,1%	116,1%	121,1%

6 VOORUITBLIK

Wet toekomst pensioenen

De Wtp en de beoogde transitie naar een nieuwe pensioenregeling is ongetwijfeld wederom een van de belangrijkste onderliggende, richtingbepalende dossiers voor het bestuur in 2024. In 2024 zal duidelijk worden welke concrete keuzes de sociale partners maken in het kader van de Wtp. Voor wat betreft de Wtp zal de Regiegroep Wtp, bestaande uit een afvaardiging van het Pensioenfonds PDN-bestuur en sociale partners, het overkoepelend proces aansturen. Daarnaast vervolgt het Pensioenfonds PDN-bestuur de regievoering binnen het fonds zelf, waarbij besluiten tijdig moeten worden genomen en de fondsorganen en belanghebbenden goed aangesloten blijven. Speciale aandacht zal daarbij uitgaan naar de bij het fonds aangesloten ondernemingen en het goed (blijven) aansluiten van de RvT en het VO. In 2024 zullen ook de uitvoerings-aspecten in beeld blijven, zodat een robuuste uitvoering naar de toekomst toe gewaarborgd kan blijven.

Het succes van de overgang naar de nieuwe pensioenregeling is mede afhankelijk van de financiële positie van het fonds. Bij de huidige dekkinggraad kunnen meerdere doelen tijdens de transitie worden bereikt. Maar bij een (te) lage dekkinggraad moeten partijen financiële concessies doen. Het bestuur is zich bewust van dit korte termijn risico en monitort voortdurend of aanvullende acties nodig zijn voor het beheersen van dit risico.

Verlenging Uitvoeringsovereenkomst

Eind 2023 liep de uitvoeringsovereenkomst (UO) tussen dsm-firmenich en Pensioenfonds PDN en de pensioenovereenkomst (PO) af. Dat gold ook voor de overeenkomsten ten behoeve van de overige aangesloten ondernemingen. Eind 2023 is een nieuwe pensioenovereenkomst, met als belangrijkste wijziging de verhoging van het opbouwpercentage, gesloten met een looptijd tot 1 januari 2026 met de mogelijkheid van verlenging. Eind 2023 zijn ook uitvoeringsovereenkomsten gesloten met alle aangesloten ondernemingen met een looptijd tot 1 januari 2026. 2024 zal in het teken staan van de Wtp-pensioenovereenkomst, het transitieplan dat door sociale partners wordt opgesteld en het naar aanleiding daarvan opstellen van een implementatieplan.

Communicatie

In 2024 wordt communicatie belangrijker dan ooit. Het meenemen van de deelnemers in de beoogde wijziging van de pensioenregeling en het Wtp-transitietraject zal veel aandacht krijgen. Wat gaat er wijzigen en waarom? Wat betekenen de wijzigingen voor mij? Daarnaast komt er meer aandacht voor het managen van de verwachtingen van deelnemers over de pensioenvoorziening en -uitkering in de bestaande pensioenregeling, met name over toeslagverlening.

Duurzaam beleggen

Een ander speerpunt voor het bestuur in 2024 is het vormgeven van een raamwerk voor de integratie van ESG-, klimaat- en transitierisico's binnen het beleggingsbeleid en het integrale risicomanagement en voor richtlijnen inzake het percentage duurzame beleggingen binnen de portefeuille.

Geopolitieke onzekerheden

In de wereld zijn er verschillende geopolitieke onzekerheden die financiële gevolgen kunnen hebben. Bekende zaken zijn de oorlog tussen Oekraïne en Rusland, de oorlog in Gaza, spanningen tussen Taiwan en China en de aanstaande verkiezingen in de VS. Niet alleen de humanitaire gevolgen, maar ook de potentiële economische gevolgen leiden tot zorgen bij het pensioenfonds. Eventuele escalatie van dergelijke conflicten kan op verschillende manieren negatief uitpakken voor de economie. In geval van een groot conflict kunnen allerlei

beleggingen worden geraakt. Het voldoende spreiden van het belegd vermogen (diversificatie) heeft daarom verhoogd de aandacht van het fonds.

Het bestuur van Pensioenfonds PDN,
De heer A.R. de Jong (onafhankelijk voorzitter)
Mevrouw M.E.P.J. van Heeswijk-Kuster
Mevrouw L.E. Lemon
De heer P.C. Molenaar
De heer P.L.E.M. Pasmans
De heer P.A.M. Rennen
De heer W.M.C. Reinartz
De heer A. Sonneveld
De heer E.P. de Vries

29 mei 2024

JAAARREKENING

7 JAARREKENING

7.1 Balans per 31 December

ACTIVA (in € mln.)		2023	2022
Beleggingen		7.385	6.934
Vastgoedbeleggingen	(1)	521	502
Aandelen	(2)	1.972	1.902
Vastrentende waarden	(3)	4.061	3.718
Derivaten	(4)	50	37
Overige beleggingen	(5)	781	775
waarvan:			
Beleggingen voor risico fonds		7.340	6.891
Beleggingen voor risico deelnemer (PPS)		20	25
Beleggingen voor risico deelnemer (toedelingskring var. uitkering)		2	1
Beleggingen voor risico deelnemer (NPR)		23	19
Deelnemingen	(6)	5	0
Aandelen in dochterondernemingen			
Vorderingen en Overlopende Activa	(7)	17	11
Vorderingen uit gecedeerde rechten		1	1
Overige vorderingen		16	10
Overige Activa	(8)	70	108
Liquide middelen		70	108
Totaal Activa		7.477	7.053
PASSIVA (in € mln.)			
Stichtingskapitaal en Reserves		1.234	1.331
Overige reserves	(9)	1.234	1.331
Technische Voorzieningen	(10)	6.117	5.604
TV voor risico fonds		6.072	5.559
TV voor risico deelnemer (PPS)		20	25
TV voor risico deelnemer (toedelingskring var. uitkering)		2	1
TV voor risico deelnemer (NPR)		23	19
Overige Schulden en Overlopende Passiva	(11)	126	118
Derivaten	(4)	65	62
Schuld aan kredietinstellingen		51	48
Overige schulden		10	8
Totaal Passiva		7.477	7.053

7.2 Staat van Baten en Lasten

BATEN (in € mln.)		2023	2022
Premies	(12)	106	102
Beleggingsresultaten	(13)	583	-1.144
Direct		163	154
Indirect		438	-1.281
Kosten vermogensbeheer		-18	-17
Transactie gerelateerde kosten		0	0
Overige Baten		1	0
Resultaat van dochterondernemingen		0	0
Totaal Baten		690	-1.042
LASTEN (in € mln.)		2023	2022
Uitkeringen	(14)	-261	-235
Mutatie Voorzieningen	(15)	-514	1.508
TV voor risico fonds		-513	1.498
TV voor risico deelnemer		0	10
TV voor risico deelnemer (toedelingskring var. uitkering)		-1	0
Overige voorzieningen		0	0
Saldo Waardeoverdrachten	(16)	-7	1
Inkoop		3	8
Afkoop		-10	-7
Uitvoeringskosten	(17)	-5	-5
Overige Lasten		0	0
Totaal Lasten		-787	1.269
RESULTAAT (in € mln.)		2023	2022
Totaal Resultaat		-97	227

7.3 Kasstroomoverzicht

	(in € mln.)	
	<u>2023</u>	<u>2022</u>
Kasstroom uit Pensioenactiviteiten	-167	-136
Ontvangen premies	105	101
Ontvangen waardeoverdrachten	3	10
Betaalde uitkeringen	-261	-235
Betaalde waardeoverdrachten	-10	-7
Betaalde uitvoeringskosten	-5	-6
Overige mutaties uit pensioenactiviteiten	1	1
Kasstroom uit Beleggingsactiviteiten	126	160
Verkopen en lossingen	985	2.470
Directe beleggingsopbrengsten	155	151
Aankopen en verstrekkingen	-1.051	-2.243
Betaalde kosten vermogensbeheer	-18	-18
Indirecte beleggingsopbrengsten	59	-201
Overige mutaties uit beleggingsactiviteiten	-5	-
Netto Kasstroom / Mutatie Liquide Middelen	-41	24

7.4 Toelichting op de jaarrekening

7.4.1 Grondslagen voor de waardering

Algemeen

De jaarrekening heeft betrekking op Stichting Pensioenfonds DSM Nederland gevestigd in Heerlen. Het KvK-nummer van de Stichting is 41070481. Met ingang van 3 april 2024 ook bekend onder de handelsnaam Pensioenfonds PDN.

Het jaarverslag is opgesteld op basis van het going concern principe. De jaarrekening is opgesteld conform Titel 9 Boek 2 BW en de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (in het bijzonder RJ 400 en RJ 610) en opgemaakt per 4 juni 2024. In richtlijn RJ 400 wordt invulling gegeven aan het wettelijke vereiste van beschrijving van de voornaamste risico's en onzekerheden waarmee de rechtspersoon wordt geconfronteerd. Pensioenfonds PDN heeft de kernrisico's, geïmplementeerde beheersmaatregelen en mogelijke impact uiteengezet in hoofdstuk 5 van het bestuursverslag. In dit hoofdstuk zijn ook de wijzigingen in het afgelopen jaar opgenomen in het systeem van risicomanagement. Tot slot wordt via de toelichting op de actuariële analyse inzicht gegeven wat de impact van de belangrijkste risico's is geweest in het afgelopen jaar.

Pensioenfonds PDN heeft sinds 1 december 2023 een groepsmaatschappij DPS. Op grond daarvan moet in beginsel een geconsolideerde jaarrekening worden opgesteld conform Titel 9 BW2 art. 406 lid 1. Aangezien de balans en het resultaat in de geconsolideerde jaarrekening slechts marginaal afwijken van de enkelvoudige jaarrekening en hierdoor geen ander of beter inzicht geeft, is de geconsolideerde jaarrekening niet opgenomen in dit jaarverslag en wordt een beroep gedaan op de vrijstelling inzake consolidatie conform Titel 9 BW2 art. 407 lid 1 sub a. DPS had ultimo 2023 65 medewerkers in dienst (60.1 FTE). Het kapitaalbelang van het fonds in DPS wordt in deze enkelvoudige jaarrekening als deelneming gerubriceerd.

Beleggingen in participaties in renewable energy, infrastructuur en beleggingen in beleggingsinstellingen waarbij geen onderscheid naar categorie te maken is, worden gepresenteerd als overige belegging.

De spaarsaldi van de PPS- en NPR-regeling zijn voor risico van de deelnemers. De beleggingsmix voor de NPR is een lifecycle die gebaseerd is op de matching- en rendementsportefeuille van PDN. De PPS-saldi worden belegd in een mix van cash en passief beheerd obligatiefonds. Per saldo is 0,6% van het belegd vermogen voor risico van de deelnemers.

Het behaalde rendement van de PPS-regeling over 2023 bedroeg 6,6% ten opzichte van een rendement in de basisregeling van 8,7%. Het kapitaal voor de PPS-regeling wordt belegd in Europese staatsleningen, investment-grade bedrijfsobligaties en cash, waarbij gestuurd wordt op een looptijd die aansluit bij de gemiddelde (resterende) beleggingshorizon. De beleggingen kennen hierdoor een laag risico op wanbetaling, maar zijn wel gevoelig voor veranderingen in de rente. Als gevolg van de gedaalde rente, was het resultaat over 2023 positief.

Schattingswijzigingen & veronderstellingen

Voor financiële activa en financiële verplichtingen die gewaardeerd worden tegen reële waarde, moet de rechtspersoon aangeven of de boekwaarden zijn afgeleid van genoteerde marktprijzen, onafhankelijke

taxaties, netto-contante-waardeberekeningen of dat een andere geschikte methode is gehanteerd. De waarde van de beleggingen is voor een groot deel gebaseerd op marktinformatie. Voor niet-beursgenoteerde beleggingen waarvan geen marktinformatie beschikbaar is, worden schattingen en veronderstellingen toegepast om de waarde te bepalen. Het gaat hierbij om met name beleggingsmandaten in onder meer infrastructuur en renewable energy.

Daarnaast worden schattingen en veronderstellingen gebruikt bij de bepaling van de vermogensbeheerkosten die niet direct aan Pensioenfonds PDN gefactureerd worden. Deze veronderstellingen zijn volledig gebaseerd op de aanbevelingen van de Pensioenfederatie.

In 2023 hebben geen schattingswijzigingen plaatsgevonden.

Salderingen

Een financieel actief en passief worden gesaldeerd en als nettobedrag in de balans opgenomen indien de wettelijke of contractuele bevoegdheid bestaat om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat deze posten op deze manier af te wikkelen.

Waarderingsgrondslag per categorie

Buitenlandse valuta

Waarden van activa en passiva genoteerd in buitenlandse valuta, worden omgerekend in euro's tegen de koersen ultimo verslagjaar. Transacties in vreemde valuta worden in de administratie tegen dagkoersen opgenomen. Koersverschillen worden geboekt bij de indirecte beleggingsopbrengsten.

Beleggingen algemeen

Transacties worden geadministreerd op basis van trade date. De actuele marktwaarde van beursgenoteerde beleggingen in de administratie van Pensioenfonds PDN is gebaseerd op cijfers afkomstig van Bloomberg.

Beleggingen in vastgoed

Beleggingen in beursgenoteerd vastgoed worden gewaardeerd tegen de ultimo verslagjaar bekende marktwaarde. Beleggingen in niet-beursgenoteerde vastgoed participatiemaatschappijen worden gewaardeerd tegen de laatst bekende intrinsieke waarde (opgave van de externe vermogensbeheerder), tenzij sprake is van een lagere marktwaarde.

Beleggingen in aandelen

Beleggingen in aandelen (inclusief aandelen via externe vermogensbeheerders) worden gewaardeerd op de ultimo verslagjaar bekende marktwaarde. Aandelen waarvoor geen actuele beurswaarde beschikbaar is, worden gewaardeerd tegen de geschatte marktwaarde (onder andere opgave externe vermogensbeheerder).

Beleggingen in vastrentende waarden

Beleggingen in vastrentende waarden (inclusief obligaties via externe vermogensbeheerders) worden gewaardeerd op ultimo verslagjaar bekende marktwaarde inclusief opgelopen rente. De waardering van de overige vastrentende waarden wordt via een theoretische prijs berekend op basis van de op dat moment geldende rentecurve.

Beleggingen in derivaten

Beleggingen in beursgenoteerde derivaten worden gewaardeerd tegen de ultimo verslagjaar bekende marktprijzen. Onderhandse derivaten, waarvan geen directe marktwaardering beschikbaar is, worden gewaardeerd op basis van actuele marktparameters op basis van de op dat moment geldende rentecurve inclusief een risico-opslag voor kredietrisico en liquiditeitsrisico.

Overige beleggingen

De overige beleggingen waarvan geen directe marktwaardering beschikbaar is, worden gewaardeerd op basis van opgaven van externe vermogensbeheerders en (nog niet) gevalideerde jaarverslagen. Indien voor overige beleggingen wel een directe marktwaardering beschikbaar is (bijvoorbeeld goud), dan worden deze gewaardeerd tegen de ultimo verslagjaar bekende marktwaarde.

Deelneming

De deelneming wordt gewaardeerd tegen de netto-vermogenswaarde.

Vorderingen

Vorderingen worden tegen de nominale waarde opgenomen, met uitzondering van vorderingen op gecedeerde aanspraken. Deze worden op dezelfde grondslagen berekend als de pensioenverplichtingen. Vorderingen op beleggingen zijn onder beleggingen meegenomen.

Liquide middelen

Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Pensioenfondsreserve

De pensioenfondsreserve bestaat uit het verschil tussen de activa en de verplichtingen en schulden. Pensioenfonds PDN maakt in zijn reserve geen onderscheid naar bestemmingsreserves, wettelijke reserves en overige reserves. De reserve bestaat dus uit een algemene reserve.

Technische Voorziening (pensioenverplichtingen)

Pensioenverplichtingen zijn de verplichtingen wegens pensioenaanspraken van deelnemers en gewezen deelnemers, en van nagelaten betrekkingen. Deze verplichtingen worden berekend als de contante waarde van de door de verzekerden tot de balansdatum verkregen pensioenaanspraken. De waarderingsgrondslagen die gebruikt zijn bij het vaststellen van de technische voorziening zijn:

Interest:	Conform de rentetermijnstructuur van de nominale marktrente per 31 december 2023 zoals gepubliceerd door DNB. De gemiddelde disconteringsvoet, gebaseerd op de rentetermijnstructuur, is gedurende 2023 gedaald van gemiddeld 2,7% (primo 2023) naar 2,4% (ultimo 2023).
Interest-toevoeging:	De 1-jaarsrente conform de rentetermijnstructuur van de nominale marktrente primo 2023 zoals gepubliceerd door DNB (3,264%).

Sterfte:	Volgens de AG-Prognosetafel 2022 met specifieke Pensioenfonds PDN ervaringssterfte. Voor de nettopensioenregeling worden aanvullend deze correctiefactoren voor ervaringssterfte vermenigvuldigd met een factor van 0,94.
Burgerlijke staat:	Bij de vaststelling van de voorziening voor partnerpensioen wordt uitgegaan van de Partnerfrequentie Pensioenfonds PDN 2022 gebaseerd op waarnemingen binnen het fonds. Na pensioeningang wordt de voorziening vastgesteld op basis van de werkelijke burgerlijke staat (bepaalde partnersysteem).
Leeftijdsverschil:	Het leeftijdsverschil tussen man en vrouw is op 2 jaar gesteld (man ouder dan vrouw) met aanvullend een opslag op de netto TV ter hoogte van 0,85%.
Leeftijden:	Bij de leeftijdsbepaling wordt aangenomen dat iedereen halverwege het jaar geboren is.
Uitkeringen:	De uitkeringen worden continu betaalbaar verondersteld. In de technische voorziening risico fonds dient rekening gehouden te worden met het feit dat het pensioen in de maand van overlijden nog volledig wordt uitgekeerd. Hierdoor wordt er gemiddeld een halve maand meer pensioen uitgekeerd dan waarvoor in het administratiesysteem een voorziening wordt bepaald. De technische voorziening voor risico fonds wordt hiervoor gecorrigeerd door een opslag van 0,25%.
Kosten:	Als dekking voor toekomstige uitvoeringskosten zijn de verplichtingen met 2,25% verhoogd.
Arbeidsongeschiktheid	Voor arbeidsongeschikte deelnemers wordt rekening gehouden met het premievrije deel van de toekomstige pensioenopbouw. Bij de bepaling van de voorziening voor arbeidsongeschiktheid wordt de toekomstige schadelast voor zieke deelnemers op balansdatum op nihil gesteld.

Schulden

Schulden worden opgenomen tegen nominale waarde.

Resultaatbepaling

Premies

Premies worden toegerekend aan het jaar waarin de daarmee samenhangende pensioenaanspraken worden opgebouwd.

Beleggingsresultaten

Onderscheiden worden directe en indirecte beleggingsresultaten. Directe beleggingsresultaten bestaan uit dividenden, couponbetalingen, interestontvangsten en vergoedingen voor bruikleen. Deze opbrengsten worden aan het boekjaar toegerekend waar deze betrekking op hebben. Indirecte beleggingsresultaten omvatten gerealiseerde en niet-gerealiseerde waardeverschillen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutaresultaten worden hierin meegenomen. Hierbij wordt geen onderscheid gemaakt naar risico fonds of risico deelnemer; deze verhouding kan uit de balans worden afgeleid.

Uitkeringen

De uitkeringen bestaan uit de bedragen die aan de pensioengerechtigden in het boekjaar worden betaald.

Uitvoeringskosten

Uitvoeringskosten worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben. Kosten na vaststelling van het bestuursverslag worden in het volgend boekjaar opgenomen. Uitvoeringskosten die direct gerelateerd zijn aan vermogensbeheer worden conform RJ 610 in mindering gebracht op de beleggingsresultaten.

Bestemming baten en lasten

Conform de statuten van Pensioenfonds PDN (artikel 15) zijn de geldmiddelen van het fonds bestemd voor het uitvoeren van de pensioenovereenkomsten. Het resterend saldo van de baten en lasten wordt derhalve toegevoegd of onttrokken aan de pensioenfondsreserve.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

7.4.2 Toelichting op de Balans

Vastgoedbeleggingen (1)

Vastgoed bevat beleggingen in vastgoedaandelen die aan de beurs zijn genoteerd (indirect vastgoed) en daarmee een sterke gevoeligheid kennen met de algemene beursbewegingen. Vastgoed bevat ook beleggingsfondsen die direct in vastgoed beleggen, waarvan de koersvorming minder bepaald wordt door beurs sentiment maar meer door de onderliggende waarde van de vastgoedobjecten (onder andere kantoren, winkels en woningen) die in het beleggingsfonds worden aangehouden. Het fonds belegt niet rechtstreeks in direct vastgoed. Navolgende tabellen geven een overzicht van de beleggingen per categorie, regio en valuta.

	<u>2023</u>		<u>2022</u>	
<u>Categorie (in € mln.)</u>				
Indirect beursgenoteerd	385	74%	322	64%
Indirect niet beursgenoteerd	136	26%	180	36%
Totaal	521	100%	502	100%
<u>Regio (in € mln.)</u>				
Europa	317	60%	308	61%
Noord Amerika	154	30%	139	28%
Azië / Australië	50	10%	55	11%
Totaal	521	100%	502	100%
<u>Valuta (in € mln.)</u>				
Euro	224	43%	242	48%
Amerikaanse dollar	151	29%	135	27%
Britse pond	61	12%	41	8%
Japanse yen	22	4%	24	5%
Canadese dollar	4	1%	5	1%
Hongkong dollar	9	2%	11	2%
Australische dollar	12	2%	12	2%
Zweedse kroon	19	4%	14	3%
Zwitserse frank	13	3%	10	2%
Singapore dollar	7	1%	8	2%
Overige (nok-nzd-zar)	-1	0%	0	0%
Totaal	521	100%	502	100%

Aandelen (2)

Aandelen omvatten directe beleggingen in aandelen en beleggingsfondsen die in aandelen beleggen. De beleggingen in aandelen worden in navolgende tabellen gespecificeerd naar categorie, regio, valuta en sector. Van de beleggingen in fondsen wordt geen sectorclassificatie weergegeven en gecategoriseerd als overige.

	<u>2023</u>		<u>2022</u>	
<u>Categorie (in € mln.)</u>				
Beursgenoteerde aandelen	676	34%	683	35%
Beleggingsfondsen	1.296	66%	1.219	65%
Emerging Markets	279	14%	259	14%
Pacific Rim	103	5%	109	6%
Japan	197	10%	205	11%
Noord Amerika	717	37%	646	34%
Totaal	1.972	100%	1.902	100%
<u>Regio (in € mln.)</u>				
Europa	566	29%	676	35%
Noord Amerika	820	41%	646	34%
Pacific RIM	307	16%	321	17%
Emerging Markets	279	14%	259	14%
Totaal	1.972	100%	1.902	100%
<u>Valuta (in € mln.)</u>				
Amerikaanse dollar	1.100	55%	1.015	52%
Euro	395	20%	388	20%
Britse pond	106	5%	127	7%
Japanse yen	197	10%	205	11%
Zwitserse frank	110	6%	107	6%
Deense kroon	31	2%	31	2%
Zweedse kroon	33	2%	29	2%
Noorse kroon	0	0%	0	0%
Totaal	1.972	100%	1.902	100%
<u>Sector (in € mln.)</u>				
Energie	120	6%	104	5%
Grondstoffen	103	5%	94	5%
Industrie	172	9%	195	10%
Consumentendiensten	191	10%	196	10%
Consumentengoederen	211	11%	236	12%
Gezondheidszorg	241	12%	270	14%
Financiële instellingen	377	19%	323	17%
Informatietechnologie	339	17%	263	14%
Telecommunicatie	128	7%	113	6%
Utilities	49	2%	56	3%
Overige (beleggingsfondsen)	41	2%	52	4%
Totaal	1.972	100%	1.902	100%

Vastrentende waarden (3)

Vastrentende waarden omvatten beleggingen in reguliere staats- en bedrijfsobligaties, obligaties die gekoppeld zijn aan de inflatie, deposito's, hypotheke of beleggingen in fondsen met een aanmerkelijk belang in vastrentende beleggingen. De categorie supranationals bevat obligaties die zijn uitgegeven door overheidsinstanties anders dan nationale overheden, zoals de Europese Investeringsbank. In navolgende tabellen worden de beleggingen in vastrentende waarden uitgesplitst naar categorie, looptijd, valuta, credit rating en regio.

	<u>2023</u>		<u>2022</u>	
<u>Categorie (in € mln.)</u>				
Staatsobligaties	806	20%	635	17%
Supranationals	90	2%	76	2%
Credits	794	20%	718	19%
Inflation-linked obligaties	833	20%	770	21%
Hypotheke	973	24%	955	26%
Deposit	0	0%	0	0%
Funds (EMD / PPS / USHY)	565	14%	564	15%
Totaal	4.061	100%	3.718	100%
<u>Looptijd (in € mln.)</u>				
< 1 jaar	42	1%	28	1%
1-3 jaar	277	7%	244	7%
4-5 jaar	505	12%	414	11%
6-10 jaar	1.239	32%	1.271	34%
11-20 jaar	1.033	25%	878	24%
> 20 jaar	945	23%	862	23%
Funds (incl.pps)	20	0%	21	0%
Totaal	4.061	100%	3.718	100%
<u>Valuta (in € mln.)</u>				
Euro	3.075	75%	2.820	76%
Deense kroon	0	0%	0	0%
Zweedse kroon	24	1%	32	1%
Amerikaanse dollar	962	24%	866	23%
Totaal	4.061	100%	3.718	100%
<u>Credit Rating (in € mln.)</u>				
<i>Investment grade</i>				
Aaa	1.279	31%	1.126	30%
Aa	1.486	37%	1.374	37%
A	197	5%	176	5%
Baa	620	15%	575	15%
<i>Speculative grade</i>				
Ba	119	3%	101	3%
≤B	360	9%	366	10%
geen rating	0	-	-	-
Totaal	4.061	100%	3.718	100%

<u>Regio (in € mln.)</u>	<u>2023</u>		<u>2022</u>	
België	74	2%	63	2%
Duitsland	578	14%	505	14%
Emerging Markets	275	7%	276	7%
Finland	86	2%	62	2%
Frankrijk	392	10%	344	9%
Italië	41	1%	38	1%
Ierland	28	1%	32	1%
Nederland	1.384	34%	1.357	37%
Oostenrijk	84	2%	61	2%
Supranationals	90	2%	76	2%
Verenigde Staten	788	19%	678	18%
Verenigd Koninkrijk	52	1%	46	1%
Overig	189	5%	180	4%
Totaal	4.061	100%	3.718	100%

Derivaten (4)

Derivaten zijn afgeleide producten die door Pensioenfonds PDN gebruikt worden om specifieke risico's af te dekken of op een effectieve manier de risicopositionering op bepaalde markten te verkleinen of te vergroten. Voor derivaten zijn strikte restricties opgesteld die voortdurend door Pensioenfonds PDN worden bewaakt. Op basis van de marktwaarde-ontwikkeling wordt onderpand gestort of gevraagd. Ultimo 2023 bedroeg de waarde van het onderpand voor swaps € 40,9 mln. en voor FX-forwards € 30,5 mln. In de navolgende tabellen worden de verschillende derivaten uitgesplitst naar categorie en valuta.

<u>Categorie (in € mln.)</u>	<u>2023</u>			<u>2022</u>		
	Activa	Passiva	Totaal	Activa	Passiva	Totaal
Swaps	4	-45	-41	4	-53	-49
FX forwards	46	-20	26	33	-9	24
Totaal	50	-65	-15	37	-62	-25

<u>Valuta (in € mln.)</u>	<u>2023</u>	<u>2022</u>
Japanse yen	0	0
Canadese dollar	0	-1
Zweedse kroon	3	0
Deense kroon	0	0
Nieuw-Zeelandse dollar	-6	0
Noorse kroon	0	0
Zwitserse frank	-1	0
Australische dollar	1	-1
Britse pond	1	0
Amerikaanse dollar	15	12
Euro	-28	-35
Totaal	-15	-25

Op beleggingen in valuta buiten de eurozone loopt Pensioenfonds PDN valutarisico. Strategisch wordt 100% van het valutarisico binnen de matchingportefeuille afgedekt en 55% voor de grootste valuta (US-dollar, Britse pond, Japanse yen en Zwitserse frank) binnen de rendementsportefeuille exclusief de alternatieve beleggingen.

Doordat de rentegevoeligheid van de verplichtingen (TV) afwijkt van de rentegevoeligheid van de beleggingen, loopt Pensioenfonds PDN renterisico. Om dit risico te mitigeren, hanteerde Pensioenfonds PDN ultimo 2023 strategisch een (ex-ante) afdekking van 26% van de marktwaarde verplichtingen. Daarnaast gelden er kaders ten aanzien van het maximale curverisico (zie paragraaf 2.1.3). De renteafdekking wordt vormgegeven door de matchingportefeuille, inclusief swapportefeuille.

Met futures kan de exposure naar aandelenmarkten en/of de rente vergroot of verkleind worden. De door Pensioenfonds PDN gebruikte futures hebben doorgaans een looptijd van drie maanden, waarna deze al dan niet verlengd worden. Ultimo 2023 had Pensioenfonds PDN geen posities in aandelen- en rentefutures.

<u>Rente-futures (in € mln.)</u>	<u>2023</u>			<u>2022</u>		
	Exposure	Waarde	Onderpand	Exposure	Waarde	Onderpand
Euro-Bund Future	0	-	-	15	-	-
Totaal	0	-	-	15	-	-

Overige Beleggingen (5)

Overige beleggingen omvatten beleggingen in infrastructuur, renewable energy, microfinance, venture capital en goud. In onderstaande tabel wordt de verdeling per categorie weergegeven.

<u>Categorie (in € mln.)</u>	<u>2023</u>		<u>2022</u>	
Infrastructuur	344	44%	278	36%
Renewable Energy	12	2%	38	5%
Microfinance	34	4%	32	4%
Venture Capital	1	0%	1	0%
Goud	390	50%	426	55%
Totaal	781	100%	775	100%
<u>Valuta (in € mln.)</u>				
Euro	777	99%	755	97%
Britse pond	4	1%	20	3%
Totaal	781	100%	775	100%

Aanvullende toelichting

- Pensioenfonds PDN belegt niet direct in de premiebijdragende ondernemingen. Pensioenfonds PDN heeft vanuit strategische overwegingen een deelneming in DPS genomen.
- Met de custodian is overeengekomen dat aandelen en obligaties kunnen worden uitgeleend aan derden. Hierbij wordt het juridisch eigendom overgedragen, maar blijven de stukken economisch eigendom van Pensioenfonds PDN. Voor het uitlenen wordt een vergoeding betaald aan Pensioenfonds PDN. Hieraan gekoppeld wordt onderpand gestort in de vorm van stukken (aandelen of vastrentende waarden van hoge kredietwaardigheid) ter afdekking van de uitgeleende stukken. Op dagbasis worden de leenposities en het onderpand gemonitord. Ultimo 2023 waren er voor € 752 mln. aan beleggingen uitgeleend, waarvoor € 782 mln. onderpand gestort was. Over de hoogte en de kredietwaardigheid van het onderpand zijn contractuele afspraken gemaakt met de bewaarbank. Pensioenfonds PDN heeft de mogelijkheid om restricties op te leggen over het stembeleid van de uitgeleende aandelen.

- Vorderingen en schulden inzake beleggingen zijn conform RJ610 toegewezen aan de betreffende beleggingscategorie.
- Alle beleggingen die in de toelichting zijn vermeld, zijn het saldo van de beleggingen voor zowel de reguliere pensioenregeling als de PPS- en NPR-regelingen. Per saldo is 0,6% van alle beleggingen ten behoeve van de PPS- en NPR-regelingen.

Mutatieoverzicht

In navolgend overzicht zijn de mutaties in de verschillende belegging categorieën te zien.

MUTATIEOVERZICHT	Indeling jaarrekening							(in € mln.)
	Vastgoed	Aandelen	Vastrentende waarden	Overig	Derivaten activa	Derivaten passiva	Liq.M & Ov V / S	Totaal
Waarde 31-12-2022	502	1.902	3.718	775	37	-62	61	6.933
Aankopen	58	398	507	78			0	1.041
Verkopen	-19	-590	-269	-90			0	-968
Overige Posten	-	-	-30	-	-	-	-	-30
Waardeontwikkeling	-20	262	136	18	13	-3	-40	366
Waarde 31-12-2023	521	1.972	4.062	781	50	-65	21	7.342

Aansluiting balans en interne portefeuilles

In navolgend overzicht is de aansluiting weergegeven tussen de beleggingsportefeuilles (linkerzijde) van Pensioenfonds PDN en de indeling zoals deze in de jaarrekening gehanteerd wordt (bovenzijde). De grootste verschillen zitten in de toewijzing van de beleggingen uit de beleggingscategorie Alternatives aan de beleggingscategorieën zoals deze in de RJ610 zijn vastgesteld. Daarnaast worden liquide middelen verantwoord onder de relevante beleggingsportefeuilles waaraan de liquide middelen vanuit het portefeuillebeheer toewijsbaar zijn. Dit gebeurt conform de voorschriften zoals deze gelden vanuit GIPS®, de wereldwijde standaarden voor de berekening van beleggingsrendementen. Verder is in het navolgende overzicht de indeling per beleggingscategorie weergegeven volgens RJ290. Hierbij wordt in de waardering van het vermogen op marktwaarde onderscheid gemaakt tussen:

- Level 1: waardering op basis van genoteerde marktprijzen;
- Level 2: waardering op basis van onafhankelijke taxatie;
- Level 3: waardering op basis van netto-contante-waarde berekening;
- Level 4: waardering niet op basis van waarneembare beursnotering, maar op basis van een andere geschikte methode (extern gevalideerde modellen, overeengekomen uitgangspunten en jaarverslagen).

		Indeling jaarrekening							(in € mln.)	
TRANSPONATIE TABEL		Vastgoed	Aandelen	Vastrentende waarden	Overige beleggingen	Derivaten activa	Derivaten passiva	Liq.M & Ov V / S	Totaal	Totaal 2022
Interne indeling	Matchingportefeuille			3.291		4	-45	11	3.261	2.928
	Rente overlay					4	-45	0	-41	-44
	Nominale staatsleningen			916				6	922	737
	Inflation-linked bonds			750				5	755	684
	Investment grade credits			569				0	569	502
	Hypotheke			973				0	973	955
	Erfpacht			83				0	83	94
	Rendementsportefeuille	521	1.972	771	781	46	-20	3	4.074	3.967
	Valuta overlay					46	-20	-11	15	17
	Aandelen		1.972					1	1.973	1.902
	Obligaties			771				10	781	766
	Onroerend Goed	102						286	388	326
	Alternatieve Beleggingen	419			781			-283	917	956
	Liquiditeiten			0				7	7	38
	Totaal	521	1.972	4.062	781	50	-65	21	7.342	6.933
RJ 290	level 1	102	1.972	3.756	390			21	6.241	5.849
	level 2								0	0
	level 3			88		50	-65		73	76
	level 4	419	0	218	391				1.028	1.008
	Totaal	521	1.972	4.062	781	50	-65	21	7.342	6.933

De beleggingen in Level 4 bestaan voor € 391 mln. uit participaties in alternatieve beleggingen, € 419 mln. uit niet-beursgenoteerd vastgoed en voor € 218 mln. aan vastrentende waarden. De waardering ten behoeve van dit jaarverslag van de beleggingen die door externe managers worden beheerd, gebeurt gedeeltelijk op basis van nog niet extern gevalideerde opgaven van de externe managers. Ultimo 2022 is eenzelfde werkwijze toegepast waarbij de in de jaarrekening opgenomen cijfers per saldo 0,13% afweken van de definitieve gevalideerde cijfers van de externe managers.

Grote posten

In navolgend overzicht worden de grootste posten weergegeven waar Pensioenfonds PDN in belegt. Hierbij zijn alle beleggingen weergegeven die een groot deel van het balanstotaal uitmaken. Beleggingen in dezelfde categorie van dezelfde debiteur zijn gesaldeerd.

GROTE POSTEN

Vastrentende waarden

	2023	2022
Duitse staat	7,4%	6,2%
Verenigde staten	6,0%	4,5%
Nederlandse staat	2,9%	2,8%
Franse staat	3,5%	2,9%
Oostenrijkse staat	1,2%	0,8%
Finse staat	1,1%	0,7%
Belgische staat	0,7%	0,5%

Toelichting deelneming (6)

Per 1 december 2023 heeft Pensioenfonds PDN een 100% belang in de groepsmaatschappij DPS. De initiële waardering heeft plaatsgevonden tegen verkrijgingsprijs (€ 4 mln.) plus de direct toerekenbare overnamekosten (€ 1 mln.). De goodwill bedroeg € 73.000 en is direct ten laste van het resultaat gebracht. Ultimo 2023 is de deelneming gewaardeerd tegen nettovermogenswaarde. Het resultaat van DPS over de maand december 2023 bedroeg € 0,2 mln. negatief.

Deelneming (in € mln.)

	<u>2023</u>	<u>2022</u>
Beginstand	0	0
Verkrijgingsprijs	4	0
Direct toerekenbare overnamekosten	1	0
Resultaat dochteronderneming	0	0
Eindstand	5	0

Toelichting vorderingen en overlopende activa (7)

Gecedeerde rechten zijn door Pensioenfonds PDN overgenomen uitkeringsverplichtingen van andere pensioenfonds voor pensioengerechtigde deelnemers. Pensioenfonds PDN heeft een vordering op deze pensioenfonds ter hoogte van de voorziening. De overige debiteuren bestaan uit nog te ontvangen dividenden en bedragen uit hoofde van beleggingstransacties.

Vorderingen (in € mln.)

	<u>2023</u>	<u>2022</u>
Gecedeerde rechten	1	1
Waardeoverdrachten	0	0
Vordering op werkgevers	1	0
Overige debiteuren	15	10
Totaal	17	11

Toelichting overige activa (8)

Overige activa bestaan uit de saldi van diverse bankrekeningen in verschillende valuta.

Liquide Middelen (in € mln.)

	<u>2023</u>	<u>2022</u>
ING Bank EURO	1	38
KasBank EURO	0	36
KasBank non-EURO (diverse valuta)	11	11
Collateral Insight	20	0
Collateral JP Morgan	36	23
Collateral Societe General	2	0
Totaal	70	108

Toelichting Pensioenfondsreserve (9)

De pensioenfondsreserve bestaat uit het verschil tussen de verplichtingen en bezittingen van het pensioenfonds. Pensioenfonds PDN onderscheidt in zijn jaarrekening geen bestemmingsreserves. In 2023 is het resultaat van € 97 mln. negatief onttrokken aan de pensioenfondsreserve. Hierdoor resulteert een pensioenfondsreserve van € 1.234 mln.

Vermogen / Voorziening / Dekkingsgraad

	Vermogen € mln.	Voorziening € mln.	2023		2022	
			EV € mln.	Dg %	EV € mln.	Dg %
Stand primo	6.934	5.604	1.331	123,7	1.104	115,5
Premie						
- Ontvangen premie	103					
- Pensioenopbouw		76				
Resultaat op premie			27	0,2	-12	-0,4
Uitkeringen						
- Betaalde pensioenuitkeringen	-261					
- Ontrekking voor pensioenuitkeringen		-262				
Resultaat op uitkeringen			1	1,2	0	0,5
Toeslagverlening		329				
Toeslagen			-329	-6,9	-523	-10,4
Beleggingen						
- Beleggingsopbrengsten	583					
- Rentetoevoeging pensioenverplichtingen		180				
- Wijziging rente pensioenverplichtingen		197				
Resultaat op Beleggingen			206	2,3	835	27,8
Overige resultaten						
- Resultaat op kanssystemen	-	1				
- Resultaat wijziging overlevingsgrondslagen	-	0				
- Kosten	-3	-4				
- Overige resultaten	-6	-4				
Langlevens en overige resultaten			-2	-0,3	-73	-9,3
Stand ultimo	7.350	6.117	1.234	120,2	1.331	123,7

Het minimaal vereist eigen vermogen is vastgesteld op 4,2% van de technische voorziening voor risico fonds en risico deelnemer. Het minimaal vereist eigen vermogen ultimo 2023 bedraagt € 254 mln. Het vereist eigen vermogen is het vermogen dat behoort bij de evenwichtssituatie van het pensioenfonds en is vastgesteld op 21,5% van de technische voorziening voor risico fonds en risico deelnemer. In die situatie is het eigen vermogen zodanig vastgesteld dat met een zekerheid van 97,5% wordt voorkomen dat het pensioenfonds binnen een periode van één jaar over minder vermogen beschikt dan de hoogte van de technische voorziening. Voor de berekening van het vereist eigen vermogen wordt uitgegaan van de door DNB ontwikkelde gestandaardiseerde methode. Ultimo 2023 bedraagt het vereist eigen vermogen € 1.294 mln.

Vaststelling Vereist Eigen Vermogen (VEV)

	2023		2022	
	€ mln.	%	€ mln.	%
S1 Renterisico	331	5,4	345	6,2
S2 Zakelijke waarden risico	853	14,0	789	14,1
S3 Valutarisico	275	4,5	253	4,5
S4 Grondstoffenrisico	135	2,2	121	2,2
S5 Kredietrisico	337	5,5	308	5,5
S6 Verzekeringstechnisch risico	156	2,6	144	2,6
Effect correlatie	-793	-13,0	-741	-13,3
Totaal	1.294	21,2	1.219	21,8

De vereiste dekkingsgraad is ten opzichte van 2022 gedaald met 0,6%-punt naar 121,2%. Het vereist eigen vermogen wordt afgezet tegen het beschikbare vermogen voor risico fonds en risico deelnemer inclusief vorderingen en schulden minus het vermogen voor de variabele uitkeringen.

De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de laatste 12 ultimo maanddekkingsgraden. De beleidsdekkingsgraad bedroeg ultimo 2023 127,9%. Dit betekent dat Pensioenfonds PDN geen reservetekort heeft en dus geen herstelplan hoeft in te dienen bij DNB.

Het vereist eigen vermogen is ultimo 2023 vastgesteld op basis van de strategische beleggingsmix. De feitelijke mix kan op enig moment afwijken van de strategische mix uit hoofde van tactische en operationele overwegingen, maar deze afwijking blijft beperkt tot de afgegeven tactische bandbreedte. Ultimo 2023 gaan we uit van de strategische mix zoals die geldt in 2024.

Onderstaand overzicht geeft de reservepositie van Pensioenfonds PDN ultimo 2023 weer. Dit is een momentopname op basis van de dekkingsgraad van 120,2% zonder 12-maandsmiddeling ultimo 2023.

<u>Toereikendheidstoets</u>	€ mln.	% van TV
Aanwezig toetsvermogen	7.350	120,2%
Af: TV	6.117	100,0%
Af: minimaal vereist eigen vermogen	253	4,2%
Dekkingspositie	980	16,0%
Af: vereist eigen vermogen*	1.040	17,0%
Reservepositie (reservetekort)	-60	-1,0%
* excl. minimaal vereist eigen vermogen		

Toelichting technische en overige voorzieningen (10)

De technische voorziening wordt berekend als de contante waarde van de door de verzekerden verkregen pensioenaanspraken. Bij de berekening van de pensioenverplichtingen is uitgegaan van de op balansdatum geldende pensioenreglementen.

<u>Voorzieningen (in € mln.)</u>	2023	2022
TV risico fonds	6.072	5.559
Pensioenregelingen	6.067	5.555
Prepensioenspaarregeling	5	4
TV risico deelnemer	45	45
Prepensioenspaarregeling (PPS)	20	25
Nettopensioenregeling (NPR)	23	19
Toedelingskring variabele uitkering (TVU)	2	1
Totaal Technische voorzieningen	6.117	5.604

De technische voorziening voor risico van Pensioenfonds PDN bedraagt € 6.072 mln. In de voorziening voor risico van de deelnemers (totaal € 45 mln.) is inbegrepen een voorziening voor de prepensioenspaarregeling van € 20 mln., voor de nettopensioenregeling van € 23 mln. en voor de toedelingskring variabele uitkering van

€ 2 mln. De totale technische voorziening voor de berekening van de dekkingsgraad komt hiermee uit op € 6.117 mln.

De bijschrijving over het nettopensioenkapitaal binnen de NPR-regeling is gebaseerd op het behaalde rendement na aftrek van de vermogensbeheer- en transactiekosten. Het PPS-saldo van iedere deelnemer wordt maandelijks aangepast met het PPS-rendement, zijnde het nettorendement behaald over de beleggingen gerelateerd aan de PPS.

In de volgende tabel is een gedetailleerd overzicht opgenomen van de samenstelling van het verzekerdenbestand en de opbouw van de technische voorziening voor risico fonds en risico deelnemer. Om inzicht te krijgen in het aantal deelnemers met een prepensioenkapitaal in de PPS en een spaarkapitaal in de NPR zijn deze categorieën in de tabel apart weergegeven.

Categorie

	Aantal verzekerden		TV in € mln.	
	2023	2022	2023	2022
Totaal risico fonds	26.821	27.168	6.072	5.560
<i>Niet ingegaan</i>	14.087	14.386	2.945	2.707
Actieve deelnemers - mannen	4.030	3.966	1.187	1.081
Actieve deelnemers - vrouwen	1.365	1.363	248	219
Arbeidsongeschikten - mannen	196	184	104	82
Arbeidsongeschikten - vrouwen	86	84	28	22
Premievrijen (slapers) - mannen	5.537	5.788	1.075	1.027
Premievrijen (slapers) - vrouwen	2.873	3.001	303	276
<i>Ingegaan</i>	12.734	12.782	3.127	2.853
Ouderdomspensioenen - mannen	7.115	7.121	2.393	2.186
Ouderdomspensioenen - vrouwen	1.091	1.009	146	119
Vroegpensioenen - mannen	12	11	8	7
Vroegpensioenen - vrouwen	1	2	1	1
Partnerpensioenen - mannen	96	87	17	16
Partnerpensioenen - vrouwen	4.342	4.463	560	522
Wezenpensioenen	77	89	2	2
Totaal risico deelnemer	1.665	1.725	45	44
<i>Netto Pensioenregeling (NPR)</i>	1.127	1.118	23	19
Mannen	821	819	19	16
Vrouwen	306	299	4	3
<i>Prepensioenspaarregeling (PPS)</i>	478	558	20	24
Mannen	405	473	17	21
Vrouwen	73	85	3	3
<i>Toedelingskring variabele uitkering (TVU)</i>	60	49	2	1
Mannen	58	48	2	1
Vrouwen	2	1	0	0
TOTAAL VERZEKERDEN / VPV	28.486	28.893	6.117	5.604

Ontwikkeling Verzekerden in 2023	Deelnemers	Gewezen deelnemers	Ouderdoms-pensioen	Partner-pensioen	Wezen-pensioen
Beginstand	5.597	8.789	8.143	4.550	89
Toetredingen	671	-43	-	-	-
Einde deelnemerschap	-450	450	-	-	-
Waardeoverdracht	-	-385	-	-	-
Ingang pensioen	-128	-365	493	-	-
Overlijden	-13	-39	-389	-84	10
Afkoop / andere oorzaken	-	3	-28	-28	-22
Saldo mutaties	80	-379	76	-112	-12
Stand einde boekjaar	5.677	8.410	8.219	4.438	77

In de navolgende tabel is een overzicht opgenomen met een uitsplitsing van de actieve deelnemers van het pensioenfonds naar de verschillende werkgevers.

VERDELING ACTIEVE DEELNEMERS

	<u>2023</u>		<u>2022</u>	
	aantal	%	aantal	%
dsm-firmenich werkgever	1.660	30,7%	2.397	45,0%
DSM NL Services B.V.	1.598	29,6%	2.316	43,5%
DSM Executive Services B.V.	62	1,1%	79	1,5%
DSM B.V.	-	0,0%	2	0,0%
Overige aangesloten werkgevers	3.735	69,3%	2.932	55,0%
AnQore B.V.	155	2,9%	154	2,9%
AOC Nederland B.V.	139	2,6%	145	2,7%
Avient Protective Materials Services B.V.	327	6,1%	305	5,7%
Brightlands Venture Partners B.V.	8	0,1%	7	0,1%
Centrient Pharmaceuticals Netherlands B.V.	139	2,6%	155	2,9%
Chemelot Campus B.V.	92	1,7%	71	1,3%
Circle Infra Partners B.V.	60	1,1%	807	15,1%
Covestro (Netherlands) B.V.	667	12,3%	680	12,8%
DPS B.V.	64	1,2%	-	-
Endurance Solar Solutions B.V.	17	0,3%	18	0,3%
Envalior B.V.	690	12,8%	-	-
Fibrant B.V.	333	6,2%	346	6,5%
InnoSyn B.V.	56	1,0%	51	1,0%
Sitech Services B.V.	788	14,6%	-	-
Synres B.V.	100	1,9%	94	1,8%
Vynova Beek B.V.	100	1,9%	99	1,9%
Totaal	5.395	100,0%	5.329	100,0%

Sitech Services (oud) is per 1 jui 2023 Sitech Holding geworden, waarbij 700 deelnemers zijn afgesplitst naar de nieuwe werkgever Sitech Services. De naam Sitech Holding wijzigde in december in Circle Infra partners. Dit verklaart de grote mutaties bij deze ondernemingen ten opzichte van 2022.

Toelichting overige schulden en overlopende passiva (11)

<u>Kortlopende Schulden (in € mln.)</u>	<u>2023</u>	<u>2022</u>
Schulden pensioenuitkeringen	6	5
Exploitatiekosten	1	2
Derivaten passief	65	62
Schulden aan kredietinstellingen	51	48
Schulden aan beleggingsinstellingen (hyp)	0	0
Overige schulden	3	1
Totaal	126	118

Onder de kortlopende schulden is een schuld aan de Belastingdienst opgenomen van € 6 mln. Dit betreft de loonbelasting op de pensioenuitkeringen van de maand december 2023. Dit bedrag is in januari 2024 betaald. In de overige schulden zijn met name overlopende posten opgenomen die betrekking hebben op beleggingstransacties. De afwikkeling van deze posten loopt over het boekjaar heen. Voor een uitsplitsing van de post derivaten passief zie de toelichting op derivaten.

Niet uit de balans blijvende verplichtingen

Onderstaande tabel geeft de toezeggingen (commitments) weer aan vermogensbeheerders om te participeren in hun beleggingsfondsen betreffende vermelde categorieën.

<u>Commitments (in € mln.)</u>	<u>Uncalled</u>
Vastgoed	0
Hypotheken	0
Infrastructuur/ Renewable Energy	98
Totaal	98

Daarnaast zijn er meerjarige contracten met de uitvoeringsorganisatie DPS, de custodian CACEIS en diverse externe vermogensbeheerders afgesloten. De meerjarige contracten gericht op DPS zijn wederzijds opzegbaar. Echter de contracten bevatten een exit clause waarin verrekening en uitwerktermijnen zijn omschreven waardoor het risico van een opzegging door DPS als uitvoerder voldoende tijdsruimte geeft in termen van uitwijkposities om beheer elders te secureren. Met de custodian is ook een meerjarig contract afgesloten. Dit contract is jaarlijks opzegbaar en bevat eveneens een exit clause.

De invoering van de Wtp in systemen, processen en organisatie van DPS waarbij de geautomatiseerde omgeving volledig zal worden herzien, wordt projectmatig opgepakt onder de naam 'Future'. Het project dat in 2021 is gestart zal naar verwachting in 2026 worden afgerond bij de implementatie van de Wtp. De verwachte (maximale) kosten voor dit project bedragen € 2,87 mln. waarvan in 2023 € 0,7 mln. is gerealiseerd.

7.4.3 Toelichting op de staat van baten en lasten

Toelichting Premies (12)

<u>Premies (in € mln.)</u>	<u>2023</u>	<u>2022</u>
Premies werkgevers	83	79
Premies werknemers	21	20
Inleg NPR	2	3
Totale premies	106	102

Voor de basisregeling bedraagt de door de werkgevers te betalen premie 24,17% van het vaste jaarsalaris. Het pensioengevend salaris is in 2023 gemaximeerd op € 128.810. Deze feitelijke premie ad € 106 mln. dient ter financiering van de opbouw van de pensioenrechten en kan verdeeld worden in € 83 mln. van de werkgevers, € 21 mln. van de werknemers en € 2 mln. inleg werknemers voor NPR. De ontvangen premie wordt getoetst aan de hand van de gedempte kostendekkende premie, waarbij een verwacht rendement wordt gehanteerd. De feitelijke premie van € 106 mln. is hoger dan de gedempte kostendekkende premie ad € 98 mln. en daarmee is de premie over 2023 kostendekkend. In de navolgende tabellen zijn de gedempte en de ongedempte kostendekkende premie uitgesplitst.

<u>Ongedempte Kostendekkende Premie (in € mln.)</u>	<u>2023</u>	<u>2022</u>
Premie pensioenopbouw actieven	67	101
Opslag voor toekomstige excassokosten	2	2
Risicopremies	8	9
Opslag vereist eigen vermogen	17	21
Opslag voor uitvoeringskosten	0	1
Totaal	94	134
 <u>Gedempte Kostendekkende Premie (in € mln.)</u>		
Premie pensioenopbouw actieven	49	47
Opslag voor toekomstige excassokosten	1	1
Risicopremies	6	5
Opslag vereist eigen vermogen	12	10
Opslag voor uitvoeringskosten	0	1
Koopsom voorwaardelijke toeslagverlening	30	26
Totaal	98	90

De premie is vastgesteld voor een periode van drie jaar (2021-2023). Pensioenfonds PDN ontvangt jaarlijks een vaste premie ter grootte van 24,17% van het vaste jaarsalaris die naar verwachting voldoende dekking bevat voor onder meer de pensioenopbouw en de risicopremies en de uitvoeringskosten. Daarbij is een mechanisme ingebouwd om jaarlijks te evalueren (uitgaande van de financiële situatie per eind september) of door de premie een voldoende bijdrage aan de dekkingsgraad voor het jaar volgend wordt geleverd. Als de bijdrage van de premie en de daarbij behorende pensioenopbouw in de periode 2021 t/m 2025 cumulatief leidt tot een verlaging van de dekkingsgraad van meer dan 1%, dan wordt de pensioenopbouw de jaren volgend dusdanig aangepast dat pensioenopbouw geen impact meer heeft op de dekkingsgraad. De beoordeling in september

2022 heeft aangetoond dat de bijdrage van de premie en de daarbij behorende pensioenopbouw over de periode 2021 t/m 2023 niet leidt tot een verlaging van de dekkingsgraad met meer dan 1%. Pensioenfonds PDN heeft de uitkomst hiervan teruggekoppeld aan vakorganisaties en DSM Nederland B.V.. Op basis van deze uitkomst zijn er geen additionele afspraken gemaakt over eventuele verlaging van de pensioenopbouw voor 2023.

In 2023 bedroeg het cumulatieve effect van premie op de dekkingsgraad -/-0,46%.

Cumulatief premie effect 2021 t/m 2025

2021	-0,25%
2022	-0,39%
2023	0,18%
2024	
2025	
Totaaleffect 2021 t/m 2025	-0,46%

Toelichting Beleggingsopbrengsten (13)

	2023	2022
<u>Directe Beleggingsopbrengsten (in € mln.)</u>		
Dividenden	121	111
Coupons	45	39
Gerealiseerd resultaat swaps	-6	2
Overige	3	2
Totaal	163	154
<u>Indirecte Beleggingsopbrengsten (in € mln.)</u>		
Gerealiseerde waardemutaties	59	-201
Ongerealiseerde waardemutaties	379	-1.080
Totaal	438	-1.281
<u>Gerealiseerde Waardemutaties (in € mln.)</u>		
Vastgoed	24	-14
Aandelen	10	-53
Vastrentende waarden	3	-15
Derivaten	0	5
Overige (valutakoersen)	22	-124
Totaal	59	-201
<u>Ongerealiseerde Waardemutaties (in € mln.)</u>		
Vastgoed	168	-465
Aandelen	118	-90
Vastrentende waarden	82	-508
Derivaten	2	29
Overige (valutakoersen)	9	-46
Totaal	379	-1.080

Toelichting Uitkeringen (14)

Uitkeringen (in € mln.)	2023	2022
Ouderdompensioen	192	171
Nabestaandenpensioen	61	56
Wezenpensioen	0	0
Arbeidsongeschiktheidspensioen	2	2
Prepensioenregeling	6	6
Overige	0	0
Totaal	261	235

Toelichting mutatie Technische Voorziening (15)

Ontwikkeling Pensioenverplichtingen (in € mln.)	Risico fonds		Risico deelnemer	
	2023	2022	2023	2022
Technische voorziening ultimo vorig boekjaar	5.559	7.057	44	54
Benodigd voor pensioenopbouw	65	98	2	3
Benodigd voor risicodekkingen	8	9	-	-
Toevoeging i.v.m. kosten	2	2	-	-
Benodigde interesttoevoeging TV	177	-34	3	-6
Overgenomen pensioenverplichtingen	4	8	-	-
Uitkeringen	-262	-235	-	-
Vrijgevallen voor kosten uit de TV	-6	-5	-	-
Overgedragen pensioenverplichtingen	-8	-7	-	-
Toeslagverlening actieve deelnemers	151	63	-	-
Toeslagverlening gewezen deelnemers	54	147	-	-
Toeslagverlening gepensioneerden	124	314	-	-
Wijziging a.g.v. verandering RTS	197	-1.938	-	-
Wijziging van actuariële grondslagen/methoden	0	74	-	-
Overige incidentele mutaties	3	0	-	-
Kanssystemen - sterfte	1	-3	-	-
Kanssystemen - arbeidsongeschiktheid	1	3	-	-
Kanssystemen - mutaties	4	7	-4	-7
Kanssystemen - overige technische grondslagen	-2	-1	-	-
Totaal mutaties voorziening	513	-1.498	1	-10
Technische voorziening ultimo boekjaar	6.072	5.559	45	44

Toelichting saldo waardeoverdrachten (16)

Het saldo van waardeoverdrachten bestaat uit betaalde afkopen en ontvangen bedragen voor inkopen.

Toelichting uitvoeringskosten (17)

De uitvoeringskosten betreffen kosten voor de uitvoering van de pensioenregeling door DPS en rechtstreeks bij Pensioenfonds PDN in rekening gebrachte uitvoeringskosten. Uitvoeringskosten die gerelateerd zijn aan vermogensbeheer worden bij de beleggingsresultaten in mindering gebracht. De uitvoeringskosten zijn uitgebreid toegelicht in hoofdstuk 3.2 van het bestuursverslag.

7.4.4 Bestemming saldo Baten en Lasten

Het saldo van de baten en lasten van € 97 mln. negatief is onttrokken aan de pensioenfondsreserve.

7.4.5 Beloning bestuurders

De totale bezoldiging van de bestuurders van Pensioenfonds PDN (incl. BTW) (€ 457.670 voor zowel intern en extern), de leden van het VO (€ 45.840) en de leden van de RvT (€ 58.000) bedroeg in het verslagjaar € 561.510 (2022: € 458.750); een en ander conform het navolgend schema.

Beloning Bestuurders conform beloningsbeleid (bruto op jaarbasis)

Bestuur:

Voorzitter & Vicevoorzitter (tot 20-06-2023)

Onafhankelijk voorzitter (vanaf 20-06-2023)

Bestuurslid */**

Operationeel bestuurder ***

Aspirant bestuurslid

Verantwoordingsorgaan:

Voorzitter

Pensioengerechtigden

Werkgever / Werknemer **

Raad van Toezicht:

Voorzitter

Leden

Externe beleggingsadviseurs

SFH Interne audit (in kring van bestuur)

<u>2023</u>	<u>2022</u>
37.500	37.500
66.900	n.v.t.
25.000	25.000
133.800	129.600
12.500	12.500
4.500	4.500
3.500	3.500
3.500	3.500
22.000	22.000
18.000	18.000
16.000	16.000
25.000	25.000

* Als een bestuurslid ook de rol van sleutelfunctiehouder vervult, ontvangt het bestuurslid een extra vergoeding van € 12.500. Een bestuurslid dat zitting heeft in twee of meer bestuurscommissies ontvangt een extra vergoeding van € 5.000.

** Voor zover in dienst bij de werkgever, vervalt de volledige vergoeding aan de werkgever.

*** Het bestuur besloot in het voorjaar van 2024 aan de operationeel bestuurders, in aanvulling op de vergoeding die gebaseerd is op een FTE van 0,6, een eenmalige vergoeding toe te kennen van eenieder €15.000 vanwege extra tijdsbeslag voor bijzondere projecten in 2023.

Bedragen in de tabel zijn excl. BTW

7.4.6 Honoraria accountant

Conform artikel 382a Titel 9 Boek 2 BW is Pensioenfonds PDN verplicht informatie over de omvang en samenstelling van de vergoeding van de accountantsorganisatie in het jaarverslag op te nemen. De externe accountant is Ernst & Young Accountants LLP. Het honorarium van de externe accountant bedroeg in 2023 € 127.491 (inclusief BTW). Hiervan had € 90.103 betrekking op het onderzoek naar de jaarrekening. De kosten voor andere controle-opdrachten, waaronder het assurance rapport Duurzaamheidsverslag, bedroegen

€ 37.388. In 2022 bedroeg het honorarium van de externe accountant € 113.228 (inclusief BTW), waarvan € 85.036 betrekking had op het onderzoek naar de jaarrekening.

7.4.7 Toelichting actuariële analyse

Op basis van de actuariële analyse kan geanalyseerd worden, wat in het afgelopen jaar de impact is geweest van verschillende risico's die door het bestuur zijn benoemd in paragraaf 5.4.

	(in € mln.)	
	2023	2022
Benodigde interest	-180	40
Wijziging rentetermijnstructuur	-197	1.938
Beleggingsopbrengsten	583	-1.144
Premie	27	-12
Waardeoverdrachten	0	0
Kosten	2	1
Uitkeringen	1	0
Kanssystemen	-1	0
Toeslagverlening	-329	-523
Overige incidentele mutaties	-3	-74
Andere oorzaken	0	1
Totaal Resultaat	-97	227

In 2023 is een negatief resultaat behaald van € 97 mln. Om de verschillende verlies- en winstbronnen die tot dit resultaat hebben geleid inzichtelijk te maken is een actuariële analyse uitgevoerd. Bovenstaande tabel laat zien dat het negatieve resultaat van 2023 met name het gevolg was van de benodigde interest om de ontwikkeling van de pensioenverplichtingen bij te houden (-/- € 180 mln.), de gedaalde marktrente (-/- € 197 mln.) en de verhoging van de pensioenen eind 2023 (-/- € 329) enerzijds en de positieve beleggingsopbrengsten (€ 583 mln.) anderzijds.

7.4.8 Toelichting op het kasstroomoverzicht

De kasstroom uit pensioenactiviteiten is per saldo € 167 mln. negatief. Dit wordt met name veroorzaakt door de samenstelling van het deelnemersbestand van Pensioenfonds PDN. Pensioenfonds PDN kent relatief veel pensioengerechtigden ten opzichte van het aantal actieve deelnemers, waardoor de ontvangen premie lager is dan de uitbetaalde uitkeringen.

De kasstroom uit beleggingsactiviteiten bestaat uit kasstromen gerelateerd aan transacties en kasstromen gerelateerd aan rendement. De kasstromen uit aan- en verkopen en beleggingsrendementen was per saldo € 126 mln.

Over 2023 is de netto kasstroom € 41 mln. negatief. Het kasstroomoverzicht is opgenomen in paragraaf 7.3.

7.5 Gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn geen noemenswaardige gebeurtenissen na balansdatum die impact hebben op de financiële situatie van het fonds. Pensioenfonds PDN voert de pensioenregeling niet alleen uit voor dsm-firmenich, maar ook voor 16 andere werkgevers die onderdeel uitmaken of uitmaakten van dsm-firmenich of DSM. Om duidelijk uit te stralen, dat wij de pensioenen voor al die werkgevers en hun werknemers uitvoeren hebben we de handelsnaam van het fonds met ingang van 3 april 2024 aangepast van “Stichting Pensioenfonds DSM Nederland” naar ‘Pensioenfonds PDN’. De statutaire naam blijft Stichting Pensioenfonds DSM Nederland.

7.6 Vaststelling van de jaarrekening door het bestuur

Het bestuur van Pensioenfonds PDN heeft het besluit ter ondertekening en voorlopige vaststelling van de jaarrekening 2023 genomen in de vergadering van 29 mei 2024. De formele ondertekening door het dagelijks bestuur en daarmee vaststelling heeft plaatsgevonden op 4 juni 2024.

Het bestuur van Pensioenfonds PDN,
 De heer A.R. de Jong (onafhankelijk voorzitter)
 Mevrouw M.E.P.J. van Heeswijk-Kuster
 Mevrouw L.E. Lemon
 De heer P.C. Molenaar
 De heer P.L.E.M. Pasmans
 De heer P.A.M. Rennen
 De heer W.M.C. Reinartz
 De heer A. Sonneveld
 De heer E.P. de Vries

7.7 Goedkeuring van het bestuursbesluit tot vaststelling van de jaarrekening door de raad van toezicht

De leden van de raad van toezicht van Pensioenfonds PDN hebben goedkeuring gegeven aan het besluit van het bestuur tot vaststelling van de jaarrekening 2023.

De heer R.F. Grobbe
 Mevrouw E.J.P.M. van Loon
 De heer C.C. van der Sluis (voorzitter)

OVERIGE GEGEVENS

8 OVERIGE GEGEVENS

8.1 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur en de raad van toezicht van Stichting Pensioenfonds DSM Nederland

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2023

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening voor het boekjaar geëindigd op 31 december 2023 van Stichting Pensioenfonds DSM Nederland (hierna Pensioenfonds PDN of het pensioenfonds) te Heerlen gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Pensioenfonds PDN per 31 december 2023 en van het resultaat over 2023 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2023;
- de staat van baten en lasten over 2023;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie *Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening*.

Wij zijn onafhankelijk van Pensioenfonds PDN zoals vereist in de Europese verordening betreffende specifieke eisen voor de wettelijke controles van financiële overzichten van organisaties van openbaar belang, de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Informatie ter ondersteuning van ons oordeel

Wij hebben onze controlewerkzaamheden bepaald in het kader van de controle van de jaarrekening als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. Onderstaande informatie ter ondersteuning van ons oordeel en onze bevindingen moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Ons inzicht in het pensioenfonds

Stichting Pensioenfonds DSM Nederland voert als ondernemingspensioenfonds de pensioenregeling uit voor Koninklijke DSM N.V. (DSM) en de daaraan (voormalige) verbonden ondernemingen. Vermogensbeheer en pensioenbeheer zijn uitbesteed aan een gespecialiseerde dienstverlener. Wij hebben bijzondere aandacht in onze controle besteed aan deze onderwerpen op basis van de activiteiten van het pensioenfonds en onze risicoanalyse.

Wij hebben de materialiteit bepaald en de risico's geïdentificeerd en ingeschat dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten, om in reactie op deze risico's de

controlewerkzaamheden te bepalen ter verkrijging van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Materialiteit	€73,5 miljoen
Toegepaste benchmark	1,0% van het pensioenvermogen per 31 december 2023, zijnde het totaal van de technische voorzieningen en het stichtingskapitaal en reserves.
Nadere toelichting	Wij hebben voor deze grondslag gekozen omdat dit het vermogen betreft dat de basis vormt voor de berekening van de (beleids)dekkingsgraad. Voor het bepalen van het percentage hebben wij gelet op de financiële positie van het pensioenfonds en de mate waarin de beleidsdekkingsgraad zich rondom een kritieke grens bevindt. Gelet op het reserveoverschot op basis van de beleidsdekkingsgraad hebben wij de materialiteit gesteld op 1,0% van het pensioenvermogen. De wijze waarop wij de materialiteit hebben bepaald, is niet gewijzigd ten opzichte van voorgaand boekjaar.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met de raad van toezicht en het bestuur overeengekomen dat wij aan de raad van toezicht en het bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven €3,65 miljoen rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Opdrachtteam en gebruikmaken van het werk van specialisten

Wij hebben zorggedragen dat het opdrachtteam over de juiste kennis en vaardigheden beschikt die nodig zijn voor de controle van een ondernemingspensioenfonds. Wij hebben in het opdrachtteam specialisten opgenomen op het gebied van IT audit. Daarnaast hebben wij eigen deskundigen ingeschakeld voor de controle van de waardering van de derivaten en onderhandse leningen.

Onze focus op fraude en het niet-naleven van wet- en regelgeving

Onze verantwoordelijkheid

Hoewel wij niet verantwoordelijk zijn voor het voorkomen van fraude of het niet-naleven van wet- en regelgeving en van ons niet verwacht kan worden dat wij het niet-naleven van alle wet- en regelgeving ontdekken, is het onze verantwoordelijkheid om een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen dat de jaarrekening als geheel geen afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.

Onze controleaanpak met betrekking tot frauderisico's

Wij hebben de risico's geïdentificeerd en ingeschat op een afwijking van materieel belang in de jaarrekening die het gevolg is van fraude. Wij hebben tijdens onze controle inzicht verkregen in het pensioenfonds en diens omgeving, de componenten van het interne beheersingssysteem, waaronder het risico-inschattingsproces en de wijze waarop het bestuur inspeelt op frauderisico's en het interne beheersingssysteem monitort en de wijze waarop de raad van toezicht het toezicht uitoefent, alsmede de uitkomsten daarvan.

Wij verwijzen naar hoofdstuk 5 Risicomanagementproces van het jaarverslag, waarin het bestuur zijn (fraude)risicoanalyse heeft opgenomen.

Wij hebben de opzet en de relevante aspecten van het interne beheersingssysteem en in het bijzonder de frauderisicoanalyse geëvalueerd alsook bijvoorbeeld de gedragscode, klokkenluidersregeling en de incidentenregistratie. Wij hebben de opzet en het bestaan geëvalueerd, en voor zover wij noodzakelijk achten, de werking getoetst van interne beheersmaatregelen gericht op het mitigeren van frauderisico's.

Als onderdeel van ons proces voor het identificeren van frauderisico's, hebben wij frauderisicofactoren overwogen met betrekking tot frauduleuze financiële verslaggeving, oneigenlijke toe-eigening van activa en omkoping en corruptie. Wij hebben geëvalueerd of deze factoren een indicatie vormden voor de aanwezigheid van het risico op afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude.

In onze controle bouwen wij een element in van onvoorspelbaarheid. Ook hebben wij de uitkomst van andere controlewerkzaamheden beoordeeld en overwogen of er bevindingen zijn die aanwijzing geven voor fraude of het niet-naleven van wet- en regelgeving.

Wij houden rekening met het risico dat het bestuur interne beheersmaatregelen kan doorbreken, aangezien dit risico in alle organisaties aanwezig is. Vanwege dit risico hebben wij onder meer schattingen beoordeeld op tendenties die mogelijk een risico vormen op een afwijking van materieel belang, met name gericht op belangrijke gebieden die oordeelsvorming vereisen en significante schattingsposten, zoals toegelicht in paragraaf 7.4 Toelichting op de jaarrekening, in de jaarrekening, waaronder de subjectieve elementen in de waardering van de technische voorzieningen. Wij verwijzen in dit kader verder naar het kernpunt 'Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen'.

Wij hebben geen frauderisico geïdentificeerd ten aanzien van de opbrengstenverantwoording.

Wij hebben kennisgenomen van de beschikbare informatie en om inlichtingen gevraagd bij leden van het bestuur, sleutelfunctionarissen (waaronder sleutelfunctiehouders, de compliance officer, medewerkers van de uitvoeringsorganisatie).

Uit onze evaluatie van het risico op mogelijke doorbreking van interne beheersmaatregelen of andere ongeoorloofde vormen van beïnvloeding van het proces van financiële verslaggeving, ontvangen inlichtingen en andere beschikbare informatie volgen geen specifieke aanwijzingen voor fraude of vermoedens van fraude met een mogelijk materieel belang voor het beeld van de jaarrekening.

Onze controleaanpak met betrekking tot het risico van niet voldoen aan wet- en regelgeving

Wij hebben passende controlewerkzaamheden verricht inzake de naleving van de bepalingen van de relevante wet- en regelgeving die van directe invloed zijn op de verantwoorde bedragen en toelichtingen in de jaarrekening. Daarnaast hebben wij de omstandigheden ingeschat met betrekking tot het risico van niet-naleven van wet- en regelgeving waarvan redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze van materiële invloed kunnen zijn op de jaarrekening. In lijn met NBA-handreiking 1144 *Specifieke verplichtingen vanuit de toezichtwet- en regelgeving voor de interne auditor en de externe accountant bij pensioenfondsen*, is onze inschatting gebaseerd op onze ervaring in de sector, afstemming met het bestuur, het kennis nemen van de systematische integriteitsrisicoanalyse (SIRA), het lezen van notulen, het kennisnemen van rapporten van de interne accountant en compliance afdeling en het uitvoeren van gegevensgerichte werkzaamheden gericht op transactiestromen, jaarrekeningposten en toelichtingen.

We hebben verder kennisgenomen van correspondentie met toezichthouders en zijn alert gebleven op indicaties voor een (mogelijke) niet-naleving gedurende de controle. Ten slotte hebben we schriftelijk de bevestiging ontvangen dat alle bekende gebeurtenissen van niet-naleving van wet- en regelgeving met ons zijn gedeeld.

Onze controleaanpak met betrekking tot de continuïteitsveronderstelling

Zoals toegelicht in het onderdeel 'Grondslagen voor de waardering' van hoofdstuk 7.4.1. van de jaarrekening, is de jaarrekening opgemaakt op basis van de continuïteitsveronderstelling. Bij het opmaken van de jaarrekening heeft het bestuur een specifieke beoordeling gemaakt van de mogelijkheid van het pensioenfonds om zijn continuïteit te handhaven en de activiteiten voort te zetten voor de voorzienbare toekomst.

Wij hebben de specifieke beoordeling met het bestuur besproken en professioneel-kritisch geëvalueerd. Wij hebben overwogen of de specifieke beoordeling van het bestuur op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, alle relevante gebeurtenissen en omstandigheden bevat waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds zijn activiteiten in continuïteit kan voortzetten en in hoeverre het pensioenfonds voldoet aan de vereisten rondom solvabiliteit en liquiditeit. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen.

Op basis van onze werkzaamheden hebben wij geen materiële onzekerheden ten aanzien van de continuïteit geïdentificeerd. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een pensioenfonds zijn continuïteit niet langer kan handhaven.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met de raad van toezicht en het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

In vergelijking met voorgaand jaar, hebben wij geen relevante wijzigingen aangebracht in de kernpunten van onze controle.

Ontwikkeling en toelichting van de (beleids)dekkingsgraad	
Risico	De solvabiliteit van een pensioenfonds wordt gemeten aan de hand van de dekkingsgraad. De dekkingsgraad brengt de verhouding tussen de (netto) activa en pensioenverplichtingen tot uitdrukking en is daarmee een graadmeter voor de financiële positie van een pensioenfonds. De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde dekkingsgraad van de twaalf maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling. Het pensioenfonds is wettelijk verplicht om de beleidsdekkingsgraad te hanteren als basis voor bepaalde beleidsbeslissingen, bijvoorbeeld inzake indexatie en kortingen. Daarnaast is de beleidsdekkingsgraad onder meer van belang om te bepalen of het pensioenfonds voldoende buffers heeft. De dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad zijn toegelicht in toelichting 'Pensioenfondsreserve' van de jaarrekening. Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de (beleids)dekkingsgraad niet juist wordt.

Onze controleaanpak	Door controle van de balans onderzoeken wij de samenstellende delen van de dekkingsgraad. De balans en daarmee de dekkingsgraad per 31 december 2023 hebben wij mede met gebruikmaking van de werkzaamheden van de certificerend actuaris gecontroleerd. Wij hebben de ontwikkelingen in de financiële positie van het pensioenfonds beoordeeld op basis van het actuariel rapport van de certificerend actuaris en onze controle van de jaarcijfers. Vanwege de gevoeligheid van schattingselementen hebben wij specifiek aandacht besteed aan de waardering van de (illiquide) beleggingen en de waardering van de technische voorzieningen. De werkzaamheden die wij in dit kader hebben uitgevoerd zijn in de kernpunten hierna beschreven. Wij controleren geen andere maandelijkse dekkingsgraden dan de dekkingsgraad ultimo boekjaar. Ten aanzien van andere maandelijkse dekkingsgraden hebben wij de navolgende toetsingswerkzaamheden verricht, die minder zekerheid geven dan een controle van twaalf maands-dekkingsgraden: • Wij hebben de opzet van het totstandkomingsproces van de berekening van de maandelijkse dekkingsgraad onderzocht alsmede de juiste maandoerekening van zogenaamde key items vastgesteld. Dit jaar betrof de toeslagverlening per 31 december 2023 een key item • Daarnaast heeft de certificerend actuaris een plausibiliteitstoets uitgevoerd op de ontwikkeling van de voorziening pensioenverplichtingen zoals gehanteerd in de bepaling van de dekkingsgraad gedurende het jaar in relatie tot de ontwikkelingen in de belangrijkste factoren, zoals de rentecurve. Wij hebben kennisgenomen van de uitkomst van deze werkzaamheden van de certificerend actuaris. Tevens hebben wij de toelichtingen met betrekking tot de (beleids)dekkingsgraad geëvalueerd.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd in de vaststelling van de dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2023 en de gerelateerde toelichting in de jaarrekening.

Waardering en toelichting van beleggingen zonder genoteerde marktprijzen

Risico	De beleggingen zijn een significante post op de balans van het pensioenfonds. Alle beleggingen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. De gerealiseerde en ongerealiseerde waardeontwikkeling van beleggingen dienen in de staat van baten en lasten te worden verwerkt als indirecte beleggingsopbrengsten. Voor een groot deel van de beleggingen is deze marktwaarde te verifiëren aan transacties die tot stand zijn gekomen op de financiële markten (marktprijzen). Er zijn ook beleggingen die worden gewaardeerd op basis van onafhankelijke taxaties, netto contante waardeberekeningen of een andere geschikte methode, waaronder de intrinsieke waarde per participatie voor posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen. De waarderingsonzekerheid neemt inherent toe bij (onafhankelijke) taxaties en netto contante waardeberekeningen en hangt samen met de beschikbaarheid en toepasbaarheid van marktgegevens. Bij het pensioenfonds betreffen dit de posities in onderhandse leningen en derivaten. De posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen, met name vastgoedfondsen en infrastructuur kennen eveneens inherent relatief veel waarderingsonzekerheid doordat de

	waarde wordt ontleend aan de meest recente rapportages van de fondsmanagers gecorrigeerd voor kasstromen tot aan balansdatum. Het pensioenfonds heeft de waarderingsgrondslagen voor de beleggingen beschreven in paragraaf 7.4.1. Grondslagen voor de waardering en een nadere toelichting opgenomen in toelichting 7.4.2. Toelichting op de balans. Uit deze toelichting blijkt dat per 31 december 2023 € -15 miljoen (gesaldeerd) is belegd in derivaten, € 88 miljoen in onderhandse leningen, € 419 miljoen en € 344 miljoen in respectievelijk niet-(beurs)genoteerde fondsen voor vastgoed en infrastructuur. Dit betreft 11% van de totale beleggingen. Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de beleggingen zonder genoteerde marktprijzen niet juist gewaardeerd zijn en dat de toelichting niet voldoet aan relevante verslaggevingsvereisten.
Onze controleaanpak	Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen geëvalueerd en controlewerkzaamheden, waaronder het evalueren van de juiste werking van de interne beheersmaatregelen, uitgevoerd op de waardering van de beleggingen per 31 december 2023. - Voor de posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen hebben wij de waardering gecontroleerd op basis van de gecontroleerde jaarrekeningen van de betreffende fondsen met daarin opgenomen de gecontroleerde waarde per aandeel of participatie per 31 december 2023. Verder hebben wij vastgesteld of de gekozen waarderingsgrondslagen en de belangrijkste uitgangspunten daarbij aansluiten op de grondslagen van het pensioenfonds. Voor zover wij geen zekerheid kunnen verkrijgen uit een jaarrekening per 31 december 2023, omdat deze niet tijdig beschikbaar is of omdat het boekjaar van de betreffende fondsen niet gelijk is aan het boekjaar van het pensioenfonds, hebben wij aanvullende werkzaamheden uitgevoerd. Deze werkzaamheden bestonden uit het onderzoeken van eerdere jaarrekeningen (back-testing) en het vaststellen van de aansluiting met de meeste recente (niet gecontroleerde) rapportages van de fondsmanagers, waar van toepassing gecorrigeerd voor kasstromen tot aan balansdatum. Als onderdeel van de genoemde werkzaamheden hebben wij de impact van nieuwe informatie tot de datum van onze controleverklaring gemonitord en vastgesteld dat significante ontwikkelingen op adequate wijze zijn verwerkt. - Voor de waardering van de onderhandse leningen en derivaten hebben wij een controle uitgevoerd op het gehanteerde waarderingsmodel en op de gehanteerde input waaronder de uit de markt afgeleide gegevens zoals valuta(termijn)koersen, rentevolatiliteit en rentecurves. Bij de uitvoering van deze werkzaamheden voor derivaten hebben wij eigen waarderingspecialisten betrokken.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering van de beleggingen zonder genoteerde marktprijzen per 31 december 2023, de indirecte beleggingsopbrengsten en de gerelateerde toelichting in de jaarrekening.

Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen

Risico	De technische voorzieningen waaronder de voorziening pensioenverplichtingen betreffen een significante post in de balans van het pensioenfonds. De technische voorzieningen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. De waardering is gevoelig voor de gehanteerde (actuariële) veronderstellingen en schattingselementen. Hier ligt een aantal belangrijke conventies aan ten grondslag namelijk dat voor de waardering uitgegaan wordt van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur alsmede de meest

	recente informatie (tafels) omtrent de levensverwachting, zoals gepubliceerd door het Koninklijk Actuarieel Genootschap (AG). In aanvulling op de tafels wordt gecorrigeerd voor de ingeschatte ervaringssterfte bij het pensioenfonds, zijnde de fondsspecifieke ervaringssterfte. Deze veronderstellingen hebben tezamen met de hoogte van de kostenopslag, waaraan eveneens schattingen ten grondslag liggen, bijzondere aandacht gehad in onze controle. Wij hebben aan de subjectieve elementen ervaringssterfte en kostenopslag van de bepaling van de technische voorziening een frauderisico gekoppeld en de waardering en de toelichting daarop als kernpunt van onze controle aangemerkt. Het pensioenfonds heeft de waarderingsgrondslagen voor de voorziening pensioenverplichtingen beschreven in paragraaf 7.4.1 Grondslagen voor de waardering en een nadere toelichting opgenomen in toelichting Technische en overige voorzieningen en Toelichting mutatie Technische voorziening. Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de technische voorzieningen niet toereikend gewaardeerd en toegelicht zijn.
Onze controleaanpak	Bij de controle van de technische voorzieningen hebben wij gebruikgemaakt van de werkzaamheden van de certificerend actuaire van het pensioenfonds. De certificerend actuaire onderzoekt onder meer de toereikendheid van de technische voorzieningen en de naleving van een aantal specifieke wettelijke bepalingen. De certificerend actuaire heeft daarbij gebruikgemaakt van de door ons in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens, waaronder de pensioenaanspraken van deelnemers. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel over de jaarrekening als geheel hebben wij met de certificerend actuaire onze planning, werkzaamheden, verwachtingen en uitkomsten afgestemd voor de controle van boekjaar 2023. Hierbij hebben wij specifiek aandacht gevraagd voor de toets van de ervaringssterfte op basis van de toegepaste prognosetafels, de toereikendheid van de kostenopslag alsmede de toepassing van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen geëvalueerd en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen per 31 december 2023: • Daartoe hebben wij ons een beeld gevormd van de redelijkheid van de aannames en schattingen van het bestuur met betrekking tot de gekozen actuariële grondslagen, alsmede de uitkomsten van het actuariële grondslagenonderzoek en de gehanteerde waarderingsgrondslagen besproken met de certificerend actuaire. • Hierbij hebben wij met inachtneming van het oordeel van de certificerend actuaire gelet op de besluitvorming van het bestuur, de recentheid van beschikbaar grondslagenonderzoek, de toetsing op de onderbouwing van de daarin opgenomen veronderstellingen, de uitkomsten van beschikbare tussentijdse evaluaties, de uitkomsten van de actuariële analyse over meerdere jaren en de aanwezigheid van een consistente gedragslijn. • Daarnaast hebben wij controlewerkzaamheden uitgevoerd om de gehanteerde basisgegevens te toetsen mede met behulp van data analyse, waaronder het evalueren van de juiste werking van de interne beheersmaatregelen bij de pensioenuitvoeringsorganisatie, het verrichten van aansluitwerkzaamheden met de pensioenadministratie voor wat betreft de aantallen en de aanspraken en het beoordelen van het verloop en de uitkomsten van de actuariële analyse. Tevens hebben wij de toelichtingen ten aanzien van de technische voorzieningen

	geëvalueerd.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering per 31 december 2023 of de toelichting van de technische voorzieningen.

Uitvoering van vermogensbeheer en pensioenbeheer processen bij de uitvoeringsorganisatie	
Risico	Het pensioenfonds heeft de pensioenuitvoering en het vermogensbeheer uitbesteed aan DSM Pension Services B.V. (DPS BV). Het bestuur blijft conform wetgeving eindverantwoordelijk voor de gehele dienstverleningsketen. De financiële informatie die ontvangen wordt van deze partijen is opgenomen in de jaarrekening van het pensioenfonds. Het pensioenfonds heeft dit toegelicht in paragraaf 5.1 Risicobeleid van de risicoparagraaf van de jaarrekening. Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de uitbestede processen niet goed worden beheerst en dat de ontvangen financiële informatie van de uitbestedingspartijen niet betrouwbaar is.
Onze controleaanpak	Voor zover relevant voor onze controle van de jaarrekening, hebben wij de juiste werking van interne beheersmaatregelen bij de uitvoeringsorganisatie geëvalueerd op basis van de ontvangen ISAE 3402 of soortgelijke rapportages. Verder hebben wij gegevensgerichte werkzaamheden uitgevoerd zoals cijferanalyses en deelwaarnemingen gericht op de uitkomsten van de relevante financiële informatiestromen.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen aanwijzingen die duiden op materiële tekortkomingen in de beheersing van uitbestede processen of in de betrouwbaarheid van financiële informatie ontvangen van de uitbestedingspartijen die relevant zijn voor de totstandkoming van de jaarrekening.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Het jaarverslag omvat andere informatie naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist voor het bestuursverslag en de overige gegevens.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden voor de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of het pensioenfonds in staat is om zijn werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om het pensioenfonds te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds zijn activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Het besluit van het bestuur tot vaststelling van de jaarrekening is onderworpen aan de goedkeuring van de raad van toezicht.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. De sectie 'Informatie ter ondersteuning van ons oordeel' hierboven, bevat een informatieve samenvatting van onze verantwoordelijkheden en de uitgevoerde werkzaamheden als basis voor ons oordeel.

Onze controle bestond verder onder andere uit:

- het in reactie op de ingeschatte risico's uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van het pensioenfonds;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Communicatie

Wij communiceren met de raad van toezicht en het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met de raad van toezicht en het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Den Haag, 4 juni 2024

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. S.B. Spiessens RA

OVERIGE INFORMATIE

9 OVERIGE INFORMATIE

9.1 Verslag van de raad van toezicht

1. Inleiding

Het intern toezicht bij Pensioenfonds PDN ("fonds") is ingevuld met een raad van toezicht ("raad"). De taak van de raad wordt bepaald door het wettelijke kader en de statuten en de reglementen van het fonds. De raad ziet toe op een adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur en staat het bestuur met raad terzijde. De raad legt verantwoording af over de uitvoering van de taken en de uitoefening van de bevoegdheden aan het verantwoordingsorgaan ("VO"), aan de werkgever (via de werkgeversleden in het VO) en in het bestuursverslag. De raad hanteert bij de uitvoering van zijn taak de Code pensioenfondsen en VITP-code. Het intern toezicht beoogt bij te dragen aan het effectief en slagvaardig functioneren van het pensioenfonds. De raad werkt vanuit de visie dat "goed besturen" het kernonderwerp van het toezicht vormt. De basis hiervan is een goed werkende governance en bedrijfsvoering, een goed functionerend pensioenfondsbestuur en een samenstelling van het bestuur waarin de benodigde kennis en competenties aanwezig zijn. De nadruk ligt op het toezien op de integere en beheerste bedrijfsvoering. In dit rapport doet de raad verslag van zijn werkzaamheden en van zijn bevindingen over het verslagjaar 2023. De raad heeft in zijn toezichtplan aangegeven aan welke toezichtonderwerpen in 2023 bijzondere aandacht is gegeven.

De samenstelling van de raad is in 2023 ongewijzigd gebleven. De raad bestaat uit mevrouw Marlies van Loon en de heren Rajesh Grobbe en Cor van der Sluis (voorzitter).

Het conceptrapport van de raad over 2023 is voorgelegd aan het dagelijks bestuur ("DB") en vervolgens op 12 april 2024 besproken met respectievelijk het VO en het DB. De raad heeft daarbij verantwoording over zijn werkzaamheden afgelegd aan het VO. Op 29 mei 2024 heeft de raad tijdens de jaarvergadering van het bestuur het besluit van het bestuur tot vaststelling van het jaarverslag 2023 (bestuursverslag en jaarrekening) goedgekeurd en daarbij het definitieve rapport van de raad ter beschikking gesteld. De raad dankt het bestuur en het VO voor de constructieve wijze waarop het overleg heeft plaatsgevonden.

2. Werkwijze van de raad en verrichte activiteiten

De uitvoering van de taken en verantwoordelijkheden is geschied door:

- Waarneming ter plaatse in vergaderingen van het bestuur en commissies;
- Eigen aanvullend onderzoek;
- Afzonderlijk overleg als raad waarin onder andere het jaarprogramma van de raad, de onderzoeksaanpak en de resultaten van eigen onderzoek worden besproken en waarnemingen uit vergaderingen met het VO, bestuur, DB en commissies worden gedeeld;
- Overleg met het bestuur, waarin het jaarprogramma en de rapportage van de raad worden besproken;
- Periodiek overleg met het DB, waarin de algemene gang van zaken wordt besproken en zaken die de raad zijn opgevallen in de gehouden (bestuurs)vergaderingen;
- Periodiek overleg met de onafhankelijk voorzitter, operationeel bestuurders, sleutelfunctiehouders, accountant, certificerend actuaire, de compliance officer.;
- Overleg met het Verantwoordingsorgaan;

- Inzage in beleidsdocumenten, bestuursstukken, rapportages en overige informatie die via de bestuurdersportal ter beschikking worden gesteld.
- Terugkoppeling door de voorzitter van het bestuur aan de voorzitter van de raad na de bestuursvergadering

3. Formele besluiten van de raad in 2023

De raad heeft in 2023 de navolgende besluiten goedgekeurd: het bestuursbesluit tot vaststelling van het jaarverslag en de jaarrekening over 2022, de wijziging van het beloningsbeleid, het functieprofiel van de onafhankelijk voorzitter en het functieprofiel “Algemeen bestuurslid” en de toetsing van (kandidaat)bestuursleden en de onafhankelijk voorzitter aan de desbetreffende functieprofielen.

4. Opvolging eerder gedane aanbevelingen 2022

De raad constateert dat de over 2022 gedane aanbevelingen door het bestuur allemaal zijn opgepakt en grotendeels zijn afgerond, dan wel inmiddels achterhaald zijn door de ontwikkelingen. Zo heeft het besluit in 2023 tot overname van de aandelen DPS van DSM impact op de aanbevelingen met betrekking tot de interne beheersing. Wel wil de raad meegeven de opvolging meer ‘SMART’¹ te maken opdat deze de aanbevelingen volledig afdekken. Als voorbeeld mist bij de aanbeveling over de inrichting en governance de successieplanning. Hierbij kan de “tweede lijn” de “eerste lijn” ondersteunen bij de toetsing of het risico voldoende is gemitigeerd. De raad merkt op dat de raad gedurende het jaar, zoals beschreven onder de paragraaf Algemeen gegeven de snelle ontwikkelingen, aandacht gevraagd heeft voor dan wel meerdere adviezen aan het bestuur heeft gegeven over de interne beheersing, welke het bestuur adequaat heeft opgepakt.

Toezicht(thema's) 2023

De raad hanteert voor zijn toezicht de VITP code en Code Pensioenfondsen als uitgangspunt. De raad richt zich, naast de hiervoor genoemde wettelijke minimumtaken, in 2023 elk geval op de volgende speerpunten:

1. Governance in het kader van de wijzigingen in de inrichting van het bestuur, de vervulling van de vacatures en het bestuurlijk proces alsook de voortgang in het WTP-traject
2. Uitbesteding; overall grip op de keten
3. Strategische projecten

5. Belangrijkste waarnemingen

In de volgende paragrafen beschrijft de raad de belangrijkste bevindingen in het kalenderjaar 2023:

Algemeen

Het jaar 2023 is voor het fonds een zeer turbulent jaar geweest met onder andere wijzigingen in de governancestructuur, de vervulling van vacatures op kernposities, zoals de voorzittersfunctie, de verwerving van de aandelen van de uitvoeringsorganisatie DSM Pension Services (DPS), publicaties in de landelijke pers met een behoorlijk reputatierisico, twee toeslagbesluiten in 2023 en de planning van het project Wtp.

Hierbij werd op het bestuur een groot beroep gedaan op veranderbereidheid en veranderkracht.

¹ Het SMART-principe is een managementterm voor het eenvoudig en eenduidig opstellen en controleren van doelstellingen en staat voor: **S**pecifiek - **M**eetbaar - **A**ceptabel - **R**ealistisch - **T**ijdsgebonden.

Gegeven bovenstaande ontwikkelingen heeft de raad ervoor gekozen om “kort op de bal” te zitten om het bestuur waar relevant met raad ter zijde te staan en waar nodig ook ‘ex ante’-toezicht te houden om het bestuur tijdig input te geven om er bij haar planning van werkzaamheden en besluitvorming rekening mee te houden.

Zo heeft de raad tijdig aandacht gevraagd bij de gekozen governancestructuur te waken voor een bestuur met twee snelheden bij strategische vraagstukken, de zorg voor een zorgvuldig ‘BOB’-proces², het bijhouden van een doelmatige ‘audit trail’, een toegankelijk besluitvormingsdossier en integrale planning en risicoanalyse voor de strategische projecten. Bij de vacatures in het bestuur die in 2023 zijn ingevuld, heeft de raad tijdig haar invloed aangewend bij de formulering van functieprofielen.

Het besluit van de werkgever dsm-firmenich om de aandelen van de uitvoeringsorganisatie DPS te verkopen aan een derde partij betekende in eerste instantie een uitbestedingsrisico dat het fonds moest managen.

De belangrijke beslissing van het bestuur om uiteindelijk tot aankoop van de aandelen DPS over te gaan kwam voort uit een hoge mate van tevredenheid over de integrale dienstverlening die DPS biedt. De overname betekende dat Pensioenfonds PDN naast de klantrelatie met DPS ook een aandeelhoudersrelatie kreeg met de daaraan verbonden governance-vraagstukken. Bij de verschillende hierboven genoemde issues zal in de rapportage nader worden stil gestaan.

De raad merkt hierbij op, dat het bestuur in een turbulente periode, gegeven de tijdsdruk en de personele wisselingen in het bestuur met daarbij de wijzigingen in de governance als het aanstellen van een onafhankelijk voorzitter, de vraagstukken naar tevredenheid van de raad heeft behandeld. De transparante houding van het dagelijks bestuur (“DB”) en het frequente overleg tussen de voorzitter van het fonds en de voorzitter van de raad om elkaar tijdig te informeren heeft de raad in de gelegenheid gesteld het bestuur met raad ter zijde te staan op terreinen als strategische risicoanalyse, het hanteren van normenkaders, integrale strategische projectplanning en crisiscommunicatie.

Het jaar 2024 zal nog veel van het bestuur vragen in haar rol als (enig) aandeelhouder bij de inrichting van de governance en strategische beleidsvorming. Daarnaast zal het bestuur uitvoering moeten geven aan de “reguliere” projecten zoals de Wtp.

Zelfevaluatie raad

Hoewel de raad pas sinds 1 juli 2022 in de huidige samenstelling functioneert heeft de raad er voor gekozen al in 2023 een zelfevaluatie te doen onder begeleiding van een derde partij. De reden was dat het ook voor de raad een turbulente periode is geweest en nog zal zijn en de raad tijdig mogelijke leerpunten wil meenemen in haar functioneren. Zo zijn aan de orde geweest: dossiervorming / ‘audit trail’ eigen werkzaamheden, balans tussen strategie en operatie, rolopvatting richting bestuur (balans met raad terzijde staan/toezicht), focus op hoofdzaken.

---

² Beeld-, Oordeels- en Besluitvorming.

Governance

Medio 2023 heeft de toenmalige voorzitter van het fonds en bestuurslid namens de werkgever, mevrouw Edith Schippers, na haar eerste zittingstermijn, haar functie bij het fonds neergelegd. Het fonds heeft sinds haar vertrek op voordracht van de werkgever een nieuw bestuurslid benoemd. Daarnaast is er een onafhankelijk voorzitter aangetrokken, die deel uitmaakt van het bestuur, maar geen stemrecht heeft. De raad is op goede wijze betrokken geweest bij dit proces. Het bestuur is daarmee in 2023 uitgebreid en telt nu negen leden. De onafhankelijk voorzitter vormt samen met de twee operationeel bestuurders, tevens vicevoorzitters, het dagelijks bestuur. De raad blijft aandacht vragen voor het risico dat de bestuursleden op verschillende niveaus en snelheden zitten.

Communicatie

De raad is van mening dat het fonds veel aandacht besteedt aan communicatie. Dit geldt voor zowel de huidige regeling en situatie als de vooruitblik naar het nieuwe pensioenstelsel. Eind 2022, begin 2023 was er veel media-aandacht voor gepensioneerden die klachten hadden over het uitblijven van indexatie en het verwijt dat er naar hun mening sinds 2006 onvoldoende premie is betaald en het fonds dit heeft toegelaten. Het reputatierisico is zoveel mogelijk beheerst door open en transparante informatie over het fondsbeleid in relatie tot de indexatie. Er is ook nog een video opgenomen en geplaatst op de website van het fonds waarin toelichting werd gegeven. De raad was bij dit proces ook betrokken.

In 2023 heeft een risicopreferentieonderzoek plaatsgevonden, waarvan de resultaten worden meegenomen in het nieuwe pensioencontract.

Uitbesteding / dienstverleningsovereenkomst

In 2023 is een nieuwe situatie ontstaan qua uitbesteding. Al eerder was door dsm-firmenich aangegeven dat zij de pensioenuitvoerder van het fonds, DPS, wilde verkopen. Na een strategisch traject is in het voorjaar nogmaals de optie besproken dat het fonds de aandelen van DPS kon overnemen. Uiteindelijk heeft het bestuur hiervoor gekozen. Dit besluit heeft uiteraard veel veranderingen teweeggebracht, zowel bij het fonds als bij DPS. Het bestuur heeft tijdelijk, in afwachting van de benoeming van een (onverplichte) raad van commissarissen, in haar aandeelhoudersrol, mede de taken van de RvC (raad van commissarissen) waargenomen. Er is nu een traject gaande om een RvC voor DPS in te richten. De komst van de nieuwe algemeen directeur van DPS draagt hieraan bij. De aanpassing van de governance documenten is gaande. De raad volgt dit proces mede vanwege de nieuwe financiële relatie vanuit de aandeelhoudersfunctie en de consequenties daarvan voor het fonds.

In 2023 is een nieuwe dienstverleningsovereenkomst afgesloten tussen het fonds en DPS die geldt tot en met 2 jaar na de beoogde Wtp-transitie. De uitvoeringsovereenkomst geldt tot en met 31 december 2025 met de mogelijkheid om bij uitstel van de beoogde Wtp-transitie (per 1 januari 2026) deze uitvoeringsovereenkomst met één jaar te verlengen (tot en met 31 december 2026).

Code pensioenfondsen

Het bestuur past de Code Pensioenfondsen toe en er wordt een expliciete toelichting gegeven als van de normen wordt afgeweken. Er is een nieuwe Code Pensioenfondsen die per 1 januari 2024 in werking is getreden.

De Code schrijft nu voor dat voor de duur van de zittingsperiode voor bestuursleden 2 termijnen van maximaal 4 jaar gelden, tenzij er een goede onderbouwing is voor een extra periode. Deze aanscherping geeft een extra focus op de successieplanning. In 2024 zitten twee bestuursleden aan het einde van hun zittingstermijn, zodat tijdig in hun herbenoeming respectievelijk opvolging moet worden voorzien. Met de benoeming van Peter Pasmans wordt voldaan aan de bepaling van de Code dat een bestuurder onder de 40 jaar deel moet uitmaken van het bestuur.

Voortgang Wet Toekomst Pensioenen

In het kader van de tijdige implementatie van de Wet toekomst pensioenen (Wtp) heeft het bestuur, mede op aandringen van de raad, een gedetailleerde planning opgesteld. De raad wordt over de voortgang periodiek geïnformeerd door middel van een open dialoog. Het bestuur onderhoudt nauw contact met sociale partners, aangesloten ondernemingen, overige stakeholders en uitbestedingspartijen om de voortgang te waarborgen.

De raad waardeert de inzet van het bestuur en is van mening dat tot nu toe alle mogelijke stappen zijn ondernomen. Het bestuur erkent het belang van een zorgvuldige belangenafweging bij de besluitvorming en streeft naar tijdig advies van het VO over de adviesplichtige aspecten van de transitie. De raad heeft wel zijn zorgen over de voortgang die wordt gerealiseerd. Het bestuur dient te voorkomen dat straks onderdelen onder tijdsdruk worden besloten met het risico van de kwaliteit van de besluitvorming.

De relatie tussen het VO en het bestuur wordt als constructief ervaren, waarbij de raad benadrukt dat het bestuur het VO tijdig en volledig moet betrekken bij alle ontwikkelingen met betrekking tot de Wtp, gezien de belangrijke rol van het VO hierin. We adviseren het bestuur om deze betrokkenheid van het VO continu te waarborgen gedurende het Wtp-traject.

Het bestuur is voortvarend gestart met het beoordelen van de datakwaliteit. Hiertoe wordt het Kader Datakwaliteit van de Pensioenfederatie gevolgd. De verwachting is dat het fonds medio 2024 zijn zogenaamde Agreed-Upon-Procedures (AUP) kan verwachten. Mede op basis van AUP kan het bestuur besluiten dat de kwaliteit van de data op orde is om mee in te varen.

Gezien de omvang van het gehele Wtp-traject beveelt de raad aan om extra aandacht te besteden aan de dossiervorming. Daarnaast dienen de onderwerpen in de juiste volgorde te worden behandeld. Speciale aandacht wordt besteed aan de datakwaliteit. Immers zonder afdoende inzicht in de datakwaliteit voorafgaand aan het invaren, kan het fonds geen goed en evenwichtig invaarbesluit nemen en kunnen fouten ontstaan in de berekende individuele pensioenvermogens. De raad beveelt ook aan om tijdig te starten met het opstellen van alle vereiste documenten, zoals het implementatieplan, en het invullen van het invaarsjabloon.

Integraal risicomanagement

Het Integraal Risicomanagement (IRM) heeft zich de afgelopen jaren op een volwassen niveau bewezen. Pensioenfonds PDN hanteert voor de definitie van integraal risicomanagement de richtlijnen van De Nederlandsche Bank (DNB), waarbij het door DNB beschreven proces voortdurend wordt doorlopen. Het Integraal Risicomanagementbeleid is formeel vastgelegd in een document, waarin het bestuur haar tolerantiegrenzen en risicobereidheid heeft bepaald. Het bestuur communiceert minstens elk kwartaal via de Integrale Rapportage over de geïdentificeerde risico's met de raad.

Zowel de sleutelfunctiehouder risicobeheer als de sleutelfunctievervuller risicobeheer vervullen hun rol op een professionele wijze. De raad heeft kennisgenomen van de overdracht van de functie sleutelfunctiehouder risicobeheer vanwege het aftreden van de vorige sleutelfunctiehouder risicobeheer. Het bestuur heeft de invulling van deze rol geëvalueerd op welke wijze deze het meest passend kan worden ingevuld (vanuit het bestuur of inhuur). Op basis van deze evaluatie is het sleutelfunctiehouderschap bij het bestuurslid Laurine Lemon neergelegd. De raad is geïnformeerd over de goedkeuring van DNB.

Het bestuur heeft het projectplan ten behoeve van de implementatie Wtp, voorzien van uitgebreide risicoreflectie en bijhorende beheersmaatregelen. De raad beschouwt dit als een waardevolle toevoeging aan het projectplan. De raad beveelt hierbij aan om op ten minste kwartaalbasis de risico's te doorlopen en daarbij de effectiviteit van de beheersmaatregelen te beoordelen.

De invulling van de derde lijn, met de sleutelfunctiehouder interne audit, maakt eveneens deel uit van de 'risk governance' van het pensioenfonds. De raad voert op kwartaalbasis overleg met de sleutelfunctiehouder interne audit, evenals met de sleutelfunctiehouder risicobeheer. De sleutelfunctiehouder interne audit werkt op gestructureerde wijze op basis van een vooraf vastgesteld auditplan. De raad heeft geconstateerd dat de sleutelfunctiehouder interne audit in voldoende mate wordt gefaciliteerd om zijn werkzaamheden onafhankelijk te kunnen verrichten.

Ten behoeve de Wtp dient een ERB te worden opgesteld. Conform de reguliere periodiciteit (eens in de drie jaar) moet in 2024 een ERB opgesteld en ingediend worden. De raad beveelt aan hier tijdig mee te starten.

Financiële situatie

De actuele dekkingsgraad daalde van 123,7% naar 120,2% en de beleidsdekkingsgraad steeg van 127,1% naar 127,9%. De beleidsdekkingsgraad ligt ruim boven het vereist eigen vermogen, waardoor er geen sprake is van een reservetekort en er geen herstelplan nodig is.

De raad heeft vastgesteld dat voldaan wordt aan de maatstaven van de jaarlijkse haalbaarheidstoets. Dit betreffen de door het pensioenfonds vastgestelde ondergrens en de maximale relatieve afwijking.

Vermogensbeheer

Het beleggingsbeleid is verankerd in het strategisch beleidsplan 2023-2025. Daarnaast is er een separaat beleggingsplan dat jaarlijks wordt vastgesteld. Het beleggingsplan volgt nauwgezet het strategisch beleggingskader, waarin alle aanpassingen vanuit de ALM-studie zijn geïmplementeerd. Dit plan wordt voorbereid door de beleggingscommissie en is vervolgens besproken met het bestuur. De raad heeft deze processen nauwlettend gevolgd en constateert dat ze zorgvuldig zijn voorbereid en door het bestuur zijn behandeld.

De beleggingscommissie vergadert met een regelmatige frequentie en doorloopt daar de beleidscyclus. Zo zijn er afgelopen jaar een aantal evaluaties uitgevoerd van de investment cases.

Het behaalde totaalrendement in 2023 bedroeg 8,7%. De benchmark liet op totaalniveau een rendement zien van 9,7%. Deze 'under performance' is verklaard door de minder presterende illiquide beleggingen en

‘alternatives’. Het gemiddelde 5-jaars rendement per eind 2023 komt uit op 3,5% op jaarbasis. Het gemiddelde 10-jaars rendement bedraagt per eind 2023 4,6% op jaarbasis.

De integratie van ESG-factoren is verder uitgebreid. Het fonds stond, net als vorig jaar, op plaats 8 van de VBDO-ranking. De raad spreekt zijn waardering hiervoor uit. Zowel op de website als in het jaarverslag legt het bestuur adequaat verantwoording af over het MVB-beleid. De raad is tevreden over de aandacht die het bestuur gedurende het jaar aan MVB heeft besteed en kijkt uit naar de verdere visievorming voor 2024.

Pensioenfonds PDN is voornemens 1 januari 2026 over te gaan naar de nieuwe premiepensioenregeling. Gezien de reserves die benodigd zijn om de door het fonds geformuleerde doelstellingen te halen, beveelt de raad aan om te onderzoeken of dekkingsgraad beschermende maatregelen opportuun kunnen zijn richting het invaarmoment.

Evenwichtige belangenafweging

Evenwichtige belangenafweging is, net als voorgaande jaren, de rode draad bij alle discussies en besluitvormings-processen binnen de gremia van Pensioenfonds PDN. De raad heeft waargenomen dat het bestuur de evenwichtigheid meeneemt bij alle besluitvorming. De evenwichtige belangenafweging heeft onder meer een zeer belangrijke rol vervuld bij de indexatiebesluiten in 2023. Het bestuur heeft hierover op verschillende wijzen gecommuniceerd richting de deelnemers. De raad heeft geconstateerd dat voorafgaand aan dit besluit een ordentelijk BOB-proces is doorlopen.

De raad is geïnformeerd over de ontwikkeling van een kader op basis waarvan het bestuur de evenwichtigheid ten aanzien van de Wtp-transitie beoordeelt. Dit kader is ondersteunend aan de beoordeling van de evenwichtigheid van voor, tijdens en na de transitie. De raad beveelt aan om de zaken die meespelen bij de evenwichtigheid voor de transitie te expliciteren en conform het kader te beoordelen.

6. Speerpunten 2024

De raad richt zich, naast de hiervoor genoemde wettelijke minimumtaken, in 2024 op de volgende speerpunten:

- Governance in het kader van de wijzigingen in de inrichting van het bestuur, het verworven aandeelhouderschap;
- Het bestuurlijk proces met betrekking tot de voortgang in het WTP-traject
- Uitbesteding: grip op de keten
- Kostenbeheersing
- Strategische projecten

7. Tot slot

De raad constateert over 2023 dat er sprake is van een ambitieus en goed functionerend bestuur. Het fonds kent een gedegen bedrijfsvoering en een goed werkende structuur met sleutelfunctiehouders, waar de raad goed gebruik van kan maken bij zijn werkzaamheden.

De raad heeft een aantal aanbevelingen opgenomen, die kwalificeren als aansporing om nog verder te verbeteren en te optimaliseren met het oog op de complexe omgeving waarin het fonds moet opereren nu en in de nabije toekomst. Met name op het gebied van de bestuurlijke inrichting en werking, het managen van de strategische projecten, waaronder het nieuwe pensioencontract en de verandering van de positie van de uitbestedingsrelatie heeft het bestuur een forse uitdaging. De raad meent dat zijn aanbevelingen hierbij van nut zijn ook ter ondersteuning van de veranderkracht binnen het bestuur.

De raad dankt alle gremia van het fonds voor de prettige samenwerking in het afgelopen jaar.

De raad dankt de medewerkers van de afdeling bestuursondersteuning van DPS voor de goede en plezierige ondersteuning van de raad.

29 mei 2024

De Raad van Toezicht,

Cor van der Sluis (voorzitter)

Marlies van Loon

Rajesh Grobbee

Reactie van bestuur

Inleiding

Het bestuur heeft kennisgenomen van de bevindingen en aanbevelingen van de Raad van toezicht (RvT) in het beoordelingsrapport over 2023. De gestructureerde wijze van werken van de RvT en de aanbevelingen stellen het bestuur mede in staat om zijn taken zorgvuldig, evenwichtig en in het belang van de (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden, andere aanspraakgerechtigden en de werkgever(s) uit te voeren.

In de rapportage over 2023 heeft de RvT een aantal bevindingen en aandachtspunten opgenomen. De RvT heeft het oordeel besproken met het dagelijks bestuur en toegelicht in de jaarvergadering.

Samenvattend oordeel van de RvT

Het bestuur dankt de RvT voor het positieve samenvattende oordeel en de constatering dat er sprake is van een ambitieus en goed functionerend bestuur en het fonds een gedegen bedrijfsvoering kent. De RvT ziet een betrokken bestuur dat hard heeft gewerkt aan de vele dossiers in 2023. Het bestuur waardeert de betrokkenheid en kritische blik van de raad van toezicht (RvT) in 2023. Het afgelopen jaar was inderdaad turbulent, met uitdagingen op het gebied van governance, bezetting, externe druk en interne projecten, zoals de overname van DSM Pension Services (DPS) en de Wet Toekomst Pensioenen (Wtp).

Het bestuur herkent de bevindingen en aanbevelingen van de RvT in het rapport over 2023. Het bestuur waardeert de gestructureerde werkwijze van de RvT en de concrete, nuttige aanbevelingen. Het bestuur is vastberaden om de aanbevelingen van de RvT op te volgen en te implementeren.

In de onderstaande paragraaf gaat het bestuur in meer detail in op de RvT-aanbevelingen voor 2024.

Bevindingen, aanbevelingen over 2023 en speerpunten 2024

Governance

Het bestuur is zich ervan bewust dat de nieuwe governancestructuur met twee operationeel bestuurders nog steeds in ontwikkeling is. Het bestuur zal de aanbevelingen van de RvT opvolgen om te zorgen voor een efficiënte en effectieve besluitvorming en waar mogelijk een bestuur van twee snelheden vermijden. Het bestuur benadrukt het belang van de benoeming van de operationeel bestuurders in relatie tot de operationeel en tactische bedrijfsvoering van het fonds. De Wtp-transitie vraagt veel van het fonds. De operationeel bestuurders ontlasten het bestuur bijvoorbeeld in de aansturing van de uitbestedingspartners, waaronder DPS, de afstemming met de fondsorganen en het relatiebeheer met de externe stakeholders, zoals de aangesloten ondernemingen en de belangenorganisaties.

Met de verwerving van DPS ontstaat naast de klantrelatie die DPS en Pensioenfonds PDN al hadden een aandeelhoudersrelatie tussen Pensioenfonds PDN en DPS. Een scheiding tussen beide relaties is cruciaal voor een beheerste en integere bedrijfsvoering. Daarom heeft Pensioenfonds PDN een aantal bestuursleden aangewezen die verantwoordelijk zijn voor het beheer van aandeelhoudersrelatie. De operationeel bestuurders zijn verantwoordelijk voor het beheer van de klantrelatie met DPS. Aangezien Pensioenfonds PDN de aandelen van DPS relatief recent heeft verworven, zal de aangepaste inrichting zich moeten “settelen”. De aanstaande

benoeming van een raad van commissarissen voor DPS zal verder bijdragen aan het goed kunnen scheiden van de belangen van Pensioenfonds PDN als klant en aandeelhouder van DPS.

Het bestuur zal impact de wijziging van de Code Pensioenfonds in kaart brengen en waar nodig maatregelen treffen om de governance van het fonds in lijn te brengen met de Code Pensioenfonds. Waar het bestuur dat niet mogelijk acht, zal het bestuur uitleg geven in het jaarverslag over 2024.

Communicatie

Pensioenfonds PDN spant zich in alle belanghebbenden op een transparante en evenwichtige wijze te informeren over de ontwikkelingen binnen het fonds en de besluiten die het fonds neemt. Ondanks dat kunnen (groepen) belanghebbenden het oneens zijn met de koers die het fonds vaart en de wijze waarop keuzes in het verleden hebben uitgepakt. Het bestuur ziet in elke uiting van belanghebbenden een kans om de wijze waarop het fonds communiceert verder te verbeteren. Het bestuur is de raad erkentelijk dat zij waar nodig het bestuur ondersteunt en samen met het bestuur uitlegt waar Pensioenfonds PDN voor staat.

Voortgang Wet toekomst pensioenen

Het bestuur heeft in 2023 een gedetailleerde planning opgesteld om te komen tot een succesvolle transitie per 1 januari 2026. Het bestuur informeert de RvT periodiek over de ontwikkelingen en de stappen die het bestuur heeft gezet. In samenspraak met DPS borgt het bestuur een adequate dossiervorming op basis van het invaardingsjabloon van De Nederlandsche Bank (DNB). Waar nodig zal het bestuur tijdig adviesplichtige besluiten voorleggen aan het verantwoordingsorgaan respectievelijk de besluiten die goedkeuring van de raad vereisen tijdig voorleggen aan de raad.

Om te kunnen borgen dat alle stappen tijdig genomen kunnen worden, zal het bestuur tijdig starten met de voorbereiding van alle vereiste documenten. Aandachtspunt daarbij is, wat het bestuur betreft, de onderlinge consistentie tussen de documenten. Het bestuur zal waar mogelijk documenten gelijktijdig en waar nodig volgtijdelijk opstellen op basis van de informatie die het fonds beschikbaar heeft. Dat betekent dat het fonds niet zal wachten met het voorbereiden van de Wtp-documentatie tot het moment waarop sociale partners het transitieplan gereed hebben. Het fonds en sociale partners wisselen in een iteratief proces informatie uit op basis waarvan alle partijen de bij wet verplichte documenten kunnen voorbereiden.

Integraal risicomanagement

Het Integraal Risicomanagement (IRM) is een volwassen proces dat voldoet aan de richtlijnen van DNB. Het bestuur evalueert periodiek over geïdentificeerde risico's met bijbehorende beheersmaatregelen. Het bestuur zal de raad periodiek informeren over de uitkomsten van deze evaluatie. De voorbereiding van de eigenrisicobeoordeling (ERB) 2024 zal tijdig worden gestart.

Vermogensbeheer

Het beleggingsbeleid en -beheer zijn zorgvuldig vormgegeven via het strategisch beleidsplan, jaarlijkse beleggingsplannen en werk van de Commissie Beleggingen. We streven ernaar om de behaalde rendementen te optimaliseren en hebben de integratie van ESG-factoren verder uitgebreid. De aanbeveling om te

onderzoeken of dekkingsgraadbeschermende maatregelen, binnen de grenzen van de risicohouding van het fonds, opportuun zijn richting de beoogde Wtp-transitie op 1 januari 2026, zullen we serieus onderzoeken.

Evenwichtige belangenafweging

Evenwichtige belangenafweging blijft de rode draad vormen in alle discussies en besluitvormingsprocessen. We hanteren dit principe consequent, zoals gedemonstreerd in de toeslagbesluiten van 2023, waarover we ook helder hebben gecommuniceerd met de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden en de fondsorganen. Het bestuur heeft een evenwichtigheidskader vastgesteld voor de besluiten tijdens en na de Wtp-transitie. Dat laat onverlet dat het bestuur bij ieder besluit de belangen van alle belanghebbenden evenwichtig afweegt. Het bestuur is niet voornemens om van deze praktijk af te wijken in de opmaat naar het transitiemoment op 1 januari 2026.

Tot slot

Het bestuur is vastbesloten om zijn verantwoordelijkheden zorgvuldig in te vullen en te dragen en Pensioenfonds PDN op een solide koers te houden in deze dynamische omgeving. Het bestuur dankt de RvT voor het doen van hun bevindingen en aanbevelingen. Het bestuur is de RvT-leden erkentelijk voor hun inzet in 2023, hun betrokkenheid, proactieve houding en de waardevolle (persoonlijke) gesprekken. Het bestuur kijkt met vertrouwen uit naar de voortzetting van de open en nauwe samenwerking.

Het bestuur,
Mei 2024

9.2 Verslag van het verantwoordingsorgaan

Het Verantwoordingsorgaan in 2023

Het bestuur legt verantwoording af aan het Verantwoordingsorgaan (VO). De Raad van Toezicht (RvT) legt aan het VO verantwoording af over het uitgevoerde toezicht. Het VO heeft vervolgens tot taak een oordeel te geven over het beleid en de wijze waarop het bestuur dit heeft uitgevoerd in 2023. Het oordeel van het VO wordt gepubliceerd in het jaarverslag en op de website van het fonds. Op basis van de wet, de statuten van het fonds en het door het bestuur vastgestelde Reglement Verantwoordingsorgaan brengt het VO advies uit over (voorgenomen) besluiten van het bestuur voor zover het VO daar op basis van de wet of de statuten adviesrecht over heeft.

Het VO bestaat uit 8 leden die voortkomen uit de gelederen van de pensioengerechtigden (4), deelnemers (2) en werkgever (2).

In het verslagjaar werd 14 maal vergaderd waarbij in 7 vergaderingen overleg is gevoerd met een delegatie van het bestuur van Pensioenfonds PDN. Daarnaast zijn er twee bijeenkomsten geweest waarbij overleg is gevoerd met de RvT over onder andere de wijze waarop de raad toezicht houdt.

Het VO besteedt op een gestructureerde manier aandacht aan het op peil houden van zijn benodigde deskundigheid. In 2022 is gestart met een aantal kennissessies over de Wet Toekomst Pensioenen (Wtp) en de pensioentransitie. In 2023 heeft het VO dit een vervolg gegeven en ook in 2024 zullen kennissessies gepland worden.

Adviesrol

Het VO bracht in 2023 4 adviezen uit. De adviezen betroffen het beloningsbeleid, de wijziging van de Regeling Klachten en Geschillen, de premiehoogte en de premiecomponenten voor de periode van 2024 tot aan de transitie, de uitvoeringsovereenkomst met dsm-firmenich en de overige aangesloten ondernemingen per 1 januari 2024.

Het bestuur stelt het VO tevens in de gelegenheid om zich ook een mening te vormen over niet-adviesplichtige onderwerpen en daarover met het bestuur van gedachten te wisselen. Het VO draagt daarmee actief bij aan de beeld- en oordeelsvorming van het bestuur. Het VO is voor zijn functioneren mede afhankelijk van de informatievoorziening door of namens het bestuur. Belangrijk is dat het bestuur het VO proactief en vroegtijdig door middel van regulier en - zo nodig - incidenteel overleg betreft. Door het VO vroegtijdig bij (in ontwikkeling zijnde) beleidsissues en andere belangrijke zaken te betrekken, geeft het bestuur het VO de ruimte om zich een oordeel te vormen en het bestuur vroegtijdig gevraagd en (eventueel) ongevraagd advies te geven.

Het oordeel van het VO is gebaseerd op de argumentatie verwoord in de (voorgenomen) besluiten, op conclusies die het VO trekt uit het overleg met het (dagelijks) bestuur en het overleg met de RvT. Verder vormt het VO zijn oordeel door bestudering van alle relevante fondsdocumenten en periodieke rapportages en ook het (concept) bestuursverslag en de jaarrekening. Om te komen tot een gedegen oordeel gebruikt het VO een in 2021 ontwikkeld en in 2023 geactualiseerd toetsingskader.

Het VO constateert voor 2023 dat het bestuur het VO bijpraat over beleidsvoornemens en besluiten die het bestuur neemt. Ook verstrekt het bestuur tijdig informatie over voorgenomen besluiten, zodat het VO waar nodig een gedegen advies kan geven. De in 2023 genomen bestuursbesluiten zijn door het VO als evenwichtig beoordeeld. Voor het VO is het van belang vooraf zicht te hebben op de manier waarop het bestuur veelal een keuze maakt tussen diverse opties en scenario's en welke kaders het bestuur als uitgangspunt hanteert om beargumenteerd tot de uiteindelijke keuze te komen. De werkwijze van het bestuur in de omgang met het VO heeft er in 2023 toe bijgedragen dat dit waar mogelijk ook gebeurd is. Het standaard verstrekken van het beslisdocument bij advies plichtige (voorgenomen) bestuursbesluiten waar het VO in haar aanbevelingen van vorig jaar om verzocht heeft is door het bestuur gepraktiseerd. Het VO gaat ervanuit dat dit ook in de toekomst het geval zal zijn.

Oordeel

Het VO is positief over de proactieve en transparante werkwijze van het bestuur in het overleg met het VO. Het VO heeft in 2023 viermaal een positief advies uitgebracht. Daar waar aan de orde heeft het VO tijdig haar input kunnen leveren.

Verkiezingen

In de tweede helft van 2023 heeft het VO verkiezingen georganiseerd voor de zetels namens de deelnemers en de pensioengerechtigden. Voor de zetels namens pensioengerechtigden heeft een ruim aantal personen zich verkiesbaar gesteld. Voor de twee zetels namens de deelnemers hebben zich slechts twee personen beschikbaar gesteld. Daarom zijn verkiezingen voor de zetels namens deelnemers achterwege gebleven zijn. De beschikbare kandidaten namens zijn (her)benoemd als lid van het verantwoordingsorgaan. De opkomst bij de deelnemers is teleurstellend en is naar de mening van het VO aanleiding om in samenwerking met bestuur en werkgevers meer aandacht te besteden aan het promoten van het belang van een goede vertegenwoordiging namens deelnemers in het VO.

Twee leden van het VO zijn in 2023 benaderd om zitting te nemen in het bestuur. Peter Pasmans en Laurine Lemon zijn in de tweede helft van 2023 na toetsing door DNB benoemd als bestuurslid van het fonds. De vrijgekomen plekken zijn ingevuld door Audrey Ringens op voordracht van de werkgever en Jan Schreuder namens deelnemers op basis van de eind 2023 gehouden verkiezingen.

Begin 2024 zijn Meindert Dijkstra en Arno Smeets (aspirant VO-lid) beide namens pensioengerechtigden teruggetreden en hun plaats werd in overeenstemming met het VO-reglement ingenomen door de eerst beschikbare kandidaten van de laatst gehouden verkiezingen, Ton de Boer en Albert Noteborn (zittend VO lid; hij is herbenoemd per 1 juli 2024). Tijdens de laatste verkiezingen zijn verder Marjon Doggen-Muijres en Feike Hylarides gekozen, beiden benoemd als aspirant lid. De aspirant leden treden op 1 juli 2024 toe als VO lid. Zij nemen wel al sinds november deel aan de vergaderingen en kennissessies van het VO om een zo goed mogelijke transitie te bewerkstelligen. Voor zover nodig is voor de nieuwe (aspirant)leden een opleidingsprogramma opgesteld.

Met betrekking tot de verkiezingen in 2023 merkt het VO het volgende op:

Doordat de zittingsperiode van de VO-leden namens pensioengerechtigden en deelnemers reglementair tegelijkertijd eindigt en deze zetels op basis van verkiezingen worden ingevuld, kan dit leiden tot de situatie waarin in een keer 6 van de 8 zetels bezet worden door nieuwe leden. Daardoor gaat de kennis die het VO heeft opgebouwd onherroepelijk verloren. Gebrek aan continuïteit maakt het functioneren van het VO zeker in de turbulente tijd van nu niet makkelijker. Dit in combinatie met het doorstromen van twee VO-leden naar het bestuur, hetgeen op zichzelf positief is, maakt het verloop nog groter en het borgen van de opgebouwde kennis nog moeilijker.

Aandachtspunt daarbij is de organisatie van het verkiezingsproces. Door verzendproblemen van de informatie rondom de VO-verkiezingen en de corrigerende maatregelen, zoals het verlengen van de termijnen, kenden de verkiezingen een lange doorlooptijd. De verkiezingsuitslag was daardoor pas twee maanden later dan gepland beschikbaar. De verkiezingen zijn gepland tijdens de periode van de zomervakanties wat niet als de meest optimale periode gezien kan worden.

Oordeel

Als gevolg van problemen bij de uitvoering van de verkiezingen is de doorlooptijd langer dan gepland en dan gewenst waardoor de inwerkperiode van nieuwe leden beperkt is.

Aanbevelingen

- Evalueer samen met het VO de huidige praktijk van eenmaal in de vier jaar verkiezingen en onderzoek alternatieve opties.
- Ontwikkel als bestuur in overleg met de werkgevers een aanpak om actieve deelnemers in het fonds te enthousiasmeren voor het werk in het VO.

Follow up aanbevelingen over 2022 (in 2023)

De door het VO gedane aanbevelingen zijn door het bestuur opgepakt. Belangrijke onderwerpen zoals het ontwikkelen van een evenwichtigheidskader en het inventariseren van de strategische opties voor Pensioenfonds PDN na transitie zijn onderhanden en zullen in 2024 verder uitgewerkt worden. Het VO heeft vorig jaar meerdere aanbevelingen op het gebied van communicatie gedaan en constateert dat het bestuur de complexe materie door een gelaagde vorm van communiceren (van globaal naar meer diepgang en tot in details afhankelijk van de interesse van de lezer) begrijpelijk probeert te maken voor de deelnemers en gewezen deelnemers en pensioengerechtigden.

Ook is in het kader van de Wtp gestart met informatievoorziening al is door vertraging in het transitietraject en het tot stand komen van de Wet toekomst pensioenen (Wtp) nog niet mogelijk om concreet veel voor (gewezen)deelnemers en pensioengerechtigden relevant nieuws te brengen. Desalniettemin zullen de communicatie-inspanningen continu aandacht van het bestuur blijven vragen. Op het gebied van risicobeheer zijn een aantal in de ERB-gedefinieerde triggers niet geraakt en zijn de daarvoor voorziene acties ook niet nodig gebleken.

Aanbeveling

Maak de rapportage over de follow-up van de aanbevelingen een periodiek agendapunt in het overleg met het VO.

Strategische Ontwikkelingen

Mede ingegeven door de toekomstige ontwikkelingen, zoals de Wtp, omgevingsrisico's door ontwikkelingen bij de werkgever en aangesloten ondernemingen en governance risico's als het gaat om de bestuurlijke capaciteit die nodig is voor het realiseren van de (strategische) doelen van het fonds, is het bestuur in 2022 gestart met een strategische heroriëntatie. In 2023 is in de visieontwikkeling nauwelijks voortgang geboekt als het gaat om het in beeld brengen van welke strategische opties er zijn voor Pensioenfonds PDN na de Wtp-transitie. Alhoewel het Wtp-traject in de tijd gezien een hogere prioriteit heeft, is het nadenken over de mogelijke opties voor de toekomstige positionering van het fonds en de daarbij behorende governance een belangrijke zaak. Voorkomen dient te worden dat het fonds door gebrek aan inzicht in mogelijke alternatieve toekomstige scenario's, door externe ontwikkelingen verrast wordt in het verdwijnen van mogelijk interessante opties. In kwartaal vier 2023 is de discussie over de strategische visie door het bestuur opnieuw opgepakt.

Oordeel

Het VO onderschrijft het belang om nu al na te denken over mogelijke scenario's en de consequenties daarvan voor het fonds ook al zal een strategische herpositionering waarschijnlijk pas aan de orde zijn na afronding van het Wtp-traject.

Aanbeveling

Maak helder welke strategische opties er zijn voor Pensioenfonds PDN na de Wtp transitie rekening houdend met de ontwikkelingen bij de werkgever en de aangesloten ondernemingen. Heb hierbij ook aandacht voor de bestuurlijke governance en met name voor de vraag of het paritaire bestuursmodel nog het meest passend is. Rond de totstandkoming van een langetermijnvisie af en definieer vervolgstappen.

Governance

Het bestuur heeft in het tweede kwartaal een evaluatie uitgevoerd van het in 2022 ingevoerde bestuursmodel met twee operationele bestuurders. Het VO heeft hier kennis van kunnen nemen. Mede naar aanleiding van het vertrek van Edith Schippers als voorzitter van het fonds vond er in 2023 opnieuw een aanpassing plaats in de bestuurlijke governance. Met handhaving van het paritaire model werd een extern voorzitter zonder stemrecht aangetrokken die met beide operationele, eveneens externe bestuurders het dagelijks bestuur van het fonds vormt.

Het opzetten en inrichten van het beleid blijft een onvervreembare verantwoordelijkheid van het bestuur als geheel. Om het toetreden tot het bestuur te vergemakkelijken werd de positie van algemeen bestuurslid ingesteld, waarbij wel algemene kennis op het gebied van pensioenen in de breedte als vereiste geldt maar geen specialistische kennis op de deelgebieden. Bij toetreden tot een van de commissies van het bestuur is dit wel een vereiste.

De fondsdocumenten en het beloningsbeleid werden aangepast aan de nieuwe structuur. Het overleg van het VO met het bestuur in 2023 vond met name plaats met de twee operationele bestuurders en later in het jaar ook met de nieuw aangetreden voorzitter. Het VO is positief over de wijze waarop dit overleg wordt ingevuld, maar hecht eraan dat het voltallige bestuur zichtbaar als eindverantwoordelijke beleidsbepaler fungeert en wil om die reden dan ook het contact met andere bestuursleden dan de leden van het DB in stand houden door hen periodiek uit te nodigen in de VO vergadering.

Oordeel

Het VO is positief over de door het bestuur voorgestelde en door de RvT geaccordeerde aanpassingen gezien de majeure inspanningen die nodig zijn in het kader van de Wtp transitie en het nadenken over de toekomstige positionering van het fonds. Het VO vraagt wel aandacht voor het in stand houden van de contacten van niet DB leden met het VO.

Aanbeveling

Alhoewel de DB leden nu het primaire aanspreekpunt zijn voor het VO hecht het VO er aan de bestaande werkwijze te continueren waarbij het VO desgewenst ook andere bestuursleden kan uitnodigen om deel te nemen aan het overleg met het VO. Met name als het gaat om onderwerpen waar bestuursleden meer specifiek bij betrokken zijn.

Overname DSM Pension Services (DPS)

In de loop van 2022 werd duidelijk dat dsm-firmenich DPS, die als uitvoeringsorganisatie op het gebied van pensioenbeheer en vermogensbeheer cruciaal is voor Pensioenfonds PDN, wilde vervreemden. Daarbij werd in eerste instantie gedacht aan een externe marktpartij. Het VO heeft geen positie als het gaat om de beslissing van dsm-firmenich in deze. Belangrijk voor Pensioenfonds PDN was dat de integrale dienstverlening door DPS ook na vervreemding in stand zou blijven en DPS de nodige ondersteuning tijdens de transitie naar een nieuwe regeling op basis van de nieuwe pensioen wet kan blijven leveren. Het beleid van het bestuur is er op gericht geweest de continuïteit van de dienstverlening te waarborgen in de periode van transitie. Het VO is het daar mee eens.

Gedurende 2023 werd duidelijk dat de potentiële verkoop aan een derde partij niet binnen de gestelde kaders van Pensioenfonds PDN te realiseren was en heeft dsm-firmenich Pensioenfonds PDN gevraagd de optie om zelf 100% aandeelhouder te worden nader te onderzoeken.

Het VO onderschrijft de mening van het bestuur dat het borgen van de continuïteit van dienstverlening door DPS in het belang van pensioen- en aanspraakgerechtigden van Pensioenfonds PDN is en nodig voor een beheerste Wtp implementatie. Naar de mening van het bestuur voldoet de gekozen optie van Pensioenfonds PDN als 100% aandeelhouder het best aan de gestelde randvoorwaarden. Het bestuur heeft het VO inzicht gegeven in de voor haar doorslaggevende argumenten, de uitgevoerde risico analyses, de SWOT-analyse, de mogelijke kosten impact op korte en lange termijn en de beheersing van de problematiek van de ontvlechting van DPS uit de dsm-firmenich organisatie.

Oordeel

Op basis van de ontvangen informatie is het VO van oordeel dat het bestuur een weloverwogen en goed beargumenteerd besluit genomen heeft. Daarbij past wel de kanttekening dat het VO geen inzicht heeft in mogelijk andere afgewezen opties. Het VO hecht er verder aan dat het bestuur haar rol als contractspartij bij de dienstverleningsovereenkomst strikt blijft invullen vanuit de doelstelling een qua kwaliteit en kosten marktconforme dienstverlening te realiseren. Het helder scheiden van de rollen van het bestuur als contractspartij en de rol van aandeelhouder is daarbij noodzakelijk. Het instellen van een aparte Raad van Commissarissen zoals voorzien is daarbij een goede zaak.

Aanbeveling

Het VO adviseert het bestuur de klantrelatie van Pensioenfonds PDN met DPS en de aandeelhoudersrelatie tussen beide strikt gescheiden te organiseren.

Pensioenen

Wet toekomst pensioenen

De Wtp is per 1 juli 2023 in werking getreden. In de loop van het jaar werd duidelijk dat de eerder al aangepaste streefdatum van ingaan van een nieuwe op de Wtp gebaseerde regeling opnieuw verder in de tijd zou opschuiven. De streefdatum is nu 1 januari 2026. Nog steeds zitten we pas in de eerste arbeidsvoorwaardelijke fase waarin sociale partners aan zet zijn om een contractkeuze te maken. De gesprekken hebben tot nu toe slechts tot een voorlopige keuze voor het solidaire contract geleid. Het proces waarin het bestuur afhankelijk is van de voortgang aan de onderhandelingstafel van sociale partners van dsm-firmenich verloopt traag. Voor het VO geldt dat er nog veel zaken niet duidelijk zijn en dat er een risico is dat de voor de adviezen van het VO benodigde tijd in het kader van de Wtp onder druk komt.

Het VO heeft het afgelopen jaar door middel van 5 kennissessies zich voorbereid op zijn rol in het Wtp-proces. In het vierde kwartaal is het VO gestart met het maken van een eigen plan van aanpak voor het Wtp-traject. Het bestuur komt met een detailplanning waarin ook de voor het VO relevante momenten van advisering gedefinieerd zijn en een invulling van een op de Wtp gericht evenwichtigheidskader. Het VO is door de RvT geïnformeerd over hoe de raad het Wtp-traject vanuit haar positie en rol zal monitoren en welke informatie-eisen de raad gesteld heeft aan het bestuur.

Het VO is voorstander van het delen door het bestuur van hun aanpak ten aanzien van de te onderscheiden deeltrajecten in het Wtp-traject, de detailplanning in de tijd en de door het bestuur in ontwikkeling zijnde evenwichtigheidskader samen met het plan van aanpak van het VO om zo tot een onderling goed afgestemde wijze van werken te komen. Ook wil het VO dan afspraken maken met het bestuur over de informatievoorziening aan het VO en de door het VO gewenste kennissessies.

Uitvoeringsovereenkomst

De in 2019 voor de periode 2021/2022 overeengekomen uitvoeringsovereenkomst werd in 2022 door de werkgever(s) met één jaar verlengd en is definitief geëindigd ultimo 2023. De afspraak uit de uitvoeringsovereenkomst om de negatieve impact van de pensioenopbouw op de dekkinggraad over de periode 2021/2025 te beperken tot van 1% punt ("M1-toets"), is tot en met 2023 binnen de geaccordeerde ruimte. Pensioenfonds PDN heeft besloten om het premiebeleid per 1 januari 2024 als gevolg van de hoge(re)

dekkingsgraden beperkt aan te passen. Bij de totstandkoming van het premiebeleid in 2020 was namelijk geen rekening gehouden met hoge(re) dekkingsgraden en het effect daarvan op de M1-toets. Daarom heeft Pensioenfonds PDN besloten om in de M1-toets het effect van de dekkingsgraad op de M1 (impact van de ontvangen premie op de dekkingsgraad) niet mee te nemen voor zover de dekkingsgraad hoger is dan het vereist eigen vermogen (VEV).

Voor de periode tot transitie heeft Pensioenfonds PDN nieuwe uitvoeringsovereenkomsten gesloten die niet wezenlijk anders zijn dan de afgelopen uitvoeringsovereenkomsten. Wel belangrijk is dat het door de renteontwikkeling en aanpassingen in de regelgeving ingaande 2024 weer mogelijk is de fiscaal maximaal toegestane opbouw voor nieuwe rechten toe te kennen. De uitvoeringsovereenkomsten zijn zodanig ingericht dat dat ook toegepast wordt, maar mocht in enig jaar de in de overeenkomst vastgelegde premie niet voldoende zijn dan zullen de naar de toekomst toe nieuw toe te kennen rechten naar evenredigheid worden aangepast. Het bestuur heeft bevestigd dat de verhoging van het opbouwpercentage ingaande 2024 geen impact heeft op de hoogte van de compensatielast in de Wtp transitie. Bepalend voor de compensatielast is namelijk de hoogte van de toekomstige premie en de daaruit af te leiden opbouw voor de toekomst en niet het opbouwpercentage.

Toeslagverlening

Het bestuur heeft in december 2022 het toeslagenbeleid tot aan Wtp-transitie bepaald. Het huidige FTK blijft daarbij het uitgangspunt waarbij op ieder toeslagmoment gekeken wordt of op basis van de financiële positie van het fonds, de concrete uitkomst van de FTK-toeslagmaatstaven en de wettelijke mogelijkheden op dat moment ruimte is om iets extra's te doen. Extra toeslag wordt dan discretionair ingevuld op basis van specifieke omstandigheden van dat moment. Het bestuur heeft in 2023 gebruik gemaakt van zijn mogelijkheid om meer dan de reguliere op het FTK gebaseerde toeslag te verlenen. Daarbij is ook nadrukkelijk gekeken hoe de toeslagverlening over een periode van twee jaar (2022 en 2023) per saldo uitpakte voor respectievelijk deelnemers enerzijds en pensioengerechtigden en gewezen deelnemers anderzijds.

Het bestuur heeft het VO helder geïnformeerd over de door haar gemaakte afwegingen en de argumenten voor de door haar gemaakte keuze uit de verschillende opties en uitgelegd waarom haar keuze evenwichtig is. Het VO heeft geen adviesrecht over het toeslagbesluit, maar wel recht op informatie. Naar de mening van het VO is het besluit zorgvuldig voorbereid, zijn alternatieven bekeken en is het evenwichtig en uitlegbaar.

Haalbaarheidstoets

De jaarlijks verplicht uit te voeren haalbaarheidstoets die inzicht geeft of het toegezegde (nominale) pensioen op een lange termijn waargemaakt kan worden werd gedeeld met het VO en gaf geen aanleiding tot opmerkingen.

Oordeel

Het bestuur heeft de door het VO vorig jaar gedane aanbeveling om een evenwichtigheidskader te ontwikkelen opgepakt en zal naar verwachting dit begin 2024 delen met het VO. Wij vinden dit een positieve ontwikkeling en gaan ervanuit dat het VO haar inbreng in de discussie kan hebben alvorens het kader definitief wordt vastgesteld.

De discussie over de door het bestuur voorgestane aanpassingen in het premiebeleid, de consequenties voor de M1-toets, de aanwending van de premie voor opbouw van nieuwe pensioenaanspraken vanaf 1 januari 2024 zijn tijdig met het VO besproken en de verwerking van de door het VO gemaakte opmerkingen in de uitvoeringsovereenkomst zijn verwerkt.

Het bestuur heeft het VO tijdig en adequaat geïnformeerd over het genomen besluit over de toeslagen per 31 december 2023 en helder onderbouwd hoe de evenwichtigheid in haar besluit is meegenomen.

Aanbeveling

Deel de in ontwikkeling zijnde documenten in het Wtp-traject, de planning en het evenwichtigheidskader tijdig met het VO en bespreek het WTP plan van aanpak van het VO om zo tot een onderling afgestemde werkwijze in het kader van de Wtp transitie te komen.

Communicatie

Het bestuur is in de loop van 2023 gestart met aparte nieuwsberichten (Pensioen Wijs) op het thuisadres van (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden met informatie over de nieuwe pensioenregels op basis van de Wtp. Ook het PDN Magazine met informatie over actuele ontwikkelingen en voor deelnemers relevante informatie wordt nog steeds thuisbezorgd. De respons op de website van het fonds is hoog en de beschikbaarheid van informatie wordt erg gewaardeerd.

Het bestuur heeft in 2023 extra aandacht besteed aan het uitleggen van het toeslagen besluit waarbij informatie in een gelaagde aanpak voor iedereen op diverse niveaus beschikbaar is aangevuld met individueel gerichte informatie op de website en een brief op het thuisadres. Het VO is positief over deze ontwikkeling. Desalniettemin blijft continue aandacht en inspanning nodig om draagvlak bij (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden te krijgen voor de complexe veranderingen als gevolg van de Wtp-transitie. Een zorgpunt is daarbij de kostenontwikkeling zeker als (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden straks in het kader van de Wtp ondersteund moeten worden in de door hun te maken keuzes als het om pensioenen gaat.

Het uit 2021 daterende driejarige communicatiebeleidsplan is eind 2023 verlopen en in 2024 zal een nieuw meerjarig adviesplichtig communicatiebeleidsplan opgesteld worden. Met betrekking tot de Wtp zijn er aparte communicatie-verplichtingen aan de orde en het VO gaat ervanuit dat het bestuur het VO tijdig betreft in zijn beleidsvoorbereiding daarvan.

Oordeel

Het VO is van oordeel dat het bestuur in 2023 veel aandacht heeft gehad voor communicatie, maar constateert tegelijkertijd dat het een uitdaging blijft om (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden echt te bereiken en over onderwerpen als onder andere risicopreferentie, ESG, impact van renteontwikkelingen en nu ook Wtp toegankelijk en overzichtelijk richting (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden te communiceren.

Aanbeveling

Betrek het VO tijdig bij de gedachtenvorming over het nieuwe communicatiebeleidsplan, de communicatieplannen in het kader van de Wtp en de aanpak van de keuzebegeleiding. Maak hierbij de daarmee gemoeide kosten inzichtelijk en betrek dat in de afweging van alternatieven.

Beleggingen

Alhoewel het rendement met 8,7% bevredigend was, bleef de performance met name door een hogere exposure in hypotheek en erfpacht achter bij de benchmark. Terwijl door de relatief lage renteafdekking in eerdere jaren de dekkingsgraad onder druk stond resulteerde dit de afgelopen twee jaar in een forse stijging van de dekkingsgraad. In de loop van het jaar is in overeenstemming met het beleid vanwege de toegenomen dekkingsgraad de renteafdekking verhoogd. De hogere dekkingsgraad maakte het mogelijk over de afgelopen twee jaren toeslagen te verlenen. In 2023 werd het eind 2022 vastgestelde nieuwe strategische beleggingsbeleid geïmplementeerd. Het economisch wereldbeeld is einde jaar getoetst en heeft niet geleid tot aanpassingen in het beleid.

Pensioenfonds PDN stond in 2023 net als in 2022 op plaats 8 in de ranglijst van duurzaam en verantwoord beleggen van de Vereniging voor Duurzame Ontwikkeling (VBDO). Pensioenfonds PDN heeft een ambitieus beleggingsbeleid als het gaat om duurzaamheid. Op veel gebieden zoals onder andere uitsluitingen, engagement en CO2-emissies zijn doelstellingen geformuleerd op middellange en lange termijn. In 2023 zijn weer stappen gezet om deze doelstellingen te realiseren. Door middel van het jaarlijkse duurzaamheidsverslag wordt uitgebreid over het beleid en de resultaten gerapporteerd.

Oordeel

Het bestuur informeert het VO adequaat over de overwegingen bij de bepaling van het beleggingsbeleid en de evaluatie van het wereldbeeld en via de uitgebreide maandelijkse rapportage over de resultaten van het beleggingsbeleid. Van belang is het houden van draagvlak voor duurzaam en verantwoord beleggen onder de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. Temeer omdat duurzaamheid en economisch rendement op kortere termijn niet altijd synchroon lopen.

Aanbeveling

Analyseer de mogelijkheden de dekkingsgraad te beschermen en daarmee het gewenste scenario voor de Wtp-transitie te faciliteren.

Risicobeheer

Pensioenfonds PDN identificeert en beoordeelt in een driejaarlijkse cyclus de risico's op strategisch, financieel en operationeel niveau door middel van een Risk en Control Assessment (RCA) en aan de hand van een systematische integriteitsanalyse tool (SIRA). Jaarlijks vindt een actualisatie plaats om vast te stellen of alle risico's voldoende in beeld zijn en of aanvullende beheersmaatregelen nodig zijn. Het VO heeft kennis kunnen nemen van de actualisatie van de RCA in 2023 en diverse activiteiten op het gebied van risico-inventarisatie en -beheersing, zoals een risicoanalyse in het kader van de Wtp, de audit van het in het kader van de Wtp benodigde nieuwe IT-systeem en de uitvoering van de in het auditplan 2023 voorziene audits die door de sleutelfunctiehouder in de VO-vergadering zijn toegelicht. De in 2022 geconstateerde risico's ten aanzien van de governance van het fonds zijn in 2023 door de benoeming van de operationeel bestuurders en de benoeming van een onafhankelijk voorzitter deels weggenomen.

In 2021 heeft Pensioenfonds PDN de door DNB voorgeschreven Eigen Risico Beoordeling (ERB) uitgevoerd. Dit is een integrale analyse en beoordeling van de risico's waaraan het fonds blootstaat en van de effectiviteit van

het vigerend risicobeheer. De ERB heeft een horizon van drie jaar. In de ERB zijn een aantal acties benoemd maar ook triggers die aanleiding kunnen zijn om als die geraakt worden actie te ondernemen. De centrale vraag van de ERB was of de schaalgrootte van Pensioenfonds PDN nu of in de toekomst een bedreiging vormt voor de realisatie van de doelstellingen van het fonds. Vastgesteld werd dat schaalgrootte in 2021 geen bedreiging was maar wel dat er zich in de toekomstscenario's kunnen voordoen waarin dit wel het geval zal kunnen zijn. In dit verband zijn ook een aantal triggers gedefinieerd die zich nog niet hebben voorgedaan. Niet alle gedefinieerde acties zijn inmiddels uitgevoerd waaronder de strategische discussie over de toekomst van het fonds en het actualiseren van de strategische missie en visie van Pensioenfonds PDN. Voor het VO is dit onderdeel van de onder het hoofdstuk “strategische ontwikkelingen” gedane aanbeveling. De ERB zal in 2024 geactualiseerd moeten worden en ook moeten voldoen aan de door DNB aangegeven vereisten gerelateerd aan de Wtp.

Oordeel

Het VO is positief over de systematische uitvoering van het risicobeheer en vertrouwt erop dat het bestuur tijdig opvolging geeft aan de uitvoering van de openstaande acties en hier het VO in blijft meenemen.

Aanbeveling

Evalueer de nog uitstaande acties uit de ERB 2021/2023 en geef aan of deze wel of niet worden opgepakt dan wel meegenomen in de nieuwe ERB.

Uitvoeringskosten

Met invoering van de Wtp per 1 juli 2023 moet het VO expliciet een oordeel geven over de uitvoeringskosten van het fonds. Het VO heeft daartoe kennisgenomen van de jaarlijkse benchmark door een externe partij waarbij de kosten van Pensioenfonds PDN op een aantal te onderscheiden gebieden vergeleken worden met een ‘peer’-groep. Het bestuur heeft ook inzicht verschaft in de kostenontwikkeling van de afgelopen jaren waarbij onderscheid is gemaakt tussen de reguliere uitvoeringskosten en bijzondere projecten zoals in het kader van de Wtp transitie. Met DPS is ingaande 2023 een nieuwe dienstverleningsovereenkomst gesloten waarbij tarifiering en kwaliteit van dienstverlening zoveel mogelijk getoetst zijn op marktconformiteit. Alhoewel er sprake is van een stijgende kostentrend de afgelopen jaren blijven de uitvoeringskosten van Pensioenfonds PDN in vergelijking met de ‘peer’-groep rond de mediaan scoren. De gerealiseerde kosten zijn ook in lijn met de begrotingen. De maandelijkse rapportage van de kosten geeft gedetailleerd inzicht in de actuele kostenontwikkeling ten opzichte van de begroting. Wel zien we in de begroting 2024 een verdere kostenstijging, die niet alleen door inflatie veroorzaakt wordt.

Oordeel

De uitvoeringskosten worden door het bestuur nauwgezet gemonitord. De uitvoeringskosten liggen de afgelopen jaren in de benchmarkvergelijking op of rond het mediaan niveau. Wel heeft het VO enige zorgen over de tendens van ieder jaar verder stijgende kosten die uiteindelijk ten koste gaan van het vermogen van het pensioenfonds en dus ten laste van de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden.

Samenvattend oordeel

Het VO is van oordeel dat het in 2023 door het bestuur vastgestelde beleid en de genomen bestuursbesluiten in het belang van de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden zijn. Bij het nemen van besluiten heeft het bestuur de afweging van belangen van alle belanghebbenden expliciet meegenomen in zijn besluitvormingsproces. Het afgelopen jaar heeft het bestuur bij belangrijke beslissingen zoals het premiebeleid en het toeslagenbesluit het VO tijdig meegenomen in haar besluitvormingsproces en ook inzicht verschaft in de door haar gemaakte afwegingen tussen alternatieven. Het VO vertrouwt erop dat het in ontwikkeling zijnde evenwichtigheidskader in het kader van de Wtp transitie door het bestuur begin 2024 met het VO gedeeld wordt.

Speerpunten VO 2024

De belangrijkste speerpunten waarop het VO in 2024 wil focussen, zijn:

1. Voortgang van het Wtp transitietraject mede op basis van het eigen met het bestuur af te stemmen plan van aanpak.
2. De communicatie in het kader van de Wtp naar deelnemers en pensioengerechtigden.
3. De totstandkoming van een toekomstvisie voor Pensioenfonds PDN na de Wtp-transitie.
4. Monitoring van de algemene uitvoeringskosten en de Wtp-projectkosten.

29 mei 2024

Verantwoordingsorgaan Pensioenfonds PDN

Wil Beckers (voorzitter)

Ton de Boer (benoemd februari 2024)

Peter Coomans

Albert Noteborn

Audrey Ringens (benoemd november 2023)

Jan Schreuder (benoemd november 2023)

Marc Silvertand

Etha van de Wiel

Reactie van bestuur

Inleiding

Het bestuur van Pensioenfonds PDN heeft met veel aandacht kennisgenomen van de bevindingen en aanbevelingen van het Verantwoordingsorgaan (VO) in het beoordelingsrapport over 2023. Het bestuur waardeert de constructieve en kritische blik van het VO en is van mening dat de bevindingen en aanbevelingen een waardevolle bijdrage leveren aan de verdere verbetering van het bestuur en de organisatie van Pensioenfonds PDN.

In 2023 hebben een aantal wijzigingen plaatsgevonden in de samenstelling van het VO. Twee VO-leden, Peter Pasmans en Laurine Lemon, zijn in 2023 benoemd als bestuurslid. Om die reden is hun VO-lidmaatschap geëindigd. Zij zijn opgevolgd door Audrey Ringens en Jan Schreuder. In 2023 hebben ook verkiezingen plaatsgevonden voor de opvolging van de VO-leden namens pensioengerechtigden. Op basis van de uitslag van de verkiezingen treden Ton de Boer, Marjon Doggen-Muijres, Feike Hylarides en Albert Noteborn als verkozen om toe te treden tot het VO. Ton de Boer is vanwege het terugtreden van Meindert Dijkstra inmiddels al toegetreden tot het VO. Marjon en Feike maken als aspirant-lid deel uit van het VO en zullen per 1 juli 2024 als lid toetreden tot het VO. Zij volgen Wil Beckers en Etha van de Wiel op. Albert Noteborn, zittend VO-lid, zal per diezelfde datum herbenoemd worden.

Het bestuur kijkt uit naar de samenwerking met Audrey, Jan, Ton, Marjon, Feike en Albert en wenst hun succes bij hun rol als lid van het VO.

In zijn oordeel over 2023 heeft het VO een aantal bevindingen en aandachtspunten opgenomen en speerpunten voor 2024 geformuleerd. Het VO heeft het oordeel besproken met een afvaardiging van het bestuur en toegelicht in de jaarvergadering. De bestuursreactie is toegevoegd aan het jaarverslag.

Samenvattend oordeel van het VO

Het VO is tevreden over de voortgang die Pensioenfonds PDN heeft geboekt op het gebied van governance, risicomanagement en beleggingen. Het VO waardeert de openheid en transparantie van het bestuur en de bereidheid om samen te werken met het VO. Het VO heeft ook een aantal aandachtspunten benoemd, waaronder:

- Het belang om nu al na te denken over mogelijke scenario's en de consequenties daarvan na afronding van het Wtp-traject.
- De ontwikkeling van de uitvoeringskosten.
- De tijdige informatieverstrekking aan VO van Wtp-informatie, zodat het VO zijn rol adequaat en tijdig kan invullen

Het bestuur onderschrijft de aandachtspunten van het VO en is vastbesloten om hieraan te werken.

Bevindingen, aanbevelingen over 2023 en speerpunten 2024

Nadenken over mogelijke scenario's voor de toekomst van Pensioenfonds PDN na de Wtp-transitie

De Wtp-transitie is een impactvolle wijziging en vraagt veel van Pensioenfonds PDN. De focus van Pensioenfonds PDN ligt primair op een succesvolle Wtp-transitie. Dat is in het belang van alle pensioen- en aanspraakgerechtigden en de werkgevers die hun pensioenregeling bij Pensioenfonds PDN hebben

ondergebracht. Het bestuur besteed daarnaast waar mogelijk aandacht aan de ontwikkeling van de strategie. Eind 2023 heeft in dat verband zij als eerste stap de actuele positionering van het fonds vastgelegd en de missie, visie en strategie geactualiseerd. Het bestuur wil als vervolg daarop in 2024 verder nadenken over mogelijke scenario's en consequenties daarvan voor de toekomst van Pensioenfonds PDN na de Wtp-transitie. Het fonds wil in dat verband onder andere de dialoog voeren met de stakeholders en de ontwikkelingen in de pensioensector (blijven) monitoren.

Governance

De governance van het fonds heeft zich de laatste twee jaar in rap tempo doorontwikkeld. Zo heeft het bestuur in 2022 binnen de kring van het bestuur twee operationeel bestuurders benoemd. In 2023 heeft bestuur een onafhankelijk voorzitter benoemd. Verder heeft Pensioenfonds PDN in 2023 de aandelen van DPS B.V., de pensioenuitvoeringsorganisatie van Pensioenfonds PDN, overgenomen. Daardoor heeft het fonds niet alleen een klantrelatie, maar ook een aandeelhoudersrelatie met DPS. Het bestuur scheidt deze relaties strikt in het belang van zowel Pensioenfonds PDN alsook van DPS. Het bestuur heeft daarom een aparte bestuurscommissie ingericht die belast is met de vraagstukken van Pensioenfonds PDN als aandeelhouder van DPS. Het bestuur blijft de governance en de wijzigingen die de laatste jaren zijn doorgevoerd evalueren en zal waar nodig aanvullende maatregelen treffen.

Dat het opzetten en inrichten van het beleid een onvervreembare verantwoordelijkheid van het bestuur als geheel blijft onderschrijft het bestuur. Om te zorgen dat ieder bestuurslid die verantwoordelijkheid ook kan dragen, maakt het bestuur veelvuldig gebruik van aparte bestuurlijke beeldvormende bijeenkomsten om nieuwe beleidsvoornemens voor te bereiden.

De samenwerking tussen bestuur, raad van toezicht (RvT) en VO is onlosmakelijk verbonden met een goede governance. Het bestuur waardeert het oordeel van het VO dat zij positief is over de proactieve en transparante werkwijze van het bestuur in het overleg met het VO. Het bestuur blijft zich inspannen voor een goede informatieverstrekking aan de fondsorganen en de onderlinge samenwerking. Dit alles met het oog op de Wtp-transitie, waarin zowel het VO alsook de RvT een belangrijke rol vervullen.

Pensioenen

Wet Toekomst Pensioenen (Wtp)

Het bestuur deelt de mening van het VO dat het Wtp-proces minder voorspoedig verloopt dan eerder was gepland of gewenst. Naar de mening van het bestuur illustreert dit de complexe operatie waar Pensioenfonds PDN aan de vooravond van staat. Dat laat onverlet dat het bestuur samen met sociale partners streeft naar een zorgvuldig en evenwichtige Wtp-transitie. Het bestuur is zich ervan bewust dat dit risico's met zich meebrengt, waaronder een mogelijk tekort aan tijd voor het VO om haar adviezen uit te brengen. Het bestuur waardeert de inspanningen van het VO om zich voor te bereiden op de Wtp-transitie. Het bestuur zal de in ontwikkeling zijnde documenten, de planning en het evenwichtigheidskader tijdig met het VO delen. Het bestuur is ook bereid om het Wtp-plan van aanpak van het VO te bespreken om tot een onderling afgestemde werkwijze te komen om daarmee de kans dat dat het VO in tijdnood komt zoveel mogelijk te beperken.

Uitvoeringsovereenkomst

Het bestuur is tevreden met de nieuwe uitvoeringsovereenkomsten met de aangesloten ondernemingen. De uitvoeringsovereenkomsten zijn gesloten voor de periode tot beoogde Wtp-transitiemoment (1 januari 2026). Deze overeenkomsten zijn niet wezenlijk anders dan de afgelopen uitvoeringsovereenkomsten. Belangrijk is dat het door de renteontwikkeling en aanpassingen in de regelgeving weer mogelijk is de fiscaal maximaal toegestane opbouw voor nieuwe rechten toe te kennen. Het bestuur bevestigt dat de verhoging van het opbouwpercentage ingaande 2024 geen impact heeft op de berekening van de compensatielast in de Wtp-transitie.

Toeslagverlening

Het bestuur waardeert dat het VO van mening is dat zij tijdig en adequaat is geïnformeerd over het genomen besluit over de toeslagen per 31 december en helder heeft onderbouwd hoe de evenwichtigheid is haar besluit is meegenomen.

Communicatie

Het bestuur is tevreden met de positieve beoordeling van het VO over de aandacht die het bestuur in 2023 heeft besteed aan communicatie. Het bestuur is zich ervan bewust dat het een uitdaging blijft om (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden echt te bereiken en over complexe onderwerpen zoals risicopreferentie, ESG, impact van renteontwikkelingen en de Wtp toegankelijk en overzichtelijk te communiceren.

Het bestuur is het met het VO eens dat continue aandacht en inspanning nodig is om draagvlak te krijgen voor de complexe veranderingen als gevolg van de Wtp-transitie. Het bestuur is zich ook bewust van de kosten die gepaard gaan met de ondersteuning van (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden bij de keuzes die ze in het kader van de Wtp moeten maken. Het bestuur zal waar mogelijk en noodzakelijk in de afweging van alternatieven de kosten die gepaard gaan met de communicatie-inspanningen inzichtelijk maken. Het bestuur waardeert de betrokkenheid en de daaruit voortvloeiende input van het VO op het communicatiebeleid en zal het VO blijven betrekken bij de ontwikkeling daarvan.

Beleggingen

Het bestuur is tevreden met de positieve beoordeling van het VO over de wijze waarop het bestuur het VO informeert over de overwegingen bij de bepaling van het beleggingsbeleid, de evaluatie van het wereldbeeld en de resultaten van het beleggingsbeleid.

Het bestuur is zich ervan bewust dat het belangrijk is om draagvlak te houden voor duurzaam en verantwoord beleggen onder de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. Het bestuur zal zich blijven inzetten om de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden te informeren over de voordelen van duurzaam en verantwoord beleggen.

Het bestuur zal de mogelijkheden analyseren om de huidige financiële positie te beschermen en daarmee het gewenste scenario voor de Wtp-transitie te faciliteren.

Risicobeheer

Het bestuur is zich ervan bewust dat het belangrijk is om tijdig opvolging te geven aan de openstaande acties uit de ERB 2021/2023. Het bestuur zal de openstaande acties uit de ERB 2021/2023 evalueren en aangeven of ze wel of niet worden opgepakt dan wel worden meegenomen in de nieuwe ERB. In 2024 zal het bestuur opnieuw een ERB uitvoeren, waarbij de nieuwe risico's en triggers die in de Wtp-transitie relevant zijn, meegenomen zullen worden. Het bestuur is vastbesloten om het risicobeheer te blijven verbeteren. Het bestuur zal het VO blijven informeren over de voortgang van de acties die in de ERB zijn benoemd.

Uitvoeringskosten

Het bestuur is zich ervan bewust van de tendens van ieder jaar verder stijgende uitvoeringskosten. De kosten die het fonds aan DPS betaalt liggen echter voor de komende jaren vast in de nieuwe dienstverleningsovereenkomst tussen Pensioenfonds PDN en DPS BV. Bij de overname van DPS is gebleken dat met deze kosten (inkomsten voor DPS) een gezonde bedrijfsvoering mogelijk is. De eigen fondskosten zijn in enige mate onzeker en worden vooral beïnvloed door de uitgaven voor de implementatie van Wtp. Projecten zijn duidelijk vormgegeven en worden nauwgezet beheerst.

Lage opkomst verkiezingen VO-leden

Het bestuur ziet net als het VO, dat de animo voor en de opkomst bij de verkiezingen van VO-leden lager was dan wellicht gewenst of verwacht. Het bestuur wil samen met het VO de betrokkenheid van de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden bij Pensioenfonds PDN vergroten en zal met het VO de ervaringen met de vierjaarlijkse verkiezingen evalueren en mogelijke alternatieven daarvoor bespreken.

Tot slot

Het bestuur dankt het VO voor het delen van hun bevindingen en aanbevelingen. Het bestuur is het VO zeer erkentelijk voor zijn inzet in 2023, zijn betrokkenheid en de constructieve gesprekken. Het bestuur kijkt met vertrouwen uit naar de voortzetting van de open en nauwe samenwerking.

Het bestuur,
Mei 2024

9.3 Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds DSM Nederland te Heerlen is aan Triple A - Risk Finance Certification B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2023.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds DSM Nederland, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 70.000.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 3.500.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Op grond van overgangsrecht gelden genoemde artikelen, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden. Aangezien het pensioenfonds gebruik maakt van de versoepelde toeslagregels opgenomen in het Besluit toeslag in bijzondere omstandigheden 2023 is artikel 137 van de Pensioenwet niet volledig van toepassing. Ik heb onderzocht of is voldaan aan de voorwaarden voor het gebruik van de versoepelde toeslagregels. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;
- het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- de kostendeekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn toereikende technische voorzieningen vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar hoger dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132 (vereist eigen vermogen). Hierbij merk ik op dat op grond van overgangsrecht de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet gelden, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luidden. Hierbij is in aanmerking genomen dat het pensioenfonds gebruik maakt van de versoepelde toeslagregels opgenomen in het Besluit toeslag in bijzondere omstandigheden 2023, waardoor artikel 137, tweede lid, onderdelen a en b van de Pensioenwet niet van toepassing zijn. Het pensioenfonds heeft onderbouwd te hebben voldaan aan de in dat besluit gestelde voorwaarden voor het gebruik van de versoepelde toeslagregels.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is hoger dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds DSM Nederland is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

Amsterdam, 4 juni 2024
 drs. Hen Veerman AAG RBA
 verbonden aan Triple A - Risk Finance Certification B.V

9.4 Rapportage Compliance Officer

Integer gedrag door alle aan Pensioenfonds PDN verbonden personen is een belangrijke voorwaarde voor het vertrouwen in het pensioenfonds. Daartoe voert Pensioenfonds PDN een integriteitsbeleid, is een compliance programma opgesteld en is een Compliance Officer aangesteld om toe te zien op de naleving.

Het bestuur van Pensioenfonds PDN heeft een eigen gedragscode opgesteld voor de verbonden personen. De leden van het bestuur, de externe adviseurs, de leden van de raad van toezicht en de leden van het verantwoordingsorgaan vallen onder deze gedragscode. Na afloop van een kalenderjaar wordt aan betrokkenen gevraagd een verklaring af te geven dat de gedragscode het afgelopen jaar is nageleefd en dat eventuele nevenfuncties juist en volledig zijn doorgegeven aan de Compliance Officer.

In 2023 hebben diverse activiteiten plaatsgevonden in lijn met het compliance programma. Ik heb diverse gesprekken met (beoogde) verbonden personen gevoerd, individueel of in fondsgremia, over de verschillende elementen van de gedragscode. In het licht van de strategische heroriëntatie die in 2023 heeft plaatsgevonden, heb ik deelgenomen aan enkele vergaderingen van het Pensioenfonds PDN Risico Overleg.

Bevindingen 2023

Uit het toezicht op de naleving van de gedragscode zijn geen onregelmatigheden geconstateerd. Potentiële belangenverstrengelingen of de schijn hiervan zijn gemeld en met mij besproken; hierop is gepast geacteerd. Er zijn geen meldingen gedaan dat zich pogingen tot oneigenlijke beïnvloeding van verbonden personen hebben voorgedaan. Er zijn geen gevallen geconstateerd waarbij voorwetenschap is gedeeld, noch zijn er ten aanzien van gemelde privé beleggingstransacties door insiders van het fonds onregelmatigheden geconstateerd.

Door verbonden personen gemelde nevenfuncties zijn als acceptabel beoordeeld in het kader van de gedragscode, en de grenzen betreffende de maximaal toelaatbare VTE-score zijn daarbij gerespecteerd. De aan het fonds verbonden personen hebben een schriftelijke verklaring tot naleving van de gedragscode over 2023 bij mij ingediend waarbij door bestuur specifiek attentie is gevraagd voor vertrouwelijkheid van informatie; uit analyse en waar nodig navraag zijn geen aandachtspunten naar voren gekomen.

Conclusie

Uit de diverse interacties gedurende het jaar en de schriftelijke verklaringen concludeer ik dat bij Pensioenfonds PDN de gedragscode adequaat nageleefd wordt.

Heerlen, 5 maart 2024

F.C.G. Hermans
Compliance Officer

9.5 Personalia

Samenstelling bestuur ultimo 2023

Bestuurder	Geleding	Geboorte jaar	In bestuur sinds	Aftredend volgens rooster
De heer A.R. de Jong Onafhankelijk voorzitter bestuur zonder stemrecht Lid dagelijks bestuur Aandeelhouderscommissie	onafhankelijk	1958	20-06-2023	19-06-2027
Mevrouw M.E.P.J. van Heeswijk Lid Cie. Pensioenen & Communicatie	werkgevers	1970	26-03-2013	31-12-2024
Mevrouw L.E. Lemon Sleutelfunctiehouder Risicobeheer	werkgevers	1974	24-11-2023	23-11-2027
De heer P.C. Molenaar Operationeel bestuurder Beleggingen Klachten & Geschillencommissie	werkgevers	1962	01-09-2022	31-08-2026
De heer P.L.E.M. Pasmans Toehoorder Cie. Pensioenen & Communicatie en Aandeelhouderscommissie	werkgevers	1983	01-08-2023	31-07-2027
De heer W.M.C. Reinartz Lid Cie. Pensioenen & en Communicatie (IT) Klachten & Geschillencommissie	werknemers	1961	07-12-2020	06-12-2024
De heer E.P. de Vries Operationeel bestuurder Pensioenen & Communicatie	werknemers	1964	24-04-2018	23-04-2026
De heer P.A.M. Rennen, Lid Cie. Pensioenen & Communicatie Cie. Beleggingen	pensioengerechtigden	1953	15-02-2022	15-02-2026
De heer A. Sonneveld, Aandeelhouderscommissie	pensioengerechtigden	1953	01-08-2023	31-07-2027

De volgende bestuursleden zijn afgetreden in de loop van 2023:

Bestuurder	Geleding	Geboorte jaar	In bestuur sinds	Afgetreden
De heer K.A. Pikaart Vicevoorzitter, lid Cie. beleggingen	pensioengerechtigden	1952	21-01-2021	01-04-2023
Mevrouw E. I. Schippers Voorzitter bestuur Lid dagelijks bestuur	werkgevers	1964	25-04-2019	19-06-2023

Bestuurder	Geleding	Geboorte jaar	In bestuur sinds	Afgetreden
De heer J.M.H. Op Heij Sleutelfunctiehouder Risicobeheer	werkgevers	1960	30-09-2019	23-11-2023

Relevante nevenfuncties bestuurders ultimo 2023

Mevrouw M.E.P.J. van Heeswijk-Kuster

- Senior Legal Counsel DSM
- Voorzitter RvT Stichting Antidiscriminatie-voorziening Limburg

De heer A.R. de Jong

- SVP Corporate Finance & Treasury KLM

Mevrouw L.E. Lemon

- Head of group financial compliance dsm-firmenich

De heer P.C. Molenaar

- Voorzitter en lid beleggingscommissie Stichting Pensioenfonds Lloyd's Register
- Extern adviseur Beleggingscommissie Roba pensioenfonds
- Extern adviseur Beleggingscommissie Allianz NL PPI
- Extern adviseur Beleggingscommissie Monuta Verzekeringen

De heer P.L.E.M Pasmans

- Application Development Specialist Endurans Solar
- Lid Pensioencommissie Synergo VHP

De heer W.M.C. Reinartz

- Lid RvT Stichting Fonds voor Sociale Instellingen (FSI)
- Treasurer / Board member Stichting Baandomein
- Lid cliëntenraad MUMC+
- Silent Partner Triple A Solutions

De heer P.A.M. Rennen

- Lid werkgroep Pensioenen Synergo VHP

De heer A. Sonneveld

- Partner Project2Value

De heer E.P. de Vries

- Supervisor / expert SPO Perform leerplatform / Nijenrode Business Universiteit
- Docent SPO t.b.v. training toetsing De Nederlandsche Bank

Samenstelling raad van toezicht ultimo 2023

Leden	Geboorte jaar	In raad van toezicht sinds	Aftredend volgens rooster
De heer C.C. van der Sluis voorzitter	1948	15-07-2022	14-07-2026
De heer R.F. Grobbe lid	1984	01-01-2022	31-12-2025
Mevrouw E.J.P.M. van Loon lid	1966	15-07-2022	14-07-2026

Relevante nevenfuncties leden raad van toezicht ultimo 2023

De heer R.F. Grobbe

- Sleutelfunctiehouder risicobeheerfunctie Bpf Rijn- & Binnenvaart
- Vervuller risicobeheerfunctie Bpf Koopvaardij
- Lid Advies- & Uitvoeringsraad - Pensioenfederatie
- Voorzitter visitatiecommissie Pensioenfonds Sagittarius
- Taskforce Diversiteit en Inclusie van de Pensioenfederatie en Stichting van de Arbeid
- Lid auditcommissie van St. Pensioenfonds IBM Nederland
- Directeur bestuursbureau Beroepspensioenfonds Loodsen
- 1^e lijns risicomangement Pensioenfonds Openbare Bibliotheken

Mevrouw E.J.P.M. van Loon

- Werknemersvoorzitter van de Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor het Schilders-, Afwerkings- en Glaszetbedrijf
- Lid raad van advies van de Stichting Netherlands Investment Managers Forum (NIMF)
- Lid van de vereniging Vrouwen In Institutioneel Pensioen (VIIP)

De heer C.C. van der Sluis

- Niet uitvoerend bestuurder St. PF KPN
- SFH Interne Audit Bpf Koopvaardij
- Lid kascommissie VITP

Samenstelling verantwoordingsorgaan ultimo 2023

Leden	Geleding	Geboorte jaar	In VO sinds	Aftredend volgens rooster
De heer W.N.C. Beckers voorzitter	pensioengerechtigden	1949	01-07-2020	30-06-2024
De heer M. Dijkstra lid	pensioengerechtigden	1948	01-09-2022	30-06-2024
De heer A. Noteborn lid	pensioengerechtigden	1954	01-04-2021	30-06-2024
Mevrouw E. van de Wiel lid	pensioengerechtigden	1947	01-07-2020	30-06-2024

Leden	Geleding	Geboorte jaar	In VO sinds	Aftredend volgens rooster
De heer P.L. Coomans Plaatsvervangend voorzitter	werkgevers	1975	01-06-2021	31-05-2025
Mevrouw A.H.J. Ringens lid	werkgevers	1975	24-11-2023	23-11-2027
De heer M.W. Silvertand lid	werknemers	1968	01-07-2016	30-06-2024
De heer J. Schreuder lid	Werknemers	1960	01-11-2023	30-10-2027

De volgende VO-leden zijn in de loop van 2023 afgetreden:

Leden	Geleding	Geboorte jaar	In VO sinds	Afgetreden
De heer P.L.E.M. Pasmans	werknemers	1983	01-07-2020	01-08-2023
Mevrouw L.E. Lemon	werkgevers	1974	01-11-2020	24-11-2023

De volgende leden zijn per 1-11 2023 benoemd als aspirant lid van het VO en treden in 2024 toe tot het VO:

- De heer T. de Boer
- Mevrouw M.P.G. Doggen-Muijres
- De heer P.F. Hylarides
- De heer A. Smeets; de heer Smeets heeft zich inmiddels teruggetrokken en wordt opgevolgd door zittend VO lid, de heer A. Noteborn (als eerstvolgende gekozen).

Relevante nevenfuncties leden verantwoordingsorgaan ultimo 2023

De heer W.N.C. Beckers

- Geen relevante nevenfuncties

De heer P.L. Coomans

- Senior Legal Counsel dsm-firmenich

De heer M. Dijkstra

- Geen relevante nevenfuncties

De heer A. Noteborn

- Lid pensioencommissie Synergo VHP

Mevrouw A.H.J. Ringens

- Global pension Lead dsm-firmenich

De heer J. Schreuder

- Regional SHE expert dsm-firmenich

De heer M.W. Silvertand

- Investor Relations Manager bij dsm-firmenich

Mevrouw E. van de Wiel

- Bestuurslid VDP
- Secretaris Pensioencommissie Koepel Gepensioneerden

Overige betrokkenen ultimo 2023**Sleutelfunctiehouders****Actuariële functie**

De heer H.C.J. Veerman verbonden aan Triple A - Risk Finance

Interne Auditfunctie

De heer J. Grooten

Risicobeheerfunctie

De heer J.M.H. Op Heij tot 23-11-2023

Mevrouw L.E. Lemon vanaf 24-11-2023

Waarmerkend actuaris

De heer H.C.J. Veerman; Triple A - Risk Finance

Certificerend accountant

De heer S.B. Spiessens; Ernst & Young Accountants LLP

Compliance officer

De heer F.C.G. Hermans; dsm-firmenich COA

Adresgegevens Pensioenfonds PDN

Bezoekadres (en postadres)

Poststraat 1, 6135 KR Sittard

Telefoon

088 - 3601555

Website

www.pdnpensioen.nl

Email

info.pdn@dsm.com

DUURZAAMHEIDS- VERSLAG

The background of the page is a solid dark blue. In the upper right, there is a white rectangular area containing the title 'DUURZAAMHEIDS-VERSLAG' in orange, bold, sans-serif capital letters. The title is split across two lines. In the lower left, there are abstract geometric shapes: a light blue trapezoid and a white chevron shape pointing upwards.

10 DUURZAAMHEIDSVERSLAG

1. Voorwoord

Voor u ligt het duurzaamheidsverslag over het jaar 2023. In dit verslag laten we zien wat PDN in 2023 op het gebied van duurzaamheid heeft bereikt en gedaan.

Een blik op onze prestaties

In het licht van ons streven naar duurzaamheid en verantwoord beleggen, heeft het fonds in 2023 weer grote stappen gezet. We zijn verheugd om te constateren dat dit ook door anderen erkend wordt, zoals bijvoorbeeld door de ranglijst van de VBDO. Deze ranglijst, opgesteld door de Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling (VBDO), beoordeelt pensioenfondsen op hun inzet en prestaties op het gebied van duurzaam beleggen.

Het is belangrijk om te benadrukken dat deze handhaving van onze positie niet slechts een status quo vertegenwoordigt. In tegendeel, het weerspiegelt een aanzienlijke inspanning en vooruitgang binnen de sector. Pensioenfondsen over de hele breedte hebben namelijk hun scores op de VBDO-benchmark aanzienlijk verbeterd. Deze absolute stijging in scores onderstreept de toenemende focus en verbetering van de sector als geheel op het gebied van duurzaam beleggen. Dat ons pensioenfonds in deze context zijn 8ste plaats heeft weten te behouden, weerspiegelt onze voortdurende inzet en de effectiviteit van onze duurzaamheidsstrategie. Het bevestigt dat we niet alleen de pas houden met de sector, maar ook dat we blijven innoveren en onszelf verbeteren in lijn met de beste praktijken en de nieuwste inzichten op het gebied van duurzaam beleggen.

Deze prestatie moedigt ons aan om onze inspanningen voort te zetten en te verdiepen, met het oog op een duurzame toekomst. Het bevestigt dat we op de juiste weg zijn, maar herinnert ons er ook aan dat er altijd ruimte is voor verbetering en dat we ons moeten blijven inzetten voor het bevorderen van duurzaamheid in elke laag van ons beleggingsbeleid.

De uitdagingen van polarisatie en verkiezingen

We leven in een tijd waarin de wereldwijde samenleving steeds meer gepolariseerd raakt, met een groeiende kloof tussen verschillende visies en waarden. Dit heeft invloed op de manier waarop mensen naar de toekomst kijken, waarbij sommigen geen perspectief zien of willen zien. Tegelijkertijd spelen belangrijke verkiezingen in zowel de Verenigde Staten als de Europese Unie, die de richting van het duurzaamheidsbeleid en de internationale samenwerking kunnen beïnvloeden.

Biodiversiteit en COP in Dubai

Biodiversiteit krijgt terecht meer aandacht als een essentiële factor voor een leefbare wereld. Echter, de uitdaging ligt in het vinden van een breed gedragen aanpak voor complexe vraagstukken, zoals de stikstofproblematiek in Nederland. De recente klimaatconferentie in Dubai (COP28) heeft nieuwe doelen gesteld om de klimaatverandering aan te pakken, die van invloed zullen zijn op onze beleggingsstrategieën.

Regelgeving en methodiek van duurzaam beleggen

Met de introductie van de SFDR en de PAI-verklaringen, heeft ons pensioenfonds zich gecommitteerd aan transparantie over de impact van onze beleggingen. Dit is een stap vooruit in het verantwoord beleggen. De uitdaging blijft echter om een effectieve methodiek voor duurzaam beleggen te ontwikkelen, iets waarvan we vooruitgang verwachten nu bedrijven vanaf 2024 verplicht zijn om over hun duurzaamheidsinspanningen te rapporteren.

Versterking van ons uitsluitingenbeleid en de noodzaak van verduurzaming

We hebben ons uitsluitingenbeleid aangescherpt, vooral gericht op bedrijven die betrokken zijn bij de winning van kolen en teerzanden, door de omzetgrens te verlagen van 25% naar 5%. Bedrijven die meer dan 5% van hun omzet halen uit deze activiteiten worden daardoor uitgesloten om in te beleggen. Dit is een reflectie van de urgente noodzaak om te verduurzamen.

Toekomstperspectieven

Als we vooruitkijken, zien we diverse belangrijke thema's die onze aandacht verdienen:

- **Digitale transformatie en duurzaamheid:** De rol van technologie in het bevorderen van duurzaamheid is onmiskenbaar. Innovaties kunnen bijdragen aan energie-efficiëntie en de ontwikkeling van slimme, duurzame steden.
- **Waterbeheer:** Duurzaam beheer van onze waterbronnen is essentieel om de toekomstige generaties van voldoende schoon water te voorzien.
- **Sociale inclusie en werkgelegenheid:** Door te investeren in duurzame projecten kunnen we bijdragen aan het creëren van banen en het bevorderen van sociale inclusie, vooral in ontwikkelingslanden.
- **Circulaire economie:** Het ondersteunen van bedrijven die de principes van de circulaire economie omarmen, is een stap naar het minimaliseren van afval en het efficiënt gebruiken van resources.
- **Ethisch beleggen en mensenrechten:** Het is onze verantwoordelijkheid om ervoor te zorgen dat onze beleggingen ethische overwegingen en respect voor mensenrechten omarmen.
- **Biodiversiteit:** Het beschermen en bevorderen van biodiversiteit is essentieel voor het behoud van gezonde ecosystemen, die cruciaal zijn voor het leven op aarde. Meer en meer komt er binnen de investeringswereld aandacht voor investeringen die bijdragen aan de bescherming van natuurlijke habitats en de diversiteit van soorten.

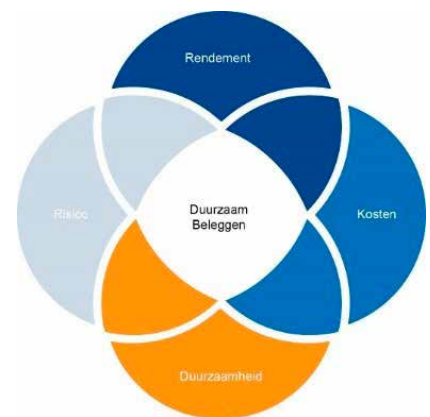
We zien de complexiteit van de uitdagingen waar we voor staan en tegelijkertijd zien we de mogelijkheden om een positieve impact te maken. Met toewijding, innovatie, en samenwerking kunnen we bijdragen aan een duurzamere en rechtvaardigere wereld voor iedereen.

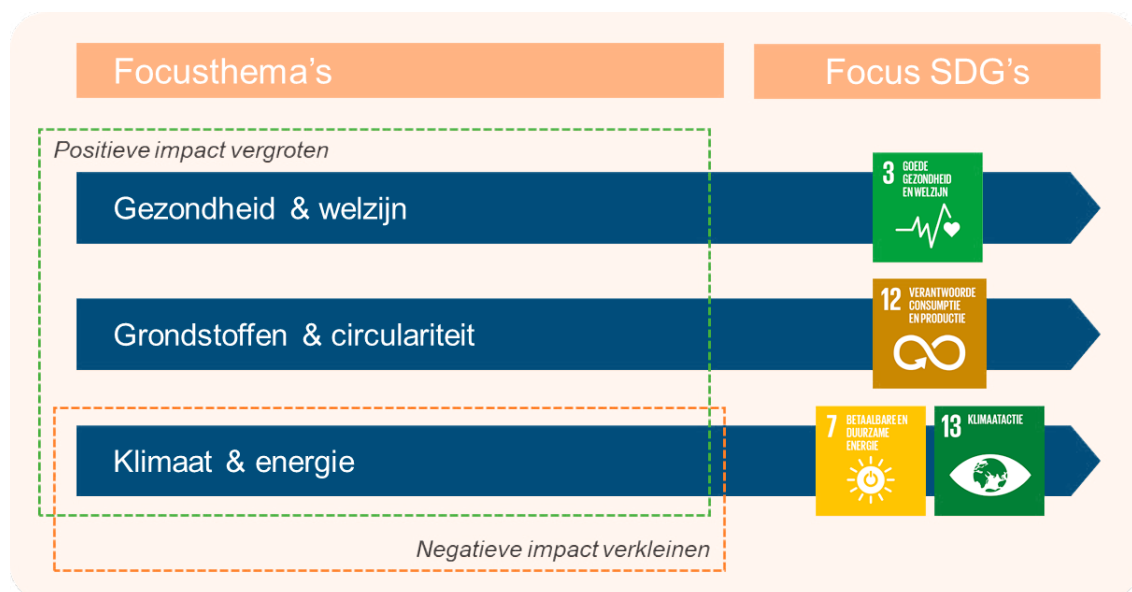
2. Wat wil PDN bereiken met duurzaam beleggen?

In 2023 hebben we het duurzaamheidsbeleid verder aangescherpt. Zo hebben we de omzetgrens voor bedrijven die betrokken zijn bij de winning van kolen bij de winning van olie uit teerzanden verlaagd van 25% naar 5%, en sluiten we alle tabaksbedrijven uit. We vinden het belangrijk om ons duurzaamheidsbeleid blijvend te toetsen zodat we onze deelnemers nu en in de toekomst een goed pensioen kunnen bieden. Een pensioen waar ze van kunnen genieten in een leefbare wereld. Daarom letten we bij elke beleggingsbeslissing op rendement, risico, kosten én de prestaties op het gebied van duurzaamheid, en herijken we ons beleid doorlopend.

PDN is zich daarbij bewust van haar rol als pensioenfonds en overtuigd van het feit dat we door het integreren van duurzaamheid in het beleggingsproces een verschil kunnen maken. Dus buiten het feit om dat we erin geloven dat bedrijven die expliciet rekening houden met duurzaamheidsmaatstaven op de lange termijn een beter risicorendementsprofiel hebben, kunnen we ook een verschil maken door doelgerichte investeringen die bijdragen aan het verduurzamen van de wereld. Hierbij willen we ons in het bijzonder richten op drie thema's: gezondheid en welzijn, klimaat en energie én grondstoffen en circulariteit. Bij het uitvoeren hiervan sluiten we aan op de visie van de Verenigde Naties die zeventien doelstellingen, de Sustainable Development Goals (SDG), hebben opgesteld voor 2030 om een leefbare en duurzame wereld te creëren. PDN richt zich op vier van die doelstellingen. Dit zijn SDG 3 (goede gezondheid en welzijn), SDG 7 (betaalbare en duurzame energie), SDG 12 (verantwoorde consumptie en productie) en SDG 13 (klimaatactie). Deze vier SDG's zijn onze focus SDG's.

Figuur 1. Overzicht focusthema's en -SDG's

In het duurzaamheidsbeleid zijn een zestal beleidsinstrumenten gedefinieerd, die gebruikt worden om bij te kunnen dragen aan onze doelstellingen. Deze zes instrumenten zijn: ESG-Integratie, Impact Investment, Engagement, Stembeleid en Corporate Governance, Uitsluiting, en Transparantie. Aan de hand van deze instrumenten is het vervolg van dit duurzaamheidsverslag ingedeeld. Voordat we de ontwikkelingen per instrument toelichten, eerst wat meer duiding over wat deze instrumenten nu precies zijn.

- ✓ **ESG-integratie:** *PDN benut waar mogelijk ESG-factoren in het beheer en voor de beoordeling van beleggingen. ESG staat voor Environment (omgeving/milieu), Social (sociaal) en Governance (ondernemingsbestuur). Duurzaamheidsrisico's voor de portefeuille en andere ESG-aspecten worden meegenomen in investeringsbeslissingen in de diverse mandaten. Een ander tot de verbeelding sprekend onderwerp dat hieronder valt is CO₂-uitstoot. Middels ESG-integratie in het beleggingsproces tracht PDN de CO₂-uitstoot van de beleggingsportefeuille te reduceren.*
- ✓ **Impact Investment:** *Impact investing is het investeren in landen, bedrijven of projecten die ook maatschappelijke en milieuproblemen helpen oplossen, zoals armoede in ontwikkelingslanden en klimaatverandering. PDN doet dit aan de hand van de Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties.*
- ✓ **Engagement:** *Bij engagement wordt de dialoog aangegaan met bedrijven waarin is belegd. Op deze manier kunnen stakeholders bedrijven stimuleren om te veranderen. Middels het instrument engagement is het mogelijk om met bedrijven afspraken te maken over plannen, doelen of ambities. Bijvoorbeeld ten aanzien van een CO₂-reductie. Ook wordt met behulp van engagement met bedrijven, die gedrag vertonen dat niet in lijn ligt met de principes van de UN Global Compact en waar (potentiële) negatieve impact is geïdentificeerd, een traject van intensieve dialoog gestart. Een engagementtraject kan als een proactief of reactief engagementtraject worden bestempeld. Wanneer het engagementtraject niet tot het gewenste resultaat leidt is in de escalatieladder aangegeven onder welke voorwaarden desinvestering zal plaatsvinden.*
- ✓ **Stembeleid en Corporate Governance:** *Als institutionele belegger leeft PDN de Nederlandse Corporate Governance Code na. Deze code bevat principes en bepalingen over goed bedrijfsbestuur. Het beleid van PDN voor goed bestuur is erop gericht om onze belangen als aandeelhouder te beschermen en invulling te geven aan onze verantwoordelijkheid als aandeelhouder. Wanneer er aanwijzingen zijn dat een bedrijf onverantwoord onderneemt, bestaan verschillende mogelijkheden waarop PDN zijn invloed kan doen gelden, waaronder het stemmen op de aandeelhoudersvergaderingen van alle beursgenoteerde bedrijven waarin het fonds wereldwijd belegt.*
- ✓ **Uitsluiting:** *PDN belegt op een dusdanige wijze dat zijn beleggingen een afspiegeling zijn van de eigen normen en waarden. PDN sluit daarom bedrijven en landen uit op basis van risico op negatieve impact en conflict met zijn normen en waarden. PDN hanteert hierbij criteria zoals de schadelijkheid van het product, de onmogelijkheid om verandering teweeg te brengen door middel van stemmen en engagement, en het gegeven dat er nadelige gevolgen zouden zijn wanneer het product niet meer zou bestaan.*
- ✓ **Transparantie:** *Om transparant te zijn over het duurzaamheidsbeleid en de uitvoering daarvan, publiceert PDN jaarlijks een duurzaamheidsverslag. Daarnaast publiceert PDN op zijn website op jaarbasis een overzicht van de totale beleggingsportefeuille en rapporteren we op de website over de uitkomsten van het stemgedrag op aandeelhoudersvergaderingen. Tot slot participeert PDN aan marktbrede initiatieven zoals de VBDO benchmark en de PRI-assessment van de VN.*

Meer informatie omtrent het duurzaamheidsbeleid en de beleidsinstrumenten die PDN daarbinnen inzet, is te vinden op de website van PDN via deze [link](#). Op deze pagina is ook een toelichting te vinden op het gevoerde beleid, inclusief rapportages over hoe er is gestemd tijdens de aandeelhoudersvergaderingen en de voortgang van engagement acties. Ook publiceert PDN op de website de lijst met de bedrijven en landen waarin is belegd (per jaarultimo).

3. ESG-integratie

ESG staat voor Environment (omgeving/milieu), Social (sociaal) en Governance (ondernemingsbestuur). PDN is ervan overtuigd dat rekening houden met ESG-criteria bij het nemen van beleggingsbeslissingen leidt tot betere resultaten en/of betere beheersing van risico's op de lange termijn. Een minimale duurzaamheidsnorm is nodig om het bestaansrecht van een bedrijf of belegging te waarborgen. We verwachten daarom van onze managers dat zij ESG-factoren in het beheer en beoordelen van beleggingen meenemen en dat zij de ESG-due diligence stappen conform de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights volgen³.

Wat we in 2023 hebben gedaan op het gebied van ESG-integratie

Om een goed beeld te krijgen van de mate waarop ESG-criteria worden meegenomen in het beleggingsproces, meten we waar mogelijk de ESG-scores van de beleggingsportefeuilles. De afgelopen jaren is steeds meer data beschikbaar gekomen en zijn ook steeds meer ESG-scores geïntroduceerd. In 2023 zijn we doorgegaan met het meten van de ESG-scores die we al kennen (zoals bijvoorbeeld CO₂-emissies). We hebben ons tevens voorbereid op het rapporteren van meer duurzaamheidsdata, ondermeer voor de rapportagedoeleinden binnen de SFDR. De kwaliteit en de beschikbaarheid van de data is een continue punt van aandacht. We verwachten dat de kwaliteit van de data en de hoeveelheid de komende jaren sterk zal verbeteren nu bedrijven vanaf 2024 verplicht worden om over hun duurzaamheid te rapporteren.

Hieronder is een overzicht te zien van de elementen die we meten op het gebied van ESG-integratie, waarvan een aantal vooralsnog alleen voor interne doeleinden worden gebruikt.

Tabel 1. Overzicht ESG-datapunten

Onderwerp	ESG-score	Dataprovider
Overall ESG	ESG Risico rating	Sustainalytics
	ESG Controverse score	Sustainalytics
Klimaat (CO₂)	Absolute CO ₂ -uitstoot	Sustainalytics
	WACI	Sustainalytics
Klimaat (Risico)	Klimaatrisico-score	ISS
	Carbon Risk Rating	Sustainalytics
Impact	Bijdrage aan SDG's	ISS
	Percentage Impact Bonds ⁴	Bloomberg
	EU Taxonomy alignment	Sustainalytics

³ De OESO-richtlijnen en UN Guiding Principles zijn richtlijnen om maatschappelijk verantwoord te ondernemen en bieden bedrijven hiertoe handvatten. Deze richtlijnen zijn opgesteld door de Verenigde Naties en de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling.

⁴ Impact bonds is de verzamelnaam voor Green bonds, Sustainability related bonds en Social Bonds

Bovengenoemde datapunten meten zowel de positieve impact van de beleggingen op samenleving en milieu, als de (potentiële) negatieve impact. Bij het meten van de negatieve impact wordt ook de mate van waarschijnlijkheid meegewogen en de meest ernstige negatieve impact geprioriteerd op basis van: (1) ernst, (2) schaal en (3) onomkeerbaarheid. Dat is voor ons belangrijk aangezien we streven naar het creëren van (maatschappelijke) waarde op de lange termijn.

Wat we in 2023 hebben gedaan op het gebied van CO₂-reductie

Met behulp van ESG-integratie wordt, naast onze andere focus thema's, een positieve bijdrage geleverd aan het thema klimaat. Dat doen we bijvoorbeeld door middel van ons CO₂-beleid, waarmee we gestart zijn in 2018, toen we de Montréal Pledge ondertekenden. Door het ondertekenen van deze pledge hebben we ons gecommitteerd aan het publiceren van onze CO₂-voetafdruk en het formuleren van beleid op dit gebied.

Maar we houden het niet alleen bij meten en beleid formuleren. PDN wil ook daadwerkelijk CO₂-emissies in de beleggingsportefeuille reduceren en hanteert daarvoor concrete doelstellingen. Zo zijn er in 2021 een tweetal nieuwe reductiedoelstellingen vastgesteld. Om aan te sluiten bij de doelstellingen van het Klimaatakkoord van Parijs hebben we eerst een lange termijn doelstelling opgesteld:

“PDN streeft naar een net zero (100% reductie) CO₂-uitstoot per 2050 gebaseerd op WACI scope 1 en scope 2 emissiecijfers voor de beleggingscategorieën aandelen, investment grade credits en high yield

Door onszelf ook in de nabije toekomst een doelstelling op te leggen, concretiseren we de stappen naar het uiteindelijke doel: een net zero CO₂-uitstoot van onze beleggingsportefeuille. Deze doelstelling, hieronder geformuleerd, is specifiek afgegeven op de beleggingscategorieën waarvoor de data beschikbaar is en van goede kwaliteit. Wanneer dat in de toekomst voor andere beleggingscategorieën verbetert, wordt mogelijk ook daarvoor naar een doelstelling gekeken.

“PDN streeft naar een reductie in CO₂-emissies in 2030 van 55% ten opzichte van de benchmark in 2016 voor de beleggingscategorieën aandelen, investment grade credits en high yield obligaties uit de VS.”

Alhoewel deze carbon reductiedoelstelling twee harde targets kent op het niveau van de CO₂-emissie, willen we wel bedrijven zoveel mogelijk kunnen beoordelen op de plannen, die ze hebben om CO₂-emissies te reduceren. We willen kijken naar hoe bedrijven het op dit vlak doen ten opzichte van hun peers om uiteindelijk belegd te zijn in de bedrijven die écht veranderen. Daarom hebben we gekozen voor lange termijn doelstellingen die verder in de toekomst liggen, pas in 2030 en in 2050.

De CO₂-uitstoot van bedrijven wordt volgens een marktbrede standaard gemeten. Daarbij zijn twee zaken belangrijk: CO₂-data en de berekeningsmethodiek. Dit wordt in meer detail toegelicht in het kader op de volgende pagina. Op hoofdlijnen gaat het om de keuze om naast scope 1 en 2 data ook scope 3 data op te nemen. Gezien de nog relatief slechte kwaliteit en beschikbaarheid van scope 3 data, neemt PDN deze data nog niet mee in haar berekeningen. Qua berekeningsmethodiek is er grofweg keuze in het meten van de absolute uitstoot (de totale uitstoot van alle bedrijven bij elkaar opgeteld) en de uitstoot gerelateerd aan de omzet (uitstoot gecorrigeerd voor omzet en portefeuillegewicht). De door PDN geformuleerde CO₂-

reductiedoelstellingen zijn gebaseerd op de WACI-methodiek die relatief van aard is. Dit is gebruikelijk in de beleggingswereld en vereist in het Klimaatakkoord.

Realisatie KPI CO₂ reductie

KPI 2023		Carbon footprint meting
OMSCHRIJVING		Het fonds meet en publiceert de CO ₂ -reductie van de beleggingscategorieën aandelen, investment grade credits en high yield US. De reductie wordt berekend aan de hand van de CO ₂ -intensiteit per het meest recente jaar en een nulmeting. Als target geldt een CO ₂ -reductiedoelstelling van 55% per 2030 en net zero (100% reductie) per 2050 ten opzichte van de nulmeting.
MANIER VAN METEN		De CO₂-reductie wordt berekend door het verschil te berekenen tussen de CO₂-intensiteit (WACI) van de nulmeting en de CO₂-intensiteit van de beleggingsportefeuille per het meest recente jaar ultimo. De CO₂-intensiteit (WACI) van de nulmeting is gebaseerd op benchmark- en CO₂-data van 2016. Wanneer geen 2016 CO₂-data beschikbaar was, is 2020 CO₂-data meegenomen in de berekening. Dit was de meest recente data op het moment van vaststellen van deze KPI. Wanneer ook de 2020 CO₂-data niet beschikbaar was zijn deze bedrijven niet meegenomen in de nulmeting (en is de portefeuilleweging hiervoor gecorrigeerd). Voor de CO₂-intensiteit voor het huidige jaar wordt geactualiseerde CO₂-data gebruikt in de berekening en de bedrijven in de beleggingsportefeuille waarvan geen CO₂-intensiteit beschikbaar is, worden niet meegenomen in de berekening (portefeuilleweging wordt hiervoor gecorrigeerd). De CO₂-intensiteit (WACI) van de portefeuille en van de benchmark is het gewogen gemiddelde van de CO₂-intensiteit per bedrijf (= de hoeveelheid uitstoot (in tonnen) per miljoen omzet) vermenigvuldigd met de portefeuilleweging. Scope 1 en 2 emissies worden gebruikt.
BRON		Sustainalytics & DPS
TARGET		Als target geldt een CO ₂ -reductiedoelstelling van 55% per 2030 ten opzichte van de nulmeting voor de beleggingscategorieën aandelen, investment grade credits en high yield US en net zero (100% reductie) per 2050.
REALISATIE		Aandelen: -53% (actueel niveau 108 tCO₂e/\$mln omzet) Investment Grade Credit: -36% (actueel niveau 135 tCO₂e/\$mln omzet) High Yield US: -16% (actueel niveau 417 tCO₂e/\$mln omzet)

Het daadwerkelijk wel of niet behalen van deze KPI kan pas in 2030 worden vastgesteld. Wel kunnen we in de tussentijd de voortgang van de CO₂-reductie monitoren. In figuur 2 op de volgende pagina is de CO₂-reductie voor de aandelen, investment grade credits en high yield US-portefeuilles weergegeven. In de grafieken is ook een lineair pad tussen 2016 en 2030 geïnterpoleerd als een geleidelijke jaarlijkse reductie zou worden gerealiseerd. In de praktijk is te zien dat het daadwerkelijke reductiepad afwijkt.

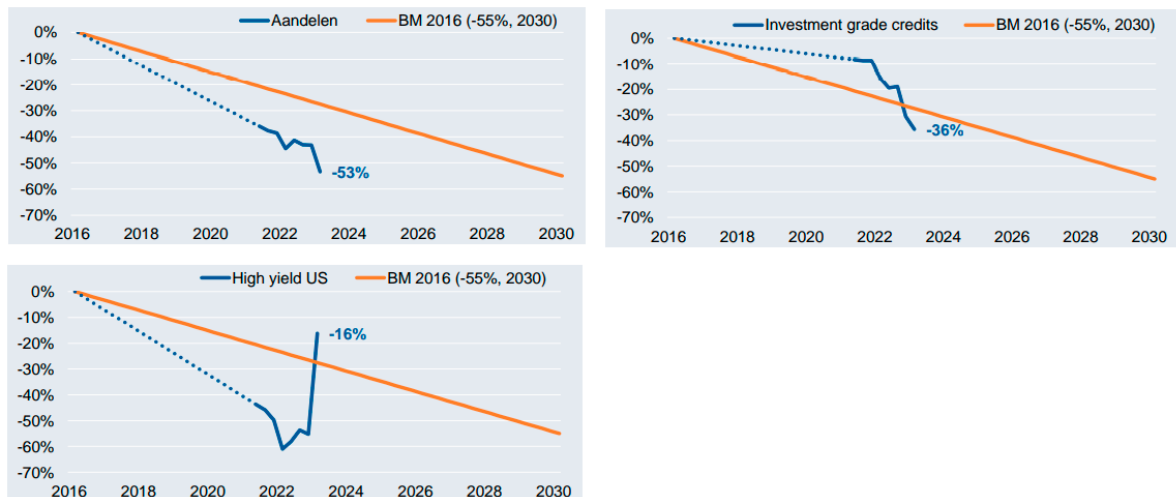
Dat is volgens verwachting, aangezien we weten dat de uitdagingen per beleggingscategorie verschillen waardoor bijvoorbeeld reductie in eerdere jaren minder voor de hand ligt dan in latere jaren. Daarbij is PDN zich bewust van het feit dat portefeuillemanagers de ruimte moeten krijgen om bedrijven met een hoge CO₂-uitstoot te bewegen naar meer reductie. Dat doen we onder andere door engagement waarbij aandeelhouderschap een voorwaarde is. Het kan dus noodzakelijk zijn om tijdelijk een hogere CO₂-uitstoot van de beleggingsportefeuilles te gedogen. Daarnaast spelen elementen als datakwaliteit ook een belangrijke rol. In de loop van de tijd wordt de carbon data meer betrouwbaarder.

Voor de beleggingscategorie aandelen is de CO₂-reductie sneller gedaald dan het theoretisch lineaire reductiepad. Dit heeft te maken met het uitsluiten van ondernemingen met een hoge CO₂-intensiteit, waaronder energiebedrijven die veel omzet uit kolen halen, en het actief onder- en overwegen van individuele aandelen met een respectievelijk hoge- en lage CO₂-intensiteit. Hierdoor heeft de aandelenportefeuille de CO₂-intensiteit (WACI) per ultimo 2023 gereduceerd met 53%.

De high yield US portefeuille zat langere tijd ruim onder het lineaire reductiepad, echter, doordat nieuwe data voor één specifiek bedrijf beschikbaar kwam, schoot de score boven het lineaire pad. Dit laat zien dat de beschikbaarheid van de data nog niet optimaal is. Hoe we deze schokken in de toekomst kunnen voorkomen, nemen we mee in onze evaluatie van de CO₂-data en methodiek in 2024.

Bij de investment grade credits portefeuille kwam de ontwikkeling in eerste instantie wat traag op gang, maar zien we nu een scherpe daling, onder het lineaire pad, en zitten we eind 2023 op -36%. Het effect van de focus op het investeren of desinvesteren van bedrijven in de beleggingsportefeuille, op basis van hun transitieplannen naar low-carbon productieprocessen, komt nu tot uiting. Het materialiseren van plannen om daadwerkelijke carbon reductie te realiseren, kost over het algemeen meer tijd dan het direct verkopen van bedrijven met een hoge CO₂-intensiteit.

Figuur 2. Verloop CO₂-emissies (WACI) voor aandelen, investment grade credits en high yield US

4. Impact investment

Met onze impact investments willen we naast het realiseren van financieel rendement ook een oplossing bieden voor verschillende maatschappelijke en duurzaamheidsuitdagingen. We sluiten hierbij aan bij de visie van de Verenigde Naties. Deze stelt dat voor een leefbare, duurzame wereld in 2030 alle 17 duurzame ontwikkelingsdoelen, ofwel Sustainable Development Goals, behaald moeten zijn. Wij definiëren een investering daarom als een impact investment wanneer er sprake is van een positieve bijdrage aan minstens één van de 17 Sustainable Development Goals (zie figuur 3).

Figuur 3. De 17 Sustainable Development Goals (SDG's)

Of er sprake is van een positieve bijdrage, bepalen we met behulp van een eigen toetsingskader. We toetsen onder andere of er wordt bijgedragen aan één of meer subdoelen die per SDG zijn bepaald en of deze bijdrage voldoende substantieel is. Tot 2022 werd dit alleen gedaan voor de illiquide fondsbeleggingen, aangezien we daar het beste zicht hebben op de onderliggende beleggingen en met zekerheid kunnen vaststellen of een belegging daadwerkelijk bijdraagt aan een SDG. Voor de vastrentende portefeuille komt steeds meer data beschikbaar en voor die portefeuille hebben we voor impact bonds een doelpercentage opgesteld. Impact bonds is een specifieke subset obligaties waar veel data over beschikbaar is, met name omdat deze obligaties gericht worden uitgegeven door bedrijven en (semi-) overheidsinstellingen voor de financiering van sociale- en duurzaamheidsprojecten. Hierover wordt verderop in het duurzaamheidsverslag meer uitleg gegeven.

We streven ernaar om een doelpercentage duurzame beleggingen vast te kunnen stellen, hiervoor doen we onderzoek naar een passende methodiek en raamwerk. Voor het komende jaar staat uitwerking van het raamwerk op de agenda.

In tabel 2 is een overzicht te zien van de huidige impact investments van PDN per beleggingscategorie.

Tabel 2. Impact investments per beleggingscategorie

Impact investments PDN	KPI Impact Investment?	Toelichting
Liquide beleggingen		
Aandelen	n.v.t.	Onderzoek naar methodiek om percentage duurzame beleggingen vast te stellen.
Vastrentende waarden	✓	Sinds 2022 is er een KPI voor impact bonds in de obligatiemandaten. In 2023 wordt hierover gerapporteerd.
Illiquide fondsbeleggingen		
Infrastructuur	✓	Sinds 2019 worden impact investments in illiquide fondsbeleggingen gemeten en is er een KPI van toepassing.
Niet-beursgenoteerd vastgoed	✓	
Micro-financiering	✓	

Wat is impact?

Het Global Impact Investing Network (GIIN), een toonaangevende organisatie binnen de beleggingswereld als het gaat om impact beleggen, definieert impact beleggingen als investeringen die worden gedaan met de intentie om naast financieel rendement ook een positieve, meetbare impact op de maatschappij en het milieu te genereren. Daarbij onderschrijft het een aantal belangrijke elementen:

- ✓ **Intentionaliteit:** *de intentie van een belegger om via beleggingen een positieve sociale of ecologische impact te hebben, is essentieel voor impactbeleggen.*
- ✓ **Marktconforme rendementen binnen meerdere beleggingscategorieën:** *van impact-investeringen wordt verwacht dat ze een financieel rendement op kapitaal opleveren binnen alle beleggingscategorieën, waaronder ook illiquide categorieën zoals Private Equity of Infrastructuur.*
- ✓ **Impact meten:** *een kenmerk van impactbeleggen is de inzet van de belegger om de sociale en ecologische prestaties en voortgang van onderliggende investeringen te meten en te rapporteren, zoals bijvoorbeeld het aantal liters water bespaard of patiënten van zorg voorzien.*

Hoe impactdoelen helder te formuleren is een grote uitdaging ook binnen de SFDR bij het vaststellen van doelppercentages duurzame beleggingen binnen de portefeuille. In 2024 hebben we als doel een begin te maken om de fundamenteën van een impacttraamwerk op te stellen.

Wat we in 2023 hebben gedaan op het gebied van impact investing

Illiquide fondsbeleggingen

Om onze impact te vergroten hebben we in 2021 al besloten om met onze impact investeringen de nadruk te leggen op een positieve bijdrage aan de focus SDG's: 3, 7, 12 en 13. Daarbij hebben we ook bepaald dat alle nieuwe infrastructuur en niet-beursgenoteerd vastgoedbeleggingen een positieve bijdrage moeten leveren aan minimaal één focus SDG. Dat is best een uitdaging, maar omdat deze beleggingscategorieën zich in het bijzonder goed lenen voor impact investeringen niet onmogelijk. In 2023 hebben we geen nieuwe investeringen gedaan, de huidige totale allocatie is nu 310,8 miljoen euro. Dat staat gelijk aan ongeveer 4,2% van het totaal belegd vermogen.

Impact bonds

Naast de beleggingscategorieën niet-beursgenoteerd vastgoed en infrastructuur investeert PDN ook in zogenaamde impact bonds. Dat zijn obligaties uitgegeven door bedrijven en (semi-) overheidsinstellingen voor de financiering van sociale- en duurzaamheidsprojecten. Voorbeelden hiervan zijn social bonds zoals de financiering van de Europese Unie aan lidstaten tijdens de Coronapandemie, of zogenaamde sustainability-linked bonds die rentekorting geven aan bedrijven wanneer specifieke duurzaamheidsdoelstelling worden behaald. In 2021 is besloten een KPI op te stellen waarin een doelstelling is opgenomen van het percentage impact bonds in de vastrentende beleggingsportefeuilles. De totale allocatie impact bonds binnen de vastrentende portefeuilles is in 2023 gestegen van 370 miljoen euro per ultimo 2022 tot 480 miljoen euro per ultimo 2023. Voor de geaggregeerde vastrentende portefeuilles was 6,1% belegd in impact bonds en 16,0% in de beleggingsportefeuille.

Liquide beleggingen en de bijdrage aan SDG's

In het kader van de SFDR hebben we gekeken hoe we onze doelpercentages duurzame beleggingen kunnen vormgeven. We hebben in 2023 de beschikbare SDG-data in onze maandrapportages gemonitord. Beschikbaarheid en kwaliteit neemt toe, maar is nog niet voldoende om daar beleid op te formuleren. We verwachten dat de kwaliteit van de data en de beschikbaarheid vanaf 2024 fors zal toenemen nu bedrijven verplicht worden over hun duurzaamheidsprestaties te rapporteren.

Voorbeelden van impact investments en duurzame investeringen in de portefeuille

Impact bonds

Sinds 2019 zet PDN zich in voor duurzaamheid door te beleggen in groene staatsobligaties, beginnend met een baanbrekende emissie door de Nederlandse staat. Deze obligaties financieren direct klimaatgerelateerde projecten, variërend van hernieuwbare energieproductie tot de isolatie van huurwoningen en de verbetering van spoorinfrastructuur. PDN's initiële investering in deze Nederlandse groene obligaties maakt nog steeds deel uit van onze portefeuille, onderstreept door ons aanhoudende commitment aan milieu-initiatieven.

De succesvolle aanpak van Nederland heeft als blauwdruk gediend voor andere Europese landen, waaronder Duitsland en Frankrijk, die vergelijkbare groene obligatieprogramma's hebben opgezet met focus op klimaat- en energiedoelstellingen (SDG 7 en 13). PDN heeft actief bijgedragen aan deze ontwikkeling door te investeren

in diverse obligaties uit deze landen, wat onze bredere betrokkenheid bij het bevorderen van duurzame financiering in Europa weerspiegelt.

In een verdere uitbreiding van onze inzet voor duurzaamheid, financiert PDN ook projecten gericht op de verduurzaming van sociale huurwoningen in Nederland, indirect via leningen aan de Bank Nederlandse Gemeenten (BNG) en Nederlandse Waterschapsbank (NWB). Dit initiatief is cruciaal, gezien sociale huurwoningen een substantieel deel uitmaken van de Nederlandse woningvoorraad. Door deze projecten te ondersteunen, draagt PDN bij aan een significante verbetering van de leefomstandigheden en een vermindering van de ecologische voetafdruk.

Onze portefeuille bevat tevens groene obligaties van toonaangevende Europese instellingen zoals de European Investment Bank en Rentenbank, die duurzame projecten financieren. Deze instellingen zijn, net als de BNG, voortrekkers in het integreren van duurzaamheidsprincipes in hun operaties. Door met deze partijen samen te werken, versterkt PDN haar bijdrage aan een leefbare wereld en een groene toekomst.

PDN heeft daarnaast ook geïnvesteerd in een impact obligatie uitgegeven door Heidelberg Materials AG. Deze obligatie is gericht op het financieren van innovatieve technologieën die bedoeld zijn om de CO₂-uitstoot tijdens het productieproces van cement aanzienlijk te verminderen. De KPI's van deze obligatie richten zich op het verlagen van de CO₂-uitstoot, onder andere door het gebruik van alternatieve brandstoffen, het inzetten van andere grondstoffen en het afvangen van CO₂. Dit onderstreept de toewijding van Heidelberg Materials AG aan een substantiële vermindering van CO₂-uitstoot en hun voortrekkersrol in de cementindustrie op het gebied van milieubewust ondernemen. Per mei 2022 zijn de door SBTi gevalideerde reductiedoelstellingen van Heidelberg Materials AG voor Scope 1 in lijn met het scenario 'ruim onder 2° C'. Door in deze obligatie te investeren, ondersteunt PDN actief de ontwikkeling van technologieën die een significante bijdrage leveren aan de vermindering van wereldwijde CO₂-uitstoot, in overeenstemming met onze missie voor een duurzamere toekomst.

Aandelen

3	GOEDE GEZONDHEID EN WELZIJN	7	BETAALBARE EN DUURZAME ENERGIE	12	VERANTWOORDE CONSUMPTIE EN PRODUCTIE	13	KLIMAATACTIE

Duurzaam investeren betekent voor PDN ook investeren in beursgenoteerde bedrijven die zich inzetten om producten te verduurzamen en zo bij te dragen aan een duurzamere wereld. Het terugdringen van de CO₂-uitstoot is een grote uitdaging, vooral ook voor de grotere industriële spelers en voor zwaar transport. Ondanks de CO₂ uitstoot belegt PDN in Air Liquide, omdat Air Liquide haar klanten begeleidt op hun weg naar decarbonisatie aan de hand van meerdere innovatieve technologische oplossingen en diensten. Het gaat onder meer om het leveren van koolstofarme gassen, koolstofbeheer en oplossingen om de industriële processen te transformeren.

Andere voorbeelden zijn investeringen in beursgenoteerde vastgoedfondsen, zoals CRE logistics en LEG. CRE Logistics REIT investeert en beheert logistieke vastgoedfaciliteiten in Japanse grote steden. CRE heeft zonnepanelen geïnstalleerd op het dak van het logistieke vastgoed voor ongeveer 80% van haar portefeuille. Ongeveer 80% van het energieverbruik wordt geleverd door hernieuwbare zonne-energie. Nu heeft 100% van CRE logistics portefeuille een groen bouwcertificaat en meer dan 50% van de portefeuille is gefinancierd met groene obligaties/leningen. Dit maakt het logistieke vastgoed van CRE aantrekkelijker en betaalbaarder voor zijn huurders.

LEG Immobielien investeert in en beheert woningen voornamelijk in Westfalen, Duitsland. LEG verbetert de duurzaamheid van zijn woningportefeuille door betere isolatie (muren, dak, ramen en deuren), digitalisering en optimalisering van verwarmingsradiatoren en energietransitie door de installatie van elektrische warmtepompen. Dit leidt tot een aanzienlijke verbetering van energie-efficiëntie en kostenbesparingen voor zowel hun vastgoedportefeuille als de huurders.

Beide fondsen dragen bij aan betaalbare en schone energie, duurzame infrastructuur en duurzaam grondstof gebruik (SDG 7, 13 en 12).

Infrastructuur

In de infrastructuurportefeuille wordt onder andere belegd in het European Diversified Infrastructure Fund III. Dit fonds belegt in het Britse Enfinium. Enfinium is de grootste 'energy from waste' speler in het Verenigd Koninkrijk. Op dit moment zijn er vier fabrieken operationeel en twee in aanbouw. Door te investeren in Enfinium, helpt PDN bij het (jaarlijks) omzetten van 2,3 miljoen ton afval in energie. Dit vermindert de uitstoot van methaan - een broeikasgas dat 28 keer krachtiger is dan CO₂ - op stortplaatsen, voorziet verder 265.000 Britse huishoudens van stroom en draagt bij aan de klimaatdoelen van het VK.

Met deze investering wordt een positieve bijdrage geleverd aan één van onze focus SDG's: klimaat (SDG 13).

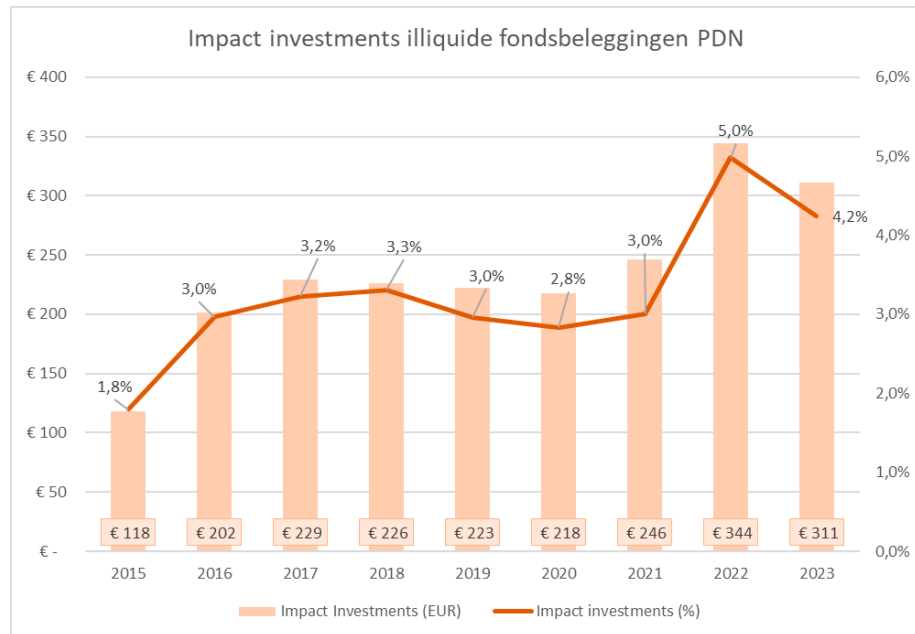
Realisatie KPI impact investments

KPI 2023	Impact Investments – illiquide fondsbeleggingen
OMSCHRIJVING	Het fonds merkt fondsbeleggingen als impact investment aan wanneer er sprake is van een positieve bijdrage aan minstens één van de 17 Sustainable Development Goals
MANIER VAN METEN	Hoogste van marktwaarde of commitment (contractuele toezegging) aan impact investments, in miljoenen euro's ⁵
BRON	DPS
TARGET	Investeringen zoals door DPS aangemerkt als impact investments worden aangehouden in de beleggingsportefeuille
REALISATIE	€ 311 miljoen ✓

Het gecommiteerde bedrag aan fondsen dat een positieve bijdrage aan de SDG's levert, bedroeg eind 2023 ca. 4,2% van het totaal belegd vermogen (5,0% in 2022), komend van een niveau van 1,8% in 2015. Zie figuur 4 voor meer detail. In absolute termen is het totale gecommiteerde vermogen aan impact investeringen met circa € 34 miljoen afgenomen tot € 311 miljoen. De voornaamste reden voor deze daling is een lagere marktwaardering van de bestaande beleggingsfondsen in de portefeuille en het feit dat er geen nieuwe investeringen zijn gedaan in 2023.

⁵ Investerings waarvan de positie wordt afgebouwd worden gemeten op basis van marktwaarde in plaats van op basis van gecommiteerde waarde.

Figuur 4. Verloop impact investment beleggingsfondsen

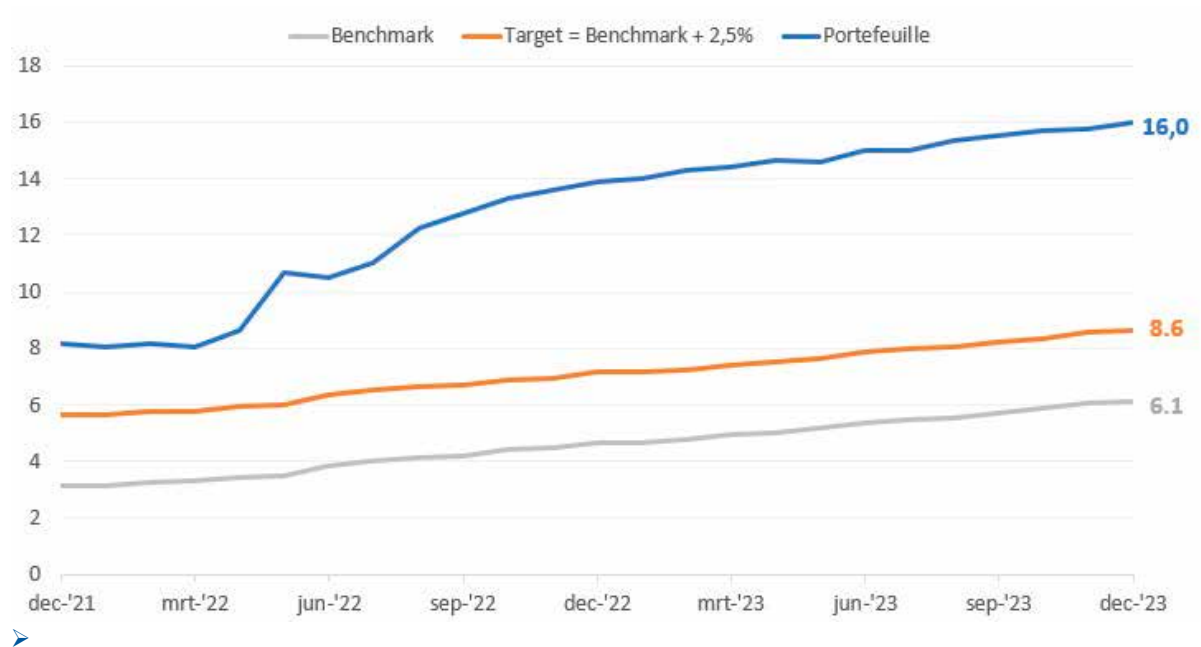

KPI 2023	Impact Investments – Impact Bonds
OMSCHRIJVING	Het fonds merkt impact bonds aan als obligaties uitgegeven door bedrijven en (semi-) overheidsinstellingen voor de financiering van sociale- en duurzaamheidsprojecten
MANIER VAN METEN	Marktwaarde aan investeringen zoals door DPS aangemerkt als impact bonds in de beleggingsportefeuille in miljoenen euro's
BRON	DPS/Bloomberg
TARGET	Een geaggregeerde targetallocatie naar impact bonds van 2.5% boven de benchmark voor de beleggingscategorieën staats- en bedrijfsobligaties
REALISATIE	16,0% (+7,4% t.o.v. target) ✓

Binnen de staats- en bedrijfsobligaties kan positief aan SDG's worden bijgedragen door te beleggen in zogenaamde impact bonds: green bonds, social bonds en sustainability-linked bonds. Per ultimo 2021 zijn we begonnen met het meten van het percentage impact bonds in onze beleggingsportefeuille.

Figuur 5 geeft het verloop van het geaggregeerde percentage aan impact bonds weer binnen alle obligatiemandaten: nominale staatsleningen, inflation-linked bonds, investment-grade credits, high yield EU, high yield US en emerging markets debt. Zoals te zien is in de figuur, wordt 16,0% van deze beleggingsportefeuilles belegd in impact bonds, wat 7,4% meer is dan de target. Hiermee is de KPI (2.5% meer dan de benchmark) voor 2023 behaald.

Figuur 5. Verloop percentage impact bonds in vastrentende waarden

5. Engagement

We willen dat onze beleggingen zoveel mogelijk positieve impact en bij voorkeur zo weinig mogelijk negatieve impact op de wereld hebben. We zijn van mening dat het beïnvloeden van bedrijven om hun gedrag te veranderen met behulp van engagement in combinatie met stemmen, de meest effectieve manier is om dit te bereiken. We hebben engagement daarom al sinds 2018 hoog in het vaandel staan. Met engagement sporen we bedrijven aan om te zorgen voor een positieve ontwikkeling op het gebied van maatschappelijke (duurzaamheids-)vraagstukken en in het bijzonder op het gebied van onze focus SDG's. De engagement activiteiten besteden we uit aan een hierin gespecialiseerd bedrijf, Columbia Threadneedle Investments (hierna CTI). CTI treedt namens meerdere institutionele beleggers als engagementpartij op, wat het op een efficiënte manier mogelijk maakt om samen met andere institutionele beleggers hierin samen op te trekken. Door deze collectieve aanpak worden we serieuzer genomen door de bedrijven waar we de dialoog mee aangaan, het gaat immers om een groep aandeelhouders in plaats van een enkele. Tegelijkertijd wordt door deel te nemen aan een collectief engagement programma met meer bedrijven gesproken dan alleen diegene die in onze beleggingsportefeuille zitten, wat de impact van PDN verder vergroot.

Engagement proces

Een engagement traject bestaat uit vier fases. Het begint bij het vaststellen van een bedrijfsspecifieke doelstelling. Daarna treedt CTI in contact met het desbetreffende bedrijf om de vastgestelde problemen aan te kaarten. Hierna wordt door CTI gemonitord in hoeverre het bedrijf toezeggingen doet om het probleem aan te pakken tot aan het moment dat de problemen zijn opgelost en de doelstelling zijn behaald. Helaas is dat laatste niet altijd het eindstation van een engagement traject. Bedrijven kunnen ergens tijdens deze fases 'niet thuis geven' waardoor een engagement traject moet worden afgebroken.

Doelstelling van engagement

CTI start een engagementtraject met bedrijven die gedrag vertonen dat niet in lijn ligt met de principes van de UN Global Compact en waar (potentiële) negatieve impact is geïdentificeerd. Bij zo'n engagementtraject horen hoofdzakelijk een viertal doelstellingen:

1. *De negatieve impact moet worden beëindigd;*
2. *De onderneming moet zorgen voor herstel en/of verhaal voor benadeelden;*
3. *De onderneming moet voldoende maatregelen nemen om toekomstige incidenten te voorkomen;*
4. *De onderneming moet transparant zijn over de genomen maatregelen.*

Met deze bedrijven maakt CTI tijdsgebonden afspraken en monitort de voortgang. Indien nodig betreft CTI daarbij stakeholders, inclusief benadeelden. Daarbij wordt in het bijzonder gericht op ESG-onderwerpen die:

- ✓ *Financieel materieel zijn;*

- ✓ De meest ernstige negatieve impact voor samenleving en milieu veroorzaken;
- ✓ Voor zijn deelnemers van belang zijn.

Monitoring en beoordeling

Een engagementtraject wordt door CTI als succesvol beoordeeld, wanneer alle tijdgebonden doelen bereikt zijn. Tussentijds wordt ook door CTI beoordeeld of er sprake is van voldoende voortgang. Vastlopende of niet-succesvolle engagementtrajecten krijgen een slechte beoordeling ('poor'). Wanneer een engagementtraject met een bedrijf drie jaar achtereenvolgens deze beoordeling krijgt wordt besloten in hoeverre beleggen in dat bedrijf nog zinvol is.

Wanneer het engagement op het gebied van één van onze focus SDG's betreft én er is geen sprake van bijzonder omstandigheden die voortgang van beleggen in het bedrijf rechtvaardigen zal het bedrijf worden uitgesloten. In de praktijk is dit echter nog niet gebeurd, aangezien hiervoor een drie-jaars termijn gehanteerd wordt. Dit beleid is pas sinds vorig jaar van toepassing.

Wat we in 2023 hebben gedaan op het gebied van engagement

Uitvoeren engagementbeleid

In 2021 hebben we ons engagementbeleid uitgebreid om onze invloed gericht in te zetten op de bedrijven die raken aan onze eigen focus thema's. We verwachten hiermee in het bijzonder een bijdrage te leveren aan de SDG's 3, 7, 12 en 13. Vanaf 2022 hebben we hier ook de bestaande KPI voor aangepast zodat we als pensioenfonds inzicht hebben in hoeverre we daadwerkelijk de dialoog voeren over deze onderwerpen en hoe dit in de loop der tijd verbetert met als doelstelling dat minimaal 25% van het totaal aantal engagements gericht is op de focus SDG's.

Daarnaast zijn we ook van mening dat engagement zonder duidelijke doelstellingen en gevolgen minder effectief is. Engagementtrajecten kunnen lang duren. Zolang er voldoende voortgang geboekt wordt is dat geen probleem. Maar wanneer dat niet het geval is en bedrijven geen gehoor geven aan onze oproep tot verandering moeten er ook gevolgen zijn. Met die reden hebben we in ons engagementbeleid opgenomen dat bedrijven worden uitgesloten wanneer drie jaar lang geen voortgang in een engagementtraject gericht op onze focusthema's is én er is geen sprake van bijzondere omstandigheden die voortgang van belegging in het bedrijf rechtvaardigen.

Voorbeelden van engagement vooruitgang

Diversiteit in klinische proeven

CTI zet zich, mede namens PDN, in voor het vergroten van de diversiteit in klinische studies, een noodzaak die door de Covid-19 pandemie is onderstreept. Deze pandemie benadrukte het belang van vertrouwen in vaccinaties binnen etnische minderheden en ondervertegenwoordigde gemeenschappen, wat bereikt kan worden door representatieve klinische proeven. Ons doel is het bewustzijn van het belang van inclusie in klinische onderzoeken te verhogen en een betere rapportage over diversiteit te bevorderen, aangezien een gepersonaliseerde geneeskunde verwacht dat demografische gegevens van deelnemers, zoals etniciteit, leeftijd en geslacht, worden onthuld. Dit is cruciaal omdat onderzoek aantoonde dat er verschillende reacties op behandelingen kunnen zijn over diverse populaties.

In gesprekken met bedrijven zoals GSK, AbbVie en Bristol-Myers Squibb, hebben we geconstateerd dat toewijding aan diversiteit in proeven leidt tot verbeterde uitvoeringsstrategieën, mede dankzij senior toezicht en gerichte middelen. We benadrukken het belang van samenwerking met patiënten en belangengroepen om het patiëntenperspectief te integreren en vertrouwen op te bouwen, essentieel voor lange termijn succes. Voortbouwend op dit fundament, blijven we de ontwikkelingen en openbaarmakingen bij de doelbedrijven monitoren, in de hoop beste praktijken breed te delen en te implementeren.

Climate Action 100+

In 2023 heeft PDN, via CTI en in samenwerking met andere financiële instellingen, haar inspanningen binnen het Climate Action 100+ initiatief onverminderd voortgezet. Dit initiatief, gericht op 's werelds grootste uitstoters van broeikasgassen, heeft als doel hen aan te sporen tot actie tegen klimaatverandering. Met meer dan 700 beleggers wereldwijd, verantwoordelijk voor een beheerd vermogen van meer dan 65 biljoen dollar, blijft PDN actief in gesprek met bedrijven om het beleid rond klimaatverandering, de vermindering van emissies en het verbeteren van klimaatgerelateerde rapportages aan te scherpen. De voortgang die Climate Action 100+ in 2022 heeft geboekt, zette zich in 2023 voort, waarbij CTI als co-leider optrad in acht engagements en ondersteuning bood bij nog eens 40.

Een bijzonder aandachtspunt dit jaar was wederom de automotive sector, waar we gesprekken voerden met partijen zoals Stellantis en Mercedes-Benz. Beide bedrijven hebben hun Benchmark scores verbeterd, mede dankzij onze inspanningen om ze aan te sporen een duidelijker plan te ontwikkelen voor het decarboniseren van upstream emissies, vooral bij de inkoop van staal. Verschillende autobedrijven, waaronder BMW, Ford en anderen, hebben doelstellingen vastgesteld voor de inkoop van groen staal, wat een stimulans vormt voor staalproducenten om groene producten te produceren.

In de mijnbouwsector hebben we productieve discussies gevoerd met bedrijven zoals de BHP Group. BHP was onderwerp van twee resoluties: over klimaatlobby en het integreren van klimaatkwesities in hun financiële rapportage. Hoewel BHP terughoudend was, blijven we aandringen op verbeteringen in hun boekhoud- en auditpraktijken.

Verder hebben we de voorzitter van de ESG-commissie van Reliance Industries aangeschreven met meerdere suggesties voor het verbeteren van hun klimaatgovernance, waaronder het vaststellen van tussentijdse emissiereductiedoelstellingen om aan te sluiten bij hun net zero doel voor scope 1 en 2 in 2035, en vroegen om duidelijkheid over de rol van hun fossiele brandstofactiva in hun transitieplan.

3	GOEDE GEZONDHEID EN WELZIJN	7	BETAALBAAR EN DUURZAME ENERGIE	12	VERANTWOORDE CONSUMPTIE EN PRODUCTIE	13	KLIMAATACIE

Verantwoorde productie

Ook op het gebied van ons focusthema “Grondstoffen en circulariteit” voert CTI namens PDN de dialoog met bedrijven. Binnen dit focusthema heeft CTI het engagementproject 'Emissies & Plastic afval' om een duurzame transitie binnen de chemische industrie te bevorderen. Dit project, dat zich over een periode van drie jaar uitstrekt, richt zich op de 20 grootste chemiebedrijven gemeten naar marktkapitalisatie. Onze doelstellingen omvatten het verminderen van broeikasgasemissies door het implementeren van klimaatstrategieën die in lijn zijn met de doelstellingen van Parijs, het verminderen van de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen, en het verkennen van alternatieve, minder koolstofintensieve grondstoffen zoals bio-gebaseerde en gerecyclede

materialen, en groene waterstof. Daarnaast streven we naar het minimaliseren van de schadelijke effecten op lokale gemeenschappen door het verbeteren van afvalbeheerpraktijken en het verminderen van plastic afval door het uitfasen van wegwerpplastics, het verhogen van de recyclebaarheid van polymeren en het investeren in recyclingtechnologieën om een circulaire economie voor plastic afval te creëren.

Gedurende de eerste helft van het jaar is contact opgenomen met 20 van de grootste chemiebedrijven wereldwijd, gebaseerd op marktkapitalisatie. Deze gesprekken hebben een breed scala aan subindustrieën bestreken, elk met hun eigen unieke uitdagingen in de transitie. De respons op onze betrokkenheid was overwegend positief.

In het segment industriële gassen ligt de focus voornamelijk op het verminderen van emissies binnen de eigen bedrijfsvoering (Scopes 1 en 2), die het grootste deel van de totale emissies vormen. Zowel Linde als Air Liquide hebben emissiereductiedoelstellingen ingediend bij het Science Based Targets initiative (SBTi)*, waarbij de laatste deze in mei goedgekeurd kreeg. De overgang van grijs naar blauw waterstof en het opschalen van projecten voor groen waterstof zijn essentieel voor het verminderen van Scope 1 emissies.

Binnen de speciale chemicaliën spraken we Sherwin Williams, een verf- en coatingsbedrijf, over het integreren van duurzaamheid in het ontwerp. Beide bedrijven volgen de duurzaamheid van hun productportfolio door interne metrieke en hebben zich ten doel gesteld het percentage producten dat als 'duurzaam voordelig' wordt beschouwd, te verhogen.

Onze dialoog met Lyondellbasell (LYB), gecategoriseerd onder bulkchemicaliën, was gericht op hun rol in de transitie naar een circulaire economie. Ondanks dat de Scope 3 emissies het grootste deel van LYB's totale emissies vormen, hebben we nog geen reductiedoelstelling gezien. LYB's portfolio omvat echter polymeren gemaakt van hernieuwbare grondstoffen, wat een belangrijke stap is richting een circulaire economie.

Problemen met het beoordelen van Scope 3 emissies blijken een industriebreed probleem, verergerd door schaarste en onbetrouwbaarheid van data. We zullen de ontwikkelingen blijven volgen naarmate de industrie werkt aan het formuleren van een industriestandaard.

* Science Based Targets initiative (SBTi) is een samenwerkingsverband tussen het CDP (voorheen bekend als het Carbon Disclosure Project), de Verenigde Naties Global Compact (UNGC), het World Resources Institute (WRI) en het Wereld Natuur Fonds (WWF). Het initiatief moedigt bedrijven aan om wetenschappelijk onderbouwde doelen te stellen voor het verminderen van broeikasgasemissies, om zo een significante bijdrage te leveren aan het tegengaan van klimaatverandering.

Uitfasering van Kolen

In het kader van ons engagementproject rond de uitfasering van kolen, blijven we ons inzetten voor de cruciale doelstelling om wereldwijde CO₂-emissies uiterlijk in 2050 op netto nul te krijgen. Als de meest koolstofintensieve fossiele brandstof draagt kolen substantieel bij aan de emissies. Afgelopen jaar is er enige vooruitgang geboekt, met belangrijke landen die zich hebben gecommitteerd aan het beëindigen van financiering voor nieuwe kolencentrales. Echter, er wordt nog steeds nieuwe koolcapaciteit gebouwd en de plannen voor het uitfasen van bestaande kolenmijnbouw en -kracht zijn te traag. Ons engagement richt zich voortdurend op mijnbouw- en nutsbedrijven met aanzienlijke blootstelling aan kolen, met als doel

toezeggingen te verkrijgen voor duidelijke uitfaseringstermijnen voor kolen, in lijn met wetenschappelijk onderbouwde emissietrajecten.

In het project voor 'Uitfasering van Kolen' hebben we bedrijven in sleutellanden benaderd over het belang van het uitfaseren van kolen in het energiesysteem. Onze activiteiten waren gericht op kolenmijnwerkers en nutsbedrijven met significante blootstelling aan kolen; achterblijvende landen en bedrijven waar we het meeste veranderingspotentieel zien, waaronder de VS, Japan en Zuid-Korea; en het identificeren van bedrijven die plannen hebben om kolenmijnbouw of energiec capaciteit uit te breiden.

Nu de kosten voor hernieuwbare energie blijven dalen en de urgentie om kolen uit te faseren toeneemt, is de focus op nieuwe kolenprojecten essentieel om te voorkomen dat er activa worden vastgelegd die de wereldwijde inspanningen hinderen om in lijn te blijven met een 1,5C-traject. Dit was het focuspunt bijvoorbeeld in ons engagement met BHP. We hebben geplande uitbreidingen van kolenprojecten en lopende kapitaaluitgaven voor thermische kolen onderzocht, ondanks hun netto-nul strategieën die scope 3 emissies dekken. BHP heeft nu besloten hun Mount Arthur kolenmijn in 2030 te sluiten in plaats van de licentie te verlengen zoals eerder gepland, inclusief de toezegging om een rechtvaardige transitie voor de werknemers en de lokale gemeenschap te waarborgen.

Biodiversiteit en ontbossing

De bescherming van biodiversiteit en het tegengaan van ontbossing zijn cruciaal voor het behoud van onze ecosystemen, essentieel voor ons welzijn. CTI engageert, namens PDN, actief met bedrijven uit verschillende sectoren om hun impact op biodiversiteit en ontbossing te verminderen. Focus ligt op het stimuleren van duurzame praktijken in de waardeketens van palmolie, soja, vee, en andere grondstoffen, welke significant bijdragen aan CO₂-uitstoot en biodiversiteitsverlies.

Ahold Delhaize valt op door hun proactieve houding; ze weren bijvoorbeeld vlees uit Brazilië vanwege ontbossingsrisico's en tonen daarmee hun inzet voor biodiversiteit. Echter, ondanks hun goede inspanningen, blijven we in gesprek om de monitoring en traceerbaarheid van hun bedrijfsactiviteiten verder te versterken. Een vervolgesprek is gepland om deze verbeteringen te bespreken.

Door een speciaal tool te gebruiken die CTI heeft ontwikkeld, kan CTI beter het beheer van ontbossing door bedrijven beoordelen. Uit de analyse van CTI blijkt dat verbetering nodig is op het gebied van doelstellingen en traceerbaarheid.

Via CTI moedigen we bedrijven aan om zich te committeren aan het behoud van natuurlijke ecosystemen en nul ontbossing, en streven naar een traceerbaarheid van minstens 90% van de productie van risicovolle grondstoffen.

In 2023 zijn diverse gesprekken gevoerd met meer dan 30 bedrijven. Ahold Delhaize's focus op palmolie en soja toont hun toewijding, ondanks uitdagingen in traceerbaarheid. Samen met CTI zetten we onze inspanningen voort om duurzaamheidspraktijken en traceerbaarheid in deze sectoren te verbeteren, met een speciale nadruk op het behoud van biodiversiteit en het voorkomen van ontbossing.

Realisatie KPI engagement

KPI 2023	Voortgang op de doelstellingen waartoe engagement is ingezet
OMSCHRIJVING	Het fonds voert actief en reactief engagement over de Europese, Amerikaanse, Emerging Markets, Pacific Rim en Beursgenoteerd Vastgoed aandelenportefeuilles en met betrekking tot Europese en Amerikaanse bedrijfsobligaties. Met het engagementprogramma wordt in het bijzonder een positief effect op SDG 3,7,12 en 13 nagestreefd.
MANIER VAN METEN	Aantal met engagements bereikte milestones zoals door CTI geformuleerd in een jaar als % van het totaal aantal bedrijven waarmee engagement heeft plaatsgevonden in dat jaar. Daarnaast meet het fonds het aantal engagements met een focus op SDG 3,7,12 en 13.
BRON	CTI
TARGET	1. Minimaal 50% van het totaal aantal engagements in een jaar hebben een milestone bereikt. 2. Minimaal 25% van het totaal aantal engagements hebben een focus op SDG 3,7,12 en 13.
REALISATIE	1. 27%. Er zijn 102 milestones bereikt ten opzichte van de 381 bedrijven waarmee engagement is gevoerd. 2. 52% van de gevoerde engagements hadden een link met onze focus SDG's (3, 7, 12, 13)

De KPI's die toezien op de voortgang van onze engagementactiviteiten, bestaan uit twee componenten. De eerste component ziet toe op het daadwerkelijk bereiken van doelen met de bedrijven waarmee we in gesprek gaan. We hebben hier een ambitieuze target voor opgesteld: bij 50% van de bedrijven waarmee we een engagementtraject uitvoeren willen we een milestone bereiken. Die target hebben we helaas niet gehaald. Bij alle 381 bedrijven waarmee CTI, namens PDN, in dialoog is of was hebben we 102 milestones bereikt. Daarmee wordt de ambitie van deze target nogmaals onderstreept. De tweede target, het aantal engagements dat op het gebied van onze focus SDG's wordt uitgevoerd, is wel behaald. Meer dan de helft (52%) van al deze trajecten had een focus op SDG 3, 7, 12 of 13. Het merendeel hiervan had betrekking op verantwoorde consumptie en productie (SDG 12) en klimaatactie (SDG 13).

KPI 2023	Uitsluiting bedrijf in geval van 3 jaar op rij onvoldoende voortgang met engagement op het gebied van één van de focus SDG's
OMSCHRIJVING	Er mag niet worden belegd in een bedrijf en een bestaand aandeel in een bedrijf wordt verkocht, wanneer het engagementtraject met het bedrijf 3 jaar achtereenvolgend van CTI een 'poor' beoordeling krijgt én het betreft engagement op het gebied van één van de focus SDG's van PDN: SDG 3, 7, 12 of 13. Indien er sprake is van bijzondere omstandigheden kan het bestuur besluiten hiervan af te wijken. Er mag weer belegd worden in het bedrijf zodra het bedrijf weer een beoordeling 'adequate' of 'good' ontvangt.
MANIER VAN METEN	Een engagementtraject met het bedrijf krijgt 3 jaar achtereenvolgend van CTI een 'poor' beoordeling én het betreft engagement op het gebied van één van de focus SDG's van PDN: SDG 3, 7, 12 of 13 én er is geen sprake van bijzondere omstandigheden die voortgang van belegging in het bedrijf rechtvaardigen.
BRON	CTI
TARGET	Er is niet belegd in een bedrijf en een bestaand aandeel in een bedrijf is verkocht, wanneer het engagementtraject met het bedrijf 3 jaar achtereenvolgend van CTI een 'poor' beoordeling krijgt én het betreft engagement op het gebied van één van de focus SDG's van PDN: SDG 3, 7, 12 of 13 én er is geen sprake van bijzondere omstandigheden die voortgang van belegging in het bedrijf rechtvaardigen.
REALISATIE	Resultaat op deze KPI kan pas in 2025 worden gemeten. ⁶

⁶ Deze KPI is medio 2022 ingegaan en is van toepassing op een periode van 3 aansluitende jaren vanaf 2022. Daarom zal pas voor het eerst in het duurzaamheidsverslag over 2025 worden gerapporteerd over het behaalde resultaat op deze KPI. Deze KPI valt niet onder de assurance scope van dit duurzaamheidsverslag over 2023.

Stembeleid en Corporate Governance

Zoals eerder in dit hoofdstuk is aangegeven, ziet PDN engagement in combinatie met stemmen als de meest effectieve manier om bedrijven te beïnvloeden. Daarbij is stemmen een essentieel onderdeel. Als aandeelhouder hebben we namelijk direct invloed op de bedrijfsvoering door te stemmen op aandeelhoudersvergaderingen over bijvoorbeeld de (her)benoeming van bestuursleden of het al dan niet aannemen van een klimaatplan. Ons stemrecht kan gebruikt worden als escalatiestap om bedrijven tijdens een engagementtraject een bepaalde richting op te bewegen. Zonder dat stemrecht is engagement minder effectief waardoor het lastiger wordt om het gedrag van bedrijven te veranderen. Om die reden vinden we gebruik maken van ons stemrecht zo belangrijk.

Omdat we wereldwijd in heel veel ondernemingen beleggen hebben we, net als de uitvoering van ons engagementbeleid, ook de uitvoering van ons stembeleid uitbesteed aan CTI. Daarnaast is het belangrijk dat het stembeleid en engagementbeleid elkaar versterken. Daarom worden de stembeslissingen van CTI mede gevoed uit het engagementprogramma dat CTI namens PDN voert. Zorgpunten uit het engagementprogramma worden bij het stemmen meegenomen. Stemmen kan dan als escalatiestap worden toegepast wanneer het engagementtraject bij een bedrijf niet voldoende voortgang laat zien. CTI stemt bijvoorbeeld in geval van achterblijven van het bedrijf op het gebied van het thema klimaatverandering tegen de benoeming van minimaal de voorzitter van de audit commissie. De stemrichtlijnen zijn te vinden op de website van PDN via deze [link](#).

Bij het stemmen staan langetermijn waardecreatie en de focus SDG's van het pensioenfonds centraal. Dit wil zeggen dat het pensioenfonds naast het aanzetten tot goed ondernemingsbestuur (bijvoorbeeld over het afleggen van verantwoording, bevorderen van transparantie of het voeren van een rechtvaardig beloningsbeleid), extra nadruk legt op de onderwerpen die spelen bij de focus SDG's. Zo stemt CTI namens PDN bij bedrijven in hoog risicosectoren (utilities, materials, energy, transport) tegen benoemingen van bestuurders die geen informatie verschaffen over eigen CO₂-uitstoot en CO₂-reductiedoelen en geen informatie verschaffen over risicobeheersing. Ook stemt CTI namens PDN tegen bedrijven die slecht scoren op de ranglijst van bedrijven die de grootste impact hebben op ontbossing.

Op onze website publiceren we ieder kwartaal hoe CTI namens PDN heeft gestemd op de algemene vergadering van de ondernemingen waarin we beleggen. Dat doen we per individuele onderneming en per stempunt en is te vinden op de website van PDN via deze [link](#).

Wat we in 2023 hebben gedaan op het gebied van stemmen

Per 1 november 2021 is het stembeleid uitgebreid en wordt, zoals eerder benoemd, gebruik gemaakt van de diensten van CTI, daarmee wordt voor alle wereldwijde beursgenoteerde beleggingen gestemd. In het afgelopen jaar zijn er in 1089 aandeelhoudersvergaderingen op meer dan 14.000 voorstellen gestemd. Op meer dan 14% van de voorstellen heeft CTI namens PDN tegen- of blanco gestemd of zich onthouden van stemming. Dat gebeurt bijvoorbeeld bij bedrijven die achterblijven op het gebied van de thema's Klimaat/Environment, Social en Governance (ESG). CTI stemt bij bedrijven die achterblijven op het gebied van ESG namens PDN, tegen de herbenoeming van bestuursleden of keurt de financiële verslagen of andere bestuursmoties van deze bedrijven niet goed. PDN laat haar stem dus horen, ook wanneer we het niet eens zijn met de voortgang die bedrijven boeken op het gebied van ESG.

Voorbeelden van ons stemgedrag in 2023

Goede gezondheid en welzijn (SDG 3)

- ✓ Op de aandeelhoudersvergadering van McDonald's werden twee resoluties ingediend over het gebruik van antibiotica: een voorstel om het gebruik van antibiotica in varkens- en rundvlees uit te faseren in de keten en een voorstel te voldoen aan de richtlijn van de Wereldgezondheidsorganisatie over gebruik van antibiotica in de keten.

Hoewel we bekend zijn met de initiatieven die de onderneming op dit vlak onderneemt, hebben we voor beide voorstellen gestemd. Dit vanwege het belang van het verder beperken van gebruik van antibiotica om antimicrobiële resistentie tegen te gaan. De voorstellen werden gesteund door 16% en 18% van de aandeelhouders.

Klimaat en duurzame energie (SDG 7 & 13)

PDN is, via CTI, sterk betrokken bij het gezamenlijk engagementinitiatief Climate Action 100+. Veel contacten gingen het afgelopen kwartaal over de score van de bedrijven in de tweede editie van de Net Zero Benchmark (NZB) van CA100+, over verbeterpunten en prioriteiten. Tijdens het afgelopen AVA-seizoen was dit ook terug te zien, waar een flink aantal klimaatmoties ingediend werden, o.a. over afstemming op de klimaatdoelen van Parijs. Hieronder een aantal voorbeelden van hoe PDN heeft gestemd:

- ✓ Shell vroeg haar aandeelhouders ook in 2023 in te stemmen met zijn Energie Transitie Voortgangsrapport. Een rapport waarin het bedrijf uitlegt welke stappen het zet om naar een netto CO₂-uitstoot van nul te komen. PDN heeft zich onthouden van stemming. Hiermee geven we het signaal af dat we de voortdurende inspanningen van het bedrijf op weg naar 'net zero' waarderen, maar we wel zorgen hebben dat de tussentijdse doelstellingen niet zullen leiden tot de absolute emissiereductie. (80% heeft 'voor' gestemd)

Follow This diende een voorstel in, waarin Shell werd gevraagd om doelen voor de uitstoot die wordt veroorzaakt door het gebruik van de olie en gas die het verkoopt. Deze doelen moeten in lijn zijn met de wereldwijde CO₂-reductie die nodig is om de wereldwijde temperatuurstijging te beperken tot ruim onder de 2 graden. Wij hebben voor het voorstel gestemd. Daarmee hebben we onze zorg benadrukt dat de tussentijdse doelstellingen niet zullen leiden tot de absolute emissiereductie (20% heeft 'voor' gestemd).

- ✓ Bij Chevron werd een aandeelhoudersvoorstel ingediend, waarin werd gevraagd om middellange termijn CO₂ reductiedoelen voor de uitstoot van het gebruik van de olie en gas van het bedrijf, die in lijn zijn met de wereldwijde CO₂-reductie die nodig is om de wereldwijde temperatuurstijging te beperken tot ruim onder de 2 graden. Ook hier hebben we 'voor' gestemd.

Daarnaast hebben we tegen de herbenoeming gestemd van de voorzitter van de duurzaamheidscommissie van het bestuur van Chevron. Dit vanwege het ontbreken van CO₂ reductiedoelen die ook de uitstoot van het gebruik van de olie en gas van het bedrijf meenemen.

Verantwoorde productie (SDG 12)

- ✓ Op de aandeelhoudersvergadering van Yum! Brands (bekend van KFC en Pizza Hut) werd een voorstel ingediend waarin werd gevraagd om meer inzicht in de maatregelen om het gebruik van plastic te verminderen. Wij hebben het voorstel gesteund, omdat de rapportage van het bedrijf op dit vlak nog tekortschoot, terwijl het een belangrijk onderwerp is voor het bedrijf. Het voorstel heeft het helaas niet gehaald, maar omdat 36% van de aandeelhouders ‘voor’ stemden is er wel een signaal afgegeven, waardoor we verwachten dat er de komende tijd wel aandacht aan dit onderwerp zal worden besteed door het bedrijf.

Realisatie KPI stemming 2023

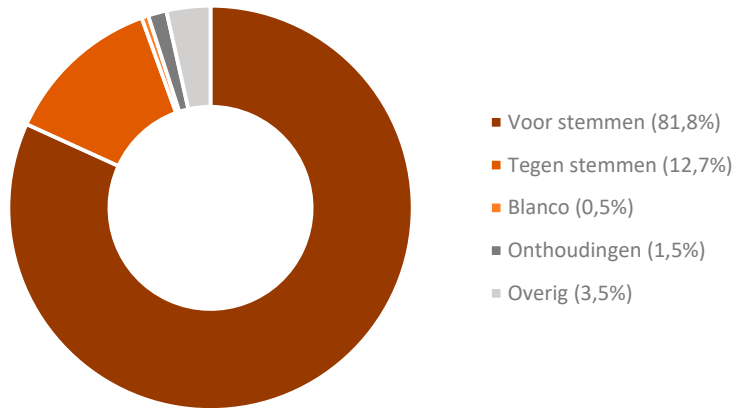
KPI 2023	Percentage aandeelhoudersvergaderingen waarop is gestemd
OMSCHRIJVING	Het fonds stemt wereldwijd op de aandeelhoudersvergaderingen van de beursgenoteerde bedrijven waarin het fonds belegt conform zijn Corporate Governance en stembeleid en biedt hierin transparantie.
MANIER VAN METEN	Percentage aandeelhoudersvergaderingen waarop is gestemd als percentage van het totaal aantal vergaderingen waarop gestemd kon worden.
BRON	Columbia Threadneedle Investments
TARGET	Columbia Threadneedle Investments heeft op 100% van de aandeelhoudersvergaderingen waarop gestemd kon worden namens PDN gestemd.
REALISATIE	99,3%

KPI 2023	Percentage uitgebrachte stemmen op voorstellen
OMSCHRIJVING	Het fonds stemt wereldwijd op de aandeelhoudersvergaderingen van de beursgenoteerde bedrijven waarin het fonds belegt conform zijn Corporate Governance en stembeleid en biedt hierin transparantie.
MANIER VAN METEN	Het totaal aantal voorstellen waar het fonds op heeft kunnen stemmen als % van het totaal aantal voorstellen.
BRON	Columbia Threadneedle Investments
TARGET	Columbia Threadneedle Investments heeft op 100% van de voorstellen waarop gestemd kon worden namens PDN gestemd
REALISATIE	99,5%

In 2023 hebben er 1.097 aandeelhoudersvergaderingen plaatsgevonden voor alle beursgenoteerde bedrijven in de portefeuille van PDN. Op 1.089 van die vergaderingen heeft CTI namens PDN kunnen stemmen. Voor 8 vergaderingen was dat niet mogelijk door geldende liquiditeit beperkende voorwaarden of andere operationele restricties in het stemproces. Daarmee is de KPI strikt genomen niet behaald, echter is PDN tevreden met het resultaat dat er waar mogelijk op elke aandeelhoudersvergadering is gestemd.

Op alle 1.089 aandeelhoudersvergaderingen is er op meer dan 14.000 voorstellen gestemd. Zoals hierboven benoemd, was het niet mogelijk om op een aantal aandeelhoudersvergaderingen te stemmen waardoor in totaal op 0,5% van het aantal voorstellen niet gestemd is. Op de overige 99,5% is wel gestemd. In figuur 6 is te zien hoe vaak er voor, tegen, blanco of onthouden is van stemmen. Onder ‘Overige’ vallen voorstellen waarbij niet ‘voor’ of ‘tegen’ gestemd kon worden, maar bijvoorbeeld om frequentie van rapporteren over het beloningsbeleid wordt gevraagd (e.g. jaarlijks of tweejaarlijks). Ook deze KPI is strikt genomen niet behaald, maar PDN is tevreden met de stemactiviteit die het heeft laten zien in 2023.

Figuur 6. Stemstatistieken 2023

6. Uitsluiting

Wij willen met onze beleggingen enerzijds een positieve impact maken en anderzijds een negatieve impact op de wereld vermijden. We geloven dat het beïnvloeden van bedrijven om hun gedrag te veranderen met behulp van engagement in combinatie met stemmen de meest effectieve manier is om dit te bereiken. Helaas is het niet altijd mogelijk om met behulp van engagement en stemmen onze negatieve impact drastisch te verlagen. Daarom sluiten we sommige bedrijven en landen uit van belegging. Hiermee borgen we een duidelijke ondergrens op het gebied van duurzaamheid, gebaseerd op onze normen en waarden. Een minimale duurzaamheidsnorm.

Die minimale duurzaamheidsnorm wordt vormgegeven op basis van twee kenmerken: product en gedrag. Productgroepen die we bijvoorbeeld (gedeeltelijk) uitsluiten zijn controversiële wapens, clustermunities, kolen, olie uit teerzanden en tabak. Bedrijven of landen die we uitsluiten op basis van hun gedrag zijn gebaseerd op de 10 principes van de VN Global Compact en internationale sanctielijsten van de VN Veiligheidsraad, Nederland en/of de Europese Unie. Bij ernstige en structurele schending worden landen en bedrijven toegevoegd aan onze uitsluitingenlijst.

Wat we in 2023 hebben gedaan op het gebied van uitsluiting

In lijn met onze doelstelling voor een 'net zero' CO₂ uitstoot van onze beleggingsportefeuille in 2050 monitoren we doorlopend ons uitsluitingenbeleid en scherpen we dat aan waar nodig. Hierbij hebben we ook specifieke aandacht voor fossiele brandstoffen. We begrijpen dat de overgang naar hernieuwbare energiebronnen tijd en inspanning vergt, en dat fossiele brandstoffen voorlopig een rol zullen blijven spelen in de energiemix. Echter, kolen en olie uit teerzand staan bekend als zeer vervuilende bronnen van energie, met aanzienlijke CO₂-uitstoot en ecologische schade tot gevolg. Aanzienlijk meer nog dan andere fossiele brandstoffen. Daarom hebben we besloten de omzetgrenzen voor bedrijven actief in het winnen van deze brandstoffen te verlagen van 25% naar 5%. Bedrijven die meer dan 5% van hun omzet halen uit deze activiteiten worden daardoor uitgesloten om in te beleggen. Hierdoor zetten we ons kapitaal gericht in en ontmoedigen we investeringen in de meest vervuilende fossiele brandstoffen.

Een aantal voorbeelden van landen en ondernemingen die zijn uitgesloten

Controversiële wapens:

- ✓ Lockheed Martin is een toonaangevend Amerikaans defensie- en luchtvaartbedrijf dat geavanceerde technologieën produceert, waaronder vliegtuigen, raketten en defensiesystemen. Ze behoren tot de grootste defensieaannemers wereldwijd en hebben betrokkenheid bij omstreden wapens, zoals clusterbommen en kernwapens.

Kolenwinning:

- ✓ CONSOL Energy Inc. Het grootste deel van de omzet wordt gerealiseerd met de productie en export van thermische steenkool.
- ✓ TAURON Polska Energia SA is een Pools bedrijf in de energie-industrie, met activiteiten in Oost- en Noord-Europa. Het bedrijf is betrokken bij mijnbouw, opwekking, distributie en levering van elektriciteit. De opbrengsten uit de winning van thermische kolen bedroeg tussen de 5-10% van de totale omzet.

Oliewinning uit teerzanden:

- ✓ Athabasca Oil Corporation. Een bedrijf dat zich richt op de exploratie, ontwikkeling en productie van bitumen uit oliezanden in de Athabasca-regio in Alberta, Canada, samen met andere lichte olie- en aardgasbronnen. De inkomsten uit de winning van oliezanden wordt geschat op 75% van de totale inkomsten waardoor het bedrijf wordt uitgesloten.

Tabakproductie:

- ✓ British American Tobacco. Dit bedrijf is actief in de productie, distributie en verkoop van een uitgebreid assortiment sigaretten, tabak, vloeipapier, sigaren en e-sigaretten. De merken van het bedrijf zijn onder meer Dunhill, Kent, Lucky Strike, Pall Mall, Vogue, Viceroy en Rothmans.

Gedrag in strijd met VN Global Compact:

- ✓ China Northern Rare Earth. China Northern Rare Earth heeft veel kritiek gekregen op het beheer van radioactieve residuen. De Chinese regering heeft het beheer als ontoereikend beschouwd. Het bedrijf wordt verantwoordelijk geacht voor ernstige gevolgen voor het milieu en de gezondheid.

Sanctiewetgeving:

- ✓ Gazprom. Het grootste bedrijf in Rusland en het grootste aardgasbedrijf ter wereld dat voor de meerderheid in handen is van de Russische staat. Dit bedrijf wordt uitgesloten op basis van de wereldwijde sancties tegen Rusland naar aanleiding van de invasie van Oekraïne.
- ✓ Afghanistan. Na de terugtrekking van Amerikaanse troepen uit Kabul eind 2021, kwam de Taliban alweer vrij snel aan de macht. De lopende internationale sancties tegen de Taliban zijn daarmee ook, voor een groot gedeelte, verlegd naar het land Afghanistan.

Realisatie KPI uitsluiting 2023

KPI 2023	Belegd vermogen in uitgesloten bedrijven
OMSCHRIJVING	Het fonds belegt niet in bedrijven die conform het uitsluitingenbeleid en wet- en regelgeving uitgesloten zijn. De screening vindt op kwartaalbasis plaats.
MANIER VAN METEN	Percentage van het belegd vermogen in uitgesloten individuele ondernemingen per jaareinde exclusief fondsbeleggingen.
BRON	Morningstar Sustainalytics & DPS
TARGET	Maximaal 0%
REALISATIE	0% ✓

KPI 2023	Belegd vermogen in uitgesloten landen
OMSCHRIJVING	Het fonds belegt niet in landen die conform het uitsluitingenbeleid en wet- en regelgeving zijn uitgesloten.
MANIER VAN METEN	Percentage van het belegd vermogen in uitgesloten landen per jaareinde exclusief fondsbeleggingen.
BRON	Morningstar Sustainalytics & DPS
TARGET	Maximaal 0%
REALISATIE	0% ✓

Onze KPI bij uitsluitingen houdt in dat we geen beleggingen aanhouden in bedrijven en landen, exclusief onze fondsbeleggingen, die op onze uitsluitingenlijst staan. Dit target hebben we gehaald. Binnen een kwartaal na screening werden individuele beleggingen in bedrijven en landen die op de uitsluitingenlijst stonden verkocht. PDN sluit eind 2023 in totaal 174 bedrijven en 14 landen van het beleggingsuniversum uit. Dit zijn 6 bedrijven meer en evenveel landen in vergelijking met eind 2022.

7. Implementatie duurzaamheidswetgeving en convenanten in 2023

De verplichte wet- en regelgeving op het gebied van duurzaamheid is de afgelopen jaren steeds verder uitgebreid als gevolg van het Europees Actieplan ‘Duurzame Groei Financiering’. Doel van dit actieplan is het stimuleren van de financiële sector om een bijdrage te leveren aan de klimaatdoelen van Parijs. Uit dit actieplan komt nieuwe Europese regelgeving voort zoals de ‘EU Sustainability Finance Disclosure Regulation’ met als doel het harmoniseren van transparantie over ESG-risicobeheersing en de ‘Taxonomy Regulation’ met als doel het creëren van een duidelijke definitie van ecologische duurzaamheid. Daarnaast heeft PDN zich aangesloten bij het IMVB-convenant en zich daarmee gecommitteerd om ook de verplichtingen die het IMVB-convenant voorschrijft te implementeren.

EU Sustainability Finance Disclosure Regulation (SFDR wetgeving)

In het kader van de SFDR wetgeving heeft PDN gekozen voor een ‘artikel 8 classificatie’. Dit betekent dat PDN-duurzaamheidskenmerken implementeert binnen zijn beleggingsportefeuille en hierover ook transparant rapporteert. Vanaf 2024 zal PDN in het kader van de SFDR wetgeving gaan rapporteren over de belangrijkste ongunstige effecten op door de SFDR wetgeving voorgeschreven duurzaamheidsfactoren. PDN stelt nog geen streefpercentage van duurzame beleggingen in de zin van SFDR vast. Dit betekent overigens niet dat PDN geen duurzame investeringen doet. Die doet PDN weldegelijk, echter is het verschil in definities van duurzame beleggingen nog complex. PDN gaat in 2024 verder onderzoeken of het hanteren van een minimum percentage aan duurzame investeringen in de zin van de SFDR wetgeving wenselijk en implementeerbaar is (zie ook de paragraaf Taxonomie hieronder).

Taxonomie

De Europese Unie heeft met de Taxonomieverordening criteria opgesteld om per economische activiteit te kunnen bepalen of deze duurzaam worden uitgevoerd. Dat zijn economische activiteiten die bijdragen aan een ecologische doelstelling en die geen significante schade toebrengen aan andere ecologische doelstellingen. In totaal zijn er 6 verschillende ecologische doeleinden gedefinieerd. PDN vindt het van belang dat het ook belegt in economische activiteiten die bijdragen aan deze ecologische doelstellingen. Om te bepalen hoeveel PDN hierin belegt moet eerst duidelijk worden in welke mate de bedrijven waarin PDN belegt, en kan beleggen, bijdragen aan deze ecologische doelstellingen. Om dit te kunnen bepalen zijn veel gegevens van deze bedrijven vereist. Ieder jaar in het vierde kwartaal gaat PDN de gegevens van bedrijven in de portefeuille evalueren en beoordelen welk streefpercentage aan Taxonomie geclassificeerde beleggingen PDN voor het opvolgende jaar kan vaststellen.

IMVB-convenant

Op 20 december 2018 hebben wij, samen met 69 andere pensioenfondsen, het Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (IMVB-convenant) ondertekend. Dit convenant is gebaseerd op de OESO-richtlijnen en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGP's). De OESO-richtlijnen maken duidelijk wat van bedrijven kan worden verwacht op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen bij het internationaal zakendoen. Ze bevatten normen over hoe om te gaan met kwesties zoals ketenverantwoordelijkheid, mensenrechten, kinderarbeid, milieu en corruptie. In 2020 hebben we ons duurzaamheidsbeleid aangepast aan de vereisten uit het convenant. We hebben toen onder andere opgenomen dat we rekening houden met het due diligence proces zoals dit in de OESO-richtlijnen is gedefinieerd. Dit houdt

in dat we negatieve impact in onze beleggingsportefeuille identificeren en deze vervolgens willen stoppen, beperken en/of voorkomen. In 2021 is met al onze vermogensbeheerders gesproken over de nieuwe vereisten die PDN op basis van het IMVB-convenant van ze verwacht. Deze nieuwe vereisten zijn daar waar mogelijk contractueel vastgelegd met onze vermogensbeheerders. Vanaf 2022 is dat gedeelte van de portefeuille waarbij dit mogelijk is gescreend op de OESO-richtlijnen en de UNGP's en gaan we hierover in gesprek met de managers. Eind 2022 is het convenant afgelopen. De implementatie van de OESO-richtlijnen en UNGP's zullen echter geïmplementeerd blijven in onze processen en PDN zal hier ook bij externe manager op blijven monitoren.

8. Transparantie

We vinden het belangrijk dat we transparant zijn over wat we hebben gedaan en gerealiseerd op het gebied van duurzaamheid. Daarom publiceren we jaarlijks een duurzaamheidsverslag. In dit verslag geven we aan hoe we in het desbetreffende jaar met duurzaamheid zijn omgegaan en welke resultaten we op het gebied van duurzaamheid hebben bereikt. In het kader van transparantie publiceren we ook jaarlijks op onze website een overzicht van onze totale beleggingsportefeuille, rapporteren we op onze website over ons stemgedrag op aandeelhoudersvergaderingen en rapporteren we op onze website over de voortgang die we met engagement hebben bereikt. Ook zorgen we dat we voldoen aan de vereisten die op het gebied van transparantie worden gesteld vanuit regelgeving en richtlijnen zoals het IMVB-convenant, de EU Sustainability Finance Disclosure Regulation (“SFDR”) en de Principles of Responsible Investment (“PRI”). Tot slot zijn er regelmatig items op het gebied van duurzaamheid in het PDN Magazine te vinden en is het duurzaamheidsbeleid op de website van PDN geplaatst.

Wat we in 2023 hebben gedaan op het gebied van transparantie

Realisatie KPI's transparantie

Op het gebied van transparantie hebben we een aantal KPI's geformuleerd met bijbehorende targets. Deze indicatoren zien toe op het publiceren van het duurzaamheidsverslag en het duurzaamheidsbeleid op de website van PDN, het meewerken aan de “VBDO Benchmark Responsible Investment” en tot slot het publiceren van een lijst van holdings binnen de beursgenoteerde aandelenportefeuille, credits- en nominale staatsportefeuille waarin PDN is belegd per jaareinde. PDN heeft in 2023 voldaan aan alle onderstaande KPI's op het gebied van transparantie.

KPI 2023	Publicatie duurzaamheidsverslag
OMSCHRIJVING	Het duurzaamheidsverslag wordt openbaar gepubliceerd.
MANIER VAN METEN	Publicatie van het duurzaamheidsverslag van het voorgaande jaar op de website.
BRON	DPS
TARGET	Publicatie van het duurzaamheidsverslag van het voorgaande jaar op de website.
REALISATIE	✓

KPI 2023	Publicatie duurzaamheidsbeleid
OMSCHRIJVING	De meest actuele versie van het duurzaamheidsbeleid wordt gepubliceerd.
MANIER VAN METEN	Publicatie op de website van de meest actuele versie van het duurzaamheidsbeleid.
BRON	DPS
TARGET	Publicatie op de website van de meest actuele versie van het duurzaamheidsbeleid ⁷ .
REALISATIE	✓

KPI 2023	Peer group analysis
OMSCHRIJVING	Meewerken aan benchmarkonderzoek door VBDO.
MANIER VAN METEN	Opname van PDN in ‘VBDO benchmark on Responsible Investment’ in het jaar waar het duurzaamheidsverslag op betrekking heeft.
BRON	DPS

⁷ Op het moment van verslaglegging betreft de meest actuele versie van het duurzaamheidsbeleid op de website van PDN het duurzaamheidsbeleid met als datum 19 december 2023 en kenmerk 2023-004255.

TARGET	Opname van PDN in 'VBDO benchmark on Responsible Investment' in het jaar waar het duurzaamheidsverslag op betrekking heeft.
REALISATIE	✓

KPI 2023	Publicatie bedrijven, overheden en fondsen waarin wordt belegd
OMSCHRIJVING	Publicatie van lijst van alle bedrijven, overheden en fondsen, waarin PDN is belegd per jaareinde.
MANIER VAN METEN	Jaarlijkse publicatie van lijst van bedrijven, overheden en fondsen, waarin PDN is belegd per jaareinde met maximaal 1 kwartaal vertraging.
BRON	DPS
TARGET	Een overzicht met alle bedrijven, overheden en fondsen, waarin PDN is belegd per jaareinde worden op de website geplaatst met maximaal 1 kwartaal vertraging.
REALISATIE	✓

9. Vooruitblik 2024

Na een jaar van voortdurende inspanningen en toewijding aan ons duurzaamheidsbeleid, blijft onze focus ook in 2024 gericht op het versterken van onze duurzaamheidsambitie en het implementeren van concrete maatregelen die bijdragen aan een betere toekomst voor zowel onze deelnemers als de samenleving als geheel.

In het komende jaar zullen we ons blijven inzetten voor de verdere ontwikkeling en implementatie van ons duurzaamheidsbeleid. Enkele belangrijke onderwerpen die hoog op onze agenda staan, zijn onder meer:

- **Raamwerk duurzaamheid en ESG-risicomanagement:** We zullen ons raamwerk voor duurzaamheid en het beheer van milieu-, sociale en governance (ESG) risico's blijven versterken. Hierbij zullen we speciale aandacht besteden aan relevante thema's tijdens onze geplande themadagen.
- **Duurzaamheidsverslag:** Het opstellen van ons duurzaamheidsverslag blijft een belangrijk focuspunt. We streven ernaar om transparant te rapporteren over onze duurzaamheidsprestaties en de voortgang ten opzichte van onze doelstellingen.
- **Targetallocatie impact bonds:** We zullen onze inzet voor impact bonds evalueren en waar nodig aanpassingen maken om onze doelstellingen op dit gebied te versterken.
- **Targetallocatie EU-taxonomie gerelateerde beleggingen:** Het identificeren en toewijzen van investeringen die voldoen aan de EU-taxonomie zal een focusgebied zijn om onze duurzaamheidsdoelstellingen te ondersteunen.
- **ESG Risicomanagement:** We zullen ons blijven inzetten om ESG-risico's effectief te identificeren, te beoordelen en te beheren binnen onze beleggingsportefeuille.

Met deze doelstellingen voor ogen streven we ernaar om onze rol als verantwoordelijke belegger verder te versterken en bij te dragen aan een duurzamere toekomst voor iedereen.

10. Reporting principles

We hebben de relevante best practice-standaarden en richtlijnen gevolgd om de prestaties van verantwoord beleggen die in dit rapport worden behandeld, samen te vatten. De CO₂-emissiegegevens worden gepresenteerd volgens het GHG Protocol (World Business Council for sustainable development / WRI), waarin drie niveaus zijn gedefinieerd voor GHG accounting en rapportagedoeleinden.

11. Scope en kengetallen

De kerndoelstelling van het duurzaamheidsverslag is het transparant communiceren over onze activiteiten en de behaalde resultaten met ons duurzaamheidsbeleid. Het duurzaamheidsbeleid van PDN is van toepassing op het totale belegd vermogen. Afhankelijk van de kenmerken van de beleggingscategorie en of het mandaat zijn specifieke onderdelen binnen het duurzaamheidsbeleid wel of niet van toepassing op de desbetreffende beleggingscategorie en of het mandaat.

PDN heeft Ernst & Young Accountants LLP de opdracht verstrekt om de resultaten van de geselecteerde KPI's inzake duurzaamheid te beoordelen. Het door hen afgegeven assurance-rapport is toegevoegd aan dit verslag.

De onderstaande tabel toont de presentatie-indicatoren, de manier waarop de indicator wordt gemeten, de bron van de kengetallen en het behaalde resultaat.

KPI	OMSCHRIJVING	MANIER VAN METEN	BRON	RESULTAAT
Carbon footprint meting	Het fonds meet en publiceert de CO₂-reductie van de beleggingscategorieën aandelen, investment grade credits en high yield US. De reductie wordt berekend aan de hand van de CO₂-intensiteit per het meest recente jaar en een nulmeting. Als target geldt een CO₂-reductiedoelstelling van 55% per 2030 en net zero (100% reductie) per 2050 ten opzichte van de nulmeting.	De CO₂-reductie wordt berekend door het verschil te berekenen tussen de CO₂-intensiteit (WACI) van de nulmeting en de CO₂-intensiteit van de beleggingsportefeuille per het meest recente jaar ultimo. De CO₂-intensiteit (WACI) van de nulmeting is gebaseerd op benchmark- en CO₂-data van 2016. Wanneer geen 2016 CO₂-data beschikbaar was, is 2020 CO₂-data meegenomen in de berekening. Dit was de meest recente data op het moment van vaststellen van deze KPI. Wanneer ook de 2020 CO₂-data niet beschikbaar was, zijn deze bedrijven niet meegenomen in de nulmeting (en is de portefeuilleweging hiervoor gecorrigeerd). Voor de CO₂-intensiteit voor het huidige jaar wordt geactualiseerde CO₂-data gebruikt in de berekening en de bedrijven in de beleggingsportefeuille waarvan geen CO₂-intensiteit beschikbaar is, worden niet meegenomen in de berekening (portefeuilleweging wordt hiervoor gecorrigeerd).	Sustainalytics & DPS	Aandelen: 108 (-53%) Investment Grade Credits: 135 (-36%) US High Yield: 417 (-16%)

KPI	OMSCHRIJVING	MANIER VAN METEN	BRON	RESULTAAT
		De CO ₂ -intensiteit (WACI) van de beleggingsportefeuille per het meest recente jaar en de nulmeting is het gewogen gemiddelde van de CO ₂ -intensiteit per bedrijf (= de hoeveelheid uitstoot (in tonnen) per miljoen omzet) vermenigvuldigd met de portefeuilleweging. Scope 1 en 2 emissies worden gebruikt.		
Impact Investments - illiquide beleggingsfondsen	Het fonds merkt fondsbeleggingen als impact investment aan wanneer er sprake is van een positieve bijdrage aan minstens één van de 17 Sustainable Development Goals.	Hoogste van marktwaarde of commitment (contractuele toezegging) aan impact investments in miljoenen euro's. Investerings waarvan de positie wordt afgebouwd worden gemeten op basis van marktwaarde in plaats van op basis van gecommitteerde waarde.	DPS	€ 311 mln
Impact investments - impact bonds	Het fonds merkt impact bonds aan als obligaties uitgegeven door bedrijven en (semi-) overheidsinstellingen voor de financiering van sociale- en duurzaamheidsprojecten. Als target geldt een geaggregeerde allocatie naar impact bonds van 2.5% boven de benchmark voor de beleggingscategorieën staats- en bedrijfsobligaties.	Marktwaarde aan investeringen zoals door DPS aangemerkt als impact bonds geformuleerd als percentage van de totale staats- en bedrijfsobligatie portefeuilles.	DPS / Bloomberg	16,0% (+7,4% t.o.v. target)
Voortgang op de doelstellingen waartoe engagement is ingezet	Het fonds voert actief en reactief engagement over de Europese, Amerikaanse, Emerging Markets, Pacific Rim en Beursgenoteerd Vastgoed aandelenportefeuilles en met betrekking tot Europese en Amerikaanse bedrijfsobligaties. Met het engagementprogramma wordt in het bijzonder een positief effect op SDG 3,7,12 en 13 nagestreefd. KPI: 1. Minimaal 50% van het totaal aantal engagements in een jaar	Aantal met engagements bereikte milestones zoals door Columbia Threadneedle Investments geformuleerd in een jaar als % van het totaal aantal bedrijven waarmee engagement heeft plaatsgevonden in dat jaar. Daarnaast meet het fonds het aantal engagements met een focus op SDG 3,7,12 en 13.	CTI	1. 27%. Er zijn 102 milestones bereikt ten opzichte van de 381 bedrijven waarmee engagement is gevoerd. 2. 52% van de gevoerde engagements hadden een link met onze focus SDG's (3, 7, 12, 13)

KPI	OMSCHRIJVING	MANIER VAN METEN	BRON	RESULTAAT
	hebben een milestone bereikt. 2. Minimaal 25% van het totaal aantal engagements hebben een focus op SDG 3,7,12 en 13.			
Uitsluiting bedrijf in geval van 3 jaar op rij onvoldoende voortgang met engagement op het gebied van één van de focus SDG's	Er mag niet worden belegd in een bedrijf en een bestaand aandeel in een bedrijf wordt verkocht, wanneer het engagementtraject met het bedrijf 3 jaar achtereenvolgend van Columbia Threadneedle Investments een 'poor' beoordeling krijgt én het betreft engagement op het gebied van één van de focus SDG's van PDN: SDG 3, 7, 12 of 13 én er is geen sprake van bijzondere omstandigheden die voortgang van belegging in het bedrijf rechtvaardigen.	Een engagementtraject met het bedrijf krijgt 3 jaar achtereenvolgend van Columbia Threadneedle Investments een 'poor' beoordeling én het betreft engagement op het gebied van één van de focus SDG's van PDN: SDG 3, 7, 12 of 13 én er is geen sprake van bijzondere omstandigheden die voortgang van belegging in het bedrijf rechtvaardigen	DPS / CTI	Resultaat op deze KPI kan nog niet worden gemeten. Deze KPI is medio 2022 ingegaan en is van toepassing op een periode van 3 aansluitende jaren vanaf 2022. Daarom zal pas voor het eerst in het duurzaamheidsverslag over 2025 worden gerapporteerd over het behaalde resultaat op deze KPI.
Percentage aandeelhoudersvergaderingen waarop is gestemd	Het fonds stemt wereldwijd op de aandeelhoudersvergaderingen van de beursgenoteerde bedrijven waarin het fonds belegt conform zijn Corporate Governance en stembeleid en biedt hierin transparantie. KPI: Columbia Threadneedle Investments heeft op 100% van de aandeelhoudersvergaderingen waarop gestemd kon worden namens PDN gestemd.	Aantal aandeelhoudersvergaderingen waarop gestemd is als % van het totaal aantal vergaderingen waarop gestemd kon worden.	CTI	99,3%
Percentage uitgebrachte stemmen op voorstellen	Het fonds stemt wereldwijd op de aandeelhoudersvergaderingen van de beursgenoteerde bedrijven waarin het fonds belegt conform zijn Corporate Governance en stembeleid en biedt hierin transparantie. KPI: Columbia Threadneedle Investments heeft op 100% van de voorstellen waarop gestemd kon worden namens PDN gestemd.	Het totaal aantal voorstellen waar het fonds op heeft kunnen stemmen als % van het totaal aantal voorstellen.	CTI	99,5%

KPI	OMSCHRIJVING	MANIER VAN METEN	BRON	RESULTAAT
Belegd vermogen in uitgesloten bedrijven	Het fonds belegt niet in bedrijven die conform zijn uitsluitingenbeleid en wet- en regelgeving uitgesloten zijn. De screening vindt op kwartaalbasis plaats.	Percentage van het belegd vermogen in uitgesloten individuele ondernemingen per jaareinde exclusief fondsbeleggingen.	Sustainalytics & DPS	0%
Belegd vermogen in uitgesloten landen	Het fonds belegt niet in landen die in overeenstemming met zijn uitsluitingenbeleid en wet- en regelgeving zijn uitgesloten.	Percentage van het belegd vermogen in uitgesloten landen per jaareinde exclusief fondsbeleggingen.	Sustainalytics & DPS	0%
Publicatie duurzaamheids-verslag	Het duurzaamheidsverslag wordt openbaar gepubliceerd.	Publicatie van het duurzaamheidsverslag van het voorgaande jaar op de website.	DPS	Publicatie van het duurzaamheids-verslag van het voorgaande jaar op de website.
Publicatie duurzaamheids-beleid	De meest actuele versie van het duurzaamheidsbeleid wordt gepubliceerd.	Publicatie op de website van de meest actuele versie van het duurzaamheidsbeleid.	DPS	Publicatie op de website van de meest actuele versie van het duurzaamheidsbeleid.
Peer group analysis	Meewerken aan benchmarkonderzoek door VBDO.	Opname van PDN in 'VBDO benchmark on Responsible Investment' in het jaar waar het duurzaamheidsverslag op betrekking heeft.	DPS	Opname van PDN in 'VBDO benchmark on Responsible Investment' in het jaar waar het duurzaamheidsverslag op betrekking heeft.
Publicatie bedrijven, overheden en fondsen waarin wordt belegd	Publicatie van lijst van bedrijven, overheden en fondsen waarin PDN is belegd per ultimo jaareinde.	Jaarlijkse publicatie van lijst van bedrijven, overheden en fondsen waar het fonds in belegd is per jaareinde met maximaal 1 kwartaal vertraging.	DPS	Alle bedrijven, overheden en fondsen waarin PDN is belegd per jaareinde zijn op de website gerapporteerd met maximaal 1 kwartaal vertraging.

12. Assurance-rapport van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur en de raad van toezicht van Stichting Pensioenfonds DSM Nederland

Onze conclusie

Wij hebben een assurance-opdracht met beperkte mate van zekerheid uitgevoerd op geselecteerde indicatoren in bijgevoegd Duurzaamheidsverslag over 2023 van Stichting Pensioenfonds DSM Nederland te Sittard.

Op basis van de door ons uitgevoerde werkzaamheden en de verkregen assurance-informatie hebben wij geen reden om te veronderstellen dat de geselecteerde indicatoren niet, in alle van materieel belang zijnde aspecten, zijn opgesteld in overeenstemming met de van toepassing zijnde criteria zoals toegelicht in de sectie 'Criteria'.

De geselecteerde indicatoren zijn opgenomen in het hoofdstuk "Scope en kengetallen" van het Duurzaamheidsverslag 2023 en betreffen:

- Carbon Footprint meting
- Impact Investments - illiquide beleggingsfondsen
- Impact Investments - impact bonds
- Voortgang op de doelstellingen waartoe de engagement is ingezet
- Uitsluiting bedrijf in geval van 3 jaar op rij onvoldoende voortgang met engagement op het gebied van één van de focus SDG's
- Percentage aandeelhouders- vergaderingen waarop is gestemd
- Percentage uitgebrachte stemmen op voorstellen
- Belegd vermogen in uitgesloten bedrijven
- Belegd vermogen in uitgesloten landen
- Publicatie duurzaamheidsverslag
- Publicatie duurzaamheidsbeleid
- Peer group analysis
- Publicatie bedrijven, overheden en fondsen waarin wordt belegd

De basis voor onze conclusie

Wij hebben onze assurance-opdracht met een beperkte mate van zekerheid uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder de Nederlandse Standaard 3000A 'Assurance-opdrachten anders dan opdrachten tot controle of beoordeling van historisch financiële informatie (attest-opdrachten)'. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de assurance-opdracht over de geselecteerde indicatoren'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds DSM Nederland zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO). Dit houdt onder meer in dat wij geen activiteiten ondernemen die conflicterend kunnen zijn met onze onafhankelijke assurance-opdracht. Daarnaast hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen assurance-informatie voldoende en geschikt is als basis voor onze conclusie.

Criteria

De toegepaste criteria voor het opstellen van de geselecteerde indicatoren zijn toegelicht in het hoofdstuk "Scope en kengetallen" van het Duurzaamheidsverslag 2023.

De vergelijkbaarheid van de geselecteerde indicatoren tussen entiteiten onderling en in de tijd kan beïnvloed worden door het ontbreken van geüniformeerde praktijken ter beoordeling en meting van deze informatie. Dit biedt de mogelijkheid verscheidene, acceptabele meettechnieken toe te passen..

Daarom dienen de geselecteerde indicatoren gelezen en begrepen te worden samen met de toegepaste criteria.

Beperkingen in de reikwijdte van onze assurance-opdracht

Onze assurance-opdracht is beperkt tot de geselecteerde indicatoren. Wij hebben geen assurance-werkzaamheden uitgevoerd voor andere informatie in het jaarverslag 2023 in het kader van deze opdracht.

Onze conclusie is niet aangepast als gevolg van deze aangelegenheid.

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de geselecteerde indicatoren

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de geselecteerde indicatoren in overeenstemming met de criteria zoals toegelicht in de sectie 'Criteria'. Het bestuur is ook verantwoordelijk voor het selecteren en toepassen van deze criteria en voor het bepalen dat deze criteria toereikend zijn voor de gerechtvaardigde informatiebehoefte van belanghebbenden, rekening houdend met de van toepassing zijnde wet- en regelgeving met betrekking tot verslaggeving. De door het bestuur gemaakte keuzes ten aanzien van de reikwijdte van de geselecteerde indicatoren en het verslaggevingsbeleid zijn uiteengezet in het hoofdstuk "Scope en kengetallen" van het Duurzaamheidsverslag.

Het bestuur is ook verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opstellen van de geselecteerde indicatoren mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het rapportageproces over de geselecteerde indicatoren van Stichting Pensioenfonds DSM Nederland.

Onze verantwoordelijkheden voor de assurance-opdracht over de geselecteerde indicatoren

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van de assurance-opdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte assurance-informatie verkrijgen voor de door ons af te geven conclusie.

Onze assurance-opdracht is gericht op het verkrijgen van een beperkte mate van zekerheid om de plausibiliteit van de geselecteerde indicatoren vast te stellen. De werkzaamheden variëren in aard en timing van, en zijn ook geringer in omvang, dan die bij een assurance-opdracht gericht op het verkrijgen van een redelijke mate van zekerheid. De mate van zekerheid die wordt verkregen bij een assurance-opdracht met een beperkte mate van zekerheid is daarom ook aanzienlijk lager dan de zekerheid die wordt verkregen bij een assurance-opdracht met een redelijke mate van zekerheid.

Wij passen de Nadere voorschriften kwaliteitssystemen' (NVKS) toe. Op grond daarvan beschikken wij over een samenhangend stelsel van kwaliteitsmanagement inclusief vastgelegde richtlijnen en procedures inzake de naleving van ethische voorschriften, professionele standaarden en andere relevante wet- en regelgeving.

Onze assurance-opdracht bestond onder andere uit:

- het uitvoeren van een omgevingsanalyse en het verkrijgen van inzicht in de sector, relevante duurzaamheidsthema's en kwesties en de kenmerken van de entiteit voor zover relevant voor de geselecteerde indicatoren;
- het evalueren van de geschiktheid van de toegepaste criteria de consistente toepassing hiervan en de toelichtingen die daarover in het Duurzaamheidsverslag 2023 staan. Dit omvat het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur.

- het via het inwinnen van inlichtingen op hoofdlijnen inzicht verwerven van de interne beheersingsomgeving, rapporteringsprocessen, de informatiesystemen en het risico-inschattingsproces van de entiteit relevant voor het opstellen van de geselecteerde indicatoren, zonder het verwerven van assurance-informatie over het bestaan of het toetsen van de effectiviteit van de interne beheersingsmaatregelen;
- het identificeren van gebieden in de geselecteerde indicatoren waar het waarschijnlijk is dat misleidende of onevenwichtige informatie of een afwijking van materieel belang als gevolg van fraude of van fouten zich zal voordoen. Het bepalen en uitvoeren van verdere werkzaamheden is gericht op het beoordelen van de plausibiliteit van de geselecteerde indicatoren in reactie op onze risico-inschatting. Deze werkzaamheden bestonden onder meer uit:
  - het inwinnen van inlichtingen bij relevante medewerkers verantwoordelijk voor de duurzaamheidsstrategie en -beleid en prestaties gerelateerd aan de geselecteerde indicatoren;
  - het afnemen van interviews met relevante medewerkers verantwoordelijk voor het aanleveren van informatie voor, het uitvoeren van interne beheersingsmaatregelen op, en de consolidatie van gegevens in de geselecteerde indicatoren;
  - het beoordelen van het passend zijn en de plausibiliteit van de veronderstellingen en bronnen van externe partijen die zijn gehanteerd voor de berekeningen die ten grondslag liggen aan de impactdata zoals opgenomen in het hoofdstuk “Scope en kengetallen” in het Duurzaamheidsverslag 2023;
  - het verkrijgen van assurance-informatie dat de geselecteerde indicatoren aansluiten op de onderliggende administraties van Stichting Pensioenfonds DSM Nederland;
  - het op basis van beperkte deelwaarnemingen beoordelen van relevante interne en externe documentatie;
  - het overwegen van data en trends
- het lezen van de informatie in het jaarverslag 2023 buiten de reikwijdte van onze assurance-opdracht om eventuele van materieel belang zijnde inconsistenties met de geselecteerde indicatoren te identificeren;
- het overwegen of de geselecteerde indicatoren zonder materiële afwijkingen gepresenteerd en toegelicht zijn in overeenstemming met de toegepaste criteria.

Amsterdam, 4 juni 2024

Ernst & Young Accountants LLP
G.J.M. Hamers RA

Bijlage - Begrippenlijst

ESG risico rating	De score die door dataproviders zoals Sustainalytics aan een bedrijf wordt toekend om de ESG-risico's te duiden.
ESG Controverse score	De score die door dataproviders zoals Sustainalytics aan een bedrijf wordt toekend om de ernst van de negatieve impact van het bedrijf op ESG factoren te duiden.
WACI	Weighted Average Carbon Intensity. De gewogen gemiddelde carbon intensiteit van een portefeuille. De carbon intensiteit betreft de totale uitstoot van een bedrijf (scope 1 en 2) per mln dollar omzet.
Klimaatrisico score	Het risico dat een bedrijf, sector, land of samenleving loopt als gevolg van klimaatverandering.
Carbon risk rating	Met deze score kunnen beleggers evalueren hoeveel risico de bedrijven in hun fondsen lopen tijdens de overgang naar een koolstofarme economie.
SDG	Sustainable Development Goal. De Verenigde Naties heeft 17 duurzame ontwikkelingsdoelen opgesteld met als doel: een einde brengen aan extreme armoede, ongelijkheid, onrecht en klimaatverandering.
Impact bonds	Verzamelnaam voor Green bonds, Sustainability related bonds en Social Bonds. Dit betreft obligaties waarbij de gelden specifiek besteed (zullen) worden aan duurzame projecten.
EU Taxonomy	De EU Taxonomie is Europese regelgeving die voorschrijft welke economische activiteiten als duurzaam kunnen worden geïdentificeerd.
SFDR	De Sustainable Finance Disclosure Regulation is een Europese verordening met als doel meer transparantie te bieden over hoe financiële partijen duurzaamheidsrisico's en -kansen opnemen in hun beleggingsbeslissingen.
IMVB-convenant	Convenant Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen Pensioenfondsen. Nederlandse pensioenfondsen, maatschappelijke organisaties (ngo's), vakbonden en overheid hebben samen dit convenant ondertekend met als doel om de negatieve gevolgen van beleggingen door pensioenfondsen op samenleving en milieu te voorkomen en aan te pakken. Deze partijen brengen daartoe hun kennis en expertise in. Het convenant is tot stand gekomen onder begeleiding van de Sociaal-Economische Raad (SER).

SUMMARY IN ENGLISH

11 SUMMARY IN ENGLISH

Profile

Pensioenfonds PDN is the pension fund of dsm-firmenich (DSM) and its (former) affiliated companies, which based in the Netherlands and have assigned the administration of their pension plan to Pensioenfonds PDN. In accordance with established regulations, it is Pensioenfonds PDN's mission to provide pensions accrual and pension benefits to employees and former employees, and their surviving dependents, of the abovementioned companies.

As of December 2023, Pensioenfonds PDN manages € 7.5bn Assets under Management for 26.821 plan members, of which 5.677 active members, 8.410 former members and 12.734 pensioners.

Pensioenfonds PDN outsources all operational activities, such as pension administration, asset management, financial administration, communications, and board support, to DSM Pension Services B.V. (DPS). As a strategic partner, DPS also assists the Pensioenfonds PDN trustee board concerning advice on the overall strategy in the field of pensions, governance, risk management and asset management.

DPS was a 100% subsidiary of dsm-firmenich; dsm-firmenich decided because of a strategic reconsideration to divest DPS. After careful deliberation and research, Pensioenfonds PDN has decided to acquire the shares of DPS. As of December 1st, 2023, Pensioenfonds PDN became the full owner of DPS.

Governance

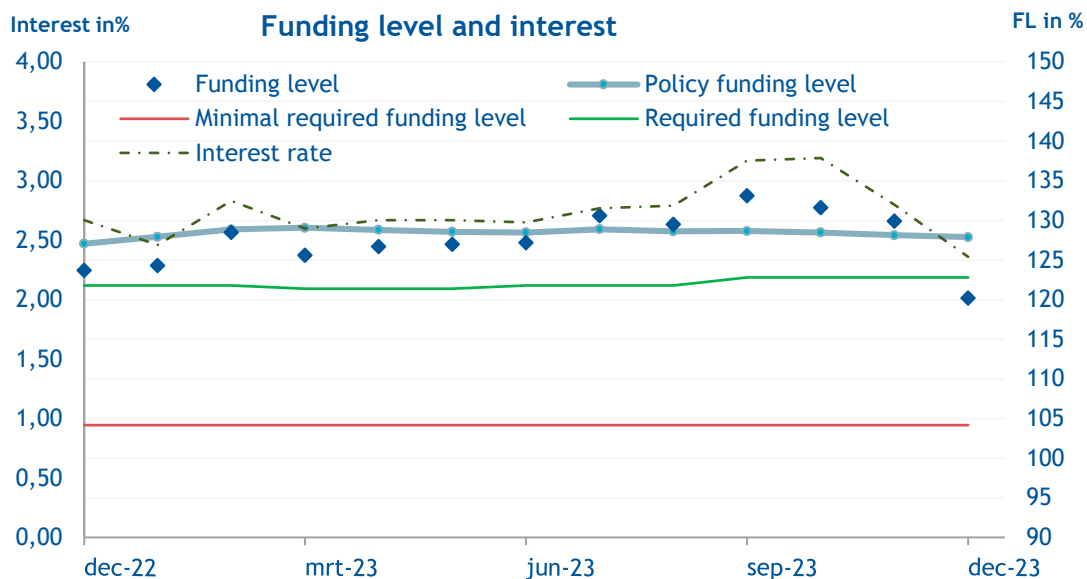
The pension fund is governed by a trustee board, a supervisory board and an accountability body. In 2023, Pensioenfonds PDN decided to appoint an independent chairman. Before it was customary to elect a chairperson out of the members of the trustee board. The independent chairman becomes a member of the trustee board but has no voting rights. The independent chairman together with two members of the trustee board form the executive board, responsible for the daily management of the pension fund in order to relieve the remaining board members from operational issues in order for them to focus on policy making and strategy setting.

Financial position

Pensioenfonds PDN runs a CDC plan. The funding level of the plan and developments over time are shown in figure below. The nominal funding level of the plan represents the financial position of the fund. The nominal funding level is calculated as the total fund assets divided by the pension liabilities. The nominal funding level of the fund decreased from a level of 123.7% at the end of 2022 to a level of 120.2% at the end of 2023.

The nominal funding level is a point sensitive measurement and shows considerable volatility. As prescribed by the Dutch pension law, the fund employs the so-called policy funding level, a 12-month moving average funding level, for certain strategic decisions. The policy funding ratio dampens the effects of movements in the actual funding ratio. The policy funding level increased from a level of 127.1% to 127.9%.

At the end of 2023 the financial position of the fund did meet the required funding level. Therefore, the pension fund board does not have to submit a recovery plan in 2024.

Indexation

The ambition of Pensioenfonds PDN is to provide all plan members with an indexed pension on the long term. To this end, it is important that annual allowances are granted to adjust pension entitlements to wage and price increases. Based on the financial position of the fund, the pension fund trustee board evaluates whether it is prudent to grant allowances to the plan members.

Indexation per 1st January 2023

Based on the financial position of the fund, the board decided that (partly) indexation of pensions was possible per January 1st, 2023. For active members the pensions increased with 3.11% and for former members and pensioners with 10.02%. With this increase the pensions for active members are fully indexed. Unfortunately, the fund did not realize its ambition of a fully indexed pension for former members and pensioners.

Indexation per 31st December 2023

Based on the financial position of the fund, the board decided that indexation of pensions was possible per December 31st, 2023. For active members the pensions increased with 10.91% and for former members and pensioners with 4.16%. With this increase the pensions for all members are fully indexed over 2022 and 2023.

Asset management

Based on the fund's objective, risk appetite, and long-term economic base scenario, the strategic norms for the core (matching and return) investment portfolios are determined via an Asset Liability Management (ALM) study. The investment policy of 2023 was based on an ALM study performed in 2020 and reviewed in 2022. The fund invests 44% in the matching portfolio, a mix of bonds and other interest rate sensitive assets. 56% of assets are invested in the return portfolio. This portfolio consists of a mix of investments with a higher expected return such as stocks, return bonds, real estate and alternative assets. The main goal of alternative assets is to provide diversification and to contribute to the risk/return profile of the portfolio as a whole.

In the following table the market value and return of the assets of the pension fund over 2023 are shown. The delta in the following table shows the difference between the fund return and the benchmark return and is therefore a measure of the gross added value that Pensioenfonds PDN managed to realize in 2023. Most asset categories had a positive return in 2023, leading to an overall positive return of the fund.

<u>Value and Return 2022</u>	<u>Value</u>	<u>Portfolio</u>	<u>Benchmark</u>	<u>Delta</u>
Matching portfolio	3.241	4,9	6,1	-1,2
Swap Overlay	-41	0,0	0,0	0,0
Matching portfolio ex Swaps	3.282	4,9	6,1	-1,2
Government bonds	902	6,9	6,5	0,4
Inflation-linked bonds	755	4,2	4,2	0,0
Investment grade credits	569	8,0	8,1	-0,1
Mortgages	973	3,3	7,1	-3,8
Ground lease	83	-10,8	-4,2	-6,6
Return portfolio	4.074	11,8	12,4	-0,6
Currency overlay (contribution)	15	0,5	0,5	0,0
Equity	1.973	15,5	15,9	-0,4
Bonds	781	9,7	9,9	-0,2
Real estate	388	12,9	10,2	2,7
Alternative	917	3,8	6,4	-2,6
Liquidity	8	-	-	-
Total	7.343	8,7	9,7	-1,0

Administration costs

Costs have a material impact on the pension benefit outcomes of the members. For this reason, the pension fund board takes costs closely into account in strategic and operational decision-making. A cost analysis is performed every year in order to benchmark the operational costs of the fund in the field of investment management and pension administration. Pensioenfonds PDN contracted Bell in 2023 to conduct an independent, in-depth cost analysis. Based on this cost analysis it was concluded that the investment management fees (40 bp) were higher than the peer-group of comparable Dutch pension funds (36 bp). The pension administration costs per member (€ 272) were higher than the peer-group cost level (€ 260). These numbers are an average of the past three years (2020-2022).

The following table shows the key figures of Pensioenfonds PDN over the past five years.

	(Ultimo year in € mln, unless stated differently)				
	2023	2022	2021	2020	2019
PENSIONS					
Total number of members	26.821	27.168	27.275	27.462	27.792
Active members of pension schemes	5.677	5.597	5.670	6.132	6.284
Pensioners	12.734	12.782	12.913	12.982	13.100
Former members	8.410	8.789	8.692	8.348	8.408
Number of employers	17	16	17	17	18
Indexation					
Indexation Active members	10,91%	4,11%	-	-	-
Indexation Pensioners / Former members	4,16%	11,66%	-	-	-
Cumulative backlog Active members **	23,70%	23,68%	24,93%	22,48%	17,73%
Cumulative backlog Pensioners / Former members **	20,69%	29,10%	22,63%	18,74%	17,42%
Contributions and benefits					
Premiums	106	102	105	105	103
Cost-effective contribution (uncushioned)	94	134	147	154	124
Cost-effective contribution (cushioned)	98	90	91	98	84
Benefits	261	235	231	228	229
Pension management costs per participant (in €)	296	297	270	251	216
FINANCIAL POSITION					
Pension fund assets	7.350	6.934	8.215	7.718	7.541
Pension fund liabilities	6.117	5.604	7.111	7.741	7.253
Pension fund reserve	1.234	1.331	1.104	-23	288
Funding level PDN	120,2%	123,7%	115,5%	99,7%	104,0%
Policy funding level	127,9%	127,1%	108,9%	95,5%	102,3%
Minimum required funding level	104,2%	104,2%	104,2%	104,2%	104,2%
Required funding level	121,2%	121,8%	119,1%	118,4%	118,1%
Actuarial interest rate	2,4%	2,7%	0,5%	0,1%	0,7%
INVESTMENTS					
Total investment (IBM)	7.342	6.933	8.215	7.725	7.560
Matching portfolio	3.261	2.928	3.578	4.409	4.131
Return portfolio	4.074	3.967	4.622	3.360	3.501
Other investments	0	0	-4	0	0
Cash	7	38	19	-44	-72
Investment performance 1 year (net) *	8,7%	-13,8%	8,3%	4,0%	12,7%
Benchmark performance (1 year)	9,7%	-15,0%	6,8%	4,5%	11,6%
Investment management costs	0,45%	0,44%	0,36%	0,41%	0,38%
Trading expenses ***	0,05%	0,05%	0,06%	0,06%	0,05%

* The return on assets reduced by all investment management costs and trading expense any trading expenses incurred during the period.

** Cumulative maximum backlog%: only applies to pension beneficiaries / former participants insofar with that status from 2007, and applies only to the active years up to and including 2011.

*** Without Trade expenses

BIJLAGEN

The page features a large, solid blue background. In the upper right corner, there is a white rectangular box containing the word "BIJLAGEN" in bold, orange, sans-serif capital letters. The bottom of the page is decorated with abstract geometric shapes: a light blue trapezoid on the left and a white chevron shape pointing upwards in the center, both overlapping the blue background.

12 BIJLAGEN

A. Afkortingen en begrippen

AFKORTINGEN

AFM	Autoriteit Financiële Markten
ALM	Asset Liability Management
AP	Autoriteit Persoonsgegevens
AVG	Algemene Verordening Gegevensbescherming
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CDC	Collective Defined Contribution
COA	Corporate Operational Audit
COR	Centrale ondernemingsraad
CPI	Consumentenprijsindex
DC	Defined Contribution
DB	Dagelijks bestuur
DNB	De Nederlandsche Bank
DPIA	Date Protection Impact Assessment
DPS	DSM Pension Services
DVO	Dienstverleningsovereenkomst
ECB	Europese Centrale Bank
ERB	Eigen Risicobeoordeling
FTE	Full Time Equivalent
FTK	Financieel Toetsingskader
GIPS	Global Investment Performance Standards
IORP	Institutions for Occupational Retirement Provision
KPI	Key Performance Indicator
NPR	Nettopensioenregeling
PID	Project Initiation Document (projectplan)
PDN	Pensioenfonds PDN
PPS	Prepensioen spaarregeling
RCA	Risk & Control Assessment
RMYP	Risk Management Yearplan
RvT	Raad van Toezicht
SLA	Service Level Agreement
SFDR	Sustainable Finance Disclosure Regulation
SIRA	Systematische Integriteitsrisicoanalyse
TV	Technische Voorziening (pensioenverplichtingen)
UFR	Ultimate Forward Rate
VEV	Vereist Eigen Vermogen
VO	Verantwoordingsorgaan
Wtp	Wet toekomst pensioenen

BEGRIPPEN

Benchmark	De maatstaf waarmee de gerealiseerde performance wordt vergeleken.
CDC	Een Collective Defined Contribution regeling kenmerkt zich met name door het feit dat de verplichting van de werkgevers beperkt is tot het betalen van een overeengekomen vaste premie aan het pensioenfonds van de onderneming.
Contante Waarde	De huidige waarde van toekomstige ontvangsten en uitgaven. Bij de berekening van de contante waarde wordt rekening gehouden met in de toekomst verwachte (of in het verleden gerealiseerde) disconteringsvoet.
Corporate Governance	Eind 2003 verscheen het rapport van de Commissie Tabaksblat over "Corporate Governance". Hierin werd pensioenfonds onder andere geadviseerd zich actiever op te stellen bij het nemen van beslissingen tijdens aandeelhoudersvergaderingen van bedrijven waarin zij aandelen hebben. Op 10 december 2008 heeft de Monitoring Commissie de code geactualiseerd. In de gewijzigde code is meer nadruk komen te liggen op de manier waarop bestuurders, commissarissen en aandeelhouders hun taken in de praktijk uitoefenen, in plaats van op de wijze waarop zij hierover achteraf verantwoording afleggen. Deze geactualiseerde code is op 1 januari 2009 in werking getreden en per 1 januari 2010 in de wet verankerd.
Credits	Bedrijfsobligaties
Creditspread	Verschil tussen de risicovrije rente (staatsleningen) en risicovollere rente voor bedrijfsobligaties.
Credit rating	Beoordeling van de kredietwaardigheid van een lening. Ook wel de kans dat de uitgever van de lening zijn verplichtingen niet nakomt. Een Aaa rating is de hoogste waardering waarbij de kans op een faillissement het laagst is, terwijl een C of D rating het laagste is. Een rating van Baa of hoger wordt ook wel 'investment grade' genoemd.
Currency Overlay	Een strategie om op totaal portefeuilleniveau wisselkoersrisico af te dekken door valutatermijncontracten.
Custodian	De bewaarbank van de effecten.
Dekkingsgraad	De verhouding tussen de waarde van het vermogen enerzijds en de pensioenverplichtingen anderzijds. Het gaat hier om de dekking van de verplichtingen voor risico van Pensioenfonds PDN. Een dekkingsgraad van 100% wil zeggen dat Pensioenfonds PDN evenveel bezittingen heeft als het in de

	toekomst aan zijn verplichtingen moet voldoen. De dekkingsgraad is te berekenen door het pensioenfondsvermogen voor risico van het fonds te delen door de pensioenverplichtingen voor risico van het fonds.
Derivaten	Bijvoorbeeld futures, opties, forwards en swaps. Dit zijn verplichtingen of rechten gebaseerd op een onderliggende waarde (zoals een index, aandeel of obligatie). Afgeleide instrumenten worden ook aangeduid als derivaten.
Duration	Het gewogen gemiddelde van de looptijden van (een verzameling) obligaties (maatstaf voor de rentegevoeligheid van een obligatie) en Technische Voorzieningen.
Emerging Markets	Landen die volgens de Wereldbank worden geclassificeerd als ontwikkelingslanden, maar die een duidelijke groeipotentie hebben. Voorbeelden zijn onder andere Brazilië, Rusland, India en China.
Franchise	Het gedeelte van het salaris dat niet wordt meegeteld bij het berekenen van de pensioengrondslag.
FX Forwards	Valutatermijncontracten. Valutacontracten waarbij een bedrag in vreemde valuta over een vastgestelde termijn wordt geruild met een bedrag in eigen valuta. Hiermee kan valutarisico worden afgedekt.
Gecedeerde rechten	Gecedeerde rechten zijn door Pensioenfonds PDN overgenomen uitkeringsverplichtingen van andere fondsen voor pensioengerechtigden. Pensioenfonds PDN heeft een vordering op deze fondsen ter hoogte van de voorziening.
High Yield bonds	Obligaties van bedrijven met een hoger risicoprofiel.
Inflation-linked bonds	Obligaties waarvan de couponrente en hoofdsom wordt geïndexeerd voor inflatie. De rendementen zijn hierdoor gekoppeld aan de inflatie.
Kritische dekkingsgraad	De kritische dekkingsgraad geeft het niveau van de dekkingsgraad aan waarbij het pensioenfonds extra maatregelen moet nemen om de financiële positie binnen de herstelperiode te herstellen.
Nettorendement	Het nettorendement betreft het rendement op de basisregeling exclusief PPS kapitalen na verrekening van alle beheerkosten (inclusief de beheerkosten van DPS).
Outperformance	Een rendement dat hoger ligt dan de benchmark. Het tegenovergestelde is underperformance.

Pension Fund Governance	Naam waaronder het traject om te komen tot een plan van aanpak voor goed pensioenfondsbestuur bekend is.
Renewable energy	Beleggingen in duurzame energie. Hieronder vallen windmolenparken en zonne-energie.
RJ 610	Richtlijn van de Raad voor de jaarverslaggeving voor pensioenfondsen. De richtlijn heeft als doel om de jaarverslaggeving van pensioenfondsen te uniformeren.
Gewezen deelnemer	Ook wel slaper genoemd. Dit is een deelnemer die zijn deelnemerschap heeft beëindigd vóór het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd en nog pensioenaanspraken heeft op Pensioenfonds PDN. Op grond van de pensioenwet worden deze afspraken aangepast conform de aanspraken van de pensioengerechtigde.
Swap (renteswap)	Een renteswap is een ruiltransactie die gebeurt op een internationale financiële markt, waarbij partijen de rentebetalingen gedurende de looptijd, of een deel van de looptijd, tegen elkaar ruilen.
Toeslag	Verhoging van de pensioenaanspraken aan bijvoorbeeld de inflatie of de algemene loonsverhoging.
Voorziening	De verplichtingen vanwege pensioenaanspraken van deelnemers en gewezen deel
Pensioenverplichtingen	nemers en van nagelaten betrekkingen. Deze voorziening wordt berekend als de contante waarde van de door de verzekerden tot de balansdatum verkregen pensioenaanspraken. Daarbij is uitgegaan van de op de balansdatum geldende pensioenreglementen.

B. Aangesloten ondernemingen

Per 1 januari 2024 hebben de volgende ondernemingen hun pensioenovereenkomst bij Pensioenfonds PDN ondergebracht:

- dsm-firmenich, bestaande uit
  - DSM B.V., gevestigd te Heerlen
  - DSM Executive Services B.V., gevestigd te Heerlen
  - DSM NL Services B.V., gevestigd te Heerlen
- AnQore B.V., gevestigd te Sittard
- AOC Nederland B.V., gevestigd te Zandpol
- Avient Protective Materials Services B.V. te Geleen
- Brightlands Venture Partners B.V., gevestigd te Geleen
- Centrient Pharmaceuticals Netherlands B.V., gevestigd te Delft
- Chemelot Campus B.V., gevestigd te Geleen
- Circle Infra Partners B.V. te Geleen
- Covestro (Netherlands) B.V., gevestigd te Geleen
- DSM Pension Services B.V. gevestigd te Heerlen
- Endurance Solar Solutions B.V., gevestigd te Geleen
- Envalior B.V. gevestigd te Geleen
- Fibrant B.V., gevestigd te Sittard
- InnoSyn B.V., gevestigd te Geleen
- Sitech Services B.V., gevestigd te Geleen
- Synres B.V., gevestigd te Hoek van Holland
- Vynova Beek B.V., gevestigd te Geleen

C. Checklist code Pensioenfondsen

Normen uit de Code	Naleving 2023	Nadere toelichting en motivering
Vertrouwen waarmaken		
1. Het bestuur voert de regeling naar beste vermogen uit, in een evenwichtige afweging van belangen, en heeft hiervoor de eindverantwoordelijkheid.	Ja	- Het bestuur voert de pensioenovereenkomst uit op basis van de met de werkgever gesloten uitvoeringsovereenkomst; - Het bestuur is verantwoordelijk voor het beheer van het pensioenfonds in de meest ruime zin van het woord. In de governancestructuur van het fonds is deze verantwoordelijkheid van het bestuur geborgd, en vastgelegd in diverse fondsdocumenten (statuten, ABTN, reglementen en charters). - Bij het uitvoeren van de regeling en bij de besluitvorming ziet het bestuur toe op een evenwichtige belangenafweging voor alle belanghebbenden. In het besluitvormingsproces is de evenwichtige belangenafweging geformaliseerd in de wijze van voorleggen en de vastlegging van de besluiten.
2. Het bestuur is verantwoordelijk en zorgt voor de uitvoering van de pensioenregeling. Het heeft een visie op die uitvoering, stelt eisen waaraan deze moet voldoen en bepaalt welk kostenniveau aanvaardbaar is.	Ja	Er is sprake van goede afstemming tussen het bestuur en de sociale partners. De voorwaarden waaronder het fonds de pensioenregeling uitvoert, is onder meer vastgelegd in de uitvoeringsovereenkomst. Tevens is de beschikbare beleidsruimte verwoord in de ABTN ten aanzien van premiebeleid, toeslagenbeleid, kwalitatieve en kwantitatieve risicohouding en beleggingsbeleid en zijn eenduidige grenzen ter zake geformuleerd via sturingsparameters. Het huidige kostenniveau wordt door het bestuur als aanvaardbaar beschouwd. De voornoemde beleidsgebieden worden in het jaarverslag besproken.
3. Het bestuur stelt een missie, visie en strategie op. Ook zorgt het voor een heldere en gedocumenteerde beleids- en verantwoordingscyclus. Daarnaast toetst het bestuur periodiek de effectiviteit van zijn beleid en stuurt zo nodig bij.	Ja	De doelstelling en missie zijn in diverse fondsdocumenten, waaronder de ABTN, vastgelegd. Tenminste jaarlijks wordt door het bestuur bezien of de ABTN herzien dient te worden. In het jaarverslag wordt de doelstelling, missie en risico's van het pensioenfonds uiteengezet. Het bestuur legt uit in hoeverre het de gestelde doelen in het afgelopen jaar heeft bereikt. De missie, visie en strategie is in 2023 opnieuw herijkt en beschrijft de situatie van het fonds nu.
4. Bij alle besluiten legt het bestuur duidelijk vast op grond van welke overwegingen het besluit is genomen.	Ja	De overwegingen, waaronder het advies van de bestuurscommissies, de evenwichtige belangenafweging, de alternatieven en mogelijke gevolgen, kosten en risico's zijn opgenomen in de desbetreffende beslisdocumenten. Het besluitvormingsproces is vastgelegd in de verslagen van de bestuursvergaderingen.
5. Het bestuur legt verantwoording af over het beleid dat het voert, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het eventueel	Ja Incl. rapportage	Het bestuur legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan en in het bestuursverslag (als onderdeel van het jaarverslag). Het bestuur publiceert het

Normen uit de Code	Naleving 2023	Nadere toelichting en motivering
voor de toekomst maakt. Het bestuur weegt daarbij de verschillende belangen af van de groepen die bij het pensioenfonds betrokken zijn. Ook geeft het bestuur inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau.	in bestuursverslag	jaarverslag op het openbare deel van de website van het pensioenfonds. - Een afvaardiging van het (dagelijks) bestuur vergadert periodiek met het verantwoordingsorgaan en bespreekt daar de beleidsafwegingen, relevante besluiten en voorgenomen besluiten waarover het verantwoordingsorgaan adviesrecht heeft. Het verantwoordingsorgaan ontvangt de agenda van de bestuursvergadering en een besluitenoverzicht inclusief de evenwichtige belangenafweging. - In het bestuursverslag worden deze aspecten behandeld. In het jaarverslag geeft het bestuur ook inzicht in de risico's van belanghebbenden op korte en lange termijn. Daarnaast wordt de impact van deze risico's beschreven en maatregelen die Pensioenfonds PDN heeft genomen om deze risico's te mitigeren. - In het PDN Duurzaamheidsverslag licht het bestuur het duurzaamheidsbeleid van het fonds toe en legt verantwoording af over de belangrijkste resultaten op het gebied van duurzaamheid.
6. Het bestuur houdt rekening met de verplichtingen die het fonds is aangegaan en draagt daarbij zorg voor optimaal rendement binnen een aanvaardbaar risico.	Ja	Het beleggingsbeleid en de risicobeheersing van het pensioenfonds zijn afgestemd op de verplichtingen van het fonds door middel van integraal balans management. Minimaal één keer per drie jaar wordt een ALM-studie uitgevoerd. Hierin wordt de risicohouding van de deelnemers meegenomen die is getoetst in een deelnemersonderzoek. De resultaten hiervan worden verwerkt in een strategisch beleidsplan dat wordt vastgesteld door het bestuur. Naast de strategische beleggingsmix (normportefeuille) wordt hierbij ook de strategische afdekking voor het (nominaal) rente- en valutarisico vastgesteld. De uitkomsten dienen als toetssteen voor de beleidsrisico's die het fonds neemt.
7. Het bestuur zorgt ervoor dat er onder belanghebbenden draagvlak bestaat voor de keuzes over verantwoord beleggen.	Ja	Tijdens vergaderingen met de raad van toezicht en verantwoordingsorgaan staat verantwoord beleggen periodiek geagendeerd. Via deelnemersonderzoeken onderzoekt het fonds de opinie van de deelnemers ten aanzien van verantwoord beleggen. In de besluitvormingen over verantwoord beleggen worden de resultaten hiervan meegewogen. In de deelnemerscommunicatie wordt het duurzaamheidsbeleid toegelicht.
8. Het bestuur bevordert en borgt een cultuur waarin risicobewustzijn vanzelfsprekend is. Ook zorgt het ervoor dat het integrale risicomanagement adequaat georganiseerd is.	Ja	De SFH risicobeheer bewaakt en stimuleert vanuit zijn tweedelijs verantwoordelijkheid het risicobewustzijn in de eerste lijn. Met het ontwikkelen van een eigen visie op risicobeheer (Risk Vision) heeft het fonds zijn risicobeheer verder geprofessionaliseerd. Het vastgestelde risicomodel is opgebouwd uit principes ('risk beliefs'), een risicoraamwerk ('plan-do-check-act'), en een risicomanagement proces ('proces').

Normen uit de Code	Naleving 2023	Nadere toelichting en motivering
		Binnen het proces nemen de RCA (Risk & Control Assessment), SIRA (als onderdeel RCA) en de ERB (Eigenrisicobeoordeling) een centrale plek in. De RCA wordt eens per 3 jaar in zijn volledige vorm doorlopen en jaarlijks ge-updatet. De ERB wordt eenmaal per 3 jaar uitgevoerd of bij een majeure wijziging in het risicoprofiel van het fonds of de door het fonds uitgevoerde pensioenregelingen.
9. Het bestuur zorgt voor een noodprocedure om in spoedeisende situaties te kunnen handelen.	Ja	• Het fonds heeft een noodprocedure in de vorm van een handleiding crisiscommunicatie en een crisisplan. In het crisisplan (bijlage 2 ABTN) zijn de grenswaarden benoemd ten aanzien van de financiële positie van het fonds en zijn hier beleidsmaatregelen aan gekoppeld. Daarbij is de effectiviteit van de voornoemde maatregelen in kaart gebracht. • Het bestuur heeft het DB gemandateerd om besluiten te nemen ten aanzien van bestuursaangelegenheden die normaliter ter besluitvorming aan het bestuur worden voorgelegd, maar die zeer dringend een besluit of actie behoeven. • Het bestuur heeft in 2020 het plan "Bestuurlijke continuïteit" inclusief machtigingenschema vastgesteld dat een oplossing biedt voor de tijdelijke situatie dat bestuurlijke besluitvorming niet mogelijk is bij belet of ontstentenis van bestuurders ten tijde van de COVID-19 pandemie of vergelijkbare noodsituaties. • In de statuten van het fonds is voorzien in belet en/of ontstentenis van bestuurs- en leden van de raad van toezicht. Tevens in belet of ontstentenis van het voltallige bestuur of intern toezicht.
Verantwoordelijkheid nemen		
10. Het bestuur zorgt voor een heldere en expliciete taak- en rolverdeling tussen bestuur en uitvoering. Hierbij horen passende sturings- en controlemechanismen.	Ja	De specifieke verantwoordelijkheden, taken en bevoegdheden op de verschillende niveaus, dit wil zeggen van elk orgaan en commissie van het fonds en van de uitvoeringsorganisatie zijn vastgelegd in reglementen, charters en dienstverleningsovereenkomst (incl. SLA en KPI's). In de ABTN en het uitbestedingsbeleid zijn de uitgangspunten vastgelegd met betrekking tot uitbesteding, uitvoering van werkzaamheden en rapportage van de uitvoerder. Uitbesteding vindt plaats via formele dienstverleningsovereenkomsten, mandaten en serviceafspraken.
11. Bij uitbesteding van taken neemt het bestuur in de overeenkomst met de dienstverlener adequate maatregelen op voor als de dienstverlener of een door hem ingeschakelde derde onvoldoende presteert, de overeenkomst niet naleeft, schade veroorzaakt door handelen of nalaten.	Ja	In de verschillende contracten met derden zijn voorwaarden aan de dienstverlening en kwaliteit daarvan gesteld. Daarbij is vastgelegd wat de aansprakelijkheid van deze derden is en wanneer deze van toepassing is. Voorts zijn 'exit'-artikelen en opzeggingstermijnen benoemd.
12. Het bestuur zorgt dat het zicht heeft op de keten van uitbesteding.	Ja	• Bij onderuitbesteding van beleggingsmandaten door DPS heeft het bestuur een right of refusal.

Normen uit de Code	Naleving 2023	Nadere toelichting en motivering
		- Via diverse rapportages wordt het bestuur periodiek geïnformeerd over de prestaties van de (externe) managers. - Uitbestedingsovereenkomsten worden door het (dagelijks) bestuur aangegaan. In de uitbestedingsovereenkomsten is vastgelegd of onderuitbesteding is toegestaan. - Periodiek worden uitbestedingen geëvalueerd.
13. Het bestuur zorgt ervoor dat het beloningsbeleid van partijen aan wie taken worden uitbesteed niet aanmoedigt om meer risico's te nemen dan voor het fonds aanvaardbaar is. Om dit te bereiken maakt het bestuur dit onderdeel van de contractafspraken bij het sluiten of verlengen van de uitbestedingsovereenkomst of - indien van toepassing - via zijn aandeelhouderspositie.	Ja	Het beloningsbeleid van het fonds is aangepast aan de eisen van IORP 2 en de EU-verordening 2019/2088. Het fonds voert overeenkomstig de Pensioenwet, het Besluit uitvoering Pensioenwet en de Code Pensioenfondsen een beloningsbeleid dat niet aanmoedigt tot het nemen van meer risico's (waaronder duurzaamheidsrisico's) dan voor het fonds aanvaardbaar is. De algemene uitgangspunten van het beloningsbeleid van het fonds worden ook toegepast op de uitbestedingsrelaties van het fonds. Dit wordt getoetst en bewaakt in alle (onder)uitbestedingsrelaties die het fonds aangaat.
14. Het bestuur evalueert jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering en de gemaakte kosten kritisch en spreekt een dienstverlener aan als deze de afspraken niet of onvoldoende nakomt.	Ja	In het uitbestedingsbeleid is een uitgebreide taak- en rolverdeling opgenomen tussen bestuur en de dienstverlener en hoe een en ander wordt gemonitord. De kwaliteit van de uitvoering wordt doorlopend gemonitord. Ontvangen facturen worden getoetst aan de contractuele afspraken. Kosten van (incidentele) dienstverlening worden beoordeeld aan de hand van de uitgebrachte offertes.
Integer handelen		
15. Het bestuur legt de gewenste cultuur vast en stelt een interne gedragscode op.	Ja	- Door het uitvoeren van de SIRA (Systematische Integriteitsrisicoanalyse) geeft het bestuur aandacht aan de organisatiecultuur. - Het bestuur heeft een gedragscode opgesteld die de gewenste cultuur van het fonds weerspiegelt. De gedragscode bevat regels en richtlijnen ter voorkoming van verstrengeling van belangen van het fonds en de privébelangen van de verbonden personen van het fonds. - In de statuten is een tegenstrijdig belangenregeling opgenomen waarin is geregeld dat bestuursleden en leden van de raad van toezicht bij het optreden van een (mogelijk) tegenstrijdig belang niet deelnemen aan de beraadslaging en besluitvorming hierover. - Hiernaast beschikt het fonds over een incidentenregeling en klokkenluidersregeling.
16. De leden van het bestuur, het VO of het BO, het intern toezicht en andere medebeleidsbepalers ondertekenen de interne gedragscode van het fonds en een jaarlijkse nalevingsverklaring, en zij gedragen zich daarnaar.	Ja	Iedere verbonden persoon van het fonds (waaronder begrepen alle bestuursleden en alle leden van de fondsorganen), ondertekent bij aanvang van zijn functie bij het fonds de gedragscode, waarmee hij zich verbindt alle voor hem relevante regels uit deze gedragscode strikt na te leven. Aan het eind van ieder kalenderjaar of bij het niet langer verbonden zijn aan het fonds, ondertekent iedere verbonden persoon een verklaring over de juiste naleving van de geldende

Normen uit de Code	Naleving 2023	Nadere toelichting en motivering
		bepalingen in de gedragscode over het afgelopen (deel van het) jaar.
17. Alle nevenfuncties worden gemeld aan de compliance officer.	Ja	In de gedragscode is opgenomen dat alle nevenfuncties (ongeacht of deze bezoldigd zijn) worden gemeld aan de compliance officer. Daarnaast vraagt de compliance officer jaarlijks via een vragenformulier proactief aan de (mede)beleidsbepalers, VO-leden en externe beleggingsadviseurs voor ondertekening van de gedragscode of nevenfuncties volledig zijn gemeld. Bij (her)benoeming van bestuursleden en leden van de raad van toezicht doet de compliance officer een uitvraag naar de nevenfuncties in verband met het bepalen van de VTE-score en de voor de functie beschikbare tijd.
18. Tegenstrijdige belangen of reputatierisico's worden gemeld. De leden van het bestuur, het VO of het BO, het intern toezicht en andere medebeleidsbepalers vermijden elke vorm en elke schijn van persoonlijke bevoordeling of belangenverstrengeling. Zij laten zich op hun functioneren toetsen.	Ja	Het fonds heeft een integriteitsbeleid (zie 1.5 van het jaarverslag). • Bestuursleden geven bij aanvang van een bestuursvergadering aan of er sprake is van tegenstrijdige belangen. In dat geval nemen zij niet deel aan de beraadslaging en besluitvorming van het betreffende onderwerp. Naar aanleiding van de WBTR heeft formalisering van deze afspraak (voor bestuur en RvT) plaatsgevonden in de statuten van het fonds. • Verbonden personen moeten op grond van de gedragscode (potentieel) tegenstrijdige belangen melden. In de jaarlijkse verklaring tot naleving van de gedragscode wordt expliciet aan (mede)beleidsbepalers de vraag voorgelegd of gedurende het jaar sprake is geweest van belangenverstrengeling. • Periodiek wordt het eigen functioneren van het bestuur en de leden van fondsorganen geëvalueerd. • Bij infunctietreding ondertekenen het bestuur en alle leden van de fondsorganen de gedragscode van het fonds en jaarlijks ondertekenen de leden van de fondsorganen een verklaring over het naleven van de gedragsregels. De compliance officer rapportage is opgenomen in het jaarverslag.
19. Het lidmaatschap van een orgaan is niet verenigbaar met dat van een ander orgaan binnen het fonds of van de visitatiecommissie.	Ja	Dit is geborgd in de statuten en van toepassing zijnde reglementen. De samenstelling van de verschillende organen is opgenomen in het jaarverslag in de paragraaf Personalia.
20. Het bestuur zorgt dat onregelmatigheden kunnen worden gemeld en dat betrokkenen weten hoe en bij wie.	Ja	Fonds en pensioenuitvoeringsorganisatie beschikken over een incidentenregeling. Daarnaast is een compliance officer aangesteld als vraagbaak voor integriteit gerichte vragen. De rapportage van de compliance officer is opgenomen in het jaarverslag.
21. De organisatie kent een klokkenluidersregeling en bevordert dat ook externe dienstverleners een klokkenluidersregeling hebben. De	Ja	In de incidentenregeling van het fonds wordt verwezen naar de klokkenluidersregeling van het fonds en de wijze waarop een melding dient te geschieden. Het fonds heeft zich ten aanzien van

Normen uit de Code	Naleving 2023	Nadere toelichting en motivering
organisatie zorgt ervoor dat men weet hoe en bij wie kan worden gemeld.		de klokkenluidersregeling aangesloten bij de klokkenluidersregeling van DSM. De incidentenregeling is te raadplegen op de website van het fonds.
22. Het bestuur kent de relevante wet- en regelgeving en interne regels, weet hoe het fonds daar invulling aan geeft en bewaakt de naleving (compliance).	Ja	Monitoring van wet- en regelgeving is uitbesteed aan DPS. DPS informeert het bestuur en de vaste bestuurscommissies over op handen zijnde wijzigingen in de wet- en regelgeving. Daarnaast wordt het bestuur geadviseerd door de inbreng van sleutelfunctiehouders, accountant, actuaris en compliance officer. Het bestuur monitort onder andere op basis van SLA's op een adequate uitvoering. Alle bestuursleden hebben door middel van een Bestuurdersportal toegang tot alle fondsdocumenten. Hierin is een separaat boek ingericht waarin de belangrijkste uitingen van DNB en AFM worden opgenomen. Het bestuur heeft zorggedragen voor een adequate governancestructuur bij het fonds, waarbij het bestuur altijd de regie en de eindverantwoordelijkheid over alle werkzaamheden van het fonds heeft.
Kwaliteit nastreven		
23. Het bestuur is collectief verantwoordelijk voor zijn functioneren. De voorzitter is eerste aanspreekpunt; hij/zij is als eerste verantwoordelijk voor zorgvuldige besluitvorming en procedures.	Ja	Het bestuur evalueert jaarlijks het functioneren van het bestuur als geheel en van de individuele bestuursleden. Daarbij wordt uitdrukkelijk ook het functioneren van de voorzitter van het fonds betrokken. De voorzitter ziet toe op de volledigheid van de advies- en besluitvormings-procedure inclusief de vastlegging daarvan.
24. Het bestuur waarborgt dat de leden onafhankelijk en kritisch kunnen opereren.	Ja	De hiertoe benodigde competenties zijn opgenomen in het functieprofiel en vormen daarmee één van de selectiecriteria. Bestuursleden van het fonds zitten zonder last in het bestuur en maken geen onderdeel uit van de raad van toezicht of het verantwoordingsorgaan (zie paragraaf Personalia in het jaarverslag). In de jaarlijkse zelfevaluatie toetst het bestuur of de onafhankelijkheid en het kritisch opereren ook in de praktijk voldoende plaatsvindt. Hierbij betreft het bestuur een keer in de drie jaar een derde partij. Alle bestuursleden tekenen jaarlijks een gedragscode waarin de voornoemde punten zijn geadresseerd. Indien een bestuurslid zich op welke manier ook onder druk voelt staan dient hij dat te melden bij de compliance officer. Bij aanvang van de vergaderingen van het bestuur wordt door de voorzitter gevraagd aan te geven of er tegenstrijdige belangen zijn. In de statuten van het fonds is een "tegenstrijdigbelangregeling" opgenomen.

Normen uit de Code	Naleving 2023	Nadere toelichting en motivering
25. Ieder bestuurslid heeft stemrecht.	Ja	De stemverhoudingen en de toekenning van stemrecht zijn vastgelegd in de statuten. Hierin is vastgelegd dat ieder bestuurslid met uitzondering van de onafhankelijk voorzitter stemrecht heeft. Een gewogen stemverhouding regeling is van toepassing bij afwezigheid (bij verhindering zonder volmacht en/of vacature) van bestuursleden. Bij verhindering is een volmachtregeling beschikbaar.
26. Het bestuur zorgt voor permanente educatie van zijn leden.	Ja	Het bestuur draagt zorg voor de permanente educatie voor de leden van het bestuur. Onderdeel hiervan is het organiseren van specifieke thema- en verdiepingssessies. Daarnaast vindt educatie plaats via specifieke trainingen van SPO dan wel via deelname aan seminars en themabijeenkomsten van de Pensioenfederatie, DNB en andere organisaties. Per bestuurslid wordt de individuele opleidingsbehoefte vastgesteld en door het DB bewaakt. Daartoe worden persoonlijke gesprekken met individuele bestuursleden gevoerd. Registratie van gevolgde respectievelijk nog te volgen opleidingen vindt plaats in een opleidingsregister.
27. Het bestuur staat open voor kritiek en leert van fouten.	Ja	Periodiek vindt overleg plaats met het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht. In het jaarverslag brengen het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht verslag uit over het functioneren van het bestuur inclusief (beleids)aanbevelingen. Door middel van zelfevaluaties (en periodiek samen met een externe partij) worden verbetermogelijkheden zichtbaar gemaakt en worden verbeteringen gemonitord. Bij toerbeurt monitoren bestuursleden de board room dynamics regels tijdens de bestuursvergadering en rapporteren hierover.
28. Het eigen functioneren is voor het bestuur en voor het intern toezicht een continu aandachtspunt. Het bestuur en het intern toezicht evalueren in elk geval jaarlijks het eigen functioneren van het orgaan als geheel en van de individuele leden. Hierbij betrekken het bestuur en het intern toezicht één keer in de drie jaar een onafhankelijke derde partij.	Ja	De evaluatie vindt jaarlijks plaats door bestuur, bestuurscommissies en raad van toezicht. In 2023 heeft een (zelf)evaluatie plaatsgevonden van alle fondsorganen met medewerking van een externe partij en met gebruik van 360 graden feedback.
29. Het eigen functioneren is voor het BO een continu aandachtspunt. Het BO evalueert in elk geval jaarlijks het functioneren van het eigen orgaan als geheel en van de individuele leden. Hierbij betreft het BO één keer in de drie jaar een onafhankelijke derde partij.	Ja	Niet van toepassing. Het fonds heeft geen Belanghebbendenorgaan.
30. Het eigen functioneren is voor het VO een continu aandachtspunt. Het VO evalueert met enige regelmaat het functioneren van het eigen orgaan.	Ja	Het verantwoordingsorgaan evalueert jaarlijks het eigen functioneren aan de hand van door het verantwoordingsorgaan opgestelde functioneringscriteria. Periodiek wordt een evaluatie uitgevoerd met behulp van een derde onafhankelijke partij. De uitkomst van die

Normen uit de Code	Naleving 2023	Nadere toelichting en motivering
		evaluatie wordt besproken met het bestuur. Dit is ook zo vastgelegd in het Reglement Verantwoordingsorgaan.
Zorgvuldig benoemen		
31. De samenstelling van fondsorganen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit, vastgelegd in beleid. Zowel bij de aanvang van een termijn, als ook tussentijds bij de zelfevaluatie vindt een check plaats.	Ja Incl. rapportage in bestuursverslag	- De fondsorganen wegen de benoemde aandachtspunten uitdrukkelijk bij de aanstellingsprocedure (minimaal geschiktheidsniveau) en nemen deze mee in de jaarlijkse evaluaties. In het Beleidsplan Geschiktheid heeft het bestuur een ambitieniveau geformuleerd voor de geschiktheid van zijn bestuursleden. Er wordt onderscheid gemaakt tussen het gewenste geschiktheidsniveau bij aantreden en het op termijn gewenste niveau. Hierin zijn ook functieprofielen opgenomen van de verschillende functies in de organen. - Het bestuur onderkent het belang van diversiteit en streeft dit na binnen de samenstelling van de verschillende fondsorganen. In het Beleidsplan Geschiktheid heeft het bestuur een diversiteitsdoelstelling en stappenplan diversiteit opgenomen. De voordragende partijen (werkgever en centrale ondernemingsraad) worden actief gevraagd rekening te houden met diversiteit bij de voordracht. - Met oog op continuïteit en succession planning hanteert het fonds de mogelijkheid van aspirant lidmaatschap van de fondsorganen. Tevens toevoerschap van de aspirant-bestuursleden in commissievergaderingen.
32. Het bestuur zorgt voor geschiktheid, complementariteit en continuïteit binnen het bestuur. Daarbij houdt het rekening met opleiding, achtergrond, persoonlijkheid, geslacht en leeftijd. Het bestuur toetst de geschiktheid van bestuursleden bij het aantreden en gedurende het bestuurslidmaatschap.	Ja	Bij de samenstelling en opvolging van het Bestuur (inclusief bij toetreden commissies) wordt naast de vereiste deskundigheid, competenties en professioneel gedrag, rekening gehouden met diversiteit zoals beschreven in de Code en opgenomen in het Beleidsplan Geschiktheid.
33. In zowel het bestuur als in het VO of het BO is er ten minste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen.	Nee, wel toegelicht Incl. rapportage in bestuursverslag	Bij de samenstelling van het bestuur en het verantwoordingsorgaan wordt gestreefd om rekening te houden met diversiteit in termen van kennis en competenties enerzijds en leeftijd en geslacht anderzijds. In het bestuur hebben twee vrouwen zitting. In het verantwoordingsorgaan hebben twee vrouwen zitting. In het verantwoordingsorgaan heeft geen persoon zitting met een leeftijd onder de 40 jaar. Binnen het bestuur heeft sinds 1 augustus 2023 één lid zitting met een leeftijd onder de 40 jaar. Met ingang van 1 januari 2023 heeft één lid onder de 40 jaar zitting in de raad van toezicht. Het fonds heeft de afwijking van de norm toegelicht in het jaarverslag.
34. De zittingsduur van een lid van het bestuur, het VO, het BO en raad van toezicht is maximaal vier jaar. Een bestuurslid en een lid van het BO kunnen	Ja	In de statuten is vastgelegd dat de zittingsduur van een bestuurslid, lid verantwoordingsorgaan (VO-lid) of raad van toezicht maximaal vier jaar is. Een bestuurslid kan maximaal twee keer worden

Normen uit de Code	Naleving 2023	Nadere toelichting en motivering
maximaal twee keer worden herbenoemd, een lid van de raad van toezicht maximaal één keer. Leden van een visitatiecommissie zijn maximaal acht jaar betrokken bij hetzelfde fonds.		herbenoemd, een lid van de raad van toezicht maximaal één keer. Volgens de norm is de zittingsduur van een VO-lid gemaximeerd op 4 jaar en er wordt geen voorwaarde gesteld voor het aantal herbenoemingen. Een eventueel maximaal aantal herbenoemingen wordt door het verantwoordingsorgaan reglementair vastgelegd. Pensioenfonds PDN hanteert voor een lid van het verantwoordingsorgaan een maximale zittingsduur van 12 jaar (dit wordt niet gezien als een afwijking van de Code). Het bestuur is van mening dat de begrenzing van de zittingstermijn van de leden van het verantwoordingsorgaan een goede zaak is en dat dit recht doet aan de intentie van vernieuwing en diversiteit van het verantwoordingsorgaan.
35. Het bestuur, het BO en het intern toezicht houden bij het opstellen van de profielschets rekening met het diversiteitsbeleid. Het VO houdt hier rekening mee bij het opstellen van de competentievisie.	Ja	Benoeming van bestuursleden, leden van de raad van toezicht en leden van het verantwoordingsorgaan gebeurt op basis van een profielschets. In de profielschets wordt rekening gehouden met het diversiteitsbeleid van het fonds. Bij het ontstaan van een vacature wordt de profielschets indien en voor zover noodzakelijk aangevuld met specifieke functie-eisen (kennis, ervaring, professioneel gedrag en diversiteit) waaraan op dat moment behoefte is.
36. Het bestuur, het VO of het BO en de raad van toezicht leggen bij de vacature de eisen voor de vacante functie vast. Hierbij wordt rekening gehouden met de in de normen 31, 32 en 33 opgenomen eisen.	Ja	Benoeming van bestuursleden, leden van de raad van toezicht en leden van het verantwoordingsorgaan gebeurt op basis van een profielschets met functievereisten. Dit is verankerd in de statuten en het Beleidsplan Geschiktheid van het fonds.
37. Bij de vervulling van een vacature wordt actief gezocht (en/of actief opgeroepen om te zoeken) naar kandidaten die passen in de diversiteitsdoelstellingen. Het bestuur neemt hierover tijdig contact op met degenen die betrokken zijn bij het voordragen of de verkiezing van kandidaten.	Ja	Het fonds heeft diversiteitsdoelstellingen vastgesteld en beschikt over een stappenplan diversiteit (onderdeel Beleidsplan Geschiktheid). Bij de samenstelling van het bestuur, verantwoordingsorgaan en raad van toezicht wordt er gestreefd om onder andere rekening te houden met geslacht en leeftijd. Bij de vervulling van een vacature zal aan deze aspecten verhoogde aandacht worden besteed. In geval van gelijke geschiktheid genieten kandidaten die zorgen voor (meer) diversiteit in het bestuur de voorkeur. Bij de opstelling van het profiel voor een nieuw lid van de raad van toezicht zijn, met inachtneming van het Pensioenfonds PDN-diversiteitsbeleid, diversiteitsaspecten uitdrukkelijk onderdeel geweest van de selectie.
38. Het bestuur en het BO toetsen voorgedragen kandidaten mede aan de hand van de diversiteitsdoelstellingen. Het VO bevordert dat in de procedure de competentievisie wordt meegenomen, inclusief de diversiteitsdoelstellingen.	Ja	Het bestuur en het verantwoordingsorgaan toetsen de kandidaten aan het functieprofiel inclusief de daarin opgenomen diversiteitsdoelstellingen. Bij de invulling van de vacature lid raad van toezicht per 1 januari 2022 is diversiteit een uitdrukkelijk selectiecriteria geweest.
39. Een bestuurslid wordt benoemd en ontslagen door het bestuur, na het horen van de raad van toezicht over de procedure. Een lid van de raad van	Ja	De procedures omtrent benoeming, ontslag en schorsing zijn vastgelegd in de statuten, het Bestuursreglement, het Reglement Verantwoordingsorgaan en het Reglement Raad van

Normen uit de Code	Naleving 2023	Nadere toelichting en motivering
toezicht of visitatiecommissie wordt benoemd door het bestuur na bindende voordracht van het verantwoordingsorgaan en wordt ontslagen door het bestuur na bindend advies van het verantwoordingsorgaan. Een lid van het verantwoordingsorgaan wordt benoemd door het bestuur en ontslagen door het verantwoordingsorgaan zelf. In uitzonderlijke situaties kan het bestuur in overleg met het intern toezicht een lid ontslaan.		toezicht. Deze procedures zijn in lijn met de Code Pensioenfondsen. In de benoemingsprocedure van het verantwoordingsorgaan is voorzien in een bindende voordracht van het verantwoordingsorgaan (dit wordt niet gezien als een afwijking van de Code).
40. Het bestuur zorgt ervoor dat de statuten een schorsingsprocedure kennen.	Ja	In de statuten (en reglementen) van het fonds is een schorsingsprocedure opgenomen.
Gepast belonen		
41. Het pensioenfonds voert een beheerst en duurzaam beloningsbeleid. Dit beleid is in overeenstemming met de doelstellingen van het pensioenfonds. Ook is het beleid passend gelet op de bedrijfstak, onderneming of beroepsgroep waar voor het fonds de pensioenregeling uitvoert.	Ja	Het fonds heeft geen personeel in dienst. Het fonds beschikt als onderdeel van de beheersing van de integere bedrijfsvoering over een beloningsbeleid. Het beloningsbeleid beschrijft de wijze waarop het fonds invulling geeft aan zijn verantwoordelijkheid met betrekking tot het voeren van een beheerst en duurzaam beloningsbeleid met inachtneming van de wettelijke voorschriften (Pensioenwet, Besluit uitvoering Pensioenwet, de Code Pensioenfondsen en de Verordening (EU) 2019/2088). Het beloningsbeleid is van toepassing op leden van fondsorganen, de externe adviseurs die voor een langere tijd aan een van de fondsorganen zijn verbonden en op uitbestedingsrelaties. Het beloningsbeleid wordt via een samenvatting op hoofdlijnen openbaar gemaakt op de website van het fonds. Daarnaast worden de beloningen gepubliceerd in het jaarverslag.
42. De beloningen staan in redelijke verhouding tot verantwoordelijkheid, functie-eisen en tijdsbeslag.	Ja	De hoogte van de vastgestelde beloning is conform de zwaarte van de functie en is niet variabel (niet afhankelijk van de realisatie van vooraf gedefinieerde doelen).
43. Het bestuur is terughoudend als het gaat om prestatiegerelateerde beloningen. Prestatiegerelateerde beloningen zijn niet hoger dan 20 procent van de vaste beloning. Ze zijn niet gerelateerd aan de financiële resultaten van het fonds.	Ja	Het bestuur en leden van fondsorganen kennen geen prestatiegerichte beloningen.
44. Het bestuur voorkomt dat door een te hoge beloning van de leden van het intern toezicht een financieel belang een kritische opstelling in de weg staat.	Ja	De hoogte van de vastgestelde beloning is conform de zwaarte van de functie en is niet variabel (niet afhankelijk van de realisatie van vooraf gedefinieerde doelen) en kan geen belemmering zijn voor een kritische opstelling.
45. Bij tussentijds ontslag van een bestuurslid zonder arbeidsovereenkomst of van een lid van het intern toezicht verstrekt het bestuur geen transitie- of ontslagvergoeding.	Ja	Bestuurders en andere leden van fondsorganen hebben geen arbeidsovereenkomst met het fonds en ontvangen geen ontslagvergoeding.

Normen uit de Code	Naleving 2023	Nadere toelichting en motivering
Bij ontslag van een (andere) medebeleidsbepaler moet een eventuele transitie-of ontslagvergoeding passend zijn gelet op de functie en de ontslagreden.		
Toezicht houden en inspraak waarborgen		
46. Intern toezicht draagt bij aan effectief en slagvaardig functioneren van het pensioenfonds en aan beheerste en integere bedrijfsvoering.	Ja	De taken en bevoegdheden van de raad van toezicht zijn vastgelegd in diverse fondsdocumenten waaronder de statuten en het Reglement raad van toezicht. De raad van toezicht bestaat uit onafhankelijke derden en rapporteert jaarlijks onafhankelijk aan het bestuur over de gedane bevindingen en monitort tussentijds de voortgang. De leden van de raad van toezicht hebben toegang tot de bestuurs- en commissiestukken en wonen als toehoorder bestuurs- en commissievergaderingen bij. Periodiek overlegt de raad van toezicht met het dagelijks bestuur. De raad van toezicht staat het bestuur met raad ter zijde.
47. Het intern toezicht betreft deze Code bij de uitoefening van zijn taak.	Ja zie verslag raad van toezicht in het jaarverslag	De raad van toezicht betreft de naleving van deze Code bij de uitvoering van zijn taak. Dit is vastgelegd in het reglement van de raad van toezicht. Daarnaast committeert de raad van toezicht zich aan de VITP Toezichtcode.
48. Leden van het intern toezicht zijn betrokken bij het pensioenfonds en moeten zich zodanig onafhankelijk opstellen dat belangen tegenstellingen worden voorkomen. Ze hebben daarbij het vermogen en de durf om zich kritisch op te stellen richting het bestuur.	Ja	Dit is een van de selectiecriteria bij de werving en selectie van leden van de raad van toezicht. De reglementen en profielen van de leden zijn hierop ingericht. Bij in functie treden ondertekenen de leden van raad van toezicht een gedragscode en jaarlijks ondertekenen zij een verklaring over het naleven van de gedragsregels. De bevindingen hiervan worden door de compliance officer gerapporteerd in het jaarverslag.
49. De raad van toezicht stelt zich op als gesprekspartner van het bestuur.	Ja	Het bestuur (of het dagelijks bestuur namens het bestuur) en de raad van toezicht komen ten minste tweemaal per kalenderjaar in vergadering bijeen, en zoveel meer als dit nodig is. Dit is vastgelegd in de statuten en het Reglement Raad van Toezicht. In de huidige praktijk vergaderen de raad van toezicht en het (dagelijks) bestuur ongeveer vijf maal per jaar. Daarnaast wonen leden van de raad van toezicht regelmatig bestuurs- en/of commissievergaderingen bij.
50. Het bestuur weegt de aanbevelingen van de raad van toezicht of visitatiecommissie zorgvuldig en motiveert afwijkingen.	Ja	In het jaarverslag geeft het bestuur een reactie op de aanbevelingen van de raad van toezicht. Daarnaast worden alle aanbevelingen uit het jaarwerk (inclusief die van de raad van toezicht) opgenomen in een overzicht waarvan de voortgang door het bestuur wordt gemonitord. De voortgang met betrekking tot de aanbevelingen en de hierop gebaseerde acties bespreekt het

Normen uit de Code	Naleving 2023	Nadere toelichting en motivering
		(dagelijks) bestuur met de raad van toezicht in de periodieke vergaderingen.
51. Het BO voert zijn taak uit als 'goed huisvader' (m/v) voor alle belanghebbenden.	Ja	Niet van toepassing. Het fonds heeft geen Belanghebbendenorgaan.
52. Het BO zorgt dat de leden onafhankelijk en kritisch kunnen functioneren.	Ja	Niet van toepassing. Het fonds heeft geen Belanghebbendenorgaan.
53. Het BO bewaakt of het bestuur de uitvoeringsovereenkomst of het uitvoeringsreglement en het pensioenreglement juist uitvoert. Ook bewaakt het BO of het bestuur de belangen van de verschillende groepen belanghebbenden evenwichtig afweegt.	Ja	Niet van toepassing. Het fonds heeft geen Belanghebbendenorgaan.
54. Het BO onderneemt actie als het van oordeel is dat het bestuur niet naar behoren functioneert.	Ja	Niet van toepassing. Het fonds heeft geen Belanghebbendenorgaan.
55. Het bestuur gaat een dialoog aan met het VO dan wel het BO bij het afleggen van verantwoording.	Ja	Het bestuur (of het dagelijks bestuur namens het bestuur) vergadert minimaal twee keer per jaar met het VO. Het voltallige bestuur vergadert rond de vaststelling van het jaarverslag met het VO. Huidige praktijk is dat een afvaardiging van het bestuur ca. 6 keer per jaar vergadert met het VO. Bestuursbesluiten worden hierbij besproken alsmede voornemens voor de toekomst. Het verantwoordingsorgaan geeft in het jaarverslag een oordeel over het handelen van het bestuur. Het oordeel van het verantwoordingsorgaan en de reactie van het bestuur hierop zijn opgenomen in het jaarverslag.
56. Het bestuur draagt de accountant of actuaris die controle uitvoert in beginsel geen andere werkzaamheden op dan controle. Geeft het bestuur wel een andere opdracht, dan vraagt dit zorgvuldige afweging en een afzonderlijke opdrachtformulering.	Ja	Het is de vaste regel dat het bestuur of DPS separate opdrachten verstrekt. Daarbij wordt, vanuit gedragscode en de dsm-firmenich business code of conduct, voorgeschreven dat dit geen belangenverstrengeling mag opleveren. Indien er sprake is van andere werkzaamheden dan controle, wordt een afzonderlijke opdracht verstrekt. Voorbeeld is de invulling van de sleutelfunctiehouder actuariael, die bij de waarmerkend actuaris is belegd.
57. Het bestuur beoordeelt vierjaarlijks het functioneren van de accountant en de actuaris en stelt het intern toezicht en VO of BO van de uitkomst op de hoogte.	Ja	De evaluatie van accountant en actuaris vindt jaarlijks plaats, waarbij de uitkomsten met betrokkenen worden besproken. Indien er bijzonderheden zijn worden de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan door of namens het bestuur hiervan op de hoogte gesteld. De accountant en waarmerkend actuaris worden jaarlijks door de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan uitgenodigd voor een gesprek.
Transparantie bevorderen		
58. Het bestuur geeft publiekelijk inzicht in missie, visie en strategie.	Ja	In het jaarverslag wordt de doelstelling, missie en risico's van het pensioenfonds uiteengezet. Het

Normen uit de Code	Naleving 2023	Nadere toelichting en motivering
	Incl. rapportage in bestuursverslag	bestuur legt uit in hoeverre het de gestelde doelen in het afgelopen jaar heeft bereikt.
59. Het bestuur geeft inzicht in het beleid, de besluitvormingsprocedures, de besluiten en de realisatie van het beleid.	Ja	Het vastgestelde beleid is met de overwegingen, de te verwachten dan wel beoogde gevolgen vastgelegd in beleidsstukken. In de ABTN zijn de hoofdpunten van het beleid en de kerntaken van de diverse organen vastgelegd. Het verslag van de bestuursvergadering en/of de besluitenlijst wordt integraal gedeeld met de raad van toezicht en verantwoordingsorgaan. In het bestuursverslag legt het bestuur verantwoording af over de realisatie. De belangrijkste besluiten inclusief de realisatie van het beleid zijn hierin opgenomen.
60. Het bestuur vervult zijn taak op een transparante (open en toegankelijke) manier. Dat zorgt ervoor dat belanghebbenden inzicht kunnen krijgen in de informatie, overwegingen en argumenten die ten grondslag liggen aan besluiten en handelingen.	Ja	In het jaarverslag legt het bestuur verantwoording af aan de belanghebbenden over het gevoerde beleid en de resultaten hiervan. Het jaarverslag wordt jaarlijks gepubliceerd op het openbare deel van de website. Het bestuur verstrekt aan de andere fondsorganen voldoende documentatie om hun taak adequaat uit te voeren. Van de bestuursvergaderingen wordt een verslag (inclusief evenwichtige belangenafweging) en besluitenlijst opgemaakt en gedeeld met de raad van toezicht en verantwoordingsorgaan. De toezichthouder ontvangt gedetailleerde fondsinformatie via maand-, kwartaal- en jaarstaten en andere (periodieke) uitvragen.
61. Het bestuur legt gemotiveerd vast voor welke wijze van uitvoering is gekozen. Deze informatie is beschikbaar voor de belanghebbenden.	Ja	Het bestuur is transparant over de keuzes die ten grondslag liggen aan de uitbestedingen en de daaraan verbonden kosten. In het jaarverslag (paragraaf 3.2) worden de kosten per deelnemer toegelicht. Ook wordt daar de verhouding met de pensioenuitvoeringsorganisatie DPS toegelicht, onder meer vanuit risicoperspectief.
62. Het bestuur legt zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden.	Ja Incl. rapportage in bestuursverslag (zie duurzaamheidsverslag)	Verantwoord beleggen maakt deel uit van de investment beliefs die zijn vastgesteld door het bestuur en daarmee een integraal onderdeel van de beleggingsbeginselen. Het bestuur heeft een duurzaamheidsbeleid vastgesteld. In de verklaring inzake de beleggingsbeginselen is het standpunt over verantwoord beleggen opgenomen. Deze verklaring is online beschikbaar op de website evenals de brochure maatschappelijk verantwoord beleggen en corporate governance. Over de resultaten op het gebied van verantwoord beleggen wordt ook verslag uitgebracht in het jaarverslag onder een apart hoofdstuk "Duurzaamheidsverslag".
63. Het bestuur stelt beleid vast rond transparantie en communicatie. Het bestuur evalueert dit beleid periodiek en in ieder geval eens per drie jaar.	Ja	Het bestuur heeft een driejaarlijks Communicatiebeleidsplan (2021-2023) vastgesteld. In een jaarlijks Communicatie-actieplan zijn de communicatieactiviteiten op korte termijn beschreven waarbij zowel landelijke ontwikkelingen op het gebied van

Normen uit de Code	Naleving 2023	Nadere toelichting en motivering
		pensioencommunicatie worden gevolgd alsook nadere invulling wordt gegeven aan het Communicatiebeleidsplan. De kernpunten van het communicatiebeleid zijn beschreven in het jaarverslag.
64. Het bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de interne gedragscode (zoals bedoeld in de normen 15 en 16) en deze Code, net als over de evaluatie van het functioneren van het bestuur.	Ja Incl. rapportage in bestuursverslag	Het bestuur rapporteert in paragraaf 1.5 van het jaarverslag over de Code Pensioenfondsen, over de evaluatie van het functioneren van het bestuur en het integriteitsbeleid inclusief gedragscode. Tevens wordt de checklist Code Pensioenfondsen gedeeld met het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht en integraal beoordeeld door de externe accountant. De checklist Code Pensioenfondsen is als bijlage opgenomen in het jaarverslag.
65. Het bestuur zorgt voor een adequate klachten- en geschillenprocedure die voor belanghebbenden eenvoudig toegankelijk is. In het jaarverslag rapporteert het bestuur over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.	Ja Incl. rapportage in bestuursverslag	Het fonds beschikt over een klachten- en geschillenprocedure welke toegankelijk is via de website van het fonds. In paragraaf 1.5 Klachten en geschillen van het jaarverslag wordt gerapporteerd dat een klachten en geschillenregeling van toepassing is en hoeveel klachten en geschillen in het afgelopen jaar in behandeling zijn genomen.

De blauw gekleurde normen worden verplicht opgenomen in het jaarverslag. De overige normen zijn ter informatie toegevoegd.

D. SFDR Wetgeving - Annex 4

Template periodieke informatieverschaffing voor de financiële producten, bedoeld in artikel 8, leden 1, 2 en 2 bis, van Verordening (EU) 2019/2088 en artikel 6, lid 1, van Verordening (EU) 2020/852

Duurzame belegging:

een belegging in een economische activiteit die bijdraagt aan het behalen van een ecologische of een sociale doelstelling, mits deze belegging geen ernstige afbreuk doet aan ecologische of sociale doelstellingen en de ondernemingen waarin is belegd, praktijken op het gebied van goed bestuur toepassen.

De **EU-taxonomie** is een classificatiesysteem dat is vastgelegd in Verordening (EU) 2020/852. Het gaat om een lijst van **ecologisch duurzame economische activiteiten**. Die verordening bevat geen lijst van sociaal duurzame economische activiteiten. Duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling kunnen wel of niet op de taxonomie zijn afgestemd.

Productnaam: Stichting Pensioenfonds DSM Nederland

Identificatiecode juridische entiteiten (LEI): IW6U7MSNP42O5K5M6380

Ecologische en/of sociale kenmerken (E/S-kenmerken)

Heeft dit financieel product een duurzame beleggingsdoelstelling?

Ja

☐ Dit product heeft de volgende duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling gedaan: ____%

in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie als ecologisch duurzaam gelden

in economische activiteiten die volgens EU-taxonomie niet als ecologisch duurzaam gelden

Dit product heeft de volgende duurzame beleggingen met een sociale doelstelling gedaan: ____%

Nee

☐ Dit product **promootte ecologische/sociale (E/S) kenmerken**.

Hoewel duurzaam beleggen niet het doel ervan was, had het een minimum van ____% duurzame beleggingen

met een ecologische doelstelling in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie als ecologisch duurzaam gelden

met een ecologische doelstelling in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie niet als ecologisch duurzaam gelden

met een sociale doelstelling

Dit product promootte E/S-kenmerken, maar heeft niet duurzaam belegd.

In hoeverre is voldaan aan de ecologische en/of sociale kenmerken die dit financiële product promoot?

Stichting Pensioenfonds DSM Nederland (PDN) heeft de volgende ecologische en sociale kenmerken gepromoot:

1. Het realiseren van een positief effect op zijn omgeving:

PDN heeft op basis van de ontwikkelingsdoelen van de Verenigde Naties (de United Nations Sustainable Development Goals, kortweg de SDG's) vier SDG's als speerpunten gehanteerd:

- Goede gezondheid en welzijn (SDG 3)

- Betaalbare duurzame energie (SDG 7)
- Verantwoorde consumptie en productie (SDG 12)
- Actie tegen klimaatverandering (SDG 13)

PDN heeft ernaar gestreefd om minimaal 2,5% meer dan de benchmark te beleggen in impact bonds. Deze doelstelling betreft de beleggingscategorieën staats- en bedrijfsobligaties tezamen en is behaald in het afgelopen jaar.

De prestaties van PDN ten aanzien van dit kenmerk zijn gemeten aan de hand van duurzaamheidsindicatoren 1 en 2. De resultaten zijn opgenomen in de tabel als antwoord op de volgende vraag.

Daarnaast is engagement gevoerd waarbij de dialoog is aangegaan met het bestuur van bedrijven waarin wordt belegd. Met behulp van engagement zijn afspraken gemaakt met bedrijven over plannen, doelen of ambities ten aanzien van onder andere het thema klimaat. Columbia Threadneedle Investments (CTI) heeft namens PDN engagement gevoerd met bedrijven in de aandelen- en bedrijfsobligatieportefeuilles. Met het engagementprogramma is in het bijzonder een positief effect op SDG 3, 7, 12 en 13 nagestreefd.

PDN streeft ernaar dat minimaal 50% van het totaal aantal bedrijven waarmee engagement trajecten lopen in een jaar een milestone hebben bereikt en minimaal 25% van het totaal aantal engagements een focus hebben op SDG 3, 7, 12 en 13. 27% van het totaal aantal bedrijven waarmee engagement trajecten lopen, heeft in 2023 een milestone bereikt en 52% van het totaal aantal engagements heeft betrekking gehad op de geselecteerde SDG's.

Daarnaast verbindt PDN gevolgen aan het niet vorderen van engagement trajecten bij bedrijven uit de portefeuille. Bedrijven waarmee een engagement traject op het gebied van focus SDG 3, 7, 12 of 13 loopt en waarbij drie jaren achtereenvolgend een 'poor'-beoordeling is gegeven door CTI op basis van vastlopende of niet-succesvolle engagement worden uitgesloten. Een uitzondering op uitsluiting is indien er sprake is van bijzondere omstandigheden die voortgang van belegging in het bedrijf rechtvaardigen.

De prestaties van PDN ten aanzien van deze kenmerken is gemeten aan de hand van duurzaamheidsindicatoren 3 en 4. De resultaten zijn opgenomen in de volgende vraag (*"Hoe hebben de duurzaamheidsindicatoren gepresteerd?"*).

Bij beursgenoteerde bedrijven is de uitoefening van stemrecht een manier om, in combinatie met engagement, het belang van belangrijke thema's zoals klimaatactie onder de aandacht te brengen.

PDN heeft op de aandeelhoudersvergaderingen van de beursgenoteerde bedrijven waarin het fonds belegt gestemd conform zijn Corporate Governance en stembeleid.

De prestaties van PDN ten aanzien van dit kenmerk zijn gemeten aan de hand van duurzaamheidsindicator 5. De resultaten zijn opgenomen in de volgende vraag (*"Hoe hebben de duurzaamheidsindicatoren gepresteerd?"*).

2. Het benutten van ESG-factoren in het beheer en voor de beoordeling van beleggingen.

PDN benutte waar mogelijk ESG-factoren in het beheer en voor de beoordeling van beleggingen. De manier waarop maatschappelijke thema's in de vorm van ESG een plek krijgen in de beleggingsbeslissingen verschilt per beleggingscategorie en mandaat.

3. Mitigatie van klimaatverandering en CO2-reductie:

PDN heeft zich met verschillende instrumenten uit het duurzaamheidsbeleid ingezet om met zijn beleggingsportefeuille zo weinig mogelijk negatieve impact op het thema klimaat te realiseren en zoveel mogelijk positieve. Met behulp van de instrumenten ESG-integratie, impact investing, engagement, stemmen en uitsluiting heeft PDN zich ingezet om positief bij te dragen aan het thema klimaat.

Dit heeft PDN onder andere gedaan met het streven naar een CO2-reductie per 2030 van 55% ten opzichte van de benchmark en carbon data per 2016 (indien de 2016 CO2-data niet beschikbaar was is 2020 CO2-data gebruikt) voor de beleggingscategorieën aandelen, investment grade credits en high yield US, en een reductie van net zero (100%) per 2050.

De prestaties van PDN ten aanzien van dit kenmerk zijn gemeten aan de hand van duurzaamheidsindicator 6. De resultaten zijn opgenomen in de volgende vraag (*"Hoe hebben de duurzaamheidsindicatoren gepresteerd?"*).

4. Uitsluiten op basis van de 10 principes van de Verenigde Naties (VN) Global Compact:

PDN heeft belegd op een dusdanige wijze dat zijn beleggingen een afspiegeling zijn van de eigen normen en waarden. PDN heeft daarom bedrijven en landen uitgesloten op basis van risico's op negatieve impact en conflict met zijn eigen normen en waarden.

Het uitsluitingenbeleid van PDN met betrekking tot ondernemingen is van toepassing op de gesegregeerde mandaten van PDN binnen de beleggingscategorieën aandelen, beursgenoteerd vastgoed en bedrijfsobligaties.

PDN heeft de volgende bedrijven uitgesloten:

- Bedrijven die gedrag vertonen dat onverenigbaar is met de 10 principes van het Verenigde Naties (VN) Global Compact.

De prestaties van PDN ten aanzien van dit kenmerk zijn gemeten aan de hand van duurzaamheidsindicatoren 7 en 8. De resultaten zijn opgenomen in de volgende vraag (*"Hoe hebben de duurzaamheidsindicatoren gepresteerd?"*).

5. Uitsluiting van maatschappelijk controversiële activiteiten:

PDN wil niet betrokken zijn bij de financiering van landen of bedrijven die ongepaste activiteiten ontplooiën. Het uitsluitingenbeleid van PDN met betrekking tot deze maatschappelijke controversiële activiteiten is van toepassing op de gesegregeerde mandaten van PDN binnen de beleggingscategorieën aandelen, beursgenoteerd vastgoed, bedrijfsobligaties en staatsobligaties. PDN heeft de volgende bedrijven uitgesloten:

- Tabaksproducenten;
- Bedrijven die 5% of meer van hun omzet halen uit kolen- of teerzandwinning;

- Bedrijven die betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens zoals clustermunities, landmijnen, chemische of biologische wapens, verarmd uraniummunitie, witte fosfor munitie en nucleaire wapens;
- Leveranciers van een product dat van vitaal belang is voor de productie van de hiervoor genoemde controversiële wapens ('key-suppliers').

Daarnaast heeft PDN niet belegd in landen die zich niet houden aan internationale verdragen of waarop een sanctie van de VN, EU of Nederland rust. Hierbij gaat het voornamelijk om vraagstukken omtrent mensenrechten, wapenproliferatie en democratische rechten.

De prestaties van PDN ten aanzien van dit kenmerk zijn gemeten aan de hand van duurzaamheidsindicatoren 7 en 8. De resultaten zijn opgenomen in de volgende vraag ("Hoe hebben de duurzaamheidsindicatoren gepresteerd?").

Duurzaamheidsindicatoren meten hoe de ecologische of sociale kenmerken die het financiële product promoot, worden verwezenlijkt.

● **Hoe hebben de duurzaamheidsindicatoren gepresteerd?**

Indicator	2022	2023
1. Percentage van beleggingen in impact-bonds voor de beleggingscategorieën staats- en bedrijfsobligaties.	- Benchmark: 4,7% - Target (BM + 2,5%): 7,2% - Portefeuille: 13,9% Per ultimo 2022	- Benchmark: 6,1% - Target (BM + 2,5%): 8,6% - Portefeuille: 16,0% Per ultimo 2023
2. Het aantal beleggingen in de gehele portefeuille dat een bijdrage levert aan het realiseren van één van de 17 Sustainable Development Goals.	EUR 344 miljoen per ultimo 2022	EUR 311 miljoen per ultimo 2023
3. Aantal met engagements bereikte milestones zoals door CTI geformuleerd in een jaar als percentage van het totaal aantal bedrijven waarmee engagement heeft plaatsgevonden in dat jaar.	- Aantal engagements: 406 - Behaalde milestones: 145 - Percentage behaalde milestones: 36% Per ultimo 2022 Veel engagement trajecten lopen over meerdere kalenderjaren waardoor het behalen van milestones een timing-effect kent en het voor kan komen dat het percentage behaalde milestones aanzienlijk hoger of lager uitkomt.	- Aantal engagements: 381 - Behaalde milestones: 102 - Percentage behaalde milestones: 27% Per ultimo 2023 Veel engagement trajecten lopen over meerdere kalenderjaren waardoor het behalen van milestones een timing-effect kent en het voor kan komen dat het percentage behaalde milestones aanzienlijk hoger of lager uitkomt.
4. Aantal engagements met een focus op SDG 3,7,12 en 13.	- SDG 3: 2% - SDG 7: 2% - SDG 12: 19% - SDG 13: 21% - Totaal: 45% Per ultimo 2022	- SDG 3: 7% - SDG 7: 2% - SDG 12: 20% - SDG 13: 23% - Totaal: 52% Per ultimo 2023

Indicator	2022	2023
5. Percentage aandeelhoudersvergaderingen waar CTI namens PDN heeft gestemd.	Aantal aandeelhoudersvergaderingen: 1097 - Aantal uitgebrachte stemmen: 1090 - % uitgebrachte stemmen: 99,4% Aantal voorstellen waarop gestemd kon worden: 13713 - Aantal uitgebrachte stemmen: 13660 - % uitgebrachte stemmen: 99,7% Per ultimo 2022 Voor een beperkt aantal voorstellen (<1%) golden liquiditeit beperkende factoren waardoor niet is gestemd.	Aantal aandeelhoudersvergaderingen: 1097 - Aantal uitgebrachte stemmen: 1089 - % uitgebrachte stemmen: 99,3% Aantal voorstellen waarop gestemd kon worden: 14379 - Aantal uitgebrachte stemmen: 14307 - % uitgebrachte stemmen: 99,5% Per ultimo 2023 Voor een beperkt aantal voorstellen (<1%) golden liquiditeit beperkende factoren waardoor niet is gestemd.
6. Percentage CO2-reductie ten opzichte van de benchmark in combinatie met de ontwikkeling van CO2-uitstoot in die benchmark voor de beleggingscategorieën aandelen, investment grade credits en high yield US gebaseerd op scope 1 en scope 2 data.	- Aandelen: 143 (-38%) - Aandelen benchmark: 231 - Investment Grade Credits: 178 (-15%) - Investment Grade Credits benchmark: 210 - US High Yield: 194 (-61%) - US High Yield benchmark: 497 Per ultimo 2022	- Aandelen: 108 (-53%) - Aandelen benchmark: 231 - Investment Grade Credits: 135 (-36%) - Investment Grade Credits benchmark: 210 - US High Yield: 417 (-16%) - US High Yield benchmark: 497 Per ultimo 2023
7. Belegd vermogen in uitgesloten individuele bedrijven per jaareinde exclusief fondsbeleggingen.	0	0
8. Belegd vermogen in uitgesloten landen per jaareinde exclusief fondsbeleggingen.	0	0

● ...en in vergelijking tot voorafgaande perioden?

In bovenstaande tabel zijn de prestaties op de duurzaamheidsindicatoren van de afgelopen twee referentieperiodes opgenomen. Ten aanzien van de indicatoren zijn de volgende opmerkelijkheden te constateren:

- Het percentage beleggingen in impact bonds is zowel in de benchmark als in de portefeuille gestegen ten opzichte van 2023, waarbij het percentage in de portefeuille harder is gestegen en daardoor nog beter wordt gescoord ten opzichte van de benchmark
- Het totale vermogen van beleggingen die bijdragen aan een van de SDG's is gedaald door lagere marktwaardes en het feit dat er gedurende 2023 geen nieuwe beleggingen zijn gedaan die bijdragen aan een SDG.
- De daling in het percentage behaalde milestones ten opzichte van het aantal engagement is gedaald van 36% naar 27%. Deze daling is onder andere toe te schrijven aan de focus op meer strategische onderwerpen waardoor de milestones met betrekking tot kleinere successen aanzienlijk minder is over 2023.
- De CO2-intensiteit van de aandelen en investment grade credits portefeuille is verder gedaald en voor beide portefeuilles nu onder het lineaire reductiepad benodigd voor de 2030 doelstelling (-55%). De CO2-intensiteit van de high yield portefeuille is daarentegen juist opgelopen doordat nieuwe data, voor één specifiek bedrijf beschikbaar kwam. Dit laat zien dat de beschikbaarheid van de data nog niet optimaal is en de uitkomsten van de CO2-intensiteitsmeting volatiel zijn. Hoe we deze schokken in de toekomst kunnen voorkomen, nemen we mee in onze evaluatie van de CO2-data en methodiek in 2024.

● ***Wat waren de doelstellingen van de duurzame beleggingen die het financiële product gedeeltelijk heeft gedaan en hoe droeg de duurzame belegging bij tot die doelstellingen?***

Niet van toepassing.

● ***Hoe hebben de duurzame beleggingen die het financiële product gedeeltelijk heeft gedaan, geen ernstige afbreuk gedaan aan ecologische of sociale duurzame beleggingsdoelstellingen?***

Niet van toepassing.

— ***Hoe is rekening gehouden met de indicatoren voor ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren?***

Niet van toepassing.

— ***Waren de duurzame beleggingen afgestemd op de OESO-richtsnoeren voor multinationale ondernemingen en de leidende beginselen van de VN inzake bedrijfsleven en mensenrechten? Details:***

Niet van toepassing.

Hoe is in dit financiële product rekening gehouden met de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren?

In de wetgeving zijn de belangrijkste ongunstige effecten van beleggingen op duurzaamheidsfactoren gedefinieerd. PDN houdt sinds december van afgelopen jaar rekening met de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren middels uitsluitingen, stemmen, engagement en ESG integratie. Op de website van PDN is een verklaring gepubliceerd waarin meer informatie over het beleid om ongunstige effecten in aanmerking te nemen is opgenomen. In juni 2024 zal PDN voor het eerst rapporteren over de belangrijkste ongunstige effecten.

Wat waren de grootste beleggingen van dit financiële product?

Grootste beleggingen	Sector	% activa	Land
DEUTSCHLAND I/L DBRI 0 1/2 04/15/30	Overheid	5,28%	DE
TSY INFL (INFLATION LINKED BOND) IX N/B TII 0 7/8 01/15/29	Overheid	3,61%	US
DEUTSCHLAND I/L DBRI 0.1 04/15/46	Overheid	3,08%	DE
FRANCE O.A.T.I/L FRTR 0.1 07/25/38	Overheid	2,70%	FR
US TREASURY N/B T 2 1/4 08/15/27	Overheid	1,80%	US
NETHERLANDS GOVT NETHER 0 07/15/30	Overheid	1,62%	NL
FRANCE O.A.T.I/L FRTR 0.7 07/25/30	Overheid	1,50%	FR
FRANCE O.A.T.I/L FRTR 0.1 07/25/47	Overheid	1,25%	FR
DEUTSCHLAND REP DBR 0 1/2 02/15/28	Overheid	1,24%	DE
DEUTSCHLAND REP DBR 2 1/2 08/15/46	Overheid	1,13%	DE
DEUTSCHLAND REP DBR 0 08/15/30	Overheid	1,08%	DE
NETHERLANDS GOVT NETHER 0 1/2 07/15/32	Overheid	1,02%	NL
US TREASURY N/B T 1 3/4 11/15/29	Overheid	0,97%	US
DEUTSCHLAND I/L DBRI 0.1 04/15/33	Overheid	0,89%	DE
NETHERLANDS GOVT NETHER 0 1/2 01/15/40	Overheid	0,84%	NL

De lijst bevat de beleggingen die het **grootste aandeel beleggingen** van het financiële product vormen tijdens de referentieperiode, te weten: **01-01-2023 tot 31-12-2023**

De **belangrijkste ongunstige effecten** zijn de belangrijkste negatieve effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren die verband houden met ecologische en sociale thema's en arbeidsomstandigheden, eerbiediging van de mensenrechten en bestrijding van corruptie en omkoping.

In de EU-taxonomie is het beginsel “geen ernstige afbreuk doen” vastgelegd. Dit houdt in dat op de taxonomie afgestemde beleggingen geen ernstige afbreuk mogen doen aan de doelstellingen van de EU-taxonomie, en dat een en ander vergezeld gaat van specifieke Uniecriteria.

Het beginsel “geen ernstige afbreuk doen” is alleen van toepassing op de onderliggende beleggingen van het financiële product die rekening houden met de EU-criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten. De onderliggende beleggingen van het resterende deel van dit financiële product houden geen rekening met de EU-criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten.

Andere duurzame beleggingen mogen evenmin ernstige afbreuk doen aan ecologische of sociale doelstellingen.

De percentages zijn gebaseerd op de gemiddelde eindstand van 4 kwartalen van de totale portefeuille van PDN. Derivaten en contanten zijn niet opgenomen in de tabel. Er is doorgekeken in de mandaten en beleggingsfondsen.

De activa-allocatie beschrijft het aandeel beleggingen in specifieke activa.

Wat was het aandeel duurzaamheidsgerelateerde beleggingen?

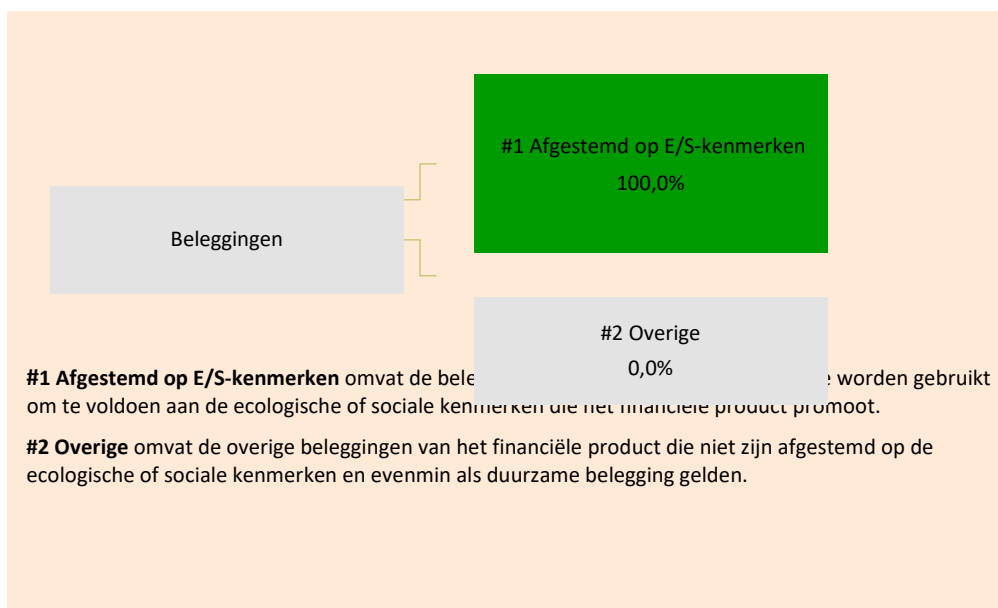
PDN promootte ecologische en sociale kenmerken zonder dat het een duurzame beleggingsdoelstelling in de zin van de SFDR-wetgeving nastreefde. PDN heeft geen minimumallocatie naar duurzame beleggingen in de zin van SFDR of beleggingen in ecologisch duurzame activiteiten in de zin van de Taxonomie-verordening opgenomen. Het overgrote deel van de beleggingen van PDN is afgestemd op de ecologische en of sociale kenmerken. Deze beleggingen hebben betrekking op aandelen (waaronder ook beursgenoteerd vastgoed), bedrijfsobligaties, staatsobligaties, niet-beursgenoteerd vastgoed, infrastructuur, hypotheek en goud. De beleggingen die onder derivaten en liquide middelen vallen waren niet afgestemd op deze kenmerken. Hiervoor waren geen ecologische of sociale minimumwaarborgen van toepassing. Door de totale negatieve marktwarde van deze beleggingen zijn die buiten beschouwing gelaten in onderstaande grafische weergave. Daarmee vallen geen van de beleggingen onder 'Overige'.

Om te bepalen of aan de EU-taxonomie wordt voldaan, bevatten de criteria voor **fossiel gas** emissiegrenswaarden en de omschakeling naar hernieuwbare energie of koolstofarme brandstoffen tegen eind 2035. Voor **kernenergie** bevatten de criteria uitgebreide regels inzake veiligheid en afvalbeheer.

Faciliterende activiteiten maken het rechtstreeks mogelijk dat andere activiteiten een substantiële bijdrage leveren aan een ecologische doelstelling.

Transitieactiviteiten zijn activiteiten waarvoor nog geen koolstofarme alternatieven beschikbaar zijn en die onder meer broeikasgasemissieniveaus hebben die overeenkomen met de beste prestaties.

Hoe zag de activa-allocatie eruit?

In welke economische sectoren werd belegd?

Economische Sector	Som marktwarde (%)
Openbaar bestuur en defensie; verplichte sociale verzekeringen	22,92%
Financiële activiteiten en verzekeringen	22,86%
Industrie	17,83%
Overige	13,86%
Exploitatie van en handel in onroerend goed	7,29%

Informatie en communicatie Total	5,36%
Groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen	2,05%
Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht	1,55%
Vervoer en opslag	1,35%
Winning van delfstoffen	1,31%
Bouwnijverheid	0,72%
Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten	0,57%
Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	0,55%
Extraterritoriale organisaties en lichamen	0,42%
Administratieve en ondersteunende diensten	0,41%
Verschaffen van accommodatie en maaltijden	0,34%
Kunst, amusement en recreatie	0,31%
Distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering	0,21%
Landbouw, bosbouw en visserij	0,06%
Overige diensten	0,03%

De percentages zijn gebaseerd op de gemiddelde eindstand van 4 kwartalen en zien op de totale portefeuille van PDN voorzover data hierover beschikbaar was. De sectorverdeling is waar mogelijk gemaakt op basis van doorkijk in de onderliggende beleggingsfondsen. Waar dat niet mogelijk was zijn de beleggingsfondsen opgenomen onder de categorie 'Overige'.

In hoeverre waren de duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling afgestemd op de EU-taxonomie?

4,5% van de beleggingen exclusief staatsobligaties (op basis van de omzet) waren afgestemd op de EU-taxonomie. De afstemming van beleggingen op de EU-taxonomie is niet onderworpen aan een betrouwbaarheidsverklaring van een accountant of een toetsing door derden.

● Heeft het financiële product belegd in activiteiten in de sectoren fossiel gas en/of kernenergie die aan de EU-taxonomie voldoen⁸?

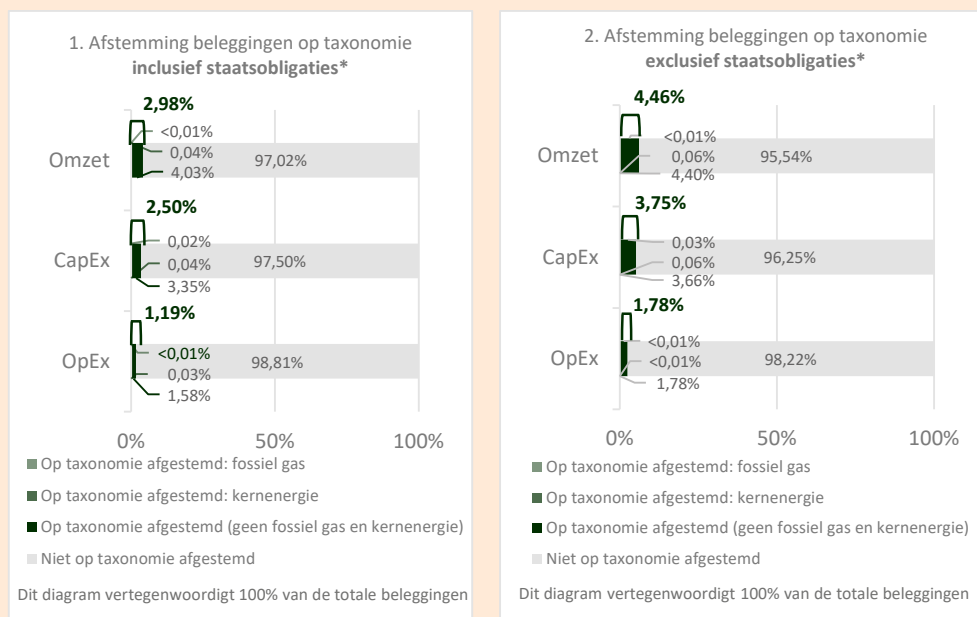
- ☒ Ja:
- ☒ In fossiel gas ☒ In kernenergie
- ☐ Nee

⁸ Activiteiten in de sectoren fossiel gas en/of kernenergie zullen alleen aan de EU-taxonomie voldoen indien zij bijdragen aan het beperken van de klimaatverandering ("klimaatmitigatie") en geen ernstige afbreuk doen aan de doelstellingen van de EU-taxonomie – zie de toelichting in de linkermarge. De uitgebreide criteria voor economische activiteiten in de sectoren fossiel gas en kernenergie die aan de EU-taxonomie voldoen, zijn vastgesteld in Gedelegeerde Verordening (EU) 2022/1214 van de Commissie.

Op de taxonomie afgestemde activiteiten worden uitgedrukt als aandeel van:

- de **omzet** die het aandeel van de opbrengsten uit groene activiteiten van ondernemingen waarin is belegd, weergeeft;
- de **kapitaaluitgaven** (CapEx) die laten zien welke groene beleggingen worden gedaan door de ondernemingen waarin is belegd, bv. voor een transitie naar een groene economie;
- de **operationele uitgaven** (OpEx) die groene operationele activiteiten van ondernemingen waarin is belegd, weergeven.

De onderstaande diagrammen geven in het groen het percentage op de EU-taxonomie afgestemde beleggingen. Er is geen geschikte methode om te bepalen in hoeverre staatsobligaties* op de taxonomie zijn afgestemd. Daarom geeft het eerste diagram de mate van afstemming voor alle beleggingen van het financiële product inclusief staatsobligaties, terwijl het tweede diagram alleen voor de beleggingen van het financiële product in andere producten dan staatsobligaties aangeeft in hoeverre die op de taxonomie zijn afgestemd.

* In deze diagrammen omvat 'staatsobligaties' alle blootstellingen aan overheden.

- **Wat was het aandeel beleggingen in transitie- en faciliterende activiteiten?**
Van de 4,5% beleggingen (exclusief staatsobligaties) die waren afgestemd op de EU-taxonomie is 2,14% aangemerkt als faciliterende activiteit en 0,02% als transitie activiteit.
- **Hoe verhiel het percentage op de EU-taxonomie afgestemde beleggingen zich tot eerdere referentieperiodes?**
Dit is de eerste periode waarin het percentage op de EU-taxonomie afgestemde beleggingen wordt gerapporteerd. Het percentage is dus hoger dan wat gerapporteerd is voor het jaar 2022.

Wat was het aandeel duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling die niet op de EU-taxonomie waren afgestemd?

Niet van toepassing. PDN heeft zich gedurende de referentieperiode niet gecommitteerd aan duurzame beleggingen en heeft daarom niet gemeten of het belegd heeft in duurzame beleggingen conform SFDR.

Wat was het aandeel sociaal duurzame beleggingen?

Niet van toepassing. PDN heeft zich gedurende de referentieperiode niet gecommitteerd aan duurzame beleggingen en heeft daarom niet gemeten of het belegd heeft in duurzame beleggingen conform SFDR.

zijn duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling die **geen rekening houden met de criteria** voor ecologisch duurzame economische activiteiten in het kader van de Verordening 2020/852.

Welke beleggingen zijn opgenomen in “overige”? Waarvoor waren deze bedoeld en waren er ecologische of sociale minimumwaarborgen?

Gezien de negatieve marktwaarde van derivaten en liquide middelen zijn deze niet onder ‘Overige’ opgenomen. Het zijn wel de enige beleggingen die geen ecologische of sociale minimumwaarborgen hebben opgenomen. PDN gebruikt derivaten hoofdzakelijk om financiële risico’s af te dekken en efficiënt portefeuillebeheer te realiseren binnen de door het bestuur gestelde limieten. De voornaamste derivaten zijn rente- en valutaderivaten. Liquide middelen zijn opgenomen om te kunnen voldoen aan aangegane verplichtingen, zoals margin calls en pensioenuitkeringen.

Welke maatregelen zijn er in de referentieperiode getroffen om aan de ecologische en/of sociale kenmerken te voldoen?

PDN heeft de volgende maatregelen getroffen:

- Voor de monitoring van het percentage beleggingen in impact-bonds voor de beleggingscategorieën staats- en bedrijfsobligaties heeft PDN data gebruikt afkomstig van Bloomberg-classificaties. Bloomberg labelt een obligatie als ‘green bond’, ‘social bond’ of ‘sustainability-linked bonds’ wanneer de uitgevende instelling duidelijk aangeeft dat de opbrengst van de lening volledig ingezet wordt voor respectievelijk groene, sociale/maatschappelijke of duurzame/milieu-gerelateerde activiteiten volgens een definitie die door de markt geaccepteerd is.
- Voor de monitoring van het percentage impact beleggingen in de portefeuille zijn het aantal beleggingen in de portefeuille dat een bijdrage levert aan het realiseren van één van de 17 Sustainable Development Goals gemeten. Daarvoor heeft PDN gebruik gemaakt van de processen van zijn fiduciair manager, DSM Pension Services B.V. (DPS).
- Het aantal met engagements bereikte milestones en het aantal engagements die een focus hebben op SDG 3, 7, 12 en 13 zijn door CTI via het Responsible Engagement Overlay-programma uitgevoerd.
- Bij het uitvoeren van het stembeleid heeft PDN gebruik gemaakt van de diensten van CTI. CTI heeft op reguliere basis gerapporteerd over de uitvoering van het beleid. De fiduciair manager van PDN, DPS, heeft toezicht gehouden op en heeft de activiteiten van CTI geevalueerd. PDN heeft op zijn website over het aantal uitgebrachte stemmen op aandeelhoudervergaderingen gerapporteerd.
- Voor het meten van de gewogen gemiddelde CO2-intensiteit als hoeveelheid uitstoot (in tonnen) per miljoen omzet van de beleggingscategorieën aandelen, beursgenoteerd vastgoed, investment grade credits en high yield US is als maatstaf de Weighted Average Carbon Intensity (WACI) scope 1 en 2 emissies gebruikt. PDN heeft de CO2-intensiteit overeenkomstig de aanbevelingen van TCFD berekend.
- De monitoring en analyse of er bedrijven en landen aan de uitsluitingenlijst moesten worden toegevoegd, is door Sustainability uitgevoerd. Daarnaast is het uitsluitingscriterium voor bedrijven die omzet uit het winnen van kolen of olie uit teerzand halen is aangescherpt naar maximaal 5%.

Hoe heeft dit financiële product gepresteerd ten opzichte van de referentiebenchmark?

Niet van toepassing. PDN heeft geen referentiebenchmark om te voldoen aan de ecologische of sociale kenmerken voor de gehele pensioenregeling.

Referentie-benchmarks zijn indices waarmee wordt gemeten of het financiële product de ecologische of sociale kenmerken verwezenlijkt die dat product promoot.

● ***Waarin verschilt de referentiebenchmark van een brede marktindex?***

Niet van toepassing.

● ***Hoe heeft dit financiële product gepresteerd wat betreft de duurzaamheidsindicatoren voor het bepalen van de afstemming van de referentiebenchmark op de gepromote ecologische en sociale kenmerken?***

Niet van toepassing.

● ***Hoe heeft dit financiële product gepresteerd ten opzichte van de referentiebenchmark?***

Niet van toepassing.

● ***Hoe heeft dit financiële product gepresteerd ten opzichte van de brede marktindex?***

Niet van toepassing.

Pensioenfonds PDN
Poststraat 1, 6135 KR Sittard

T +31 (0) 88 36 01 555
KvK nr. 41070481

E info.PDN@dsm.com
I www.PDNpensioen.nl